

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№5 (204)**

Київ 2018

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 5 (204). – К., 2018. – 149 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ
Протокол №3 від 15.03.2018 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудові відносини.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 №1279 даний збірник віднесено до наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (перелік №1, розділ «Економічні науки»).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (головний науковий редактор)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
СТУДІНСЬКА Г.Я. доктор економічних наук (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЕЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
БУРЯЧЕНКО А.Є., доктор економічних наук, доцент
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИЛА В.І., доктор економічних наук, професор
ДУБРОВІНА О.А., кандидат економічних наук
ПРИМОСТКА О.О., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук, професор
КОРНЕЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
СІГАЙОВ А.О., доктор економічних наук, професор
ТЕРЕЩЕНКО Г.М., кандидат економічних наук, с.н.с. (АФУ)
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ЩУКІН Б.М., кандидат економічних наук, с.н.с. (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕСЦЬКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торговельно–економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЄВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д-р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Снджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитовані Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»

внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Російський індекс наукового цитування (РИНЦ), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2018. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ПР від 20.02.2018 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2018

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

**Сборник научных трудов
№5 (204)**

Киев 2018

**Формирование рыночных отношений в Украине: Сборник научных трудов
Вып. 5 (204). К., 2018. – 149 с.**

Рекомендовано Ученым Советом ГНИИМЭ
Протокол №3 от 15.03.2018 г.

Сборник статей посвящено научным достижениям молодых ученых – аспирантов и соискателей ученых степеней кандидата и доктора экономических наук. Он охватывает широкий спектр проблем по таким направлениям:

- макроекономические аспекты современной экономики;
- экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности;
- развитие региональной экономики;
- социально–трудовые проблемы.

Рассчитано на ученых и специалистов, занимающихся вопросами управления экономикой и изучают теорию и практику формирования рыночных отношений в Украине.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Украины от 06.11.2014 №1279 данный сборник отнесен к научным профессиональным изданиям Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук (перечень №1, раздел «Экономические науки»).

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ЗАХРИН С.В., доктор экономических наук, профессор, с.н.с. (Главный научный редактор)
ХОДЖАЯН А.А., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
СТУДИНСКАЯ Г.Я., доктор экономических наук (заместитель научного редактора)
ПАСЕЧНИК Ю.В., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
АЛЕКСЕЕВ И. В., доктор экономических наук, профессор
БУРЯЧЕНКО А.Е., доктор экономических наук, профессор
ВАРНАЛИЙ З.С., доктор экономических наук, профессор
ГУЖВА И.Ю., доктор экономических наук
ПИЛА В.И., доктор экономических наук, профессор
ДУБРОВИН А.А., кандидат экономических наук
ПРИМОСТКА А.А., доктор экономических наук, профессор
КИЗИМА Н.Н., доктор экономических наук, профессор, член–корр НАНУ
КУЛЬПИНСКИЙ С.В., доктор экономических наук, профессор
КОРНЕЕВ В.В., доктор экономических наук, профессор
КРАСКЕВИЧ В.Е., доктор технических наук, профессор
ЛОПУШНЯК С., доктор экономических наук, профессор
СИГАЙОВ А.А., доктор экономических наук, профессор
ТЕРЕЩЕНКО М., кандидат экономических наук, с.н.с. (АФУ)
ШОСТАК Л.Б., доктор экономических наук, профессор
ЩУКИН Б.М., кандидат экономических наук, с.н.с. (ответственный секретарь)

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

АГНЕШКА ДЗЮБИНСКА, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АДАМ САМБОРСКИЙ, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АНАТОЛИЙ ЗИНОВЬЕВИЧ КОРОБКИН, доцент, к.э.н., заведующий кафедрой экономических и правовых дисциплин ЗО «Белорусский торгово–экономический университет потребительской кооперации», Беларусь, Гомель
ВИРГИНИЯ ЮРЕНИЕНЕ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой философии и культурологии, Каунасский факультет, Вильнюсский университет, Литва
ГОРБОВ АРТУР ЮЛИАНОВИЧ, профессор, доктор технических наук, Словацкая Академия аграрных наук, член отделения экономики и менеджмента, (Словакия)
ДИАНА СПУЛБЕР, доктор философии, Университет Генуи, ассистент профессора кафедры философии обществ, г. Генуя (Италия)
ИВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, профессор, доктор экономических наук, Университет «проф. д–р Асен Златаров», заведующий кафедрой экономики и управления, г. Бургас (Болгария)
МИТАР ЛУТОВАЦ, профессор, доктор технических наук, Университет Унион им. Николая Тесла, факультет индустриального управления, заведующий кафедрой технологий, г. Белград (Сербия)
ЮРАЙ СИПКО, профессор, доктор экономических наук, Словацкая Академия наук, директор института экономических исследований, г. Братислава Словакия)
СОФИЯ ВИШКОВСКАЯ, профессор, доктор наук, заведующий кафедры организации и управления (факультет управления) Технологически–естественной университет им. Яна и Енджея Снядецкий в Быдгоще, Быдгощ, Польша
СТЕФАН ДЫРКА, доктор экономических наук, профессор, Высшая экономическая школа в Катовице Польша, профессор кафедры менеджмента и маркетинга. Международный аккредитор Министерства науки и образования Республики Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой микроэкономики, факультет экономики и менеджмента, Щецинский университет, Польша

Печатное периодическое издание «Формирование рыночных отношений в Украине»

Внесено в международную базу данных периодических изданий:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Международные информационные и наукометрические базы данных: Российский индекс научного цитирования (РИНЦ), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского.

Формирование рыночных отношений в Украине, 2018. Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2018 года

© Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики, 2018

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№5 (204)**

Kyiv 2018

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 5 (2018). K., 2018. – 149 p.**

Recommended by the Academic Council SSRUEM
Protocol No. 3 dated March 15, 2018

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro-economic aspects of modern economy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social-labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 6, 2014, No. 1279 this collection is classified to scientific professional editions of Ukraine, where the results of dissertation papers for obtaining the doctor and candidate of sciences degrees may be published (list number 1, section «Economic sciences»).

EDITORIAL BOARD

S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
A. BURYACHENKO, Doctor of Economics, Professor
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
V. PYLA, Doctor of Economics, Professor
O. DUBROVINA, Ph.D
A. PRIMOSTKA, Doctor of Economics, Professor
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics, Professor
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
V. KRASKEVICH, Doctor of Technical Sciences, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
A. SIGAYOV, Doctor of Economics, Professor
G. TERESCHENKO, Ph.D, Senior Scientist (AFS)
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
B. SCHUKIN, Ph.D, Senior Researcher (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
ANATOLIY ZINOVYOVICH KOROBKIN, Associate Professor, Ph.D, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives, Belarus, Gomel
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»
Included in the international database of periodicals:
ISSN 2522–1620
Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni
Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

International information and scientometric data base: Russian Science Citation Index (RISC), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2018. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2018

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2018

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.2.

DOI: 10.5281/zenodo.1304114

СІГАЙОВ А.А.,

АГАПОВА А.І.

Аутсорсинг як інструмент ведення бізнесу в Україні та світі

Предметом дослідження є застосування аутсорсингової практики на підприємствах в Україні та світі.

Мета статті полягає в оцінці сучасного стану аутсорсингу в Україні та розробка пропозицій щодо їх подальшого вдосконалення.

Результати роботи. У статті обґрунтовано пропозиції щодо поліпшення макроекономічних умов створення робочих місць в переробній промисловості.

Методи дослідження. У статті застосовується сукупність теоретичних підходів, у тому числі системний, структурно-функціональний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Галузь застосування результатів. Управління підприємствами на національному рівні, систематизація економічних досліджень та особливостей виникнення аутсорсингу в міжнародній практиці.

Висновки. 1. Обрані та структуровані базові наукові підходи до визначення характеру аутсорсингу. Проведено аналіз різновидів аутсорсингу в Україні та світі, перераховані основні причини привабливості аутсорсингових послуг і найбільш розвинені сфери в Україні. 2. Перераховані основні переваги і недоліки у веденні аутсорсингової політики і можливі шляхи вирішення на державному рівні і рівні підприємств. 3. Охарактеризована економічна ситуація в Україні і її вплив на аутсорсингову практику. 4. Визначена доцільність використання аутсорсингу персоналу, його основні переваги та ризики, проведено дослідження та причини тенденції до аутсорсингу в сфері ІТ та бухгалтерії в Україні. 5. Розглянуті особливості законодавчого регулювання аутсорсингу в Україні, представлені можливі шляхи вирішення проблем регулювання даного напрямку використання ресурсів на підприємствах.

Ключові слова: аутсорсинг, ресурсний потенціал підприємства, ефективне управління, ІТ-галузь, «інсорсингові» компанії.

Аутсорсинг как инструмент ведения бизнеса в Украине и мире

Предметом исследования является применение аутсорсинговой практики на предприятиях в Украине и мире.

Цель статьи заключается в оценке современного состояния аутсорсинга в Украине и разработка предложений по их дальнейшему совершенствованию.

Результаты работы. В статье обоснованы предложения по улучшению макроэкономических условий создания рабочих мест в перерабатывающей промышленности.

Методы исследования. В статье применяется совокупность теоретических подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования.

Область применения результатов. Управление предприятиями на национальном уровне, систематизация экономических исследований и особенностей возникновения аутсорсинга в международной практике.

Выводы. 1. Выбраны и структурированы базовые научные подходы к определению характера аутсорсинга. Проведен анализ разновидностей аутсорсинга в Украине и мире, перечислены основные причины привлекательности аутсорсинговых услуг и наиболее развитые сферы в Украине. 2. Перечислены основные преимущества и недостатки в ведении аутсорсинговой политики и возможные пути решения на государственном уровне и уровне предприятий. 3. Охарактеризована экономическая ситуация в Украине и ее влияние на аутсорсинговую практику. 4. Определена целесообразность использования аутсорсинга персонала, его основные преимущества и риски, проведены исследования и причины тенденции к аутсорсингу в сфере IT и бухгалтерии в Украине. 5. Рассмотрены особенности законодательного регулирования аутсорсинга в Украине, представлены возможные пути решения проблем регулирования данного направления использования ресурсов на предприятиях.

Ключевые слова: аутсорсинг, ресурсный потенциал предприятия, эффективное управление, IT–отрасль, «инсорсинг» компании.

SIGAYOV A.A.,
AHAPOVA A.I.

Outsourcing as a tool for business in Ukraine and in the world

Subject of this study is application of outsourcing practices at enterprises in Ukraine and in the world.

The purpose of this paper is to assess the current state of outsourcing in Ukraine and to develop proposals for their further improvement.

Results of work. The article substantiates the proposals for improving the macroeconomic conditions for the creation of jobs in the processing industry.

Research methods. The article uses a set of theoretical approaches, including systemic, structural–functional, logical, which allowed to ensure the conceptual unity of research.

The field of application of results. Management of enterprises at the national level, the systematization of economic research and the peculiarities of the emergence of outsourcing in international practice.

Conclusions. 1. Selected and structured basic scientific approaches to determining the nature of outsourcing. The analysis of varieties of outsourcing in Ukraine and the world is carried out, the main reasons of attractiveness of outsourcing services and the most developed areas in Ukraine are

listed. 2. The main advantages and disadvantages of outsourcing policy management and possible solutions at the state level and level of enterprises are listed. 3. The economic situation in Ukraine and its influence on outsourcing practice are described. 4. The expediency of using outsourcing of personnel, its main advantages and risks, researches and reasons of the tendency for outsourcing in IT and accounting sphere in Ukraine are conducted. 5. The peculiarities of legislative regulation of outsourcing in Ukraine are considered, possible ways of solving problems of regulation of this direction of using resources at enterprises.

Keywords: *outsourcing, resource potential of the enterprise, effective management, IT branch, «in-line» companies.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку світової економіки та процесів глобалізації конкурентний ринок встановлює високий рівень вимог до компаній, які прагнуть залишитися на арені ринкового суперництва. Один з способів отримати перевагу для досягнення даної мети – доступ до ресурсів та ефективне управління.

Одним із сучасних інструментів даного виду управління виступає аутсорсинг, який є можливістю для підприємства підвищити свою ринкову конкурентоздатність на основі вдосконалення і модернізації бізнес-процесів та якості продуктів і послуг. Будучи універсальним інструментом менеджменту, аутсорсинг передбачає тривале або постійне надання послуги (кінцевого результату) замовнику відповідно до угоди про рівень сервісу (SLA).

Метою аутсорсингу виступають тактичні заходи, спрямовані на зменшення витрат, підвищення операційної ефективності, гнучкої адаптації до змін бізнесу, поліпшення якості і продуктивності, швидкість реакції на конкуренцію, можливість проникнення на нові ринки.

На світовому ринку аутсорсингових послуг Україна представлена досить слабко та залишається відомою фахівцям і замовникам послуг в основному за рахунок активного розвитку і просування в минулому десятилітті «офшорного програмування» (розробки програмного забезпечення на замовлення). Розвиток аутсорсингу і індустрії послуг всередині країни також істотно відстає від бажаного і необхідного рівня.

Метою статті виступають в оцінці сучасного стану аутсорсингу в Україні та розробка пропозицій щодо їх подальшого вдосконалення.

Завдання полягають у:

- визначенні особливостей використання зарубіжного аутсорсингу;
- аналізі тенденцій розвитку ринку аутсорсингу в Україні;

– огляду перспектив і наданні пропозицій щодо підвищення застосування аутсорсингової практики в підприємницькій діяльності.

Тема аутсорсингу найбільш детально представлена в роботах західних вчених-економістів, таких як М. Донелланн, Д. Берсін, Ж.-Л. Бравар, С. Клементс, Е. Йордон, Р. Морган та Дж. Хейвуд. Також, окремої уваги заслуговують науково-теоретичні та практичні підходи до трактування поняття «аутсорсинг» і можливостей його використання в Україні Є. М. Куцина, О. В. Дідуха, О.О. Нестерової, Т.Н. Шкоди [1].

Виклад основного матеріалу. Аутсорсингова практика використовується компаніями для зниження витрат або підвищення ефективності шляхом перенесення завдань, операцій, робочих місць або процесів стороннім особам протягом значного періоду часу [2]. Даний вид експлуатації ресурсів набирає все більшої актуальності.

Так, аналізуючи привабливість аутсорсингових послуг на практиці різних країн світу, можна зазначити, що Індія, Китай, Бразилія, Таїланд, Індонезія, Філіппіни, Болгарія, Чілі та інші є найпопулярнішими країнами для аутсорсингу. Найголовнішими факторами в привабливості постають, насамперед, дешева робоча сила, висококваліфікованість працівників та різноманітність мов. Так, на глобальному рівні існує велика кількість напрямів для аутсорсингу. Але найпопулярнішими в загальній структурі виступають ІТ-послуги, фінансові та маркетингові послуги (Рис. 1).

Стосовно українського досвіду, існують багато відмінностей у особливостях користування в різних галузях, але ІТ-послуги займають лідерські позиції (40,5%), на другому місці виступає логістика (35,1%), далі йде ресурсне забезпечення виробничих процесів (27%), маркетингові послуги (21,6%) тощо. Останнє місце займають адміністративні функції (2,7%). Підсумувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що як і на світовому рин-

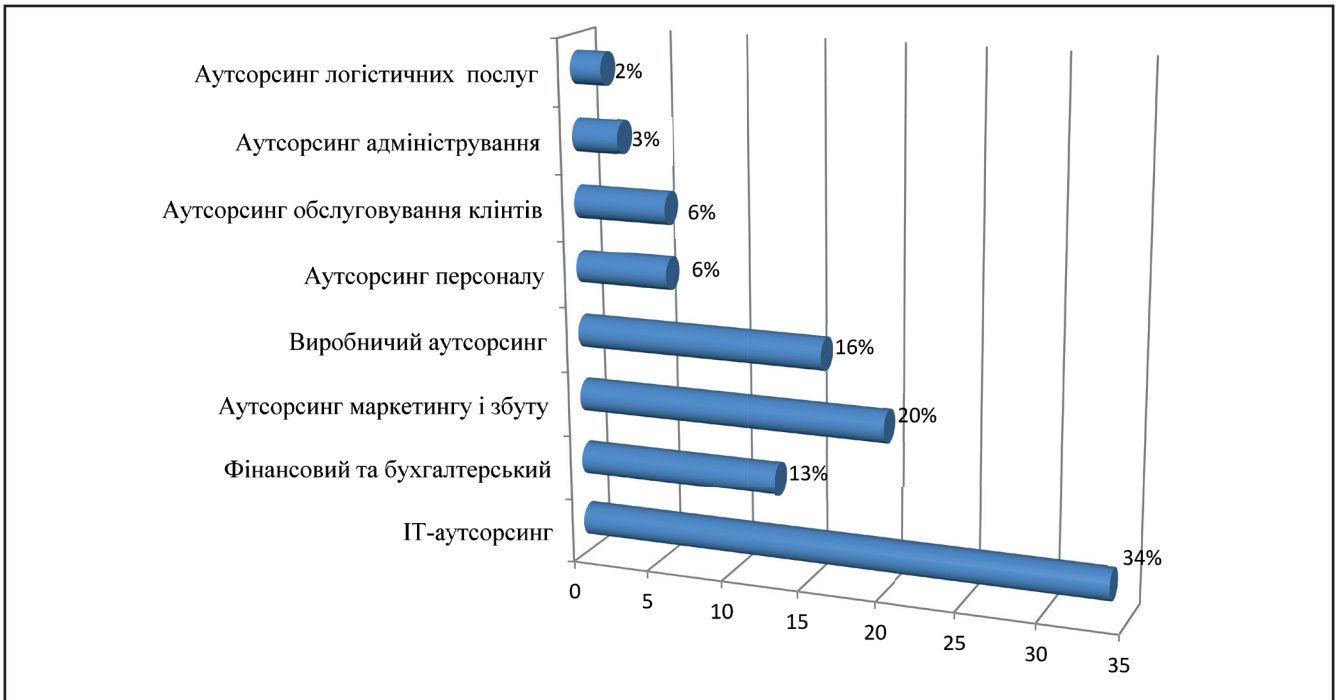

Рисунок 1. Структура аутсорсингових послуг зарубіжних компаній, (%)

Джерело: <https://www.consultancy.uk/news/3169/the-top-40-countries-for-business-process-outsourcing>

ку аутсорсингу, в Україні переважає велика кількість компаній з ІТ-послугами. Так, аналіз РwC позиціонує Україну на 5-е місце серед 25 найкращих підприємств роздрібної торгівлі ІТ-послугами. Дослідники вважають, що до 2020 року ця вартість зросте до 10 млрд. доларів США. Виробничий і маркетинговий аутсорсинг знаходяться майже на одному рівні, а бухгалтерський має однакові показники – 13,5 %. Існує достатня кількість причин

відсталості розвитку даної сфери, однак найбільш важливі з них полягають в сформованому укладі економіки сучасної України, а саме: низький рівень розвитку конкуренції, слабкі інтеграційні процеси в світову економіку, низький рівень розвитку підтримки малого і середнього бізнесу з боку держави на законодавчому рівні (Рис.2).

Україна є однією з країн, які є найбільш потенційно привабливими для аутсорсингу, та знахо-

Рисунок 2. Структура аутсорсингових послуг вітчизняних компаній, (%)

Джерело: <https://www.consultancy.uk/news/3169/the-top-40-countries-for-business-process-outsourcing>

диться у руслі світових тенденцій розвитку. Тому останні десять років компанії із США та Західної Європи активно налагоджують взаємодію із цим ринком в Україні. Німеччина також визнає можливість аутсорсингу в Україні – німецькі замовники використовують 6% всіх офшорних аутсорсингових ресурсів України [3].

Попри наявну кількість недоліків все більше іноземних корпорацій, орієнтуючись на розробку програмного забезпечення для аутсорсингу, вибирають Україну. Наявними перевагами використання аутсорсингу в Україні полягають у фінансовій та операційній сфері, які є найкращим варіантом для фірм практично в будь-якій галузі. Також, географічне положення України є зручним для багатьох ділових компаній, розташованих у Європі. Крім того, громадяни європейських країн і США не вимагають візи для в'їзду в країну.

Україна має велику кількість переваг, що характеризують її як країну з високим розвитком ІТ-технологій. Існує ряд основних причин, через які більшість іноземних компаній звертають увагу на високоякісні, доступні та гнучкі програмні рішення. До основних належать:

1) Освітня система

Освіта є головним пріоритетом в Україні. 79% громадян мають вищу освіту, 402 університети України випускають близько 40 000 випускників на рік – це більше, ніж в Японії, Нідерландах, Швеції, Норвегії або Бельгії. Також, українські технології є одними з найрізноманітніших у світі. Більше 90 000 технічних працівників мають кваліфікацію на мовах та платформах, таких як C++, JavaScript, Unity3D, PHP, Java, Scala, Node.js, Python, Ruby, ASP.Net. Країна займає перше місце в кількості розробників ігор Unity3D та інженерів C++ [4].

Незалежно від того, які технології проекту можуть стати потрібними, не існує браку кваліфікованих інженерів для створення рішення. Українці використовують свої навички для надання широкого спектру послуг, включаючи розробку програмного забезпечення, розробку веб-сайтів, тестування програмного забезпечення, послуги SEO, розробку хмарних сервісів та технології блок-чейну, а також розробку мобільних додатків, щоб назвати лише деякі.

2) Сприятливе середовище для технічних стартапів

Мало того, що більшість українців освічені, вони також амбітні. Сильна освітня система ство-

рила благодатну ґрунт для технічних стартапів. На сьогоднішній день з України запущено понад 2000 нових стартапів на міжнародному рівні. З кожним роком багато українських технологічних стартапів продовжують становитися всесвітньо відомими постачальниками програмного забезпечення та ІТ-продуктів.

3) Культурна сумісність

Пошук відповідної компанії з розробки вимагає більше ніж талановитих програмістів, для цього потрібні взаємини. Здатність розуміти потреби клієнта, спілкуватися впродовж всього проекту та коректно ставитися до людей інших культур має вирішальне значення для будь-якої аутсорсингової компанії. В Україні високий відсоток ІТ-фахівців розмовляє англійською мовою.

4) Зручний часовий пояс

Україна на сім годин випереджає східне узбережжя США і на 1–2 години попереду більшості європейських країн. Це дає певні переваги в співпраці з аутсорсинговими компаніями, особливо коли відділи досліджень та розробок об'єднуються.

5) Найкраще співвідношення ціни та якості

За даними Gartner, Україна посідає перше місце в східній Європі з точки зору співвідношення ціни та якості. Ця оцінка оцінюється за обсягами, якщо підприємство, яке потребує аутсорсингових ресурсів, зацікавлене не тільки в найкращих цінах, але й в найвищій якості. Для прикладу, середня погодинна ставка для розробника в Україні – приблизно 18 до 23 доларів за годину, у порівнянні з 60–100 доларів США і більше для розробника в США і заснований на 40-годинному робочому тижні. Незважаючи на те, що ставка для українських розробників нижча, ніж в інших країнах, якість також знаходиться на високому рівні. Тільки завдяки забезпеченню надійних програмних рішень за конкурентними цінами українська аутсорсингова галузь досягла провідної ролі серед інших країн [5].

6) Поліпшення економіки та політичного середовища

Через економічну та політичну нестабільність деякі підприємства дивляться на ІТ або програмне забезпечення в Україні з недовірою. Однак, Міжнародний валютний фонд (МВФ) вказує на те, що українська економіка може перейти від стабілізації до більш швидкого зростання, якщо країна пройде через запланований ряд реформ.

Безробіття стабільно знижується, одним з фактором виступає використання постійного потоку інвестицій завдяки своїй ІТ-індустрії. Оскільки політичні хвилювання викликають занепокоєння, Україна починаючи з 2015 р. зробила певні кроки у ліквідації урядової корупції. Нарешті, країна перебуває на підйомі з розвиненою інфраструктурою та міцним економічним світоглядом [5].

Таким чином, потенціал в ІТ-галузі України має всі шанси реалізуватися вже при поточному економічному устрої тільки шляхом ефективного розвитку «інсорсингових» компаній, через виведення їх на відкритий ринок, створення спільних підприємств з постачальниками послуг або через інші відомі моделі [6].

Ще одним популярним напрямом аутсорсингу в Україні, як і в усьому світі, виступає бухгалтерський аутсорсинг стороннім особам, де переваги є наявними та беззаперечними. По-перше, це висока якість надання послуг, оскільки у спеціалізованій компанії працює команда бухгалтерів, ведення документації і складання звітності проходить багаторівневий контроль. Окрім цього, бухгалтерська компанія, що несе матеріальну відповідальність у випадку нарахування пені або штрафу, відповідає перед клієнтом своєю репутацією. І, якщо матеріальні ризики аутсорсер страхує, репутацію застрахувати неможливо.

Аутсорсинг українського бухгалтерського обліку включає щоденне замовлення: підготовку документів та звітів для українських податкових та соціальних органів. Українська бухгалтерія та звітність постійно рухаються вперед до міжнародних стандартів, але в даний час вона все ще погано формалізована та бюрократична. Податкові регламенти набагато більш актуальні в українській практиці, ніж це відомо з західної бухгалтерії. Зусилля, які необхідно внести до бухгалтерського обліку в Україні, набагато вищі, ніж у країнах Заходу. Примат форма над змістом все ще є поширеною практикою [7]. Найвідоміші послуги, які пропонують аутсорсингові компанії України стосовно української бухгалтерської та податкової звітності включають:

- Щоденна звітність;
- Облік заробітної плати;
- Облік усіх основних засобів;
- Звіти до українських податкових органів;
- Підготовка всіх видів звітів до соціальних фондів;
- Розрахунок і звітність всіх видів податків;

Підготовка всіх документів до транзакцій;
 Подача банківських звітів, наприклад для валютного контролю;

Консультування з питань щоденного бухгалтерського обліку та оподаткування [8].

Висновки

Світ змінюється набагато швидше з настанням четвертої промислової революції, ринок праці схильний до безумовного впливу, де більшість робіт спрощується за допомогою технологій; одним з наслідків стає відступ від звичних врегульованих трудових відносин і структур. Попри всі успіхи в галузі бізнес-аутсорсингу, виробничий аутсорсинг в Україні поки що залишається на стадії розвитку і потребує вдосконалення. Нові форми співпраці виводять правові відносини за рамки правового регулювання в Україні, тому що виникають проблеми з своєчасною адаптацією законодавства під поняття територіальних кордонів. Серед основних факторів, що стримують розвиток аутсорсингу можна виділити:

- взаємна недовіра учасників ринку;
- непрозорість ринку і незацікавленість у пошуку кращих рішень;
- відсутність якісної пропозиції, орієнтованого нема на клієнта взагалі, а на конкретного замовника;
- нерозвиненість логістичної інфраструктури країни, що не дозволяє реалізувати нові логістичні технології [9].

Очевидно, що для прискорення розвитку індустрії послуг, аутсорсингу всередині України і для забезпечення виходу українських компаній на міжнародну арену, вкрай необхідно активізувати зацікавленість до участі і підтримку з сторони держави шляхом створення державних інститутів розвитку.

Не дивлячись на значний потенціал в сфері ІТ та технічного забезпечення, доцільним би було відкриття виробничих підрозділів всесвітньо відомих компаній не тільки у цій галузі, а й охоплюючи маркетингову, бухгалтерську і консалтингову сфери. Даний вид кооперації міг би бути прибутковим для обох сторін, тому, для залучення іноземних інвестицій та розвитку аутсорсингу, необхідним стає внесення поправок на законодавчому рівні та створення сприятливих умов для виходу іноземних компаній на ринок України.

Отже, можна зробити висновок, що для переходу з адаптивного процесу до активізації та ви-

рішення наявних проблем необхідні редагування законодавства, що його регулює; залучення іноземних інвесторів до українських підприємств. Незважаючи на те, що на жданий момент часу залишається досить багато перешкод для подальшого розвитку аутсорсингу, можна скористатися всіма перевагами передачі бізнес-процесів і значно збільшити ефективність їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Бабій М. А. Аутсорсинг як нова концепція ведення бізнесу / Бабій М. А. // Зовнішня торгівля: право та економіка. – № 6 (35). – 2007.
2. Аутсорсинг термінологія – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com>
3. Країни з аутсорсинговою привабливістю – [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.outsource2india.com/why_outsource/articles/global-outsourcing.asp
4. Сьогоднішня й майбутня офшорного аутсорсингу в Європі – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://hi-tech.org.ua/Ukrainian/outsourcing-news/out/index.html>.
5. Закон України «Про зайнятість населення» – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
6. Ладнай М. А. Дослідження особливостей кадрового консалтингу в Україні / Ладнай М. А. // Управління розвитком. – 2012. – № 1(122). – С. 169–171
7. Аутстафінг персоналу, аутсорсинг персоналу, тимчасовий персонал, лізинг персоналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.promote.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=9&lang=uk.
8. Шевченко Л. С. Ринок праці: Сучасний економіко-теоретичний аналіз : монографія / Л. С. Шевченко. – Х. : Видавець СЕО-ФОП, 2007. – 336 с.
9. Аникин Б. А. Аутсорсинг и аутстафтинг: высокие технологии менеджмента : учеб. пособие / Б. А. Аникин, И. Л. Рудая. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 320 с.

References

1. Babiy M. Outsourcing as a New Concept of Doing Business / Babiy MA // Foreign Trade: Law and Economics. – No. 6 (35). – 2007
2. Outsourcing terminology – [Electronic resource] Access mode: <http://www.businessdictionary.com>
3. Countries with outsourcing attractiveness – [Electronic resource] Access mode: https://www.outsource2india.com/why_outsource/articles/global-outsourcing.asp

www.outsource2india.com/why_outsource/articles/global-outsourcing.asp

4. Present and future of offshore outsourcing in Europe – [Electronic resource] Access mode: <http://hi-tech.org.ua/Ukrainian/outsourcing-news/out/index.html>.
5. Law of Ukraine «On employment of the population» – [Electronic resource] Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
6. Ladnay MA Investigating the Peculiarities of Personnel Consulting in Ukraine / Ladnay MA // Development Management. – 2012. – No. 1 (122). – P. 169–171
7. Outstaffing of staff, personnel outsourcing, temporary staff, staff leasing [Electronic resource]. – Access mode: http://www.promote.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=9&lang=uk.
8. Shevchenko L. S. Labor Market: Contemporary Economic-Theoretical Analysis: Monograph / L. S. Shevchenko. – Kh.: Publisher SEO-FOP, 2007. – 336 p.
9. Anikin B. A. Outsourcing and outstaffing: high technologies of management: study. Posobie / B. A. Anikin, I. L. Rudaya. – M.: INFRA-M, 2009. – 320 p.

Дані про авторів

Сігайов Андрій Олександрович,

д.е.н., професор КПІ ім. Ігоря Сікорського
пр. Перемоги 37, 03056, Київ, Україна
e-mail: ans@gmail.com

Агапова Анна Ігорівна,

студент КПІ ім. Ігоря Сікорського
пр. Перемоги 37, 03056, Київ, Україна
e-mail: anagapova7@gmail.com

Данные об авторах

Сигаёв Андрей Александрович,

д.э.н., профессор КПИ им. Игоря Сикорского
пр. Победы 37, 03056, Киев, Украина
e-mail: ans@gmail.com

Агапова Анна Игоревна,

студент КПИ им. Игоря Сикорского
пр. Победы 37, 03056, Киев, Украина
e-mail: anagapova7@gmail.com

Data about the authors

Andriy Sigayov,

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, professor, Sc.D.
e-mail: ans@gmail.com

Anna Ahapova,

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, graduate student
e-mail: anagapova7@gmail.com

Системна дисфункція влади як фактор утворення тіньового парасуспільства

У статті розглядаються особливості формування тіньової інституційної структури вітчизняного суспільства як передумови системної дисфункції державного управління, причини її утворення у вигляді особливостей процесів незавершеної модернізації, формування «автономної тіньової держави».

Ключові слова: дисфункція державного управління, «автономна тіньова держава», «тіньове парасуспільство», тінізуюча система світової корпоратії.

ПРЕДБОРСКИЙ В.А.

Системная дисфункция власти как фактор образования теневого параобщества

В статье рассматриваются особенности формирования теневой институциональной структуры отечественного общества как предпосылки системной дисфункции государственного управления, причины ее образования в виде особенностей процессов незавершенной модернизации, формирования «автономного теневого государства».

Ключевые слова: дисфункция государственного управления, «автономное теневое государство», «теневое параобщество», тенизирующая система мировой корпоратии.

PREDBORSKIY V.A.

The systemic dysfunction of power as a factor of formation shadow parasociety

The article deals with the peculiarities of the formation of the shadow institutional structure of the domestic society as a prerequisite for the systemic dysfunction of the state administration, the reasons for its formation in the form of peculiarities of the processes of incomplete modernization, the formation of an «autonomous shadow state».

Keywords: the dysfunction of state administration, «autonomous shadow state», «shadow parasociety», shadow system of world corporations.

Постановка проблеми. Аналіз особливостей сучасних процесів вітчизняного розвитку свідчить про наявність перманентного відтворення дисфункційної неспроможності інституційної структури суспільства, її нетранспарентності та тінізації, їх високої адаптогенності щодо нейтралізації всіх форм громадського контролю та впливу. У чому причина наявності цього стійкого антиреформістського тренду, низької суспільної дієздатності, чи є він проявом лише стохастичної неефективності сучасного політико-економічного класу, чи є фатальним проявом нездоланних довгострокових протиріч вітчизняного розвитку?

Вимоги суспільства щодо протидії корупційно-тіньовим суспільним процесам знайшли відображення у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про запобігання корупції» (2014), укази Президента України

«Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003) та «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» (2015), інші відомчі акти з питань обмеження її зростання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До фундаментальних вітчизняних досліджень з проблем тінізації суспільних процесів відносяться праці В. Д. Базилевича, А. В. Базилюка, О. І. Барановського, В. М. Бородюка, Г. С. Буряка, З. С. Варналія, А. С. Гальчинського, І. О. Губаревої, Я. Я. Дьяченка, С. О. Коваленка, І. І. Мазур, В. О. Мандибури, О. В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії тіньовій економіці, корупції здійснили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явищ тінзаційних протиріч розвитку, причин їх існування, історичних особливостей формування тіншової інституційної структури, потребують подальшого дослідження дисфункційна структура державного управління та механізми наднаціонального тіншового тиску, що стають потужним тіншовим буфером на шляху здійснення системних суспільних реформ.

Метою статті є подальший дискурсивний розвиток вивчення сутності причинного комплексу тінзаційного зростання, формування дисфункційних структур державного управління, існування останнього як найактивнішого деструктивного, демотиваційного, гальмівного фактора на шляху економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Влада є однією із базових ознак будь-якого людського суспільства, одним із стрижнів, що об'єднує людей в єдине ціле і є здатністю її суб'єкта нав'язати свою волю, залежність іншим людям, колективам, організаціям здійснювати визначальний вплив на діяльність інших людей, розпоряджатися та управляти їх діями, використовуючи різного роду насильницькі і ненасильницькі засоби й методи з метою пристосування їх поведінки до власних інтересів суб'єкта влади. Таким чином, специфічною характеристикою влади як суспільного феномена, є механізм домінування владної волі, наявність в тій чи іншій формі елементів домінування та примусу. Так, держава, навіть найбільш демократична, являє собою в багатьох випадках механізм примусу, насилля над людьми.

Іншою ознакою влади є її верховенство, монопольне право суб'єктів влади приймати авторитарні рішення, тобто рішення обов'язкові та значущі для виконання всіма членами суспільства. Влада – це організація спрямованої поведінки людей, заснована на правочинній загрозі застосування сили. У зв'язку з цим, влада означає політичне, економічне, адміністративне, ідеологічне, психологічне, інформаційне тощо панування над людьми, їх спільнотами та організаціями [1, с. 13].

Державна влада являє собою державну організацію політичного управління суспільством. Вона домінує в суспільстві і є основним об'єктом політичної боротьби, оскільки є вищою владою в суспільстві та має найвагоміші засоби впливу, найефективніші інструменти формування певних суспільних режимів функціонування суспільства

(у першу чергу через встановлення певних державних режимів). Таким чином, державна влада – це форма забезпечення існування держави та її політичної волі за допомогою досягнення її цілей через систему повноважень і засобів, що застосовуються від імені суспільства для захисту та реалізації інтересів правлячого класу, реалізації функцій регулювання, контролю та вирішення конфліктів у суспільстві [2, с. 146–156].

Влада існує та функціонує не тільки у різних сферах суспільства, але й на окремих рівнях його суспільної організації: макросуспільному, що охоплює найбільш складні соціально-політичні відносини; мезосуспільному, публічному, або асоціативному, що об'єднує регіональні організації, спілки, промислові об'єднання; мікросуспільному, що об'єднує окремі підприємства, малі суспільні групи; особистому (приватні інтереси, окремих громадян). На всіх цих рівнях влада інституціоналізується, оформлюється у спеціалізованих установах (апаратах влади), в ієрархії правлячих сил і осіб (політичних лідерів, співробітників управління, органів влади). Вся структура різних рівнів суспільної організації влади поділяється на дві форми, що мають різний характер свого синкретизму та синергетичної взаємодії: структури легальні, офіційні, формалізовані та нелегальні, неформальні, неофіційні, тіншові, нетранспарентні [3, с. 315].

Основною формою реалізації політичної влади є державне управління, дисфункції якого є проявом тінзації державного управління, його переродження на обслуговування суб'єктів тінзаційної влади. Тим самим відбувається переродження інститутів влади на суб'єктів тінзації.

Форма дисфункції державного управління, яка викликана гострим протистоянням, протистоянням з приводу управління суспільними процесами, виявляється з розвитку малої субкультури, яка протистоїть макросуспільним механізмам управління як ворожим і є так звану тіншовою структурою.

До кола об'єктів теорії тінзації суспільних процесів слід віднести, на наш погляд, дослідження управлінських дисфункцій, що виникають у зв'язку з виникненням та функціонуванням сучасних суспільних протиріч соціальних інституцій, перш за все держави, які обумовлюють знаходження інших суспільних суб'єктів поза режимом ефективної взаємодії з ними та їх впливом.

Дисфункція системи державного управління як суб'єктів тіншової діяльності виявляється,

перш за все, у втраті якості функцій управління. У зв'язку з цим дослідження дисфункціональної структури державного управління є необхідною складовою визначення показників й індикаторів тінювих процесів.

Система функцій управління вже має розвинуту історію. Найбільш вагомий внесок в її розбудові мали Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Черч, Л. Гулик, Л. Урвік, Л. Джільберт, П. Керженцев, А. Гастев. Узагальнюючи досягнення теорії управління на сьогоднішній день, слід зробити наступний висновок: найбільш методологічно обґрунтованою класифікаційною ознакою функцій державного управління є їх цільова спрямованість та характер виконуваних завдань [2, с. 208]. Відповідно до завдань функції державного управління можна класифікувати таким чином:

а) основні – це функції, що породжуються основними завданнями державного управління. Основні функції державного управління – це ті, що покликані служити колективним (загальним) інтересам суспільства для вирішення завдань політико-адміністративного, економічного та соціокультурного характеру;

б) загальні функції виходять із загальних завдань управління і є типовими для всього управлінського процесу. Загальні функції покликані забезпечити ефективне функціонування апарату державного управління. Ці функції є об'єктивно невід'ємними складовими будь-якого управлінського процесу, без них останній є нездійсненим, а їх зміст детермінований загальними закономірностями управління як соціально-політичного явища. Вони характеризують типові та відносно самостійні сутнісні прояви діяльності апарату державного управління;

в) допоміжні, ресурсні або такі, що забезпечують, функції виходять із допоміжних завдань управління. Вони не впливають безпосередньо на діяльність об'єкта управління, однак покликані забезпечувати реалізацію основних і загальних функцій державного управління, а також життєздатність самого органу виконавчої влади та його структурних підрозділів. Саме в цьому й полягає їх забезпечувальний та допоміжний характер. Прикметною рисою допоміжних функцій є спільність для всіх управлінських структур, без них діяльність останніх є неможливою.

До основних функцій державного управління відносяться: 1) програмно-політичні (підготовка документів державної політики концепцій, стратегій,

програм тощо), що мають здійснюватись апаратом міністерства (функціональними департаментами); 2) політико-адміністративні, що забезпечують функціонування державного механізму та стабільність конституційно встановлених суспільних відносин; 3) економічні, котрі уособлюють господарсько-організаційну діяльність держави; 4) соціальні, які покликані реалізовувати державну соціальну політику; 5) гуманітарні – спрямовані на функціонування та розвиток духовно-інтелектуальної сфери (освіти, науки і культури).

До загальних функцій державного управління, що покликані забезпечити універсальні види діяльності суб'єктів управління, слід віднести: 1) функцію нормативного регулювання, що в межах виконавчої влади має реалізовуватись Кабінетом Міністрів України або міністром (затвердження інструкцій тощо); 2) нормопроектну (розробка законопроектів, проектів постанов Кабінету Міністрів України, проектів нормативно-правових актів міністерства), що має виконуватись апаратом міністерства (функціональними департаментами); 3) інформаційно-аналітичну (збір, аналіз, узагальнення інформації у відповідній сфері державної політики тощо), що має реалізовуватись насамперед апаратом міністерства (функціональними департаментами), а також окремими консультативно-дорадчими органами (зокрема, колегією міністерства); 4) управління підпорядкованими органами, підприємствами, установами, організаціями (вирішення установчих та кадрових питань, контроль, аудит, координація діяльності тощо), що має здійснюватись як міністерством безпосередньо (функціональними департаментами або визначеними міністром посадовими особами), так і через уповноважені урядові органи; 5) надання адміністративних послуг (видача дозволів, ліцензій, реєстраційних документів фізичним та юридичним особам), що має здійснюватись урядовими органами. При можливості повноваження щодо надання адміністративних послуг повинні передаватися (делегуватися) органам місцевого самоврядування та іншим чином наближатися до «споживача»); 6) контрольно-наглядову (здійснення контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів у відповідному секторі державного управління, застосування заходів адміністративної відповідності до правопорушників), що має здійснюватися відповідними урядовими органами; 7) розгляд скарг при-

ватних осіб в адміністративному порядку, що має здійснюватись в межах урядового органу (з урахуванням їх територіальної організації); для розгляду скарг доцільно утворювати спеціальні апеляційні підрозділи; 8) внутрішнє адміністрування (управління персоналом, бухгалтерія тощо, спрямоване на організацію власної діяльності органу).

Всі функції державного управління при своїй дисфункції перетворюються у фактори тінізації, становлять дисфункційну структуру державного управління. Встановлення рівня втрати функції за допомогою застосування методів експертних оцінок, соціологічних опитувань тощо дозволяє зробити аналіз рівня небезпеки тінізаційних чинників та вибудувати заходи щодо протидії їм.

У зв'язку з наявністю глибокої дисфункції державного управління в її інтенсивній формі та довгострокових негативних факторів впливу на стан дисфункціональної структури, великого теоретичного значення набуває пошук причин цієї системної деформації. І хоча причинний комплекс являє собою розвинуту полісистему впливів, на основних із них слід зупинитися.

Як відомо, залежним країнам, до яких відноситься й Україна, притаманний процес незавершеної модернізації, що викликає цілу систему деформаційних проявів по відношенню до моделі «чистої» вестернізації.

Так, процес модернізації економіки залежних країн пов'язаний з проблемою асинхронного розширеного відтворення елементів, що утворюють соціально-економічну структуру цих країн, і у зв'язку з цим – утворенням у ній структурних розривів – «порожнеч» на тому місці, де повинна існувати ізоморфна структура, необхідна для забезпечення збалансованого розвитку суспільства.

На відміну від домінуючих розвинених країн, де структурні розриви мають внутрішньосекторний характер, а в соціально-економічній структурі присутні всі необхідні для синхронного ізоморфного розвитку елементи, у залежних країнах, що модернізуються, до яких належать країни селянської, обцинної цивілізації (у тому числі Україна), відсутній ряд блоків соціально-економічної структури, необхідних для нормального збалансованого розвитку. Це обумовлено самим характером розвитку залежного суспільства, способом модернізації цих країн, що повинна виконати функцію підтягування рівня суспільних відносин до зміни циклічних етапів модернізації у розвине-

них країнах. При цьому виникає соціально-технологічний розрив у суспільній системі, сутність якого виявляється в тім, що переривається процес поступового розвитку автохтонної суспільної структури, й у саму цю структуру вмонтовуються створені поза нею суспільно-технологічні блоки. Процес відтворення у залежних країнах втрачає характерну для розвинутих країн на всіх етапах руху безперервність та стає віднині можливим лише в умовах обміну частини їх продукту на суспільні засоби з розвинутих країн.

Модернізація вітчизняного соціально-економічного простору формує його у мозаїчну біполярну структуру, де навколо невеликої кількості адміністративно-економічних центрів вестернізованого прогресу функціонує експолярна більшість ординарного середовища, що за рівнем модернізації суттєво відстає від розвитку модернових центрів. Динаміка модернізації в полясах біполярної структури відрізняється не лише своїми рівнями, але й особливістю ациклічності, асинхронності, асиметричності та навіть реверсно-архаїчним характером по відношенню як до західних зразків, так й до іншої сторони біполярної структури. Опозиція «центр-периферія» відрізняється суттєвою модифікацією, ревізіонізмом пристосування під актуальність інтересів тих чи інших прошарків середовища суб'єктів модернізації, у зв'язку з чим остання набуває в цілому для залежних країн характер квазімодернізації.

Таким чином, міжсекторний розлам разом з іншими протиріччями незавершеної модернізації, наприклад «гібридизацією» влади, призводить до виникнення потужної тінізації економічних процесів, зокрема явищ бюрократизації, втрати дієздатності інституційної структури держави, розвитку корупції, функціонування елітної економіки [4, с. 150–167].

Синкретичне посилення впливу факторів незавершеної модернізації на деформацію влади, державного управління відбувається за рахунок існування явища «автономної тіньової держави», що набуло найвищого тінізаційного потенціалу за сучасних умов.

Так, розвинута «автономна тіньова держава», як діалектичний результат попереднього її історичного розвитку, трансформації, визрівання, – це цілком закрита тіньова зона влади, бізнесу, плутократії, олігархії, базовий (у межах тінізаційного простору) системоутворюючий сектор народногосподарської структури, сектор інституційної асиметричності, ви-

кривленості, клановості, що визначає головні інтереси та протиріччя між владою та суспільством, тінізуючі фактори суспільного розвитку. Це синергетична форма утворення та розширення міжсекторного розламу, що покладена на підсилення потоку гібридизації (синкретизму) влади, бізнесу, плутократії. Особливості конкретної соціально-економічної форми автономного сектора залежить від відповідних модифікацій цього сектора за конкретно-історичних умов формування [5, с. 3–7].

Змістом категорії «автономна тінюва держава», таким чином, є відносини господарювання для вкрай обмеженого кола осіб, що функціонують поза законодавчим колом, забезпечених олігархічними, плутократичними, бізнесовими, політичними, корупційними (у тому числі наднаціонального рівня), родинними зв'язками з вищими щаблями адміністративної, судової влади, правоохоронних органів, політичних партій, ЗМІ, відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з необмеженим доступом до експлуатації національних ресурсів країни, природних монополій. У цих умовах корупція набуває системного характеру, стає неодмінним атрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції.

Форма прояву автономного сектора всередині офіційної держави органічно набуває ознак організованих форм девіаційної діяльності, у тому числі злочинної – альтернативних тінювих центрів влади, разом із тінювим силовим забезпеченням. «Автономна держава» – це закрита сфера народного господарства, що монополізована певним колом олігархічно-плутократичних структур, які мають на меті отримання надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу [4, с. 150–167]. Існуюча як пануюча тінюва структура «автономна держава» утворює, відповідно до своїх потреб, і тінюву політичну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тінювий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Сучасна фінансова економічна криза активно виконує функцію щодо посилення перерозподілу власності та влади на користь суб'єктів паразитарної «автономної держави» [6].

Головним видом монополії, що є системоутворюючим атрибутом для функціонування паразитарного автономного сектора, виступає монополія на експлуатацію адміністративного ресурсу органів державної влади на свою користь.

Висхідні етапи становлення «автономної держави» відносяться ще до часів Київської Русі, для організації суспільної системи якої характерні особливості порівняно із Західною Європою.

Іншим етапом метаморфоз «автономної держави» є становлення та розбудова «автономної» козацької держави, коли неформальна (автономна) організація в Україні вже піднялась до рівня особливостей інституційної організації цілої держави [5].

Розвиток «автономності» на елітарно-корпоративних засадах окремих сегментів суспільної організації особливо посилюється в умовах радянської доби, коли виникають системні протиріччя між вузькокорпоративними інтересами «елітної» структури та інтересами держави та суспільства: спочатку «автономність держави» оформлюється під проводом верхівки КПРС, а потім, у кінці радянської доби, – КДБ, інших спецслужб [7, с. 14, 73].

Стратегічною офіційною місією побудови такої структури є забезпечення функціонування мобілізаційної економіки, економіки війни в умовах мирного часу, що призводить до виникнення цілої системи тінізаційних ефектів – інституційних деформацій, функціонування дефіцитної економіки, архаїзації соціально-економічних процесів, клановості тощо.

Одним із найважливіших факторів автономізації в цей час виявилась система пріоритетів розвитку: пріоритетний розвиток військово-промислового комплексу, важкої індустрії, хімії тощо. Іншим видом пріоритетів є пріоритети у розподілі ресурсів. Навколо переліку пріоритетів розгорталися гострі кланові конфлікти та тінюві торги.

Одним із найпотужніших зовнішніх факторів тінізації влади, дисфункції державного управління є міжнародна тінізуюча система світової корпоратії.

Корпоратія являє собою форму організації глобальної дисфункції вітчизняної влади, ланку світової мегасистеми тінювих механізмів та впливів, при якій реальні важелі вищих і центральних органів влади належать корпораціям та їх сателітам, що чи то безпосередньо, інституційно, чи здебільшого у нетранспарентному режимі прямо або опосередковано впливають на розробку та реалізацію державних рішень та дій. На національному рівні формою корпоратії є паразитарна елітна (олігархічна) система як окрема ланка тінювого парасуспільства [8].

Для дискурсивного аналізу тінювого механізму прийняття рішень системою корпоратії, зокре-

ма її амбівалентна роль в адаптуванні функцій державних органів у проведенні сучасних суспільних реформ до своїх вузькокорпоративних цілей, значення має дослідження логістики впливу на ці рішення світової тіньової мегасистеми тіньової влади. Цей мегасуб'єкт тіньового світового впливу здійснює його через посередництво найширшої інфраструктури світових тіньових, напівтіньових, офіційних інститутів, транснаціональних агентів впливу, системою світових наддержавних організацій, світових ЗМІ, розгалуженою системою іноземних спецслужб, розвідувальних органів, недержавних організацій, світових транснаціональних корпорацій тощо. Найбільшого значення у системі безпосереднього тіньового впливу на державу вже на національному рівні набуває існування та функціонування системи зв'язків між корпоратією та «автономною тіньовою державою», головною функцією якої як раз і є виконання функції агента впливу тіньового світового закулісся, глобальної корпоратії на офіційний механізм держави.

Таким чином, однією із найважливіших функцій «автономної тіньової держави» є комунікативна функція зв'язку із світовим тіньовим закуліссям, у тому числі глобальною корпоратією, для забезпечення таргетування політико-адміністративних трансакцій з метою проштовхування своїх інтересів.

Змістом синкретизму «автономної держави» та тіньового, паразитарного (олігархічного) сектора, світової корпоратії є відносини господарювання для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними та родинними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної, кадрової конкуренції в поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування симбіозу елітного сектора та «автономної держави» набуває форми тіньового парасуспільства – альтернативного тіньового центру влади та суспільного тренду розвитку. У цих умовах корупція набуває системного характеру, стає невід'ємним атрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції. Тіньове парасуспільство паралельної тіньової реальності – це закрита сфера народного господарства, що монополізована олігархічними структурами, які мають на меті отримання надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу. Існуюча як па-

нуюча тіньова структура, тіньове парасуспільство утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову дисфункційну політичну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Сучасна фінансова, економічна криза в країні, численні фактори «гібридного» тіньового впливу активно виконують функцію щодо посилення дисфункції офіційної влади та перерозподілу власності та влади на користь суб'єктів паразитарного, тіньового парасуспільства.

Найважливішими характеристиками тіньового парасуспільства як засобу системної дисфункції влади в Україні є:

а) інформаційно-адміністративна, економічна, політична непрозорість тіньового парасуспільства. Якщо за кордоном політична, адміністративна діяльність, фінансові ринки є відкритими, інформація про них є доступною, то український ринок політичних, адміністративних, фінансових, майнових процесів є водночас зрегульованим, недорозвинутим і непрозорим;

б) існування різко асиметричних умов господарювання для різних суб'єктів, реалізація комплексу заходів щодо підтримки привілейованого становища паразитарної елітної структури як дисфункційної форми управління щодо інших суб'єктів. Це виявляється у нерівномірності, дискреційності, преференційності оподаткування, перекладанні фіскального тягаря на ординарних суб'єктів;

в) трансформація тінізації елітної структури у базовий фактор зростання дисфункційної діяльності, її системний тінізуючий вплив на весь спектр сфер суспільної діяльності, їх системна тінізація та криміналізація, особливо політики, бізнесу, економіки, структуризація організованої злочинності та суб'єктів тіньової діяльності, різке посилення в суспільстві монополістичних процесів;

г) завершення процесу щодо заміни офіційної влади владою паразитарної, «тіньової автономної держави» та адміністративно-економічних груп, що об'єднують представників державного апарату, суб'єктів економічної діяльності та кримінальних структур;

д) посилення паразитарності тіньового парасуспільства у зв'язку з дисфункційним спрямуванням. Вона виявляється в наявності чіткого тренду до подальшої системної тінізації, архаїзації та гібридизації суспільних процесів за наявності певних детінізуючих альтернативних умов

вибору, зокрема до реформування, зняття тіньоутворюючих факторів розвитку.

Набуття тіньовим парасупільством паралельної тіньової реальності щодо розвинутих тіньових проявів свідчить про наявність нового тіньового технологічного базису як змісту дисфункційного розвитку цього процесу. Таким є становлення криміногенноінноваційного типу тіньового зростання.

Онтологічно тіньова діяльність існує тисячі років, але вона як система у вихідний період свого розвитку не мала такого рангу небезпеки серед загроз державі та суспільству. У цей доісторичний (для «тіньової економіки») період вона розвивалася екстенсивно і мала паразитарнокомпенсаційний характер (I тип тіньового зростання), не утворювала окремих простір тіньової паралельної реальності.

Інший тип зростання (II тип інтенсивного тіньового зростання) – криміногенноінноваційний – виникає в умовах «революції менеджерів» – інтенсивного використання інформаційних потоків в інтересах їх тінізації, системного дисфункційного зростання управління, коли його суб'єкти активно використовують саму систему менеджменту, особливо державного, створюють широко розбудовану штучну (паралельну до офіційної) систему кримінальної (криміногенної) неосфери дисфункційного менеджменту для здійснення тіньової діяльності. Особливу потужність інтенсивному типу тіньової економіки надає його обумовленість синкретизмом (гібридизацією) тіньового бізнесу, криміналітету, дисфункційної влади, синергетизмом тіньової діяльності цих важливих функціональних суспільних сфер. Таким чином, інтенсивний тип зростання потребує принципово іншого – кримінально вищого техніко–технологічного її базису, що продукується надсучасними досягненнями менеджменту, інформатики, логістики, інноваційних технологій тощо. Проявами такого типу тіньового зростання є сучасна розбудова макросистеми тіньової реальності для отримання потужної тіньової дельти, коли системно тінізується структура приватизаційних процесів, конвертаційних центрів, офшорних зон, енергетична залежність країни (що має у великій мірі штучний тіньовий характер) системні банківські банкрутства, тіньові рефінансування банків, розкрадання бюджетних ресурсів, система субсидій та субвенцій, інфляційні кризи національної валюти, тіньові структури типу Росукренерго, «віртуальна» економіка тіньо-

вих фінансових, валютних криз, вилучення геоекономічної ренти засобами потоків контрабанди, утворення тіньової дельти у трансфертних цінах через формування «чорних» тіньових зон типу «Придністров'я», «Новоросії», тіньові засоби знищення українського війська, гібридна війна, що утворює величезних обсягів комплекс тіньових методів, сфер, форм тощо.

Таким чином, сучасна форма тіньової паралельної реальності є найбільш розвинутою за своїми деформаційними, тінізаційними можливостями, вітчизняною макросуспільною тіньовою формою, що має найпотужніший потенціал щодо реалізації своїх внутрішньокорпоративних цілей, спрямованих на поширення та поглиблення потуг тіньового простору, що мають високий ранг тіньової небезпеки – небезпеки надзвичайного звуження легітимної частини реалізації офіційної політики держави, подальшої руйнації, деградації інституційної системи держави, громадянського суспільства.

Необхідність широкого реформістського оновлення суспільства обумовлює виконання для цього необхідної передумови – попереднього обмеження, поступового детінізаційного оздоровлення, системи наявної тіньової деформації влади, зокрема системного обмеження тінізаційних (дисфункційних) факторів впливу – розвитку «автономної тіньової держави», паразитарного тіньового парасуспільства, впливу на внутрішні політичні процеси світової тіньової корпоративності тощо. Адже, як правило, найрішучі реформістські заходи, покладені на існуючий тіньовий базис, можуть дати лише посилення (часто прискорене) подальших тінізаційних процесів. Отже, успішні суспільні реформи потребують наявності та реалізації попередньої стратегії детінізації, обмеження дисфункційності влади, вивчення історичного досвіду проведення успішних вітчизняних, зокрема «козацьких» реформ [9].

Стратегія протидії дисфункційності влади повинна бути організаційно представлена як найважливіша, найдієвіша частина комплексної системи національної безпеки – вихідна передумова обмеження та усунення небезпечних загроз національному суспільному розвитку.

Висновки

Аналіз особливостей сучасних процесів вітчизняного розвитку свідчить про наявність перманентного відтворення дисфункційної неспро-

можності інституційної структури суспільства, її нетранспарентності та тінізації, їх високої адаптогенності щодо нейтралізації всіх форм громадського контролю та впливу.

Основною формою реалізації політичної влади є державне управління, дисфункції якого є проявом тінізації державного управління, його переродження на обслуговування суб'єктів тінізаційної влади. Тим самим відбувається переродження інститутів влади на суб'єктів тінізації.

У зв'язку з наявністю глибокої дисфункції державного управління в її інтенсивній формі та довгострокових негативних факторів впливу на стан дисфункціональної структури, великого теоретичного значення набуває пошук причин цієї системної деформації.

Міжсекторний розлам разом з іншими протиріччями незавершеної модернізації, наприклад «гібридизацією» влади, призводить до виникнення потужної тінізації економічних процесів, зокрема явищ бюрократизації, втрати дієздатності інституційної структури держави, розвитку корупції, функціонування елітної економіки.

Синкретичне посилення впливу факторів незавершеної модернізації на деформацію влади, державного управління відбувається за рахунок існування явища «автономної» тіньової держави, що набуло найвищого тінізаційного потенціалу за сучасних умов.

Необхідність широкого реформістського оновлення суспільства обумовлює виконання для цього необхідної передумови – попереднього обмеження, поступового детінізаційного оздоровлення, системи наявної тіньової деформації влади, зокрема системного обмеження тінізаційних (дисфункційних) факторів впливу – розвитку «автономної тіньової держави», паразитарного тіньового парасуспільства, впливу на внутрішні політичні процеси світової тіньової корпоратії тощо. Адже, як правило, найрішучі реформістські заходи, покладені на існуючий тіньовий базис, можуть дати лише посилення (часто прискорене) подальших тінізаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Халипов В. Власть. Основы кратологии / В. Халипов. – М.: Луч, 1995. – 304 с.
2. Малиновський В. Я. Державне управління / В. Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 576 с.
3. Щекин Г. В. Социальная теория и кадровая политика / Г. В. Щекин. – К.: МАУП, 2000. – 576 с.

4. Предборський В. А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів : монографія / В. А. Предборський. – К.: Задруга, 2014. – 400 с.

5. Предборський В. А. «Автономна тіньова держава» як загроза національній безпеці / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць Наук.-досл. економ. ін-ту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – К., 2016. – Вип. 1. – С. 3–7.

6. Предборський В. А. Кризові процеси сучасної елітної економіки / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 5. – С. 62–65.

7. Блан Е. Родом із КГБ. Система Путіна / Е. Блан. – К.: Темпора, 2009. – 360 с.

8. Предборський В. А. Сучасна форма вітчизняного тіньового парасуспільства / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць Наук.-досл. економ. ін-ту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – К., 2015. – Вип. 3. – С. 9–13.

9. Предборський В. А. Козацькі реформи як репрезентант детінізаційного тренду сучасних суспільних реформ / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць Державного наук.-дослідного ін-ту інформатизації і моделювання економіки Мінекономрозвитку України. – К., 2018. – № 2. – С. 3–12.

References

1. Khalypov V. Vlast. Osnovy kratologiy / V. Khalypov. – M.: Luch, 1995. – 304 s.
2. Malynovskiy V. Ya. Derzhavne upravlinnia / V. Ya. Malynovskiy. – K.: Atika, 2003. – 576 s.
3. Shchekyn H. V. Sotsyalnaia teoriia y kadrovaia polytyka / H. V. Shchekyn. – K.: MAUP, 2000. – 576 s.
4. Predborskyi V. A. Teoriia tinovoi ekonomiky v umovakh transformatsiinykh protsesiv : monohrafiia / V. A. Predborskyi. – K.: Zadruha, 2014. – 400 s.
5. Predborskyi V. A. «Avtonomna tinova derzhava» yak zahroza natsionalnii bezpetsi / V. A. Predborskyi // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. prats Nauk.-dosl. ekonom. in-tu Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. – K., 2016. – Vyp. 1. – S. 3–7.
6. Predborskyi V. A. Kryzovi protsesy suchasnoi elitnoi ekonomiky / V. A. Predborskyi // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. – K., 2009. – Vyp. 5. – S. 62–65.
7. Blan E. Rodom iz KHB. Systema Putina / E. Blan. – K.: Tempora, 2009. – 360 s.
8. Predborskyi V. A. Suchasna forma vitchyznianoho tinovoho parasuspilstva / V. A. Predborskyi //

Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. prats Nauk.–dosl. ekonom. in–tu Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. – K., 2015. – Vyp. 3. – S. 9–13.

9. Predborskyi V. A. Kozatski reformy yak reprezentant detinizatsiinoho trendu suchasnykh suspilnykh reform / V. A. Predborskyi // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini: zb. nauk. prats Derzhavnoho nauk.–doslidnoho in–tu informatyzatsii i modeliuvannia ekonomiky Minekonomrozvytku Ukrainy. – K., 2018. – № 2. – S. 3–12.

Дані про автора

Предборський Валентин Антонович,

професор кафедри фінансового права та фіскального адміністрування, Національна академія внутрішніх справ, д.е.н., професор
пл. Солом'янська, 1, м. Київ–ДСП, 03035, Україна

e–mail: prvika2015@gmail.com

Данные про автора

Предборский Валентин Антонович,

профессор кафедры финансового права и фискального администрирования, Национальная академия внутренних дел, д.э.н., профессор
пл. Соломенская, 1, г. Киев–ДСП, 03035, Украина
e–mail: prvika2015@gmail.com

Data about the author

Valentin Predborskiy,

professor of the Department of Financial Law and Fiscal Administration, National Academy of Internal Affairs, Doctor of Economic Sciences, Professor
1, Solomianska Square, Kyiv, 03035, Ukraine
e–mail: prvika2015@gmail.com

DOI: 10.5281/zenodo.1304147

МАЗУРОВ С.А.

Напрями регулюючих дій держави щодо зростання кількості робочих місць в переробній промисловості

Предметом дослідження є питання участі держави у формуванні макроекономічних умов створення робочих місць в промисловості.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо поліпшення ролі держави у поліпшенні макроекономічних умов створення робочих місць в переробній промисловості.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно–функціональний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті обґрунтовано пропозиції щодо обґрунтування напрямів державного впливу на поліпшення макроекономічних умов створення робочих місць в переробній промисловості.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством, реалізація державної соціально–економічної стратегії розвитку промислового комплексу та високо–технологічних галузей.

Висновки. 1. Аналіз динаміки показників, які характеризують процеси відновлення основних засобів, інвестиційні процеси, нагромадження основного капіталу, що характеризують умови створення робочих місць в переробній промисловості України демонструє низькі потенційні можливості створення високопродуктивних робочих місць в цьому секторі. 2. В прийнятому Законі України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» закладаються певні засади покращення інвестиційних умов модернізації промислового виробництва щодо створення нових і реконструкції існуючих робочих місць в промисловості. 3. Підкреслено важливість реформування фінансового сектору, зокрема, це дозволить розширити доступ до кредитів промислових підприємств, і стимулювати зайнятість та створення робочих місць. 4. В цілому систематизовано основні напрями забезпечення макро–економічних умов створення високопродуктивних робочих місць, які включають: формування методичних підходів щодо аналізу макроекономічних процесів та єдиного статистичного моніторингу створення нових робочих місць в промисловості; реформування фінансового сектору та поліпшення інвес–

тиційного клімату; забезпечення ефективного державного управління та макроекономічної стабільності та посилення конкуренції в промисловому секторі. 5. Державний вплив на процеси створення високопродуктивних робочих місць в переробній промисловості пропонується здійснювати цілеспрямовано в розрізі інституціонального, економічного та соціального аспектів через прямі і непрямі регулюючі дії держави.

Ключові слова: регулюючі дії держави, макроекономічні умови, переробна промисловість, високопродуктивні робочі місця, інвестиційний клімат, ефективність державного управління, модернізаційні перетворення, конкурентне середовище.

МАЗУРОВ С.А.

Направления регулирующих действий государства на рост количества рабочих мест в перерабатывающей промышленности

Предметом исследования является вопрос участия государства в формировании макроэкономических условий создания рабочих мест в промышленности.

Целью исследования является разработка предложений по улучшению роли государства в улучшении макроэкономических условий создания рабочих мест в перерабатывающей промышленности.

Методы исследования. В работе использована совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно-функциональный, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования.

Результаты работы. В статье обоснованы предложения по обоснованию направлений государственного влияния на улучшение макроэкономических условий создания рабочих мест в перерабатывающей промышленности.

Область применения результатов. Экономика и управление национальным хозяйством, реализация государственной социально-экономической стратегии развития промышленного комплекса и высокотехнологичных отраслей.

Выводы. 1. Анализ динамики показателей, характеризующих процессы обновления основных средств, инвестиционные процессы, накопление основного капитала, характеризующие условия создания рабочих мест в перерабатывающей промышленности Украины демонстрирует низкие потенциальные возможности создания высокопроизводительных рабочих мест в этом секторе. 2. В принятом Законе Украины «О стимулировании инвестиционной деятельности в приоритетных отраслях экономики с целью создания новых рабочих мест» закладываются определенные принципы улучшения инвестиционных условий модернизации промышленного производства по созданию новых и реконструкции существующих рабочих мест в промышленности. 3. Подчеркнуто важность реформирования финансового сектора, в частности, это позволит расширить доступ к кредитам промышленных предприятий, и стимулировать занятость и создание рабочих мест. 4. В целом систематизированы основные направления обеспечения макроэкономических условий создания высокопроизводительных рабочих мест, которые включают: формирование методических подходов к анализу макроэкономических процессов и единого статистического мониторинга создания новых рабочих мест в промышленности; реформирования финансового сектора и улучшения инвестиционного климата; обеспечение эффективного государственного управления и макроэкономической стабильности и конкуренции в промышленном секторе. 5. Государственное влияние на процессы создания высокопроизводительных рабочих мест в перерабатывающей промышленности предлагается осуществлять целенаправленно в разрезе институционального, экономического и социального аспектов посредством прямых и косвенных регулирующих действий государства.

Ключевые слова: регулирующие действия государства, макроэкономические условия, перерабатывающая промышленность, высокопроизводительные рабочие места, инвестиционный климат, эффективность государственного управления, модернизационные преобразования, конкурентная среда.

Directions of regulatory actions of the state on growth of number of working places in the retail industry

The subject of the study is the question of participation of the state in the formation of macroeconomic conditions for the creation of jobs in industry.

The aim of the study is to develop proposals for improving the role of the state in improving the macroeconomic conditions for the creation of jobs in the processing industry.

Research methods. The paper uses a set of scientific methods and approaches, including systemic, structural–functional, logical, which allowed to ensure the conceptual unity of the research.

Results of work. The article substantiates the proposals on the justification of the directions of the state influence on the improvement of macroeconomic conditions for the creation of jobs in the processing industry.

The field of application of results. Economy and management of the national economy, implementation of the state socio–economic strategy for the development of the industrial complex and high–tech industries.

Conclusions. 1. Analysis of the dynamics of indicators characterizing the processes of restoration of fixed assets, investment processes, accumulation of fixed capital, characterizing the conditions of creation of workplaces in the processing industry of Ukraine demonstrates low potential opportunities for creating high–quality jobs in this sector. 2. In the adopted Law of Ukraine «On stimulation of investment activity in priority sectors of the economy with a view to creating new jobs», certain principles are set for improving the investment conditions for the modernization of industrial production for the creation of new and reconstruction of existing jobs in the industry. 3. The importance of reforming the financial sector has been emphasized, in particular, it will increase access to industrial enterprises loans and stimulate employment and job creation. 4. In general, the main directions of ensuring macroeconomic conditions for the creation of high–performance jobs are systematized: the formation of methodical approaches to the analysis of macroeconomic processes and a unified statistical monitoring of the creation of new jobs in industry; reforming the financial sector and improving the investment climate; ensuring effective public administration and macroeconomic stability and increasing competition in the industrial sector. 5. The state influence on the processes of creation of high–performance jobs in the processing industry is proposed to be carried out purposefully in the context of the institutional, economic and social aspects through direct and indirect regulatory actions of the state.

Key words: regulatory actions of the state, macroeconomic conditions, manufacturing industry, high–performance jobs, investment climate, efficiency of public administration, modernization transformations, competitive environment.

Постановка проблеми. Розроблення шляхів вирішення різноманітних проблем прискорення соціально–економічного розвитку країни висуває необхідність проведення процесів нової індустріалізації в економіці, в першу чергу, забезпечення стійких темпів зростання нових робочих місць в промисловості. На жаль, останнім часом питанням забезпечення макроекономічних умов стимулювання зростання нових робочих місць в промисловості не приділялась належна увага, про що свідчить відсутність цього показника в статистичній звітності, а також в стратегічних державних документах, системі регулювання і прогнозування основних макроекономічних показників, як це має

місце в міжнародній практиці. Це звужує можливості державного впливу на підвищення ефективності промисловості, темпи і пропорції економічного зростання в Україні. Саме тому вкрай важливо забезпечити імплементацію в практику інструментів та важелів державного регулювання, котрі сприятимуть поліпшенню умов щодо створення нових робочих місць в промисловості та, які стабілізують економічний розвиток України.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Дослідженням різних аспектів ринку праці та державного регулювання зайнятості присвячені теоретичні і науково–прикладні розробки таких відомих вчених, як О. Амоша, С. Бандур, І. Бондар, А. Галь–

чинський, В. Геєць, С. Жовнір, Т. Заяць, А. Колот, Г. Куліков, Е. Лібанова, О. Новікова, С. Кожем'якіна, В. Онікієнко, О. Рудченко, В. Савченко, А. Сундук, І. Петрова, В. Томілов та багатьох інших науковців і дослідників. Хоча в роботах сучасних авторів і досліджено багато сегментів і проблем зайнятості, але в сучасній економічній ситуації особливої уваги та вивчення потребують передумови створення робочих місць в провідних галузях промислового сектору економіки України задля прискорення темпів економічного зростання та суттєвого підвищення рівня добробуту населення.

Метою статті є розробка пропозицій щодо посилення ролі держави макроекономічних умов створення робочих місць в переробній промисловості.

Виклад основного матеріалу. Переосмислення ролі промислового сектору, особливо переробної промисловості, для економіки стало характерною особливістю сучасного посткризового етапу світового розвитку. Після світової фінансової кризи прийшло усвідомлення того, що ключ до довгострокового економічного зростання перебуває у промисловості. Як показує світовий досвід, промисловий сектор стимулює інноваційну діяльність, гарантує отримання досить високої частки експортних надходжень, формує попит на сировинні та енергетичні ресурси, і найголовніше, створює та підтримує мільйони робочих місць і таким чином характеризується найбільшим мультиплікативним впливом на економічне зростання. Вектор розвитку провідних економік світу нині спрямовано на неоіндустріалізацію, тобто проведення масштабних структур-

них змін в індустріальному базисі господарства на основі інноваційних технологій [1, с.126].

У 2000–2008 рр. українська економіка демонструвала стабільні і досить високі темпи зростання ВВП, але вразливість формування ВВП (екзогенна орієнтація національної економіки з виробництвом переважно сировини на монополізованих ринках), а також світова фінансово-економічна криза спричинили падіння ВВП в Україні у 2009 р. Зниження ж фізичного обсягу ВВП за 2014 рік відбулося в основному під впливом ведення військових дій на сході України. І рівень безробіття пов'язаний із фазами економічного циклу: скорочується на стадії піднесення та зростає на стадії рецесії. Протягом 2014–2017 рр. у зв'язку з небезпечною ситуацією на сході України було зупинене виробництво всіх підприємств хімічної промисловості та майже всіх шахт, що розташовані в зоні проведення антитерористичної операції. Локальні підприємства та регіональні офіси підприємств на цих територіях зазнали серйозної руйнації або знищення, що призвело до скорочення персоналу або ж навіть до закриття підприємств, що суттєво вплинуло на скорочення обсягів промислового виробництва та інвестиційних вкладень в переробній промисловості в цілому [2].

Таблиця 1 демонструє динаміку показників, які характеризують процеси відновлення основних засобів, інвестиційні процеси, нагромадження основного капіталу, що характеризують умови створення робочих місць в переробній промисловості України.

Таблиця 1. Показники, що характеризують умови створення робочих місць в переробній промисловості в 2010–2016 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Індекси капітальних інвестицій	86,6	124,6	95,6	107,7	79,0	86,3	114,4
Коефіцієнт інтенсивності оновлення основних засобів	0,21	0,20	0,18	0,12	0,37	0,09	0,11
Коефіцієнт ефективності відтворення основних засобів	0,68	0,31	0,75	0,73	0,54	0,74	0,62
Валове нагромадження основного капіталу (ВНОК), млн. грн.	65206	89216	103087	94101	83317	103189	154434
Питома вага ВНОК в основних засобах, %	9,55	12,65	15,81	16,18	11,28	6,33	8,83
Коефіцієнт введення основних засобів	0,03	0,02	0,05	0,06	0,03	0,02	0,02
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,03	0,33	0,04	0,06	0,03	0,02	0,01
Співвідношення інвестицій в основний капітал до ВНОК, %	52,5	46,3	42,1	49,1	51,0	44,8	40,3
Знос основних засобів, %	66,8	56,8	57,2	50,1	56,9	75,8	76,4

Джерело: розраховано за [3]

Розрахунки табл. 1 показують, що динаміка коефіцієнту інтенсивності оновлення основних засобів спадна, також зменшується питома вага ВНОК в основних засобах переробної промисловості. Ступінь зносу основних засобів у переробній промисловості у 2013р. зменшився, що свідчить про позитивні зрушення в процесах оновлення основних засобів, але проблема докорінного оновлення виробничих потужностей залишається для вітчизняної переробної промисловості не вирішеною. Спостерігаються низькі темпи або падіння обсягів капітальних інвестицій, особливо в 2014–2015 рр., що знижує потенційні можливості створення високопродуктивних робочих місць в переробній промисловості.

Законом України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 6 вересня 2012 року № 5205–VI передбачено, що держава повинна стимулювати залучення інвестицій у галузі економіки, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць (у пріоритетних галузях) [4].

Відповідно до вимог, передбачених цим Законом, Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням від 14 серпня 2013 року № 843–р затвердив перелік пріоритетних галузей економіки: агропромисловий комплекс, виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення; житлово-комунальний комплекс: створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії; будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері тепlopостачання, централізованого водопостачання та водо відведення; машинобудівний комплекс: виробництво нових видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних засобів тощо; транспортна інфраструктура: будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури; курортно-рекреаційна сфера: будівництво рекреаційних об'єктів

та об'єктів туристичної інфраструктури; переробна промисловість: імпортозаміщуюче металургійне виробництво.

В Законі України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» закладаються певні засади покращення інвестиційних умов модернізації промислового виробництва з метою створення нових і реконструкції існуючих робочих місць в промисловості. Нестача капітальних інвестицій вітчизняних підприємств та низький рівень надходження іноземних інвестицій обмежують створення нових робочих місць та гальмують розвиток промисловості та економіки в цілому. Вагомою причиною такого низького рівня надходження інвестицій є різноманітні обмеження, які сповільнюють розвиток бізнесу, що не приваблює інвесторів. Зняття обмежень через дерегуляцію та розв'язання цих проблем дасть змогу залучити інвестиції та створити нові робочі місця для населення, а залучення інвестицій з держав – членів ЄС допомагатиме Україні на шляху до євроінтеграції. Крім того, дерегуляція має сильний антикорупційний ефект, оскільки зменшує можливість для отримання неправомірної вигоди [5].

Водночас, модернізаційні перетворення у промисловості гальмуються повільним рухом реформ. Значним чином це спричинено відсутністю низки стратегічних документів, що мали забезпечити нормативно-правовий фундамент відновлення економічного зростання в Україні, створити рамкові умови для реалізації необхідних реформ й запустити життєво важливі механізми розвитку економіки. Зокрема, вкрай важливими для промисловості є прийняття Стратегії розвитку промислового комплексу на період до 2025 року (мала бути затверджена ще у 2015 р.), а також Державної програми розвитку вітчизняних промислових підприємств, що має створити сприятливі умови для розвитку внутрішнього ринку промислової продукції, а також імпортозаміщення у ключових галузях. Досить довго на фінальній стадії перебувала розроблена Мінекономрозвитку Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року. Стратегія спрямована на створення умов для стимулювання розвитку високотехнологічних галузей та перехід до інноваційної економіки. А в основу Стратегії покладено головний компонент – це необхідність створення сприятливих умов для розвитку висо-

ких технологій через вплив на макроекономічні чинники, які є необхідними умовами розвитку [6].

Не розроблено вчасно також заплановану Урядом ще на 2016 рік низку законопроектів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості галузей промисловості України, стимулювання розвитку екологічних та інноваційних виробництв, розвиток промислових кластерів.

Результативність реформ, пов'язаних із модернізаційними перетвореннями, насамперед обумовлюється можливістю забезпечення їх відповідними інвестиційними ресурсами. Доведено, що конкурентоспроможність економіки на макрорівні пов'язана з тривалістю циклу відтворення основних виробничих засобів і, відповідно, продуктивних сил суспільства і визначається загальногосподарською ефективністю капіталовкладень. Відтак неухильне нарощування обсягів інвестування економіки, покращення його структури, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у країні є обов'язковою передумовою модернізаційних перетворень [7].

На жаль, Україна ще не є державою зі сприятливим інвестиційним кліматом. Одним із головних чинників, що впливають на дану ситуацію, є недосконале законодавство. Інвестора цікавлять не пільги чи спрощені умови інвестування, а надійність правового регулювання своєї діяльності. Для активізації іноземної інвестиційної діяльності потрібна інвестиційна політика з більш чітким механізмом реалізації на державному та місцевому рівнях.

Іншим проявом недосконалості макроекономічних умов є також високий фіскальний тиск на промисловість і низький на фінансову діяльність і торгівлю. На думку Шовкун І., це впливає на міжгалузевий розподіл економічних ресурсів, насамперед капіталу, веде до вимивання коштів з промислового виробництва на користь торговельно-фінансового сектору. Незважаючи на останні зміни в податковому законодавстві, вітчизняна неефективна система оподаткування, продовжує провокувати технологічну деградацію промислового потенціалу. Технологічно найскладніші та найбільш наукомісткі галузі промислового сектору несуть великий податковий тиск, рівень якого у більший за податкове навантаження на торгово-фінансову сферу. Таким чином, промисловість, особливо її високотехнологічний сегмент, позбавляються власних фінансових ресурсів, чим підриваються можливості їх розширеного відтворення [8, с. 52.]

Суттєвим напрямом поліпшення макросередовища є розпочате реформування фінансового сектору, яке дозволить не тільки розширити доступи до кредитів промислових підприємств, але і стимулювати зайнятість та створення робочих місць. У сфері поліпшення функціонування кредитного механізму у країнах ЄС передбачається надання державних фінансових субсидій підприємствам, що беруть участь у виконанні державних програм у певній галузі. Також застосовуються фінансові штрафи при квотуванні робочих місць для інвалідів та інших неконкурентоспроможних на ринку праці верств населення. А механізм здешевлення кредитів на розвиток підприємницької діяльності та створення нових робочих місць, який пропонується багатьма дослідниками, повинен виконувати подвійну функцію:

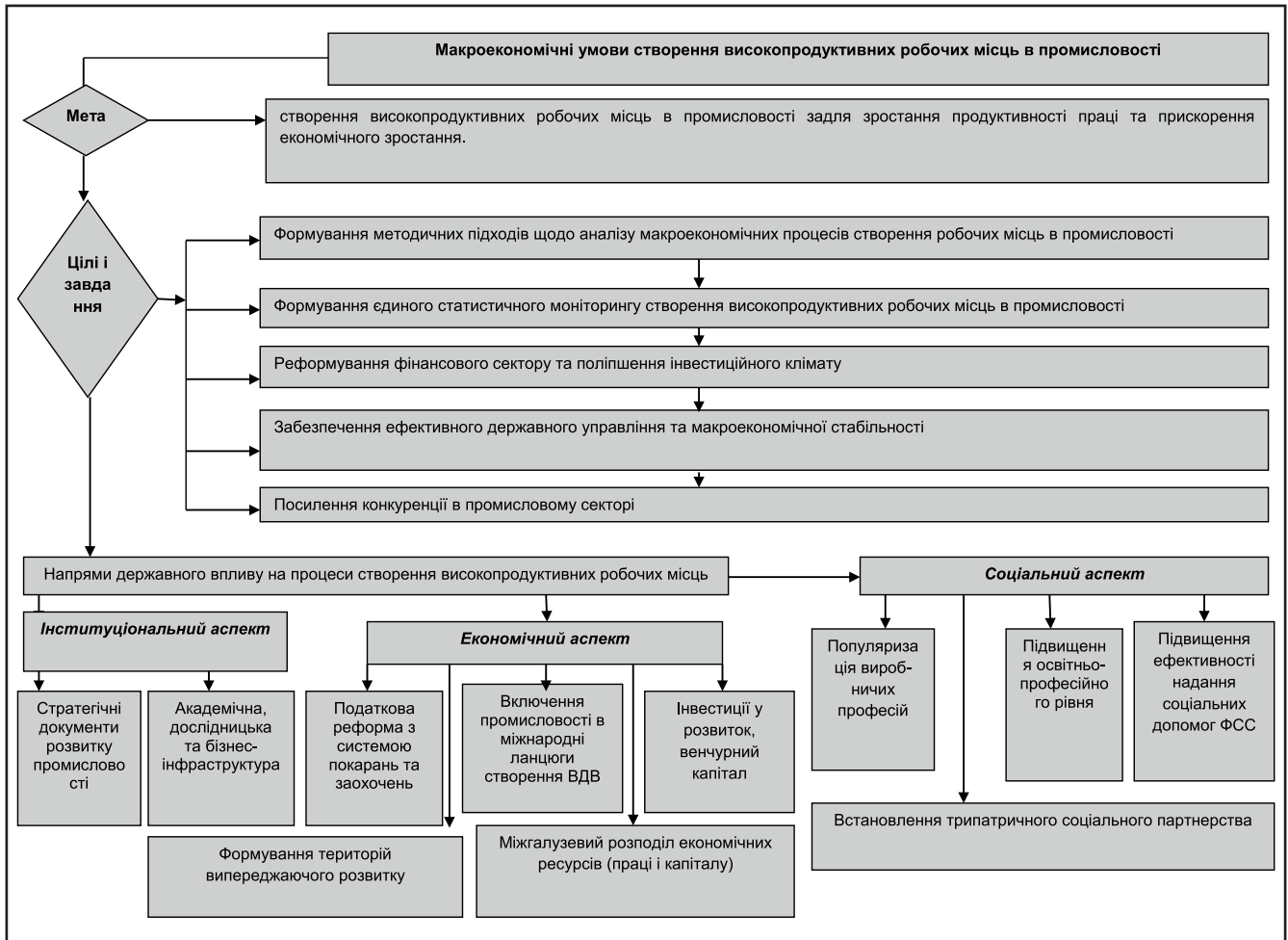
по-перше, превентивну – надання таких кредитів дозволить своєчасно не допустити ліквідації підприємству, вивільнення людей та поповнення армії безробітних;

по-друге, перспективну – пільгові кредити можуть стати ефективним інструментом вирішення проблеми зайнятості, збільшення кількості нових робочих місць через створення та розвиток виробництва, сфери послуг (в основному для малих і середніх підприємств).

Автором було узагальнено основні напрями покращення макроекономічних умов щодо створення робочих місць в промисловості та зображено на рисунку.

В країнах ЄС стимулювання зайнятості здійснюється шляхом проведення ефективної податкової політики через надання відповідних пільг щодо звільнення від сплати страхових внесків у соціальні фонди, компенсації витрат на професійну підготовку і підвищення кваліфікації працівників, розвиток персоналу, за працевлаштування не конкуренто-спроможних на ринку праці громадян. Одним з стимулюючих факторів для підприємців є пільги по оподаткуванню прибутку.

Оскільки в українській методології відсутні методи аналізу макроекономічних процесів створення робочих місць в промисловості, то необхідно забезпечити розробку таких методичних підходів. Також, в статистичній практиці відсутній моніторинг кількості створених високопродуктивних робочих місць в промисловому секторі і в цілому в економіці України, що негативно

Рисунок

впливає на прийняття управлінських рішень щодо модернізації вітчизняної промисловості.

Як показано на рис. 1 заходи з підвищення ефективності державного управління в Україні сприятимуть зниженню операційних витрат у промисловому секторі шляхом захисту прав власності, обмеженню дії обтяжливих адміністративних і судових норм і правил та забезпеченню високого рівня нормативно-правової бази. Ефективне управління макроекономічними процесами дозволяє контролювати рівні інфляції і бюджетного дефіциту для забезпечення стабільного економічного клімату. У більш широкому сенсі, ефективність управління макроекономічними процесами підвищує передбачуваність ситуації і зменшує економічні ризики, що стимулює промисловців ухвалювати інвестиційні рішення щодо розширення виробництва та створення додаткових робочих місць [9].

Наступним напрямом вдосконалення умов зростання кількості робочих місць є поліпшення конкурентного середовища, посилення конкуренції між суб'єктами господарювання. Конкурен-

ція – один із ключових факторів, що стимулюють підвищення продуктивності й сталий економічний розвиток. Роль держави полягає в захисті ринку від несумлінної конкуренції, у тому числі від використання домінуючої позиції компанії, змов між конкурентами й надмірної концентрації.

Висновки

Таким чином, показники інвестицій та капіталу, що характеризують умови створення робочих місць в переробній промисловості показують, що в Україні ще не створено належних умов для успішного реформування промислового сектору. Для реалізації Стратегії розвитку високотехнологічних галузей автором пропонується концептуальний підхід щодо забезпечення макроекономічних умов для створення високопродуктивних робочих місць, що включає: формування методичних підходів щодо аналізу макроекономічних процесів та єдиного статистичного моніторингу створення нових робочих місць в промисловості; реформування фінансового сектору та по-

ліпшення інвестиційного клімату; забезпечення ефективного державного управління та макроекономічної стабільності та посилення конкуренції в промисловому секторі. Державний вплив на процеси створення високопродуктивних робочих місць в переробній промисловості пропонується здійснювати цілеспрямовано в розрізі інституціонального, економічного та соціального аспектів через прямі і непрямі регулюючі дії держави.

Список використаних джерел

1. Неоіндустріальна трансформація промислового потенціалу України : колективна монографія / [Дейнеко Л.В., Шовкун І.А., Шелудько Е.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.В.Дейнеко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2016. – С. 126. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/docs/mg/277.pdf>.
2. Лібанова Е. М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України / Е.М. Лібанова // Презентація: Міжнародна науково-практична конференція «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реальність та можливості», 27 лютого 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2015/02/Libanova2015.pdf>.
3. Збірник «Промисловість України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Закон «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.
5. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плани пріоритетних дій Уряду. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>.
6. Щодо пріоритетних напрямів здійснення реформ у промисловості України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/ynvestyc_polityka.pdf.
7. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України: аналітична доповідь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/ynvestyc_polityka.pdf.
8. Шовкун І. Податкові фактори технологічного розвитку економіки / І. Шовкун // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 52.
9. Кожем'якіна С.М. Продуктивність праці на макро-рівні: визначення, аналіз та прогнозування : монографія / Кожем'якіна С.М. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012. – С.320–323.

References

1. L.V. Dejneko, I.A. Shovkun, et al (2016) Neoindustrial'na transformacija promislovogo potencialu Ukraini [Neoindustrial transformation of industrial potential of Ukraine] monograph. DU «In-t ekon. ta prognosuv. NAN Ukraini» [Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine] Retrieved from <http://ief.org.ua/docs/mg/277.pdf>
2. Libanova E. M. (2015) Vimushene pereselennja z Donbasu: masshtabi ta vikliki dlja Ukraini [Forced relocation from Donbass: the scale and challenges for Ukraine] Prezentsacija: Mizhnarodna naukovopraktichna konferencija «Vnutrishn'o peremishheni osobi v Ukraini: realii ta mozhlivosti (27 ljutogo 2015 r) [Presentation: International Scientific and Practical Conference «Internally Displaced Persons in Ukraine: Realities and Opportunities (February 27, 2015)] Retrieved from <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2015/02/Libanova2015.pdf/>
3. Zbirnik «Promislovist' Ukraini» [Collection «Industry of Ukraine»]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Zakon «Pro stimuljuvannja investicijnoi dijal'nosti u prioritetnih galuzjah ekonomiki z metoju stvorennja novih robochih misc'» vid 06.09.2012r. [The Law «On Stimulation of Investment Activities in Priority Areas of the Economy with a view to Creating New Jobs» of 06.09.2012.] Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>
5. Sredn'ostrokovij plan prioritetnih dij Urjadu do 2020 roku ta plani prioritetnih dij Urjadu [The medium-term plan of the Government's priority actions by 2020 and the plans of the Government's priority actions] Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik>
6. Shhodo prioritetnih naprjamiv zdijsnennja reform u promislovosti Ukraini [On the priority directions of implementation of reforms in the industry of Ukraine] Retrieved from http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/ynvestyc_polityka.pdf
7. Prioriteti investicijnoi politiki u konteksti modernizacii ekonomiki Ukraini: analitichna dopovid' [Priorities of investment policy in the context of modernization of the Ukrainian economy: analytical report] Retrieved from

http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/ynvestyc_polityka.pdf

8. Shovkun I. (2011) Podatkovi faktori tehnologichnogo rozvitku ekonomiki [Tax factors of technological development of economy]. *Economy of Ukraine*, 5, pp. 52

9. Kozhem'jakina S.M. (2012) Produktivnist' praci na makrorivni: viznachennja, analiz ta prognozuvannja : monografija [Labor productivity at the macro level: definition, analysis and forecasting: monograph]. LLC «Scientific-production enterprise» Interservis «, Kiev. pp. 320–323.

Дані про автора

Мазуров Сергій Анатолійович,

юрисконсульт I категорії Бердянського міського центру зайнятості, аспірант Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, кафедра теоретичної та прикладної економіки,

вул. Дачна, 2а, м. Бердянськ, Запорізької області, 71100, Україна

e-mail: ayreon85@ukr.net

Данные об авторе

Мазуров Сергей Анатольевич,

юрисконсульт I категории Бердянского городского центра занятости, аспирант Института подготовки кадров Государственной службы занятости Украины, кафедра теоретической и прикладной экономики,

ул. Дачная, 2а, г. Бердянск, Запорожской области, 71100, Украина

e-mail: ayreon85@ukr.net

Data about the author

Mazurov Sergey Anatolyevich,

legal adviser to the I category of the Berdyansk City Employment Center, postgraduate student at the Institute of Personnel Training at the State Employment Service of Ukraine, Department of Theoretical and Applied Economics,

street Dachnaya, 2a, Berdyansk, Zaporozhye region, 71100, Ukraine

e-mail: ayreon85@ukr.net

УДК 336.132.1:336.711:005.591.4:005.742:005.72

DOI: 10.5281/zenodo.1304154

ІНДУС К.П.

Ринок корпоративного контролю – важливий механізм реструктуризації банківської системи

Процеси злиття, поглинання та придбання компаній і банків набули міжнародних масштабів, а їх проведення зумовило фундаментальні зрушення у галузевій структурі економіки та сприяло формуванню нового сегменту фінансових відносин – ринку корпоративного контролю. За економічним змістом ринок корпоративного контролю є сукупністю економічних відносин, які регулюють перерозподіл прав власності через проведення операцій злиття, поглинання та придбання контрольного пакета акцій компанії чи банку. Товаром на цьому ринку виступають права контролю над компаніями чи банками. Основною функцією ринку корпоративного контролю є ефективний перерозподіл прав власності на активи компанії чи банку між власниками. В Україні ринок корпоративного контролю за умов входження іноземного капіталу перетворюється у важливий механізм реорганізації окремих банків. Під реорганізацією банку розуміється злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційної форми, наслідком якої є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником. За сутнісним змістом виокремлено три форми проведення процесів реорганізації банків: об'єднання; поділ; створення нових банківських установ на основі перетворення організаційно-правової форми. Наведені характерні ознаки операцій злиття, придбання та поглинання економічних суб'єктів і критерії їх класифікації.

Ключові слова: ринок корпоративного контролю, банки, акціонери, інвестори, реорганізація банку, злиття, придбання, поглинання.

ІНДУС К.П.

Рынок корпоративного контроля – важный механизм реструктуризации банковской системы

Процессы слияния, поглощения и приобретения компаний и банков получили международные масштабы, а их проведение обусловило фундаментальные сдвиги в отраслевой структуре экономики и способствовало формированию нового сегмента финансовых отношений – рынка корпоратив-

ного контролю. По економічному содержанию рынок корпоративного контролю является совокупностью экономических отношений, которые регулируют перераспределение прав собственности путем проведения операций слияния, поглощения и приобретения контрольного пакета акций компании или банка. Товаром на этом рынке выступают права контроля над компаниями или банками. Основной функцией рынка корпоративного контроля является эффективное перераспределение прав собственности на активы компании или банка между собственниками. В Украине рынок корпоративного контроля в условиях вхождения иностранного капитала превращается в важный механизм реорганизации отдельных банков. Под реорганизацией банка понимается слияние, присоединение, выделение, разделение банка, превращения его организационной формы, следствием которой является передача, принятие его имущества, средств, прав и обязанностей правопреемником. По сущностному содержанию выделены три формы проведения процессов реорганизации банков: объединение; разделение; создание новых банковских учреждений на основе преобразования организационно-правовой формы. Приведены характерные признаки операций слияния, приобретения и поглощения экономических субъектов и критерии их классификации.

Ключевые слова: рынок корпоративного контроля, банки, акционеры, инвесторы, реорганизация банка, слияние, приобретение, поглощение.

INDUS K.P.

The corporate control market is an important mechanism for restructuring the banking system

Processes of merger, acquisition and absorption of companies and banks have become international in scope, and their implementation has resulted fundamental changes in the sectoral structure of the economy and contributed to the formation of a new segment of financial relations – the corporate control market. In economic terms, the corporate control market is a set of economic relations that govern the redistribution of ownership through conduction of operations of merger, acquisition and absorption of a controlling stake in a company or a bank. The goods in this market are the rights of control over companies or banks. The main function of the corporate control market is the effective redistribution of ownership rights on the assets of a company or a bank between the owners. In Ukraine, the market for corporate control under conditions of entry of foreign capital becomes an important mechanism for the reorganization of individual banks. The reorganization of a bank means merger, accession, allocation, division of a bank, transformation of its organizational form, the result of which is the transfer, acceptance of its property, funds, rights and obligations of the successor. In essence, three forms of carrying out bank reorganization processes are identified: merger; division; creation of new banking institutions on the basis of transformation of organizational–legal form. Characteristic features of operations of merger, acquisition and absorption of economic entities and criteria for their classification are presented.

Keywords: corporate control market, banks, shareholders, investors, bank reorganization, merger, acquisition, absorption.

Постановка проблеми. Активізація процесів злиття, придбання та поглинання зумовлена насамперед тим, що операції злиття, придбання та поглинання є, з одного боку, ефективним способом оптимізації та реструктуризації банківської системи, а з другого – дієвим інструментом реалізації банківською установою власної корпоративної стратегії. У вітчизняній практиці до цього додається ще один чинник – здійснення таких операцій є найприйнятнішим способом входження іноземного капіталу на банківський ринок. Швидке зростання масштабів операцій злиття, придбання та поглинання як на міжна-

родному, так і на національному рівнях зумовлює об'єктивну потребу дослідження цього явища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню діяльності банків закладено у працях зарубіжних та вітчизняних учених: М. Алексеєнка, О. Васюренка, І. Івасіва, Л. Кролівецької, Я. Міркіна, В. Міщенко, П. Роуза, М. Саблука, Дж. Синкі, Н. Шелудько та ін. Однак у вітчизняній науці питання, пов'язані з дослідженням процесів реорганізації суб'єктів економічної діяльності, і банків зокрема, перебувають на початкових етапах розроблення і тому потребують подальших досліджень.

Мета статті – розкрити сутність ринку корпоративного контролю (сукупність угод злиття, придбання та поглинання).

Виклад основного матеріалу. Розвиток світової економіки та активізація процесів глобалізації спонукає суб'єктів економічної діяльності рухатися в напрямку органічного зростання географічних меж ведення бізнесу. Експансія на нові ринки можлива або через створення філій та представництв, що передбачає інвестування власних ресурсів, або через встановлення контролю над уже існуючими організаціями. В цьому сенсі під контролем над іншими суб'єктами ринку прийнято розуміти отримання однією стороною можливості визначати стратегію розвитку і розпоряджатися фінансовими ресурсами другої сторони. Зацікавленість учасників ринку в можливостях контролювати інші компанії створює передумови для формування ринку корпоративного контролю. Здебільшого способом встановлення контролю над іншими суб'єктами ринку є проведення операцій злиття, придбання та поглинання. Оскільки поняття ринку корпоративного контролю є відносно новим для вітчизняної науки і практики, сформулюємо його визначення.

За економічним змістом ринок корпоративного контролю є сукупністю економічних відносин, які регулюють перерозподіл прав власності через проведення операцій злиття, поглинання та придбання контрольного пакета акцій компанії чи банку. Товаром на цьому ринку є права контролю над компаніями чи банками. Оскільки економічна функція будь-якого ринку полягає у найбільш ефективному розподілі наявних обмежених ресурсів, то це дає підстави стверджувати, що основною функцією ринку корпоративного контролю є ефективний перерозподіл прав власності на активи компанії (банку) між власниками. За умов, що склалися у вітчизняній практиці і характеризуються насамперед активним входженням іноземного капіталу, ринок корпоративного контролю перетворюється у важливий механізм реструктуризації банківської системи. Звернімося до дослідження наявних підходів до визначення механізмів і методів реорганізації банківської діяльності.

За діючими правовими нормами під реорганізацією банку прийнято розуміти «злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційної форми, наслідком якої є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником» [8]. Отже, операції злиття,

придбання та поглинання є складовими процесу реорганізації банку.

За сутнісним змістом виокремлюються три форми проведення процесів реорганізації банків: об'єднання; поділ; створення нових банківських установ на основі перетворення організаційно-правової форми. У науковій літературі для описання операцій об'єднання суб'єктів господарювання використовуються такі терміни, як злиття, придбання та поглинання.

За змістом операції злиття, придбання та поглинання є різними формами встановлення контролю над компанією та її основними активами, в процесі яких відбувається повна або часткова передача прав контролю над компанією. «Фінансово-кредитний енциклопедичний словник» визначає операції злиття та придбання як фінансові операції об'єднання різних економічних суб'єктів в один з метою отримання конкурентних переваг і максимізації вартості у довгостроковому періоді [10].

З. Боді та Р. Мертонн у праці «Фінанси» [1] розглядають процеси злиття та придбання як стратегічні рішення у фінансовому менеджменті. У праці С. Росса, Р. Вестерфілда та Б. Джордана «Основи корпоративних фінансів» [9] в основу визначення операцій злиття, придбання та поглинання покладено юридичний критерій. Автори виділяють три основні види юридичних процедур, які можуть бути використані для придбання суб'єктів господарювання, а саме: 1) злиття або консолідація; 2) придбання контрольного пакета акцій; 3) придбання активів. При цьому автори праці вказують на те, що з економічного погляду суттєвих відмінностей між цими видами операцій немає. Злиття визначається як повне придбання однієї компанії іншою, коли одна сторона зберігає свою назву та індивідуальність, а інша (об'єкт злиття) перестає існувати як юридична особа. Консолідація визначається авторами як злиття, в результаті якого створюється абсолютно нова компанія.

На відміну від існуючих класифікацій операцій злиття, придбання та поглинання, в основу яких покладено юридичну форму – створення нової юридичної особи або видозміну однієї з юридичних осіб та ліквідацію інших [9], використовується класифікація, в основу якої покладено економічний зміст та наслідки операції. Для розмежування та класифікації операцій злиття, придбання та поглинання з погляду їх економічного змісту вважаємо за доцільне використовувати такі

Відмінності операцій злиття, придбання та поглинання

Критерій	Злиття	Придбання	Поглинання
Результат операції	Утворення нової компанії з новим складом власників	Компанія–покупець отримує бізнес, що цікавить її акціонерів, акціонери компанії, яка продається, отримують винагороду за бізнес	Утворення нової компанії з новим складом власників або подальший перепродаж
Величина компаній	Відносно рівні	Компанія–покупець істотно більша компанії, яку купують	Компанія–поглинач більша компанії, яка поглинається
Мета акціонерів	Нарощування масштабів бізнесу через збільшення частки у бізнесі	Для покупця – придбати бізнес, для продавця – вийти з бізнесу	Для компанії, яка поглинає, – придбати бізнес або отримати прибуток від продажу акцій чи активів
Ухвалення рішень про операцію	Безпосередньо власниками	У більшості випадків – вищий менеджмент (рада директорів)	Без погодження з боку компанії, яка поглинається
Воля сторін у здійсненні операції	За бажанням обох сторін	За бажанням однієї зі сторін та погодженням з другою	За бажанням однієї зі сторін та без згоди другої

критерії: 1) значущість змін структури власності банків–учасників операції; 2) відносний розмір банків, що беруть участь в операції; 3) мету акціонерів банків–учасників; 4) рівень ухвалення рішення про операцію. Виходячи з перелічених критеріїв, сформулюємо визначення понять злиття, придбання та поглинання в банківській діяльності. Такі критерії дозволяють здійснити чітке розмежування та виявити відмінні особливості кожного виду операцій (див. таблицю).

Злиття – це операція або сукупність операцій, у результаті яких відбувається добровільне об'єднання зіставних за розміром банків у нову структуру, з істотним збільшенням масштабів діяльності порівняно з діяльністю кожного окремого банку, акціонери яких втрачають певну частку контролю над банком, проте залишаються власниками. Рішення про операцію приймається тільки на рівні акціонерів.

Під придбанням розуміють операцію або сукупність операцій між різними за розмірами банками, в результаті яких одна сторона припиняє свою діяльність і отримує за це певну винагороду в грошовій і/або іншій формі від другої сторони, котра збільшує за допомогою цієї операції масштаби свого бізнесу без істотної зміни своєї структури власності. Рішення про таку операцію приймається на рівні вищого менеджменту банку–покупця. Поглинання – операція або сукупність операцій, які мають ворожий характер, проводяться без погодження із банком, який поглинається, інколи таємно, в результаті чого менеджмент банку повністю змінюється. Сукупність операцій злиття, придбання та поглинання (або M&A–операцій) банківських установ формують ринок корпоративного контролю в банківському секторі.

Висновки

В останнє двадцятиліття у світовій практиці відбулася активізація такого сегмента фінансового ринку як злиття, придбання та поглинання, відомого у міжнародній економічній спільноті як ринок M&A–операцій. Процеси злиття, поглинання та придбання компаній і банків набули міжнародних масштабів, ставши яскравим проявом глобалізації, а їх проведення зумовило фундаментальні зрушення у галузевій структурі економіки та сприяло формуванню нового сегменту фінансових відносин – ринку корпоративного контролю.

За економічним змістом ринок корпоративного контролю є сукупністю економічних відносин, які регулюють перерозподіл прав власності через проведення операцій злиття, поглинання та придбання контрольованого пакета акцій компанії чи банку. Товаром на цьому ринку виступають права контролю над компаніями чи банками. Основною функцією ринку корпоративного контролю є ефективний перерозподіл прав власності на активи компанії чи банку між власниками.

В Україні найвища активність інвесторів щодо здійснення операцій злиття, придбання та поглинання спостерігається в банківському секторі. Значна кількість укладених угод злиття та придбання банківських установ провокує фундаментальні структурні зміни у банківському секторі. В Україні ринок корпоративного контролю за умов входження іноземного капіталу перетворюється у важливий механізм реорганізації окремих банків. Форму участі українських банків у світових глобалізаційних процесах маємо підстави визначити як приєднання.

Список використаних джерел

1. Боди З. Финансы : перевод с англ. / З. Боди, Р. Мертонн. – К.: Вильямс, 2001. – 453 с.

2. Важинський Ф.А. Антикризисне фінансове управління як економічна система / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук–техн. пр. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.3. – С. 127–132.

3. Важинський Ф.А. Механізм регулювання інвестиційної діяльності в регіоні / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук–техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 138–143.

4. Важинський Ф.А. Сутність банківського іпотечного кредитування / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук–техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 151–156.

5. Гаврилко П.П. Фактори інноваційного розвитку промисловості / П.П. Гаврилко, А.В. Колодійчук, В.М. Черторицький // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук–техн. праць. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 201–205.

6. Долішній І.М. Мотивація персоналу як об'єкт управління на підприємстві / І.М. Долішній, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 211–216.

7. Колодійчук А.В. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України / А.В. Колодійчук, В.М. Пісний // Зб. наук–техн. праць НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.13. – С. 172–178.

8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 р. / Інтернет–сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

9. Росс С. Основы корпоративных финансов: пер. с англ. / С. Росс, Р. Вестерфилд, Б. Джордан. – М.: Лаборатория Базовых Знаний, 2000. – 720 с.

10. Финансово–кредитный энциклопедический словарь / под общей ред. А.Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 874 с.

References

1. Bodie, Z., & Merton, R. (2001). *Finansy* [Finance] (Translated from English). Moscow: Williams. [in Russian].

2. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Antykrizysne finansove upravlinnya yak ekonomichna systema [Anticrisis Financial Management as an Economic System]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.3 (pp. 127–132). [in Ukrainian].

3. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Mekhanizm rehulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti v rehioni [Mechanism for regulation of investment activity in the region]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.7 (pp. 138–143). [in Ukrainian].

4. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Sutnist' bankivs'koho ipotechnoho kredytuvannya [Essence of bank mortgage lending]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.2 (pp. 151–156). [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21.11 (pp. 201–205). [in Ukrainian].

6. Dolishniy, I. M., & Kolodiychuk A. V. (2010). Motyvatsiya personalu yak ob'yekt upravlinnya na pidpryyemstvi [Motivation of the personnel as an object of management in the enterprise]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.5 (pp. 211–216). [in Ukrainian].

7. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine–building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19.13 (pp. 172–178). [in Ukrainian].

8. Supreme Council of Ukraine (1991). Pro banky i bankivs'ku diyal'nist' [About Banks and Banking]: Law of Ukraine, adopted on 1991, March 20, 872–XII. Retrieved from www.rada.gov.ua [in Ukrainian].

9. Ross, S., Vesterfeld, R., & Jordan, B. (2000). *Osnovy korporativnykh finansov* [Fundamentals of Corporate Finance] (Translated from English). Moscow: Laboratory of Basic Knowledge. [in Russian].

10. Gryaznova, A. G. (Ed.). (2002). *Finansovo–kreditnyy entsiklopedicheskiy slovar'* [Financial and credit encyclopaedic dictionary]. Moscow: Finances and Statistics. [in Russian].

Дані про автора

Індус Катерина Петрівна,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно–економічний інститут Київського національного торговельно–економічного університету
e–mail: info@utei-knteu.org.ua

Данные об авторе

Индус Екатерина Петровна,

к.э.н., доцент, Ужгородский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about the author

Kateryna Indus

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

УДК 336.132.1:336.711:005.591.4:005.52:005.334

DOI: 10.5281/zenodo.1304164

КОВАЧ М.Й.

Управління ризиками в процесі здійснення операцій злиття, придбання та поглинання банків

В процесі здійснення операцій на ринку корпоративного контролю рівень ризикованості діяльності банку потенційних інвесторів цікавить не менше, ніж прибутковість, адже після завершення M&A операцій ризики об'єкта придбання стають їхніми власними ризиками. Для потенційних інвесторів найважливішими є ідентифікація та оцінювання загального рівня ризикованості об'єкта придбання. Для власників банку, які мають намір його продати, найважливішим стає застосування таких методів управління, які дозволяють за порівняно короткий період суттєво знизити ризики і в такий спосіб підвищити вартість банку. Найбільш прийнятним є метод сек'юритизації активів. Сек'юритизація банківських кредитів – це операція, в процесі якої банк продає повністю або частково виданий кредит, списуючи його із свого балансу до настання строку його погашення, і передає право отримання основного боргу і доходу за ним новому кредиторі, причому не обов'язково банку. Сек'юритизація активів банку є найефективнішим та найрадикальнішим методом управління ризиками, а її еволюцію визнано зразком подолання кредитних ризиків, ризиків реінвестування, ризиків ліквідності та правових ризиків. Розглянуто класифікацію ризиків зовнішніх і внутрішніх. Визначено основні методи оцінки рівня ризикованості банківських установ, зокрема: експертний, рейтинговий, фінансових коефіцієнтів, статистичний; наведені переваги та недоліки цих методів.

Ключові слова: ризики, банки, методи управління, кредитний ризик, сек'юритизація, фінансові ризики, ідентифікація, оцінювання.

КОВАЧ М.Й.

Управление рисками в процессе осуществления операций слияния, приобретения и поглощения банков

В процессе осуществления операций на рынке корпоративного контроля уровень рискованности деятельности банка потенциальных инвесторов интересует не меньше, чем доходность, ведь после завершения M&A операций риски объекта приобретения становятся их собственными рисками. Для потенциальных инвесторов важнейшими являются идентификация и оценка общего уровня риска объекта приобретения. Для владельцев банка, которые намерены его продать, важнейшим становится применение таких методов управления, которые позволяют за сравнительно короткий период существенно снизить риски и таким образом повысить стоимость банка. Наиболее приемлемым является метод секьюритизации активов. Секьюритизация банковских кредитов – это операция, в процессе которой банк продает полностью или частично выданный кредит, списывая его со своего баланса до наступления срока его погашения, и передает право получения основного долга и дохода по ним новому кредитору, причем не обязательно банку. Секьюритизация активов банка является самым эффективным и радикальным методом управления рисками, а ее эволюцию признано образцом преодоления кредитных рисков, рисков реинвестирования, рисков ликвидности и правовых рисков. Рассмотрена классификация рисков внешних и внутренних. Определены основные методы оценки уровня риска банковских учреждений, в частности: экспертный, рейтинговый, финансовых коэффициентов, статистический; приведены преимущества и недостатки этих методов.

Ключевые слова: риски, банки, методы управления, кредитный риск, секьюритизация, финансовые риски, идентификация, оценка.

Risk management in the process in the process of performing operations of merger, acquisition and absorption of banks

In the process of conducting operations in the corporate control market, the level of riskiness of a bank's activity the potential investors is no less interest than profitability, because after the completion of M & A operations, the risks of the acquisition are becoming their own risks. For potential investors, the most important are identifying and assessing the overall risk level of an acquisition object. For owners of the bank, which intend to sell it, the most important is the application of such management methods, which allow a significant reduction in risks in a relatively short period of time and thus increase the cost of the bank. The most suitable method is asset securitization. Securitization of bank loans is an operation in which the bank sells fully or partially issued credit, writing off it from its balance sheet before the maturity date, and transfers the right to receive the principal debt and income for it to a new creditor, and not necessarily a bank. Securitization of the Bank's assets is the most efficient and most radical method of risk management, and its evolution is recognized as an example of overcoming of credit risks, reinvestment risks, liquidity risks and legal risks. The classification of external and internal risks is considered. The basic methods for assessing the level of riskiness of banking institutions, in particular: expert, rating, financial coefficients, statistical, are determined. The advantages and disadvantages of these methods are presented.

Keywords: risks, banks, management methods, credit risk, securitization, financial risks, identification, evaluation.

Постановка проблеми. З теорії та практики відомо, що створення вартості банку можливе як за рахунок максимізації грошових потоків, так й завдяки зниженню ризиків.

Вибір раціональної стратегії управління є прерогативою його власників (акціонерів). Однак, приймаючи управлінські рішення, акціонерам та керівникам банків важливо усвідомити, що в цивілізованому соціумі інтереси та преференції власників банку не повинні входити в суперечність із суспільними інтересами та потребами, а гонитву за надприбутками не слід перетворювати в превалюючий мотив та основоположний принцип ведення банківського бізнесу. В іншому разі ринок негативно оцінюватиме вартість банку, адже відомо, що отримання надприбутків неминуче пов'язане зі зростанням ризиків до критичного, а нерідко й катастрофічного, рівня. В цьому контексті проблема створення ефективної системи управління ризиками в кожному банку набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню діяльності банків присвячено праці зарубіжних та вітчизняних учених: Г. Белоглазової, В. Грушка, О. Дзюблюка, В. Лаврушина, І. Лютого, А. Мороза, О. Мертенса, О. Петрика, П. Роуза, Дж. Синкі та інших.

Однак, вивченню проблем трансформації банківської діяльності в глобальному середовищі уваги приділяється недостатньо і тому вони потребують подальших досліджень.

Мета статті. Виявити особливості прояву та управління ризиками в процесі здійснення операцій злиття, придбання та поглинання банків.

Виклад основного матеріалу. Основним мотивом здійснення операцій на ринку корпоративного контролю є зростання вартості бізнесу, а оскільки між фінансовими результатами діяльності банку та рівнем ризиків існує пряма залежність, то ринкова оцінка вартості банку зростатиме або за умови підвищення прибутків та постійного рівня ризикованості, або за умови зниження ризику з одночасною стабілізацією прибутків. З огляду на цю закономірність учасники ринку оцінюють вартість банківської установи не лише за показниками прибутковості, а й обов'язково за рівнем ризиків, що супроводжують діяльність банку, особливо якщо йдеться про здійснення операцій злиття, придбання чи поглинання.

У банківській діяльності ризики розглядаються як ціна ведення банківського бізнесу, оскільки уникнути їх неможливо. З позицій ризик-менеджменту банківська діяльність зводиться до прийняття ризиків й отримання за це відповідної компенсації (економічної вигоди).

В загальному випадку процес управління ризиками включає чотири основні етапи: ідентифікація, оцінювання, застосування методів управління, контроль та моніторинг. В процесі здійснення звичайної діяльності для банку важливі всі етапи управління, оскільки між ними існує тісний взаємозв'язок, хоча найскладнішим вважається етап оцінювання ризиків.

Якщо ж розглядати процес управління ризиками з позицій здійснення M&A операцій, то для різних учасників етапи не рівнозначні. Для потенційних інвесторів найважливішими є ідентифікація та оцінювання загального рівня ризикованості об'єкта придбання. Для власників банку, які мають намір його продати, найважливішим стає застосування таких методів управління, які дозволяють за порівняно короткий період суттєво знизити ризики і в такий спосіб підвищити вартість банку. До таких методів можна віднести страхування, хеджування та сек'юритизацію.

З погляду швидкого зниження ризиків найбільш прийнятним залишається метод сек'юритизації активів, який дозволяє за порівняно короткий період суттєво знизити сукупний ризик банку, зокрема за рахунок трансферту кредитного ризику. В умовах фінансової кризи саме кредитний ризик став для банків найвагомішим.

В системі ризик-менеджменту першим етапом є виявлення та ідентифікація ризиків, оскільки ефективність управлінського процесу багато в чому залежить від передбачення спектра можливих ризиків. Методи виявлення ризиків дозволяють не лише ідентифікувати ризик, а й дають змогу оцінювати, які ризики і якою мірою може взяти на себе банк, а також визначати, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик.

Так, в процесі ідентифікації ризиків банку з метою проведення M&A-операцій виявляються саме ті ризики, які найбільше впливають на його вартість. Якщо потенційний інвестор ідентифікує високий рівень кредитного, юридичного ризиків чи ризику репутації, то вартість такого банку суттєво знизиться, а, можливо, це змусить інвестора відмовитися від проведення злиття, придбання чи поглинання.

В економічній літературі та практиці розглядається широкий спектр банківських ризиків та пропонуються різноманітні підходи до їх класифікації. У процесі проведення M&A операцій аналіз ризиків доцільно проводити за такими осно-

вними групами: фінансові ризики; маркетингові ризики; операційно-технологічні ризики; ризики клієнтів (учасників угоди); соціально-політичні ризики; юридичні ризики; специфічні ризики; обставини непереборної сили або форс-мажор.

Іноземні інвестори важливого значення надають причинам виникнення соціально-політичних ризиків, які спричинені змінами торговельно-політичного режиму, митної політики, податкової системи, валютного регулювання, регулювання зовнішньополітичної діяльності країни, механізмів експортного фінансування. Крім того, до цієї групи належать загальноекономічні чинники: нестабільність країни; небезпека націоналізації й експропріації; зміни законодавства; геополітичні ризики; соціальні ризики. Юридичні ризики виникають через проблеми з реалізацією забезпечення кредиту у зв'язку з недосконалим законодавством, або нечітко чи помилково оформлені документи, які підтверджують право власності, умови оренди.

Для виявлення тих банківських ризиків, які найсуттєвіше впливають на оцінку ринкової вартості банку потенційними інвесторами в процесі здійснення операцій злиття, придбання чи поглинання, звернемося до класифікації ризиків, запропонованої в методичних рекомендаціях НБУ [9]. Згідно з цією класифікацією банківські ризики поділяються на зовнішні (п'ять груп) і внутрішні (дев'ять груп). До зовнішніх ризиків віднесено: ризик форс-мажорних обставин, ризик країни, зовнішньополітичний, правовий і макроекономічний ризики. Очевидно, що з погляду іноземних інвесторів всі ці групи ризику мають виключно високий вплив на вартість банку, адже в країні зі стабільною політичною та макроекономічною ситуацією і вартість бізнесу значно зростає.

Внутрішні ризики поділяються на такі, що піддаються кількісному оцінюванню – кредитний, ліквідності, зміни процентних ставок, ринковий, валютний та операційно-технологічний ризики; і такі, що не піддаються кількісному оцінюванню – репутації, юридичний, стратегічний. Якісний аналіз цих ризиків з погляду впливу на вартість банку в процесі проведення M&A операцій показав, що найсуттєвішими для інвесторів є кредитний ризик та всі неквантифіковані ризики – репутації, юридичний, стратегічний.

Основними методами оцінки рівня ризикованості банківських установ, які найчастіше використовуються в сучасній світовій практиці і на-

бувають поширення в Україні, є: експертний, рейтинговий, фінансових коефіцієнтів, статистичний. Переваги методу експертної оцінки ризиків полягають у тому, що експертна оцінка може використовуватись в умовах дефіциту і навіть повного браку інформації.

В Україні для впорядкування економічної експертизи необхідно, щоб право систематичного оприлюднення своїх прогнозних оцінок одержали тільки фахівці та спеціалізовані видання, які мають достатній для цього рівень кваліфікації.

Рейтинговий метод оцінювання ризикованості спрямований на врахування індивідуальних особливостей кожного банку, де вибір управлінського рішення пов'язаний з ризиком. Рейтинговий метод найбільш пристосований для оцінки ризику в умовах розбудови економіки України із-за кількох причин: по-перше, він не передбачає аналізу масивів даних, отже підсумкова оцінка мінімально залежить від широти інформаційного контуру; по-друге, одразу відбувається ранжування одержаного результату за певною шкалою; по-третє, вимагає від користувача математичних знань тільки в межах елементарних фінансових розрахунків.

У практичній діяльності для оцінювання рівня ризикованості банків досить зручним виявляється метод фінансових коефіцієнтів, перевагою якого є простота розрахунків. У цьому разі кількість розрахункових коефіцієнтів може бути необмеженою, зокрема, в деяких комп'ютерних програмах розраховується понад сто фінансових коефіцієнтів [4, с. 77]. Однак цей метод дозволяє визначити ступінь ризику досить приблизно, а порівняння відбувається здебільшого за шкалою «добрий – поганий». Одним із найпоширеніших на практиці підходів є оцінювання банківських ризиків за допомогою методів статистичного аналізу, які базуються на аналізі коливань досліджуваного показника (здебільшого доходів або прибутків банку) за певний відрізок часу.

Висновки

Проведене дослідження переваг та недоліків існуючих методів оцінювання рівня ризикованості банківських установ дозволяє зробити висновок, що найприйнятнішим варіантом для розв'язування практичних проблем є комбінація статистичного та експертного методів. Щодо методів управління ризиками, то вони досить різноманітні і достатньо повно описані в науковій лі-

тературі. Для вітчизняної практики порівняно новим підходом є мінімізація ризиків за допомогою сек'юритизації активів. Цей метод застосовується для мінімізації кредитних ризиків, що особливо актуально для вітчизняних банків в умовах виходу з фінансової кризи. З погляду швидкого зростання ринкової вартості банку за рахунок зниження ризиків сек'юритизацію активів визнано найефективнішим з методів управління.

Список використаних джерел

1. Важинський Ф.А. Антикризисное финансовое управление как экономическая система / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук–техн. пр. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.3. – С. 127–132.
2. Важинський Ф.А. Механізм регулювання інвестиційної діяльності в регіоні / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.–техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 138–143.
3. Важинський Ф.А. Сутність банківського іпотечного кредитування / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.–техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 151–156.
4. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко ; за ред. В.В. Вітлінського. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 251 с.
5. Гаврилко П.П. Фактори інноваційного розвитку промисловості / П.П. Гаврилко, А.В. Колодійчук, В.М. Черторижський // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 201–205.
6. Гоголь Г.П. Сутність збутової діяльності машинобудівних підприємств / Г.П. Гоголь, А.В. Колодійчук, А.Ю. Яремко // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 148–153.
7. Долішній І.М. Мотивація персоналу як об'єкт управління на підприємстві / І.М. Долішній, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 211–216.
8. Гуревич А. Свет и тени рейтингов финансового рынка / А. Гуревич // Финансовая Украина. – 1996. – № 8. – С. 22.
9. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : затв. постановою Правління НБУ від 02 серпня 2004 р. – № 361.

10. Примостка Л.О. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / Л.О. Примостка, О.В. Лисенок, О.О. Чуб та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 456 с.

11. Черкасов Б.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / Б.Е. Черкасов. – М.: ИНФРА–М, 2005. – 272 с.

References

1. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Antykryzove finansove upravlinnya yak ekonomichna systema [Anticrisis Financial Management as an Economic System]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.3 (pp. 127–132). [in Ukrainian].

2. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Mekhanizm rehulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti v rehioni [Mechanism for regulation of investment activity in the region]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.7 (pp. 138–143). [in Ukrainian].

3. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Sutnist' bankivs'koho ipotechnoho kredytuvannya [Essence of bank mortgage lending]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.2 (pp. 151–156). [in Ukrainian].

4. Vitlinsky, V. V. (Ed.), Pernarivskyy, O. V., Nakonechnyy, Ya. S., & Velykoivanenko, H. I. (2000). Kredytnyy ryzyk komertsyynoho banku [Credit risk of a commercial bank] (Manual). Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21.11 (pp. 201–205). [in Ukrainian].

6. Hohol, H. P., Kolodiychuk, A. V., & Yaremko, A. Yu. (2010). Sutnist' zbutovoyi diyal'nosti mashynobudivnykh pidpryyemstv [The essence of the sales activities of machine-building enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.7 (pp. 148–153). [in Ukrainian].

7. Dolishniy, I. M., & Kolodiychuk A. V. (2010). Motyvatsiya personalu yak ob'ekt upravlinnya na

pidpryyemstvi [Motivation of the personnel as an object of management in the enterprise]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.5 (pp. 211–216). [in Ukrainian].

8. Gurevich, A. (1996). Svet i teni reytingov finansovogo rynku [Light and shadows of financial market ratings]. *Finansovaya Ukraina – Financial Ukraine*, 8, 22. [in Russian].

9. National Bank of Ukraine (2004). Metodychni rekomendatsiyi shchodo orhanizatsiyi ta funktsionuvannya system ryzyk–menedzhmentu v bankakh Ukrayiny [Methodical recommendations on the organization and functioning of risk management systems in banks of Ukraine]. Resolution on 2004, August 2, 361. [in Ukrainian].

10. Prymostka, L. O., Lysenok, O. V., Chub, O. O., & et al. (2008). Bankivs'ki ryzyky: teoriya ta praktyka upravlinnya [Banking risks: Theory and practice of management]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].

11. Cherkasov, B. Ye. (2005). Finansovyy analiz v kommercheskom banke [Financial analysis in a commercial bank]. Moscow: INFRA–M. [in Russian].

Дані про автора

Ковач Марія Йосипівна,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Данные об авторе

Ковач Мария Иосифовна,

к.э.н., доцент, Ужгородский торговельно-экономический институт Киевского национального торговельно-экономического университета
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about authors

María Kovach,

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Державна політика створення високопродуктивних робочих місць в промисловості

Предметом дослідження є процеси створення високопродуктивних робочих місць в промисловості.

Метою дослідження є аналіз стану продуктивності праці в промисловості та дослідження напрямів державної політики створення високопродуктивних робочих місць в Україні.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи: наукової абстракції, аналіз та синтез; аналітичний; системний.

Результати роботи. У статті проаналізовано продуктивність праці в промисловості та обґрунтовано напрями державної політики щодо створення нових робочих місць.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством, у частині державних систем та механізмів управління економікою на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях, методи й економічні важелі регулювання економічних процесів та їх ефективність.

Висновки. Аналіз стану та тенденцій розвитку ринку праці за останні роки свідчить про низьку ефективність використання трудових ресурсів. Процес створення нових робочих місць знизився, кон'юнктура показників зареєстрованого ринку праці характеризувалась значним перевищенням пропозиції робочої сили над її попитом. Спостерігаються тенденції скорочення робочих місць у порівнянні зі створенням нових. Запропоновано напрями державної політики щодо створення нових робочих місць: фінансове забезпечення розвитку та модернізації пріоритетних галузей економіки; створення нових і модернізація високопродуктивних робочих місць в базових промислових галузях; розвиток малого та середнього підприємництва, що створюють нові робочі місця у пріоритетних видах економічної діяльності; забезпечення належного рівня професійної підготовки кадрів.

Ключові слова: високопродуктивні робочі місця, промисловість, напрями, державна політика, продуктивність праці.

ПЕТРОВА І.П.

Государственная политика создания высокопроизводительных рабочих мест в промышленности

Предметом исследования являются процессы создания высокопроизводительных рабочих мест в промышленности.

Целью исследования является анализ производительности труда в промышленности и исследование направлений государственной политики создания высокопроизводительных рабочих мест в Украине.

Методы исследования. В работе использованы общенаучные и специальные методы: научной абстракции, анализ и синтез; аналитический; системный.

Результаты работы. В статье проанализированы производительность труда в промышленности и обоснованы направления государственной политики по созданию новых рабочих мест.

Область применения результатов. Экономика и управление национальным хозяйством, в части государственных систем и механизмов управления экономикой на отраслевом, межотраслевом и региональном уровнях, методы и экономические рычаги регулирования экономических процессов и их эффективность.

Выводы. Анализ состояния и тенденций развития рынка труда за последние годы свидетельствует о низкой эффективности использования трудовых ресурсов. Процесс создания новых рабочих мест снизился, конъюнктура показателей зарегистрированного рынка труда характеризовалась значительным превышением предложения рабочей силы над ее спросом. Наблюдаются тенденции сокращения рабочих мест по сравнению с созданием новых. Предложены направления государ-

ственной политики по созданию новых рабочих мест: финансовое обеспечение развития и модернизации приоритетных отраслей экономики; создание новых и модернизация высокопроизводительных рабочих мест в базовых промышленных отраслях; развитие малого и среднего предпринимательства, что создает новые рабочие места в приоритетных видах экономической деятельности; обеспечение надлежащего уровня профессиональной подготовки кадров.

Ключевые слова: высокопроизводительные рабочие места, промышленность, направления, государственная политика, производительность труда.

PETROVA I.P.

State policy of creation of high-performance working places in the industry

The subject of the study are the processes of creating high-performance jobs in industry.

The purpose of the study is to analyze labor productivity in industry and study the directions of the state policy of creating high-performance jobs in Ukraine.

Methods of research. In the work general scientific and special methods were used: scientific abstraction, analysis and synthesis; analytical; system.

Results of the work. The article analyzes the labor productivity in industry and justifies the direction of the state policy on creating new jobs.

Application of results. Economics and management of the national economy, in terms of state systems and mechanisms for managing the economy at the sectoral, intersectoral and regional levels, methods and economic instruments for regulating economic processes and their effectiveness.

Conclusions. Analysis of the state and trends of labor market development in recent years indicates a low efficiency of the use of labor resources. The process of creating new jobs has decreased, the conjuncture of the indicators of the registered labor market was characterized by a significant excess of labor supply over its demand. There are trends in job cuts compared to the creation of new ones. The directions of the state policy for the creation of new jobs are proposed: financial support for the development and modernization of priority sectors of the economy; creation of new and modernization of high-performance jobs in basic industrial sectors; development of small and medium-sized businesses, which create new jobs in priority economic activities; ensuring the appropriate level of professional training.

Keywords: high-performance jobs, industry, directions, state policy, labor productivity.

Постановка проблеми. Створення робочих місць вимагає структурних змін, тобто здатності економіки безперервно створювати нові, які швидко розвиваються види діяльності з більш високою доданою вартістю і продуктивністю. Однак в Україні процес створення нових робочих місць має деякі труднощі, а саме проблеми зайнятості; неефективність використання бюджетних коштів; обмеженість доступу підприємств до фінансових ресурсів; низький рівень інвестиційної та інноваційної діяльності [1, с. 17–18].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Значний внесок у дослідження проблем створення високопродуктивних робочих місць внесли вітчизняні вчені. Куліковим Г. визначено чинники-мотиватори створення нових високотехнологічних робочих місць та обґрунтовано вартісний підхід до оцінки робочих місць [2].

Вченими Кожем'якіною С. та Мазуровим С. досліджено вітчизняні та іноземні методики моніторингу створення робочих місць в економіці, встановлено основні їх функції, переваги і недоліки для обґрунтування нової інформаційної та аналітичної бази, що сприятиме формуванню єдиних підходів до аналізу, оцінювання та інтерпретації макроекономічних параметрів, що характеризують даний процес [3]. У роботі Мовчан О. визначено новітні підходи державної політики щодо активізації сприяння зайнятості населення в контексті реалізації державних цільових програм [1]. Незважаючи на наявні наукові доробки із зазначеного питання, напрями державної політики створення високопродуктивних робочих місць в Україні залишаються недостатньо дослідженими. Відсутні комплексні міжгалузеві та галузеві рекомендації щодо вдосконалення системи дію-

чих й створення нових робочих місць з урахуванням сукупності технічних, технологічних, організаційних, економічних та соціальних чинників.

Метою статті є аналіз стану продуктивності праці в промисловості та дослідження напрямів державної політики створення високопродуктивних робочих місць в Україні.

Виклад основного матеріалу. Створення високопродуктивних робочих місць є найбільш важливим питанням розвитку національної економіки, адже з вирішенням цього аспекту пов'язані відтворення та ефективність використання трудових ресурсів, умови оплати праці тощо. Аналіз стану та тенденцій розвитку ринку праці за останні ро-

ки свідчить про низьку ефективність використання трудових ресурсів (табл. 1).

У 2016 р. порівняно з 2015 р. спостерігалось зростання продуктивності праці одного зайнятого на 3,4%, що супроводжувалося зростанням ВВП на 2,4% та зниженням зайнятого населення у віці 15–70 років на 1%.

Продуктивність праці за видами економічної діяльності свідчить, що найвищі темпи зростання продуктивності праці у розрахунку на одного зайнятого спостерігались у будівництві – на рівні 14,6%; операції з нерухомим майном – 7,3%; сільське, лісове та рибне господарство – 6,5%; промисловості – 5% (табл. 2).

Таблиця 1. Валовий внутрішній продукт, зайняте населення та продуктивність праці в Україні у 2012–2016 рр.

Рік	Валовий внутрішній продукт			Зайняте населення у віці 15–70 років		Продуктивність праці (одного зайнятого)		
	у фактичних цінах, млн грн.	у постійних цінах 2010 року, млн грн.	індекс фізичного обсягу, відсотків до попереднього року	в середньому за період, тис осіб	темпи зростання (зниження), відсотків до попереднього року	у фактичних цінах, грн.	у постійних цінах 2010 року, грн.	індекс фізичного обсягу, відсотків до попереднього року
2012	1404669	1121055	100,2	19261	100,2	72927	59241	100,1
2013	1465198	1140750	100,0	19314	100,3	75861	59063	99,7
2014	1586915	1066001	93,4	18073	93,6	8784	58982	99,9
2015	1988544	961821	90,2	16443	91,0	120934	58494	99,2
2016	2385367	985299	102,4	16277	99,0	146549	60534	103,4

Джерело: складено за даними [4]

Таблиця 2. Продуктивність праці за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2014	2015	2016
Сільське, лісове та рибне господарство	112,2	103	106,5
Промисловість	97,7	96	105
Будівництво	90,5	94,9	114,6
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	92,7	95,4	104,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	94	108,8	103,2
Тимчасове розміщення й організація харчування	100,5	113,9	105,8
Інформація та телекомунікації	103,7	104	105
Фінансова та страхова діяльність	104,8	92,9	97,8
Операції з нерухомим майном	107,7	110,3	107,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	100,7	94	103,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	96,3	109,1	106,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	106,5	101	101,1
Освіта	98,5	102,8	99,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	96,6	109,8	97,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	95,7	92,6	101,4
Інші види економічної діяльності	108,2	110,3	102,9

Джерело: складено за даними [4]

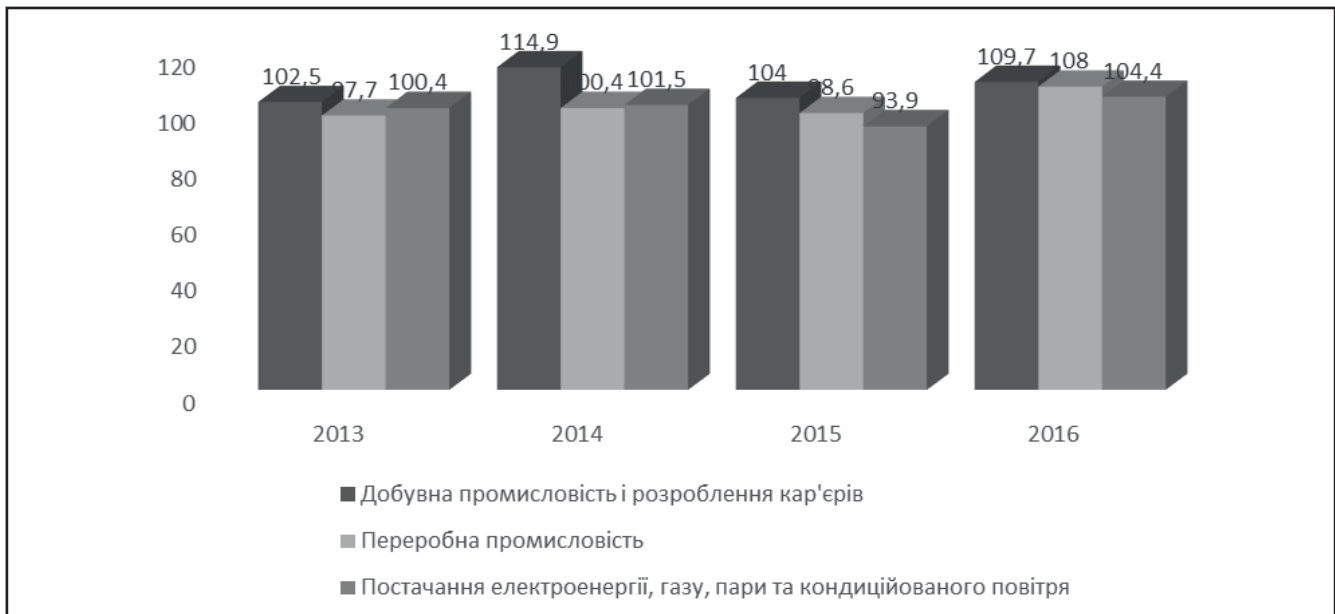

Рисунок 1. Індекси фізичного обсягу продуктивності праці за видами промислової діяльності у 2013–2016 роках (одного штатного працівника, відсотків до попереднього року)

Джерело: складено за даними [4]

У промисловості України в 2012–2016 рр. показники продуктивності праці мали тенденцію до покращення. У 2016 р. продуктивність праці (у розрахунку на одного штатного працівника) у добувній промисловості зросла на 9,7%, у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 4,4%, у переробній промисловості – на 8% (рис. 1). При цьому кількість працівників у зазначених видах промислової діяльності скоротилась на 9%, 1,8% та 3,4% відповідно.

Ступінь впливу структурних змін на рівень продуктивності праці варіюється від галузі до галузі, зокрема, за рівнем наукоємності – перехід від низької та середньонизької до середньовисокої й високої (табл. 3)

Низький та середньонизький рівні наукоємності галузі надають величезні можливості для збільшення зайнятості та деякі можливості для накопичення капіталу. Середньовисокий та високий рівні наукоємності галузей пропонують більше можливостей для накопичення капіталу, але створюють менше робочих місць, ніж низькі та середньонизькі. Високий рівень наукоємності галузі відкриває можливості для впровадження інновацій та розвитку знань. Саме здатність цієї галузі накопичувати капітал й впроваджувати інновації створює високопродуктивні робочі місця.

Переробна промисловість є основним джерелом фінансових та інтелектуальних ресурсів для створення нових робочих місць. Структурні зміни

в переробній промисловості не тільки збільшують кількість робочих місць у міру підвищення рівня доходів, але й покращують їх якість, підвищуючи рівень оплати праці та пропонуючи більш широкі можливості для підвищення рівня зайнятості.

В останні роки процес створення нових робочих місць у переробній промисловості знизився, кон'юнктура показників зареєстрованого ринку праці характеризувалась значним перевищенням пропозиції робочої сили над її попитом про що свідчать дані (табл. 4)

Слід зазначити, що мають тенденції скорочення робочих місць у порівнянні зі створенням нових. У 2016 р. середньооблікова кількість штатних працівників зменшилась на 46 тис. осіб порівняно з 2015 р. (табл. 5). Отже, має місце випереджальне скороченні робочих місць порівняно зі створенням нових.

Отже, потреба у створенні нових високопродуктивних робочих місць набуває актуальності. Законодавче забезпечення є важливим чинником створення робочих місць. У Законі України «Про зайнятість населення» важливе місце відводиться створенню нових робочих місць, а саме стаття 25 спрямована на реалізацію державної політики у сфері сприяння зайнятості населення під час реалізації державних цільових програм та інфраструктурних проектів, якими передбачено створення нових робочих місць [6]. Так, ініціатор розроблення державних цільових програм,

Таблиця 3. Індекс фізичного обсягу продуктивності праці за видами промислової діяльності у 2013–2016 роках

Вид промислової продукції	Роки			
	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5
Високий				
Виробництво комп'ютерів, електронної та обчислюваної техніки	92,1	104,8	79,1	120,2
Виробництво основних фармацевтичних продуктів	111,3	98,2	96,4	99,7
Середньовисокий				
Виробництво електричного устаткування	91,7	95,9	102,7	109,1
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	95,5	108,7	102,8	103,2
Виробництво автотранспортних засобів	85,6	65,5	99,2	105,1
Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	80,5	90,9	100,9	104,5
Середньонизький				
Металургійне виробництво	100,8	97,5	93,5	119,5
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	107,5	85,0	9,7	121,7
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	102,5	114,9	104,	109,7
Виробництво гумових та пластмасових виробів та іншої неметалевої мінеральної продукції	108,2	97,7	104,7	112,4
Низький				
Виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюну	98,2	110,7	99,6	107,4
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та ін. матеріалів	107,	107,4	96,0	95,6
Виробництво виробів з деревини, паперу, поліграфічна діяльність	105,2	103,1	96,	105,0
Виробництво меблів, ін. продукції	94,0	115,7	97,1	95,2
Постачання електроенергії, газу, пари та повітря	100,4	101,5	93,9	104,4

Джерело: складено за даними [4]

Таблиця 4. Динаміка показників пропозиції та попиту робочої сили у переробній промисловості

	2014	2015	2016
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб			
промисловість	90,1	75,5	58,3
у тому числі			
добувна промисловість та розроблення кар'єрів	5,4	5,1	4,2
переробна промисловість	75,3	60,9	45,3
Потреба роботодавців у працівниках для заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), тис. осіб			
промисловість	9,0	6,5	10,0
у тому числі			
добувна промисловість та розроблення кар'єрів	0,5	0,2	0,6
переробна промисловість	7,2	5,1	7,8

Джерело: складено за даними [5]

якими передбачається створення нових робочих місць, та інфраструктурних проектів визначає обсяги створення нових робочих місць відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України, та узгоджує обсяги працевлаштування безробітних на створені нові робочі місця з територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Розпорядники коштів, зазначені у державних цільових програмах, якими передбачено

створення нових робочих місць, та інфраструктурних проектах, подають до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, перелік роботодавців, які залучені до реалізації таких програм та проектів. Такі роботодавці можуть укласти з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, договір про працевлаштування визначеної кількості безробітних під час реалізації відповід-

Таблиця 5. Динаміка показників щодо кількості працівників у переробній промисловості

	2014	2015	2016
Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб			
промисловість	2297	204	1960
у тому числі			
переробна промисловість	1511	1339	1293
Кількість найманих працівників підприємств, установ, організацій, тис. осіб			
промисловість	2501,4	2171,6	2097,0
у тому числі			
переробна промисловість	1635,4	1447,4	1404,1
Кількість створених робочих місць, тис. працевлаштованих осіб			
промисловість	40	59,7	61,3
у тому числі			
переробна промисловість	39,1	58,7	60,5

Джерело: складено за даними [5]

них програм та проектів. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, проводить моніторинг працевлаштування безробітних на створені нові робочі місця під час реалізації державних цільових програм та інфраструктурних проектів і подає за його результатами дані центральному органу виконавчої влади у сфері соціальної політики для інформування Кабінету Міністрів України [6].

Програмою сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р. [7], затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008, передбачено заходи щодо сприяння зайнятості населення та стимулювання зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць. У плані заходів щодо сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць передбачено розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта про внесення змін до Методики моніторингу створення робочих місць, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2006 р. № 512 «Деякі питання моніторингу створення робочих місць», зокрема з метою ведення обліку робочих місць, створених під час виконання інфраструктурних та інвестиційних проектів.

Порядок розрахунку, збору та узагальнення показників, що характеризують чисельність осіб, прийнятих на роботу на створені нові робочі місця, та чисельність осіб, звільнених внаслідок змін в організації виробництва і праці, у розрізі адміністративно-територіальних одиниць і за видами економічної діяльності, визначено у Методиці

моніторингу створення нових робочих місць (наказ Міністерства соціальної політики України від 23 вересня 2013 р. №611) [8].

Найбільш значущим чинниками створення робочих місць є інвестиції в основний капітал та модернізація виробництва, які безпосередньо пов'язані з розширенням продуктивної праці. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» (від 06.09.2012 № 5205-VI) [9] спрямований на створення умов для активізації інвестиційної діяльності шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках розвитку економіки з метою запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів.

Слід зазначити, що чинне законодавство у сфері створення нових робочих місць в Україні має декларативний характер й не враховує міжгалузеві та галузеві особливості створення нових робочих місць з урахуванням технічних, технологічних, організаційних, економічних та соціальних чинників.

Висновки

Отже, необхідність створення високопродуктивних робочих місць у промисловості потребує ефективної державної підтримки. Державна політика щодо створення нових робочих місць має включати наступні напрями:

– фінансове забезпечення розвитку та модернізації пріоритетних галузей економіки: залучення бюджетних коштів ресурсів в рамках цільових програм; залучення коштів позабюджетних фондів та інститутів розвитку; надання державної підтримки розвитку та модернізації пріоритетних

галузей (секторів) національної економіки на інноваційно-інвестиційній основі.

– створення нових і модернізація високопродуктивних робочих місць в базових промислових галузях: розбудова мережі індустріальних (промислових) парків; активізація співпраці виконавців державних цільових програм і державної служби зайнятості з метою укомплектування безробітними створених робочих місць; запровадження інноваційних технологій, забезпечення підвищення продуктивності праці; запровадження стимулів зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць.

– розвиток малого та середнього підприємництва, що створюють нові робочі місця у пріоритетних видах економічної діяльності: державна підтримка малого та середнього підприємництва; забезпечення доступності малого та середнього підприємництва до кредитних ресурсів; спрощення дозвільної системи у сфері господарської діяльності та усунення адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу; розроблення регіональних програм мікрокредитування малого та середнього підприємництва.

– забезпечення належного рівня професійної підготовки кадрів: реформування системи підготовки кадрів; забезпечення відповідності рівня підготовки кадрів потребам соціально-економічного розвитку галузей економіки; удосконалення системи забезпечення якості вищої та професійно-технічної освіти; створення умов для навчання особи протягом життя.

Створення високопродуктивних робочих місць в промисловості створить додаткові можливості для ефективного нарощування соціально-економічного потенціалу, збільшення валового внутрішнього продукту, обсягів виробництва промислової та науково-технічної продукції.

Список використаних джерел

1. Мовчан О. Нагальні проблеми щодо активізації зайнятості населення в контексті реалізації державних цільових програм / О. Мовчан // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 11–18.
2. Куліков Г. Т. Створення високопродуктивних робочих місць як чинник економічного зростання / Г. Т. Куліков // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 21(1). – С. 116–123.
3. Кожем'якіна С. М. Методичні підходи до розрахунку створених робочих місць в економіці: порівняльний

аналіз / С.М. Кожем'якіна, С.А. Мазуров // Бізнес Інформ. – 2017. – №8. – С. 173–177.

4. Продуктивність праці та продуктивність капіталу [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу [http://www.me.gov.ua/Documents List?lang=uk-UA&id=9d84e0b9-b901-475e-9b94-7e590ffa71ed&tag=Informatsiino-analitchniMateriali4](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=9d84e0b9-b901-475e-9b94-7e590ffa71ed&tag=Informatsiino-analitchniMateriali4).

5. Статистичний щорічник України за 2016 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України; за ред. І. Є. Вернера; відп. за випуск О.А. Вишневецька]. – К., 2017. – 611 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

7. Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року: постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2012 р. № 1008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-p>.

8. Методика моніторингу створення нових робочих місць: Наказ Міністерства соціальної політики України 23.09.2013 № 611. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1749-13>.

9. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: Закон України від 06.09.2012 № 5205-VI. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5205-17?nreg=5205-17&find=1&text=%F1%F2%E2%EE%FO%E5%ED%ED%FF+%FO%EE%E1%EE%F7%E8%F5+%EC%B3%F1%F6%FC&x=O&y=O>.

References

1. Movchan O. Nahal'ni problemy shchodo aktyvizatsiyi zaynyatosti naselennja v konteksti realizatsiyi derzhavnykh tsil'ovykh prohram / O. Movchan // Ukrayina: aspekty pratsi. – 2014. – № 4. – С. 11–18.
2. Kulikov H. T. Stvorennja vysokoproduktyvnykh robochykh mist's' yak chynnyk ekonomichnoho zrostannya / H.T. Kulikov // Ekonomichnyy visnyk universytetu. – 2013. – Vyp. 21(1). – С. 116–123.
3. Kozhem'yakina S.M. Metodychni pidkhody do rozrakhunku stvorenykh robochykh mist's' v ekonomitsi: porivnyal'nyy analiz / S.M. Kozhem'yakina, S.A. Mazurov // Biznes Inform. – 2017. – №8. – С. 173–177.
4. Produktyvnist' pratsi ta produktyvnist' kapitalu [Elektronnyy resurs] / Ministerstvo

ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. – Rezhym dostupu6 <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=9d84e0b9-b901-475e-9b94-7e590ffa71ed&tag=Informatsiino-analitichniMateriali4>.

5. Statystychnij shchorichnyk Ukrainy za 2016 rik [Elektronnyy resurs] / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy; za red. I. YE. Vernera; vidp. za vypusk O.A. Vyshnevs'ka]. – K., 2017. – 611 s. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. Pro zaynyatist' naselennja: Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 № 5067-VI [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

7. Pro zatverdzhennya Prohramy spryannja zaynyatosti naselennja ta stymulyuvannya stvorennja novykh robochykh mist' na period do 2017 roku: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 zhovtnya 2012 r. № 1008 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-p>.

8. Metodyka monitorynhu stvorennja novykh robochykh mist': Nakaz Ministerstva sotsial'noyi polityky Ukrainy 23.09.2013 № 611. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1749-13>.

9. Pro stymulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti u priorytetnykh haluzyakh ekonomiky z metoyu stvorennja novykh robochykh mist': Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 № 5205-VI. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov>.

[ua/laws/show/5205-17?nreg=5205-17&find=1&text=%F1%F2%E2%EE%FO%E5%ED%ED%FF+%FO%EE%E1%EE%F7%E8%F5+%EC%B3%F1%F6%FC&x=O&y=O](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5205-17?nreg=5205-17&find=1&text=%F1%F2%E2%EE%FO%E5%ED%ED%FF+%FO%EE%E1%EE%F7%E8%F5+%EC%B3%F1%F6%FC&x=O&y=O).

Дані про автора

Петрова Ірина Павлівна,

к.е.н., науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва Інституту економіки промисловості НАН України.

вул. Желябова, 2, м. Київ, 03057, Україна

e-mail: msirynapetrova@gmail.com

Данные об авторе

Петрова Ирина Павловна,

к.э.н., научный сотрудник отдела проблем регуляторной политики и развития предпринимательства Института экономики промышленности НАН Украины. ул. Желябова, 2, г. Киев, 03057, Украина

e-mail: msirynapetrova@gmail.com

Data about the author

Iryna Petrova,

Ph.D., Research Fellow, Department of Problems of Regulatory Policy and Entrepreneurship Development at the Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine,

street Zhelyabova, 2, Kyiv, 03057, Ukraine

e-mail: msirynapetrova@gmail.com

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 657:658.5:330.

DOI: 10.5281/zenodo.1304192

МАРЧЕНКО В.М.

Управління витратами в процесі формування цінності проекту

Предмет дослідження – сукупність економічних відносин, яка виникає при використанні ресурсів в процесі реалізації проекту та їх перенесення на формування витрат.

Мета статті полягає в системному викладі основних методологічних підходів до управління витратами проекту з метою формування його цінності.

Методологія проведення роботи – процесний та системний підходи до формування витрат проекту, методи аналізу і синтезу для формування логічного ланцюга поняття «управління витратами проекту», метод групувань – для ідентифікації зацікавлених осіб та їх витрат.

Результати роботи – розглянуто методологічні основи управління витратами проекту з метою зростання його цінності для всіх зацікавлених осіб. Визначено базові елементи поняття управління витратами, принципи, мету та завдання управління витратами. Розглянуто види кошторисів витрат проекту, які є базою формування кошторисів проекту. Ідентифіковані фактори впливу на формування витрат проекту. Досліджено методи розрахунку витрат проекту.

Висновки – управління витратами проекту, яке побудоване на основі економічно обгрунтованого розподілу витрат між усіма об'єктами дозволяє сформуванню такого рівня витрат, який забезпечує об'єктивність формування вартості проекту та збільшує цінність для всіх учасників його реалізації.

Ключові слова: витрати, управління витратами, цінності проекту, кошторис витрат.

МАРЧЕНКО В.М.

Управление затратами в процессе формирования ценности проекта

Предмет исследования – совокупность экономических отношений, которая возникает при использовании ресурсов в процессе реализации проекта и их переноса на формирование расходов.

Цель статьи заключается в системном изложении основных методологических подходов к управлению затратами проекта с целью формирования его ценности.

Методология проведения работы – процессный и системный подходы к формированию расходов проекта, методы анализа и синтеза для формирования логической цепи понятия «управление затратами проекта», метод группировок – для идентификации заинтересованных лиц и их расходов.

Результаты работы – рассмотрены методологические основы управления затратами проекта с целью роста его ценности для всех заинтересованных лиц. Определены базовые элементы понятия управления затратами, принципы, цели и задачи управления затратами. Рассмотрены виды смет расходов проекта, которые являются базой формирования смет проекта. Идентифицированы факторы влияния на формирование расходов проекта. Исследованы методы расчета затрат проекта.

Выводы – управление затратами проекта, построенное на основе экономически обоснованного распределения расходов между всеми объектами позволяет сформировать такой уровень расходов, который обеспечивает объективность формирования стоимости проекта и увеличивает ценность для всех участников его реализации.

Ключевые слова: затраты, управление затратами, ценности проекта, смета расходов.

MARCHENKO V.N.

Cost management in the process of project value formation

Subject of research – a set of economic relations, which arise alongside with using resources in the process of project implementation and their transfer to the formation of costs.

The purpose of the paper is to systematically outline the main methodological approaches to project cost management in order to form its value.

The methodology of the work – process and system approaches to the formation of project costs, methods of analysis and synthesis for the formation of the logic of the «cost management project» concept, the method of grouping to identify stakeholders and their costs.

The results of the work – the methodological bases of project cost management are considered in the article in order to increase its value for all stakeholders. The basics of the definitions of expenses, principles, goals and objectives of cost management are determined. Types of project cost estimates are considered, which are the basis for project cost formation. Factors affecting project cost formation are identified. Methods of calculation of project costs are investigated.

Conclusions – Cost management of the project, built on the basis of economically justified allocation of costs between all objects, allows to form such a level of costs, which ensures the objectivity of the formation of the project value and increases the value for all participants in its implementation.

Keywords: costs, cost management, project value, cost estimates.

Постановка проблеми. У процесі формування цінності проекту виникає дисбаланс інтересів його учасників, що призводить до різної зацікавленості в його реалізації. Наслідком таких процесів є втрата цінності проекту для окремих із учасників та, відповідно, можливе зростання термінів його реалізації.

Усунення дисбалансу між інтересами зацікавлених осіб проекту можливе шляхом ідентифікації цінності проекту для кожного із його учасників. Критерієм допустимого співвідношення цінності проекту для усіх зацікавлених осіб є витрати проекту, які є основою для формування його вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення системи управління витратами активно розглядалися в економічній науці починаючи з середини XIX століття і до нині [2–7]. При цьому, при формуванні вартості продукції та послуг кожного виду економічної діяльності слід враховувати особливості, які впливають на вибір методу розрахунку витрат, порядку

їх формування та розподілу між об'єктами витрат. Проектна діяльність відрізняється кількістю її учасників та їх участю у формуванні витрат проекту [1,8,9]. Питання розрахунку витрат проекту з метою формування його цінності для усіх учасників проекту потребують подальшого дослідження в напрямі їх систематизації та методологічного формування інструментарію їх об'єктивності.

Мета статті полягає в системному викладі основних методологічних підходів до управління витратами проекту з метою формування його цінності.

Виклад основного матеріалу.

Цінність проекту – це здатність проекту задовольнити комерційний інтерес його учасника. Міра задоволення інтересу кожного із учасників визначається мірою його участі в реалізації проекту. Чим вища частка участі у проекті, тим, зазвичай, вищі очікування учасника від участі у ньому, тим більший його вплив на формування витрат проек-

ту, а, відповідно, управління часткою його витрат дозволить управляти витратами всього проекту.

Кожний із учасників проекту має різний вплив на формування витрат проекту (табл. 1).

Учасники проекту реалізують різні інтереси у процесі здійснення проекту, формують власні вимоги відповідно до цілей та мотивації і впливають на проект, виходячи зі своїх інтересів, компетенції та ступеню залучення до проекту. Міра впливу учасника проекту має опосередковане відображення у вартості. Вартість проекту формується в межах нижнього рівня, який визначається на рівні витрат проекту, та верхнього рівня – ціни, за якою готовий придбати даний проект його замовник.

Основоположним чинником формування вартості проекту є витрати проекту. Управління витратами – це процес цілеспрямованого впливу суб'єкту управління проектом на об'єкт витрат проекту з метою досягнення такого рівня витрат, що забезпечує цінність проекту для всіх його учасників.

Для розкриття сутності процесу управління витратами проекту виникає необхідність в уточненні базового набору елементів, які формують сутність самого поняття управління (табл. 2).

Управління витратами здійснюється шляхом впливу на витрати всіх учасників проекту за допомогою методів діагностики об'єктів витрат з метою пошуку можливостей оптимізації і зниження витрат.

Метою управління витратами проекту є формування такого рівня витрат, який забезпечує цінність реалізації проекту для всіх його учасників.

При плануванні та розрахунку фактичних витрат проекту використовується кошторисний метод. Кошторис – це перелік усіх видів та обсягів витрат проекту.

Кошториси витрат проекту формуються у відповідності до прийнятих в проектній організації видів кошторисів проекту. Найтипівшими є наступні кошториси витрат:

- Кошторис періоду;
- Кошторис робіт;
- Кошториси об'єктів;
- Кошторис окремих статей витрат;
- Кошторис проекту.

1) Розрахунок кошторису витрат на кожний вид роботи проекту (будівельні, монтажні роботи) або окремих конструктивних елементів проекту (на облаштування доріг, благоустрій території) (локальні кошториси), виходячи із даних замовника, креслень, будівельно-монтажних робіт, обладнання, інструментів, що використовуються, кошторисних нормативів тощо.

Для розрахунку витрат локальних кошторисів використовуються наступні методи:

- а) метод укрупнених нормативів, який передбачає використання показників витрат об'єктів аналогів;
- б) ресурсний метод, базується на формуванні витрат на основі фактичного обсягу ресурсів, що використовуються для реалізації даного проекту;
- в) метод коефіцієнтів, у відповідності до якого витрати корегуються на коефіцієнт зміни обсягів використаних ресурсів або їх ціни.

Таблиця 1. Витрати учасника проекту

Учасник проекту	Витрати учасника проекту	Відображення витрат учасника у витратах проекту	Відображення витрат учасника у вартості проекту
Інвестор	Інвестовані кошти	Вартість кредитних коштів	Норма прибутковості інвестицій
Замовник	Термін очікування проекту	–	Надбавка, дисконт за час виконання проекту
Керівник проекту	Управлінські компетенції Час виконання проекту	Оплата праці Нарахування на оплату праці	–
Команда проект	Професійні компетенції Час виконання проекту	Оплата праці Нарахування на оплату праці	–
Підрядники	Вартість проектних робіт	Вартість проектних робіт	–
Постачальники проекту	Вартість постачання матеріальних та нематеріальних засобів	Вартість сировини, матеріалів, комплектуючих, палива, енергії тощо	–
Органи влади	---	Екологічний податок, майновий податок, збір за паркування транспортних засобів	ПДВ, податок на прибуток
Власник земельної ділянки	Вартість прав на користування земельною ділянкою	Вартість прав на користування земельною ділянкою	–

Таблиця 2. Базовий набір елементів поняття «управління витратами»

Базові елементи поняття «витрати»	Зміст
Місця виникнення витрат	Робота (будівельні, монтажні, зварювальні) Об'єкт (будівлі, споруди тощо)
Рівень витрат	Сума витрат
Об'єкт витрат	Види робіт проекту, видт об'єктів проекту, проект у цілому
Суб'єкт управління витратами	Уповноважена особа, яка уповноважена планувати, організовувати, контролювати, аналізувати процес витрат проекту та мотивувати за відповідний рівень витрат
Вид витрат	Постійні, змінні, прямі, непрямі
Метод управління витратами	Це сукупність способів і прийомів впливу на управлінський процес.
Процес управління	Сукупність дій щодо впливу суб'єкта на об'єкт для досягнення певної мети управління
Інструменти управління	Це сукупність засобів впливу на формування витрат (інструменти планування, аналізу, контролю, мотивування тощо)

2) Розрахунок кошторису витрат на об'єкт (кошторис об'єкту). Кошторис об'єкту формується на основі додавання витрат локальних кошторисів. Об'єктний кошторис дозволяє розрахувати витрати на 1 кв. м площі; на 1 куб. м об'єму, на 1 м довжини тощо.

3) Розрахунок зведеного кошторису витрат. Розраховується шляхом додавання всіх об'єктних кошторисів та кошторисів накладних витрат.

В кошторисах витрати структуруються за статтями витрат. При цьому всі статті витрат агрегуються в укрупнені групи прямих, накладних, адміністративних витрат.

Прямі – це витрати, пов'язані безпосередньо з проектом, і які відносять безпосередньо на собівартість даного проекту. Якщо в організації розробляється тільки один проект, тоді до прямих витрат відносяться: сировина, матеріали, комплектуючі, паливо та енергія на цілі проекту, основна і додаткова заробітна плата команди проекту та керуючого проектом, нарахування на їх заробітну плату, витрати на утримання та експлуатацію обладнання, вартість проектних робіт, пов'язаних з проектом тощо.

Прямі витрати використовуються для визначення графіку проекту та вартості виконаних робіт. Керуючий проектом та команда проекту впливають на вартість прямих витрат.

Накладні – це витрати не пов'язані безпосередньо з розробкою проекту, але які виникають у зв'язку з необхідністю обслуговування проекту.

Оскільки в організації може розроблятися декілька проектів, тому накладні витрати не можна віднести до витрат одного проекту, а необхідно розподілити між усіма проектами пропорційно до обраної

бази розподілу (трудоємкості розробки, оплати праці, фондоемкості, матеріалоемкості тощо).

До накладних витрат проекту відносяться адміністративні витрати організації, яка реалізує проект, витрати на збут проекту та інші операційні витрати.

До адміністративних витрат проекту включаються: оплата праці апарату управління організацією, нарахування на їх заробітну плату, витрати на відрядження, представницькі витрати, транспортні витрати, витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона); винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна тощо); витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо); амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання; витрати на врегулювання спорів у судових органах; податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг); плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків, а також витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти; інші витрати загальногосподарського призначення.

До витрат на збут відносяться: витрати на конференції, семінари, презентація проекту, реклама, участь у виставках тощо).

До інших операційних витрат проектною організацією включаються: витрати на дослідження та розробки, визнані штрафи, пеня, неустойка, витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення, тощо.

Таблиця 3. База розподілу кошторисів непрямих витрат

Назва проектів	Орієнтовна вартість проекту	Фонд оплати праці команди проекту, тис. грн	Трудоємність проекту, люд. год.
Проект 1
Проект 2
Проект 3
Прокт 4
.....			
Всього	$\sum_1^n B_{1n}$	$\sum_1^n B_{3n}$	$\sum_1^n B_{4n}$

У зарубіжній літературі прямі витрати називаються витратами на продукт ([product cost]), а накладні – витратами періоду (period cost).

Накладні витрати дуже часто асоціюються з непрямими витратами – витратами, які не можна прямо списати на витрати тільки одного проекту.

Непрямі витрати виникають у випадку, якщо в організації розробляється декілька видів проектів.

Якщо організацією розробляється декілька видів проектів, для розрахунку непрямих витрат, які будуть включатися у витрати конкретного проекту, необхідно:

- скласти загальний кошторис таких витрат в цілому;
- обрати базу розподілу даних витрат (орієнтовна вартість проекту, фонд оплати праці, трудомісткість тощо);
- визначити ставку розподілу даних витрат (суму витрат на одиницю бази розподілу);
- визначити суму витрат, яка списується на собівартість кожного проекту, що розробляється в організації (табл. 3).

Після вибору бази розподілу розраховується ставка розподілу.

Ставка розподілу:

$$C_{ij} = \frac{B_i}{\sum_1^n B_{jn}}, \quad \text{де}$$

B_i – сума кошторису конкретних витрат (адміністративних B_a , витрат на збут B_3 , інших операційних витрат B_j);

B_{jn} – база розподілу витрат.

За розрахованою ставкою розподілу здійснюється розподіл кошторисів адміністративних, витрат на збут та інших операційних витрат між проектами.

Сума прямих витрат та розподілених непрямих витрат складає витрати проекту.

У випадку, якщо в організації розробляється один проекту, тоді його витрати складаються із прямих витрат та всієї суми накладних витрат.

Висновки

Управління витратами на засадах формування цінності проекту для всіх зацікавлених осіб здійснюється шляхом ідентифікації учасників проекту, визначення їх частки в загальних витратах проекту, виборі методів та інструментів впливу суб'єкту управління проектом на величину кожного елементу витрат з метою оптимізації структури таких витрат.

Формування прямих та накладних витрат на методологічно обґрунтованих підставах дозволяє підвищити об'єктивність розрахунку вартості проекту.

Список використаних джерел

1. Батенко Л.П. Цінність проекту з позицій різних зацікавлених осіб / Л.П. Батенко // Ефективна економіка. – 2013. – № 9. Електронний ресурс.

Таблиця 4. Розподіл адміністративних, витрат на збут, інших операційних витрат на проекти

Назва проектів	Адміністративні витрати	Витрати на збут	Інші операційні витрати
Проект 1	База розподілу проекту 1 * C_a	База розподілу проекту 1 * C_3	База розподілу проекту 1 * C_i
Проект 2	База розподілу проекту 2 * C_a	База розподілу проекту 2 * C_3	База розподілу проекту 2 * C_i
Проект 3	База розподілу проекту 3 * C_a	База розподілу проекту 3 * C_3	База розподілу проекту 3 * C_i
Прокт 4	База розподілу проекту 4 * C_a	База розподілу проекту 4 * C_3	База розподілу проекту 4 * C_i
.....
Всього	B_a	B_3	B_i

Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2340>

2. Борисюк І. О. Формування системи управління витратами підприємства / І. О. Борисюк, Я. В. Семеняка // *Modern economics*. – 2017. – № 6. – С. 15–23.

3. Дерев'яно С. І. Основні аспекти управління витратами на підприємствах України / С. І. Дерев'яно // *Економічний вісник університету*. – 2013. – Вип. 20(1). – С. 64–66.

4. Дуброва Н. П. Організація системи управління витратами на підприємстві / Н. П. Дуброва, Т. В. Глущенко, А. С. Уманська // *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. – 2018. – № 3(2). – С. 53–55.

5. Кучерук Г. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах / Г. Кучерук, І. Поліщук // *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту*. Сер. : Економіка і управління. – 2015. – Вип. 34. – С. 488–495.

6. Лойко В.В. Система управління витратами промислового підприємства / Лойко В.В., Журавський Б.О. // *Международный научный журнал*. – 2016. – № 1. – С. 59–62.

7. Московчук А. Т. Факторний аналіз в системі управління витратами підприємств / А. Т. Московчук, В. І. Ліщук // *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. – 2017. – Вип. 14. – С. 137–144.

8. Подсчет затрат и разработка смет. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://project.dovidnyk.info/index.php/obschie-upravlenie-proektami/175-podschet-zatrat_i-razrabotka-smet

9. Харбський К. Управління цінностями. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.harsky.ru/files/VM_final-05-05-2010.pdf

References

1. Batenko L.P. (2013) Tsinnist proektu z pozytsii riznykh zatsikavlenykh osib. [The value of the project from the standpoint of various stakeholders]. *Efektivna ekonomika*. no 9. –<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2340>

2. Borysiuk I. O. Semeniaka Ya. V. (2017) Formuvannia systemy upravlinnia vytratamy pidpriemstva. [Formation of the enterprise cost management system]. *Modern economics*. – 2017. no 6. pp 15–23.

3. Derevianko S. I. (2013) Osnovni aspekty upravlinnia vytratamy na pidpriemstvakh Ukrainy. [Main aspects of cost management at Ukrainian enterprises]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*. no. 20(1). Pp. 64–66.

4. Dubrova N. P. (2018) Orhanizatsiia systemy upravlinnia vytratamy na pidpriemstvi. [Organization of the system of cost management at the enterprise]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*. no 3(2). pp. 53–55.

5. Kucheruk H. Polishchuk I. (2015) Udoshkonalennia systemy upravlinnia vytratamy na pidpriemstvakh [Improvement of the cost management system at enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho ekonomiko-tekhnologichnoho universytetu transportu*. Ser. : *Ekonomika i upravlinnia*. no. 34. pp. 488–495.

6. Loiko V.V. (2016) Systema upravlinnia vytratamy promyslovoho pidpriemstva. [Industrial investment cost management system]. *Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal*. no 1. pp. 59–62.

7. Moskovchuk A. T. Lishchuk V. I. (2017) Faktorny analiz v systemi upravlinnia vytratamy pidpriemstv [Organization of the system of cost management at the enterprise]. *Ekonomichni nauky*, no 14, pp 137–144.

8. Podschet zatrat y razrabotka smet. https://project.dovidnyk.info/index.php/obschie-upravlenie-proektami/175-podschet-zatrat_i-razrabotka-smet

9. Kharbskyi K. (2010) Upravlinnia tsinnostiamy. http://www.harsky.ru/files/VM_final-05-05-2010.pdf

Дані про автора

Марченко Валентина Миколаївна,

доктор економічних наук, професор кафедри економіки та підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

e-mail: tina_m_2008@ukr.net

Данные об авторе

Марченко Валентина Николаевна,

доктор экономических наук, профессор кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

e-mail: tina_m_2008@ukr.net

Data about the author

Marchenko Valentina Nikolaevna,

doctor of Economics, professor of the Department of Economics and Entrepreneurship National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

e-mail: tina_m_2008@ukr.net

Аналіз ринку котлів на біомасі в Україні

Предметом дослідження є ринок котлів на біомасі в Україні.

Метою дослідження є аналіз виробників котлів на біомасі в Україні за регіональним розподілом, співвідношення експорту та імпорту, прогноз розвитку ринку.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, економіко–статистичний та порівняльний аналіз, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження ринку котлів на біомасі в Україні.

Результати роботи. У статті проаналізовано регіональний розподіл виробників котлів на біомасі в Україні, динаміку експортно–імпортних операцій та спрогнозовано тенденції розвитку.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством, реалізація стратегії розвитку підприємствами теплоенергетичного комплексу.

Висновки. 1. Найбільша кількість виробників котлів на біомасі в Україні розташована у Київській області, найменше у Дніпровській, Івано–Франківській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Тернопільській. 2. Найбільша кількість виробників пропонує обладнання, що працює на дровах – 89, найменше пропонують обладнання, що працюють на агровідходах. 3. Найбільшим імпортером котлів є Польща, з якої ввезено котельного обладнання на біомасі на 14,8 млн \$, що становить 45% усього імпорту котлів на біомасі. 4. Обсяг експорту всіх типів котлів за період 2012 – 2015 рр. становив 155,6 млн \$, з яких 94% – це обсяг від експорту котлів малої потужності (до 0,1 МВт). 5. На основі питомих показників вартості обладнання залежно від його потужності і видів палива визначено, що обсяг ринку котлів на біомасі до 2020 р. становитиме близько 700 млн \$, а до 2030 р. – не менше ніж 1,2 млрд \$.

Ключові слова: ринок котлів, котел на біомасі, експорт котлів, імпорт котлів.

СОЛОМЯНЮК Н.М.,

МЕДЕНЦЕВА А.І.,

МАКУШЕНКО Б.М.

Анализ рынка котлов на биомассе в Украине

Предметом исследования является рынок котлов на биомассе в Украине.

Целью исследования является анализ производителей котлов на биомассе в Украине по региональному распределению, соотношение экспорта и импорта, прогноз развития рынка.

Методы исследования. В работе использована совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, экономико–статистический и сравнительный анализ, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования рынка котлов на биомассе в Украине.

Результаты работы. В статье проанализировано региональное распределение производителей котлов на биомассе в Украине, динамика экспортно–импортных операций и спрогнозировано тенденции развития.

Область применения результатов. Экономика и управление национальным хозяйством, реализация стратегии развития предприятиями теплоэнергетического комплекса.

Выводы. 1. Наибольшее количество производителей котлов на биомассе в Украине расположено в Киевской области, наименьшее – в Днепропетровской, Ивано–Франковской, Кіровоградській, Луганской, Николаевской, Тернопольской. 2. Наибольшее количество производителей предлагает оборудование, которое работает на дровах – 89, наименьшее предлагает оборудование, которое работает на агроотходах. 3. Наибольшим импортером котлов является Польша, из которой ввезено котельного оборудования на биомассе на 14,8 млн \$, что составляет 45% от общего импорта котлов на биомассе. 4. Объем экспорта всех типов котлов за период 2012 – 2015 гг.

составил 155,6 млн \$, из которых 94% – это объем от экспорта котлов малой мощности (до 0,1 МВт). 5. На основе удельных показателей стоимости оборудования в зависимости от его мощности и видов топлива определено, что объем рынка котлов на биомассе до 2020 г. будет составлять около 700 млн \$, а до 2030 г. – не меньше чем 1,2 млрд.

Ключевые слова: рынок котлов, котел на биомассе, экспорт котлов, импорт котлов.

SOLOMIANIUK N.M.,
MEDENTSEVA A.I.,
MAKUSHNENKO B.M.

Analysis of the market of boilers on biomass in Ukraine

The subject of the study is the market of boilers on biomass in Ukraine

The purpose of the study is to analysis of producers of boilers on biomass in Ukraine on regional distribution, correlation of export and import, prognosis of market development.

Research methods. The paper uses a set of scientific methods and approaches, including systemic economic–statistical and comparative analysis, which allowed to ensure the conceptual unity of the research the market of boilers on biomass in Ukraine.

Results of work. The article is to analysis regional distribution of producers of boilers on biomass in Ukraine, dynamics of export–import operations and progress trends the market.

The field of application of results. Economics and management of the national economy, realization of the strategy of development by the enterprises of power complex.

Conclusions. 1. The most of producers of boilers on biomass in Ukraine is located in the Kyiv area, the least – in Dnepr, Ivano–Frankivsk, Kirovohrad, Luhansk, Mykolaiv, Ternopil. 2. The most of producers offers an equipment that works on firewoods – 89, the least offers an equipment that works on wastes arpo sectors. 3. The most importer of boilers on biomass is Poland from that it is brought in boilers equipment on biomass on 14,8 millions \$, that presents 45% of general import of boilers on biomass. 4. Volume of export all types of boilers for period 2012 – 2015 made 155,6 millions \$, from that 94 it is a volume from the export of caldrons of small–yield (to 0,1 МВт). 5. On the basis of specific indexes cost of equipment depending on his power and types of fuel certainly, that the volume of market of boilers on biomass 2020 to will make about 700 million \$, and 2030 to – not less than 1,2 milliard \$.

Keywords: boilers market, boiler on biomass, boilers export, import of boilers.

Постановка проблеми. Сьогодні актуальність використання твердопаливних котлів надзвичайно висока, незважаючи на їх вартість та більш складну експлуатацію у порівнянні із газовими котлами. Гостра тенденція дорозчання традиційних видів палива стимулює використання твердопаливних котлів на біомасі не тільки у приватному секторі, а і в комунальному теплопостачаючому господарстві. В даному контексті актуальним питанням є тенденції щодо виробництва та співвідношення експорту імпорту ринку котлів на біомасі в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Питання становлення та розвитку ринку опалювального обладнання в Україні у своїх працях висвітлювали багато вітчизняних та іноземних вчених і практиків, такі як: Андріанова І., Ветрова Є., Глушко А., Швець Я.С., Риндін Д.Б., Мхитарян Н.М. інші.

Метою статті є аналіз експорту та імпорту котлів на біомасі, прогноз розвитку ринку котлів на біомасі в Україні.

Виклад основного матеріалу. Потреби споживачів у тепловій енергії в Україні забезпечують, в основному, завдяки виробництву теплової енергії в муніципальних котельнях і близько 9% додаткової теплової енергії надходить від сторонніх виробників – виробничих підприємств, ТЕС, ТЕЦ та АЕС. Зменшення статистичної кількості об'єктів теплоенергетики пов'язано з неможливістю досліджень на тимчасово окупованих територіях АРК, Донецької та Луганської областей. Деяко зменшилася кількість котлів у зв'язку з виведенням з експлуатації застарілого та малоефективного обладнання [2].

Проектом ПРООН в Україні «Розвиток та комерціалізація біоенергетичних технологій у муні-

ципальному секторі України» виконано комплексне дослідження ринку котлів на біомасі в Україні. Результати дослідження показали, що в Україні понад 100 виробників котлів на біомасі. Глибина номенклатури окремих виробників досягає 100 найменувань. Найбільша кількість пропозицій стосується котлів до 100 кВт. Основна частка обладнання вітчизняного виробництва орієнтована на використання дров та паливних гранул, значно менше пропозицій щодо обладнання на деревній трісці та агровідходах.

Структуру виробництва котлів на біомасі визначено на основі аналізу відомостей від виробників котлів на біомасі та статистичних даних щодо виробників, що здійснюють діяльність згідно з КВЕД 25.21 – «Виробництво радіаторів і котлів центрального опалення». В 11-ти регіонах України кількість виробників котлів, за КВЕД

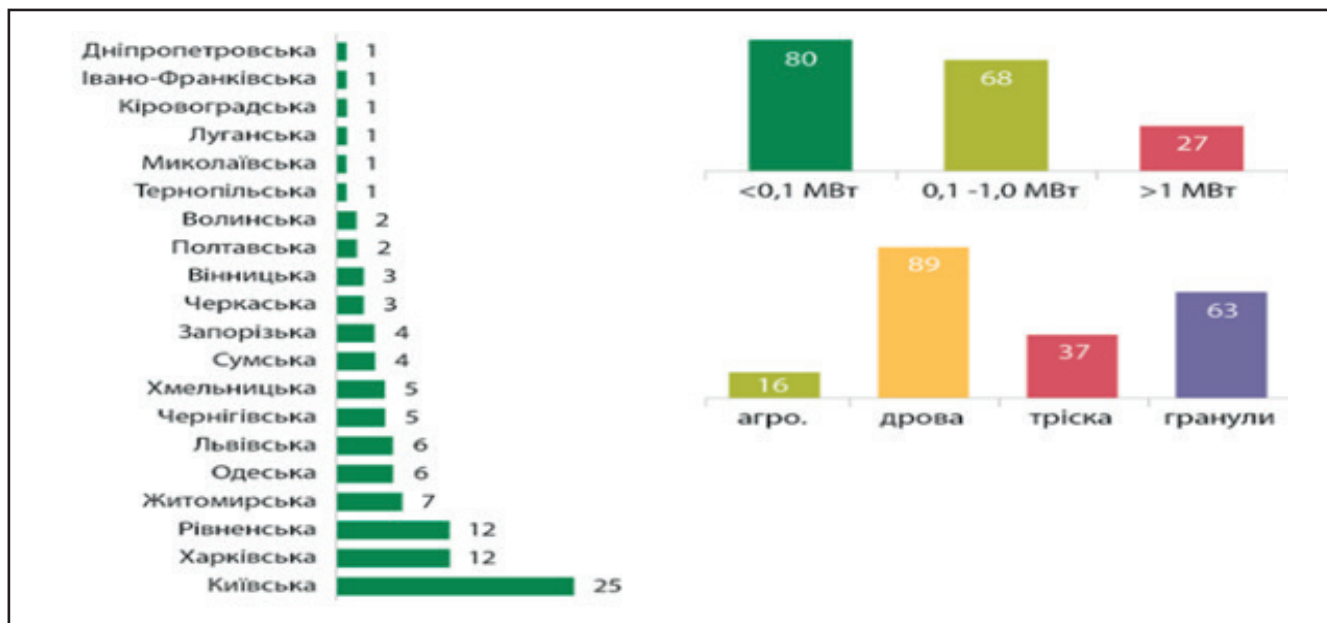
Дом, перевищує кількість виробників котлів на біомасі (табл. 1).

Таким чином, найбільша кількість виробників у Київській області, найменше у Дніпровській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Тернопільській. Найбільша кількість виробників пропонує обладнання, що працює на дровах – 89 з усіх, найменше пропонують обладнання, що працюють на агровідходах. Також 80 виробників пропонують обладнання з потужністю менше 0,1 МВт, 68 виробників – потужністю 0,1–1,0 МВт, 27 виробників – потужність більше 1,0 МВт.

Схематично даний розподіл зображено на рис. 1. Розглянемо більш детально ситуацію на ринку експортно-імпортних послуг з офіційного сайту Державної служби статистики України та Державної фіскальної служби України за кодами товарів УКТЗЕД (табл. 2) у грошовому еквіваленті:

Таблиця 1. Кількість виробників котлів на біомасі за регіонами

Регіон	За КВЕД	На біомасі	Потужність			Вид палива			
			<0,1 МВт	0,1 –1,0 МВт	>1 МВт	Агро	Дрова	Тріска	Гранули
Центр України									
Вінницька	4	3	3	1	–	–	3	–	2
Дніпропетровська	7	1	1	1	–	–	–	–	1
Кіровоградська	2	1	1	1	–	–	1	–	1
Полтавська	1	2	1	2	1	1	2	1	1
Черкаська	4	3	2	3	1	2	2	1	–
Хмельницька	8	5	3	4	1	1	5	1	2
Схід									
Харківська	9	12	8	7	3	2	11	6	5
Донецька	2	–	–	–	–	–	–	–	–
Луганська	2	1	1	–	–	–	1	–	–
Захід									
Івано-Франківська	2	1	1	–	–	–	1	–	1
Львівська	6	6	5	3	2	–	6	1	3
Тернопільська	1	1	1	1	–	–	1	–	1
Рівненська	7	12	9	10	5	4	11	5	8
Чернівецька	1	–	–	–	–	–	–	–	–
Волинська	1	2	2	1	1	–	2	1	1
Південь									
Миколаївська	2	1	1	–	–	–	1	–	1
Одеська	5	6	5	3	2	1	4	3	5
Запорізька	1	4	4	–	–	–	4	–	–
Північ									
Житомирська	8	7	4	4	4	–	6	4	4
Сумська	2	4	3	4	–	–	3	–	3
Чернігівська	3	5	5	5	1	–	5	1	4
Київська	22	25	20	18	6	5	20	13	20
УСЬОГО	101	102	80	68	27	16	89	37	63

Рисунки 1. Кількість виробників котлів на біомасі

- 8403 10 90 10 (котли для центрального опалення потужністю понад 100 кВт, але менше ніж 10 000 кВт);

- 8403 10 90 20 (котли для центрального опалення потужністю не більше ніж 100 кВт). Отримані дані наведено в табл. 1. та на рис. 1.

За даними табл. 2 котли потужністю не більше 100 кВт ввезено в Україну втричі більше, ніж котлів потужністю понад 100 кВт. Також котли потужністю понад 100 кВт ввозилися в Україну у 2012–2015 рр. з 9646,6 тис. дол до 43857,2, котли з потужність більше 100 кВт відповідно – від 34980,7 тис. дол до 132824,7 тис. дол.

Таким чином, порівняємо обсяги експорту та імпорту котлів згідно УКТЗЕД (табл. 3).

Отже, за даними УКТЗЕД котлів (1) було імпортовано більше на 6413,1 тис. дол, у відсотковому співвідношенні на +33,52%. У 2013 р. також більше на 3805,6 тис. дол (+50,36%). У 2014 р. більше на 18875,7 тис. дол. (+93,09%) і у 2015 р. більше на 5829,5 тис. дол. (+93,02%). Таким чином, в період 2012–2015 рр. обсяги імпорту значно перевищують обсяги експорту. Котлів (2) було імпортовано менше на 10328,7 тис. дол, у відсотковому співвідношенні це –22,80%. У 2013 р. також менше на 10543,1 тис. дол

Таблиця 2. Загальний обсяг імпорту всіх котлів згідно з УКТЗЕД

УКТЗЕД	2012, млн. грн	2013, млн. грн	2014, млн. грн	2015, млн. грн	Загалом, млн. грн
Котли для центрального опалення потужністю понад 100 кВт, але менше ніж 10 000 т	9646,6	7666,7	20277,0	6266,9	43857,2
Котли для центрального опалення потужністю не більше ніж 100 кВт	34980,7	34007,8	39542,7	24293,5	132824,7

Рисунки 2. Загальний обсяг імпорту всіх котлів згідно з УКТЗЕД, тис. дол

Таблиця 3. Загальний обсяг експорту та імпорту всіх котлів згідно з УКТЗЕД за 2012–2015 рр., тис. \$

УКТЗЕД	2012		2013		2014		2015	
	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт
Котли для центрального опалення потужністю понад 100 кВт, але менше за 10 000 кВт (1)	3233,5	9646,6	3861,1	7666,7	1401,3	20277,0	437,4	6266,9
Відхилення (+/-) імпорту до експорту	+6413,1		+3805,6		+18875,7		+5829,5	
Співвідношення імпорту до експорту, %	+33,52		+50,36		+93,09		+93,02	
Котли для центрального опалення потужністю не більше ніж 100 кВт (2)	45309,4	34980,7	44550,9	34007,8	36646,2	39542,7	20193,6	24293,5
Відхилення (+/-) імпорту до експорту	-10328,7		-10543,1		+2896,5		+4099,9	
Співвідношення імпорту до експорту, %	-22,80		-23,67		+7,32		+16,88	

(-23,67%). У 2014 р. більше на 2896,5 тис. дол. (+7,32%) і у 2015 р. більше на 4099,9 тис. дол. (+16,88%). Таким чином, в 2012 та 2013 рр. обсяги імпорту зменшилися більше, ніж на 1/5 від обсягів експорту. А вже у 2014–2015 рр. обсяги імпорту зросли на 7,32% та 16,88% відповідно. Таким чином, у 2012–2015 рр. обсяги імпорту котлів (1) становлять -3379,7 тис. дол (-35,04%), а експорту -2796,1 тис. дол (86,47%). Для котлів (2) у 2012–2015 рр. обсяги імпорту зменшилися на 10687,2 тис. дол (30,55%), обсяги експорту також зменшилися на 25115,8 тис. дол (-55,43%).

Методика дослідження кількості експортованих котлів вітчизняного виробництва базується на загальних даних, одержаних у Державній службі статистики України та Державній фіскальній службі України (департамент митної статистики) за такими кодами УКТЗЕД: 8403 10 90 10 (котли для центрального опалення потужністю понад 100 кВт, але менше за 10 000 кВт) та 8403 10 90 20 (котли для центрального опалення потужністю не більше ніж 100 кВт). Результати досліджень наведено у табл. 4.

Отже, котли для центрального опалення потужністю не більше 100 кВт ввезено в Україну 50

разів більше, ніж котлів потужністю понад 100 кВт. Також котли потужністю понад 100 кВт ввезилися в Україну у 2012–2015 рр. з 45309,4 тис. дол до 20193,6 тис. дол, котли з потужність більше 100 кВт відповідно – від 3233,5 тис. дол до 437,4 тис. дол.

Розглянемо країни експорту котлів на біомасі (табл. 5 та рис. 3).

Таким чином, найбільше Україна експортує продукцію у Росію та Молдову, а найменше у Болгарію, Вірменію, Казахстан, Румунію, Фінляндію.

Розглянемо динаміку експорту котлів на біомасі по країнах (табл. 6).

Отже, найбільше експортовано котлів у 2015 р. – 499 шт., найменше у 2013 р. – 180 шт. Країни, у які котлів експортовано найбільше – Росія, Молдова, Румунія, Німеччина, а найменше – у Фінляндію, Вірменію і Казахстан.

Отже, незважаючи на погіршення фінансового стану в країні за минулі роки, внутрішнє виробництво котлів на біопаливі має тенденцію до зростання. Географічне положення виробників істотно не впливає на інтерес потенційних замовників. Майже всі регіони України мають своїх виробників, що зменшує траєкторію руху при експорті котлів за кордон.

Таблиця 4. Загальний обсяг експорту всіх котлів згідно з УКТЗЕД, тис. \$

УКТЗЕД	2012	2013	2014	2015
Котли для центрального опалення потужністю понад 100 кВт, але менше за 10 000 кВт)	3233,5	3861,1	1401,3	437,4
Котли для центрального опалення потужністю не більше ніж 100 кВт)	45309,4	44550,9	36646,2	20193,6

Таблиця 5. Країни експорту котлів на біомасі

Виробник (ТМ)	Країна	Роки
ТОВ «Завод Термолітмаш»	Болгарія	2015
ТОВ «ЛІКА-СВІТ»	Великобританія	2012 – 2014
ТОВ «Сучасні ефективні технології»	Великобританія	2014
ТОВ «Науково-технічний центр «Флеш-Р»	Вірменія	2015
ТОВ «ХІТЕКО»	Великобританія	2015
ДП «Красилівський агрегатний завод»	Казахстан, Молдова, Румунія	2012 – 2015
ТОВ «Старобільський машинобудівний завод»	Молдова	2012
ТДВ «РОСС»	Молдова	2014
ТОВ «Даріана Трейд»	Молдова	2015
ТОВ «ІТЕК «Енергодизайн»	Молдова	2012, 2013, 2015
ТОВ «Автодеталь»	Молдова	2015
ТзОВ «Газотрон-Влатава»	Німеччина, Російська Федерація	2012 – 2014
ПАТ «Рівненський завод «Газотрон»	Німеччина	2013 – 2015
ТДВ «Бродівський механічний завод»	Польща	2015
ПП «Ретра-ЗМ»	Російська Федерація, Молдова	2012 – 2013
ДП «Лебединський моторобудівний завод» АТ «Мотор Січ»	Російська Федерація, Молдова	2012 – 2014
ДП ЗУМУ ВАТ «Південтеплоенергомонтаж»	Російська Федерація, Молдова	2012
ПАТ «Завод «Маяк»	Російська Федерація	2013 – 2015
ТзОВ «Ромтех»	Російська Федерація, Польща	2014
ДП «Котломаш» ВАТ «Красилівський машинобудівний машзавод»	Російська Федерація	2014
ТОВ «Завод «Атонмаш»	Російська Федерація	2014 – 2015
ПАТ «Агроресурс»	Російська Федерація, Молдова	2015
ТОВ «Дозамех Україна»	Російська Федерація	2015
ТОВ «Укртрансигнал»	Російська Федерація	2015
ТОВ «Саркінен»	Фінляндія	2015
ТОВ «Котлозавод «Крігер»	Франція, Російська Федерація	2012 – 2014
ТОВ «Крігеркотлосервіс»	Франція	2013

Таблиця 6. Динаміка експорту котлів на біомасі по країнах

Країна	Кількість, шт.					Потужність, МВт				
	2012	2013	2014	2015	Всього	2012	2013	2014	2015	Всього
Російська Федерація	83	120	262	305	770	6,6	11,5	7,4	11,2	36,7
Молдова	99	10	72	114	295	8,3	0,1	0,8	1,9	11,1
Великобританія	1	12	16	1	30	0,4	2,3	2,9	0,25	5,9
Німеччина	12	15	21	6	54	1,5	1,6	4,9	2,04	10,0
Франція	26	22	1	0	49	66,8	35,9	0,6	0	103,3
Польща	0	0	2	40	42	0	0	0,05	0,6	0,7
Фінляндія	0	0	0	1	1	0	0	0	0,04	0,0
Болгарія	0	0	8	1	9	0	0	0,2	0,06	0,3
Вірменія	0	0	0	2	2	0	0	0	0,08	0,1
Казахстан	4	1	0	0	5	0,08	0,1	0	0	0,2
Румунія	0	0	24	29	53	0	0	0,4	0,5	0,9
Всього	225	180	406	499	1310	83,68	51,5	17,25	16,67	169,1

Дослідження імпорту котлів на біомасі проведено в кількох напрямках – країни імпортера та обсягів імпорту згідно з ранжуванням за тепловою потужністю. Було опитано зарубіжних виробників

котлів на біомасі, що брали участь у 18-й Міжнародній виставці з енергоефективного опалення, водо- постачання, вентиляції, кондиціонування, відновлювальної енергетики, сантехніки та ба-

Таблиця 7. Структура імпорту котлів на біомасі в розрізі країн імпортерів, тис. \$

Країна-імпортер	2012		2013		2014		2015		Загалом
	> 0,1 МВт	< 0,1 МВт	> 0,1 МВт	< 0,1 МВт	> 0,1 МВт	< 0,1 МВт	> 0,1 МВт	< 0,1 МВт	
Австрія	–	–	–	16,4	928,4	10,6	47,3	23,1	1025,9
Білорусь	–	–	89,9	–	92,0	660,3	55,0	94,7	991,8
Болгарія	26,7	13,1	2,5	23,7	15,5	167,2	1,4	87,5	337,6
Боснія і Герцеговина	–	–	–	–	–	–	–	11,8	11,8
Великобританія	–	0,2	–	–	4,5	11,1	–	35,0	50,8
Греція	3,3	–	–	–	–	–	–	–	3,3
Данія	57,9	–	–	–	–	–	–	–	57,9
Іспанія	–	–	–	–	103,3	36,3	–	7,1	146,7
Італія	230,4	110,2	629,5	94,2	230,7	26,7	86,6	63,6	1471,8
Китай	–	–	37,8	27,8	4,9	–	–	1,6	72,1
Кіпр	–	69,2	–	30,1	–	–	–	–	99,3
Латвія	24,2	0,3	308,1	–	–	–	66,2	–	398,9
Литва	319,1	762,6	147,7	516,9	92,8	997,0	169,3	264,9	3270,4
Нідерланди	–	–	–	–	–	–	–	–	0,0
Німеччина	–	6,7	62,4	2,3	121,4	204,2	129,2	49,0	575,3
Панама	–	70,8	–	194,4	–	3,7	–	7,0	276,0
Польща	506,9	2235,3	1286,8	2649,1	684,5	4482,2	565,8	2394,9	14805,5
Російська Федерація	–	–	–	3,0	–	4,7	–	2,9	10,6
Румунія	–	21,6	19,5	58,4	–	3,9	52,8	31,9	188,1
Сербія	5,2	11,8	23,5	140,6	68,7	472,9	28,8	171,6	923,1
Словацьчина	–	66,7	–	108,1	25,3	14,2	5,1	27,2	246,5
Словенія	–	–	–	–	–	–	–	24,9	24,9
Туреччина	192,8	136,1	54,5	320,0	491,3	628,7	332,3	245,2	2400,9

сейнів «Aqua-Therm». На основі зібраних даних на виставці та бази даних митниці визначено перелік країн, що увійшли в п'ятірку найбільших імпортерів котлів за попередні роки. Структура імпорту котлів на біомасі в розрізі країн імпортерів зазначена у табл. 7.

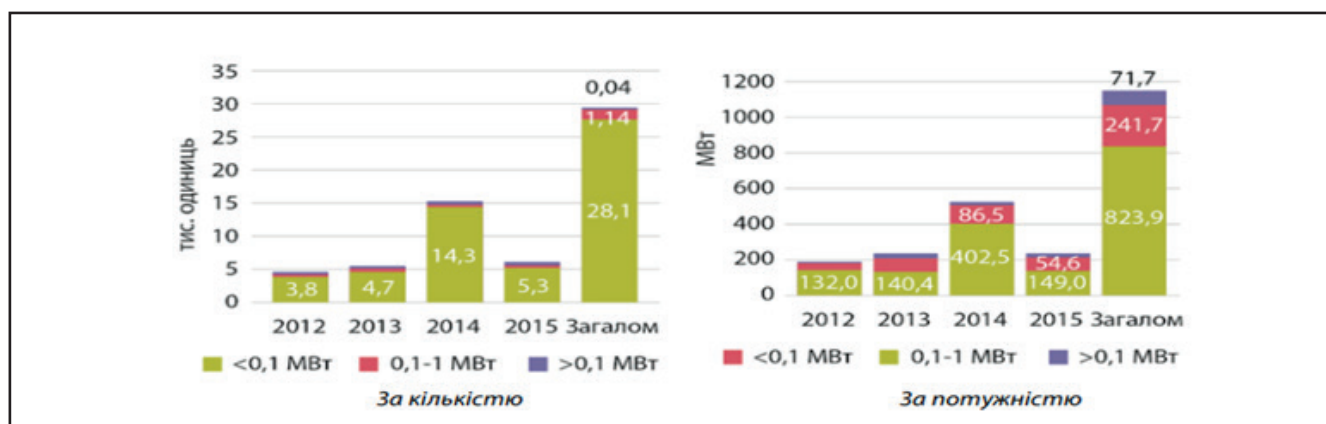
Отже, найбільшим імпортером котлів є Польща, з якої за вказаний період ввезено котельного обладнання на біомасі на 14,8 млн \$, що становить 45% усього імпорту котлів на біомасі. Значні обсяги товару були імпортовані із Чеської Республіки (майже 5 млн \$), що становить 15% усього імпорту котлів на біомасі, з Литви (3,3 млн \$) і Туреччини (2,4 млн \$).

На основі проведеного аналізу та бази даних митниці визначили обсяги імпорту, що наведено в рис. 5. Можна вважати, що за 2012 – 2015 рр. в Україну було імпортовано близько 30 тис. котлів на біомасі загальною потужністю 1134 МВт, з яких 96% (2811 од.) – це котли потужністю менше ніж 0,1 МВт. Котлів потужністю понад 1 МВт було імпортовано лише 37 од. (6,3% усього імпорту) загальною потужністю 71,7 МВт.

Кількість імпортованих котлів на біомасі понад 1 МВт постійно зростає (із 4 од. у 2012 до 13 од. у 2015 р.), зростає також і загальна потужність імпорту – відповідно від 7,2 до 25,3 МВт. Частка імпортованих котлів потужністю 0,1–1,0 МВт становить 21% (241,7 МВт).

Спад обсягів імпорту у 2015 р., ймовірно, пов'язаний з економічною ситуацією в Україні та різким зростанням обмінного курсу іноземної валюти. За таких умов купівля імпортного обладнання стала недоступною для значної кількості потенційних споживачів.

Ринок виробництва та використання котлів на біомасі активно розвивається, що підтверджено значним зростанням кількості виробників котлів. Однак дослідження показали, що основним сегментом ринку споживачів котлів є побутовий сектор. Потенціал заміщення котлів у бюджетній сфері вичерпано на 40%, а з урахуванням критеріїв доступності і доцільності частку використаного потенціалу можна збільшити до 80%. У результаті децентралізації й переходу до помірних та індивідуальних систем теплопостачання, мож-

Рисунки 3. Динаміка та обсяг імпорту котлів на біомасі

Таблиця 8. Прогноз розвитку ринку котлів на біомасі

Показник	2018	2019	2020	2025	2030
Прогнозний обсяг економії газу в ЖКГ та Б, млрд м ³	1,4	1,8	2,2	3,2	3,8
Прогнозний обсяг виробництва т. е. з БМ в ЖКГ та Б, млн Гкал	9,8	13,1	16,0	23,3	27,7
Прогнозне скорочення викидів парникових газів, млн т CO ₂ e	2,6	3,4	4,2	6,1	7,2
Прогнозна кількість котлів (накопиченням), од	5 529	7 345	9 090	13 262	16 528
до 0,3 МВт	2000	2500	3000	4000	5000
0,3–1 МВт	2500	3500	4500	7000	9000
понад 1 МВт	1 026	1 340	1 582	2 252	2 516
ТЕЦ	3	5	8	10	12
Планова встановлена потужність, зокрема і МВт	4 273	5 697	6 963	10 128	12 026
Планове споживання палива, тис. тон	1 158	1 544	1 887	2 744	3 259
Обсяг ринку, млн \$	363	529	670	1 054	1 229

ливо, з'являться нові об'єкти бюджетної сфери, для встановлення котлів на біомасі. Основними причинами низького рівня встановлення котлів на біомасі на підприємствах ТКЕ були низькі тарифи на теплову енергію з газу для населення та висока частка таких споживачів. У табл. 1.8 подано експертну оцінку щодо прогнозу розвитку ринку котлів на біомасі на найближчі п'ять років та до 2030 р. за сегментами.

Згідно з прогнозами розвитку, заплановано виробляти 16 млн Гкал (1,6 млн т. е.) теплової енергії з біомаси в муніципальному секторі у 2020 р., а у 2030 р. – 27,7 млн Гкал (2,77 млн т. е.). Отже, в муніципальному секторі у 2020 р. частка виробництва теплової енергії з біомаси стосовно загального обсягу виробництва станом на 2014 р. буде становити близько 22%, а у 2030 р. – 38%.

На основі питомих показників вартості обладнання залежно від його потужності і видів палива було визначено, що обсяг ринку котлів на біомасі до 2020 р. становитиме близько 700 млн \$, а до

2030 р. – не менше ніж 1,2 млрд \$. Потрібно відзначити, що визначений обсяг ринку стосується лише самого обладнання без урахування додаткової потреби в інвестиціях для реалізації проекту в повному обсязі. Зважаючи на всі потреби, обсяг ринку реалізації котлів на біомасі може збільшитися в три–п'ять разів – до 3,5–6 млрд \$ [3].

Висновок

Отже, ринок виробництва та використання котлів на біомасі активно розвивається, що підтверджено значним зростанням кількості виробників котлів. Однак дослідження показали, що основним сегментом ринку споживачів котлів є побутовий сектор. Проте найбільші перспективи для розвитку має ринок котлів для систем централізованого тепlopостачання.

Таким чином, обсяг експорту всіх типів котлів за період 2012 – 2015 рр. становив 155,6 млн \$, з яких 94% – це обсяг від експорту котлів малої потужності (до 0,1 МВт). Річний обсяг експорту ма-

лих котлів становив 45 – 20 млн \$, а для котлів потужністю понад 0,1 МВт – 3,2 – 0,4 млн \$.

Загальний річний обсяг ринку імпорту всіх типів котлів змінювався від 30 до 60 млн \$ на рік, а загальний обсяг ринку за минулі чотири роки становив близько 176 млн \$. В середньому щорічний обсяг імпорту всіх котлів становив приблизно 5 тис. од. загальною потужністю близько 250 МВт.

Загалом котли на біомасі імпортують з 25 країн світу, а загальна кількість пропонованих торговельних марок становить 135 од. За 2012 – 2015 рр. в Україну було імпортовано близько 30 тис. котлів на біомасі загальною потужністю 1 134 МВт, з яких 96% (2811 од.) – котли потужністю менше ніж 0,1 МВт. Котлів потужністю понад 1 МВт було імпортовано лише 37, їхня загальна потужність становила 72 МВт. Обсяг імпорту за ці роки дорівнював 32,8 млн \$ – 18,6% загального обсягу імпорту всіх котлів. Лідерами за кількістю представлених ТМ на ринку України серед країн-імпортерів є Польща, Туреччина та Чеська Республіка.

Найбільшим імпортером є Польща, обсяг імпорту якої – 14,8 млн \$, що становить 45% усього імпорту котлів на біомасі. Основним видом палива котлів на біомасі зарубіжних виробників, є дрова та гранули – близько 70% загальної кількості закордонних ТМ. Більшість зарубіжних виробників обладнання, які представлені на ринку України, орієнтовані на виробництво котлів до 1 МВт.

Список використаних джерел

1. Андріанова І. І. Дослідження ринку теплової генерації електроенергії і теплопостачання в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nrmaup/2010_3/pdf_fi.

2. Ветрова Е. Обзор рынка отопительной техники Украины. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnpconsult.com.ua/index.php?option=comcontent&Task=view&id=1108>.

3. Комплексне дослідження ринку котлів, що працюють на біомасі // Київ, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uabio.org/img/files/docs/provedennia_kompleksnogo_doslidzhennia_rinku_kotliv_shcho_pratsiuiut_na_biomasi_v_ukrayini.pdf.

References

1. Andrianova I. I. Market of thermal generation of electric power and thermal supply research is in Ukraine. (2013) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nrmaup/2010_3/pdf_fi.

2. Vetrova E. Review of market heating technique of Ukraine. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnpconsult.com.ua/index.php?option=comcontent&Task=view&id=1108>.

3. Complex market of boilers that work on biomass research (2016). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uabio.org/img/files/docs/provedennia_kompleksnogo_doslidzhennia_rinku_kotliv_shcho_pratsiuiut_na_biomasi_v_ukrayini.pdf.

Дані про автора

Соломянюк Наталія Миколаївна,

д.е.н., проф. кафедри маркетингу Національного університету харчових технологій,

вул. Цитадельна 5/9, м. Київ, 01015, Україна

e-mail: n.solomianiuk@gmail.com

Меденцева Анна Ігорівна,

студентка IV курсу Національного університету харчових технологій,

вул. Соляна 70, м. Київ, 04107, Україна

e-mail: anya.medentseva@gmail.com

Макушенко Богдана Михайлівна,

студентка IV курсу Національного університету харчових технологій,

вул. Короленка 53, м. Бровари, 07400, Україна

e-mail: bogdana.bobryk@gmail.com

Данные об авторе

Соломянюк Наталья Николаевна,

д.э.н., проф. кафедры маркетинга Национального университета пищевых технологий,

ул. Цитадельная 5/9, г. Киев, 01015, Украина

e-mail: n.solomianiuk@gmail.com

Меденцев Анна Игоревна,

студентка IV курса Национального университета пищевых технологий,

ул. Соляная 70, г. Киев, 04107, Украина

e-mail: anya.medentseva@gmail.com

Макушенко Богдана Михайловна,

студентка IV курса Национального университета пищевых технологий,

ул. Короленко 53, г. Бровари, 07400, Украина

e-mail: bogdana.bobryk@gmail.com

Data about the author

Natalya Solomianiuk

doctor of sciences, prof. Department of Marketing, National University of Food Technologies,

street Citadel 5/9, Kyiv, 01015, Ukraine

e-mail: n.solomianiuk@gmail.com

Anna Medentseva,

I year student of National University of Food Technologies
street Salyana 70, Kyiv, 04107, Ukraine
e-mail: anya.medentseva@gmail.com

Bogdana Makushenko,

I year student of National University of Food Technologies
street Korolenka 53, Brovary, 07400, Ukraine
e-mail: bogdana.bobryk@gmail.com

УДК 338.27

DOI: 10.5281/zenodo.1304202

ВАСИЛЬЧАК С.В.,
ДУБИНА М.П.,
ВІВЧАРУК О.М.,
ПЕТРИНЯК У.Я.

Формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості

Предметом дослідження є теоретико–методологічні засади формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Метою дослідження є обґрунтування можливих шляхів забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Методи дослідження. У дослідженні використано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі логічного узагальнення, системний, метод порівнянь, графічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості на основі організаційно–економічного механізму, дія якого буде забезпечуватись за допомогою використання новітніх маркетингових інструментів фінансового захисту бізнесу в харчовій промисловості, що сприятиме формуванню економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Галузь застосування результатів. В галузі економічних наук та в практичній діяльності підприємств харчової промисловості.

Висновки. Основні підсумки дослідження та його теоретико–методологічні результати можна звести до наступного формулювання: на основі оцінки фінансово–економічного становища значної кількості суб'єктів господарювання в харчовій промисловості, яке погіршується через відсутність налагоджених систем логістики і інфраструктури підприємницького бізнесу, постійно невдалими реформами і відсутністю прийнятної державної політики щодо їх розвитку, актуалізує реальну необхідність утворення функціональних для бізнесового середовища організаційно–економічних механізмів, котрі б функціонували на основі новітніх маркетингових інструментів фінансового захисту підприємств в харчовій промисловості та сприяли формуванню їх економічної безпеки. Із метою задіяння запропонованого механізму в контексті забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості використано маркетингові інструменти, зокрема соціаль медіа маркетинг, бренд–підхід та брендінг харчової продукції, event–маркетинг та системно–рефлексивний маркетинг.

Ключові слова: формування, економічна безпека, підприємства харчової промисловості, механізм, маркетингові інструменти.

ВАСИЛЬЧАК С.В.,
ДУБИНА М.П.,
ВІВЧАРУК О.М.,
ПЕТРИНЯК У.Я.

Формирование экономической безопасности предприятий пищевой промышленности

Предметом исследования являются теоретико–методологические основы формирования экономической безопасности предприятий пищевой промышленности.

Целью исследования является обоснование возможных путей обеспечения экономической безопасности предприятий пищевой промышленности.

Методы исследования. В исследовании использованы совокупность научных методов и подходов, в том числе логического обобщения, системный, метод сравнений, графический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования.

Результаты работы. В статье обоснована необходимость формирования экономической безопасности предприятий пищевой промышленности на основе организационно-экономического механизма, действие которого будет обеспечиваться посредством использования новейших маркетинговых инструментов финансовой защиты бизнеса в пищевой промышленности, что будет способствовать формированию экономической безопасности субъектов хозяйствования.

Область применения результатов. В области экономических наук и в практической деятельности предприятий пищевой промышленности.

Выводы. Основные итоги исследования и его теоретико-методологические результаты можно свести к следующей формулировке: на основе оценки финансово-экономического положения значительного количества субъектов хозяйствования в пищевой промышленности, которое ухудшается из-за отсутствия налаженных систем логистики и инфраструктуры предпринимательского бизнеса, постоянно неудачными реформами и отсутствием приемлемой государственной политики по их развитию, актуализирует реальную необходимость создания функциональных для бизнес-среды организационно-экономических механизмов, которые бы функционировали на основе новейших маркетинговых инструментов финансовой защиты предприятий в пищевой промышленности и способствовали формированию их экономической безопасности. С целью за-действия предложенного механизма в контексте обеспечения экономической безопасности предприятий пищевой промышленности использовано маркетинговые инструменты, в частности социал медиа маркетинг, бренд-подход и брендинг пищевой продукции, event-маркетинг и системно-рефлексивный маркетинг.

Ключевые слова: формирование, экономическая безопасность, предприятия пищевой промышленности, механизм, маркетинговые инструменты.

VASYLCHAK S.V.,
DUBYNA M.P.,
VIVCHARUK O.M.,
PETRYNYAK U.Ya.

Formation of economic safety of food industry enterprises

The subject of the study is theoretical and methodological principles for the formation of economic security of food industry enterprises.

The purpose of the study is to substantiate possible ways of ensuring the economic safety of food industry enterprises.

Research methods. The study uses a set of scientific methods and approaches, including logical generalization, systemic, comparison method, graphical, which allowed to ensure the conceptual unity of research.

Results of work. The article substantiates the necessity of forming the economic safety of enterprises of the food industry on the basis of organizational and economic mechanism, the action of which will be ensured through the use of the newest marketing tools of financial protection of business in the food industry, which will contribute to the formation of economic security of economic entities.

The field of application of results. In the field of economics and in the practical activities of food industry enterprises.

Conclusions. The main results of the study and its theoretical and methodological results can be reduced to the following wording: based on the assessment of the financial and economic situation of a large number of business entities in the food industry, which deteriorates due to the lack of well-

established logistics systems and business enterprise infrastructure, constantly unsuccessful reforms and the lack of acceptable state policy on their development, actualizes the real need for the creation of a functional organizational environment for the business environment cognitive mechanisms, which would operate on the basis of the latest marketing tools for the financial protection of enterprises in the food industry and contributed to the formation of their economic security. In order to utilize the proposed mechanism in the context of securing the economic security of food industry enterprises, marketing tools have been used, in particular, social media marketing, brand–approach and food branding, event marketing and system–reflexive marketing.

Key words: formation, economic safety, food industry enterprises, mechanism, marketing tools.

Постановка проблеми. Підприємства харчової промисловості є важливою складовою виробничого комплексу країни, внесок яких в економіку складає вагомий частку. Харчова промисловість є однією із важливих галузей країни. Підприємства харчової промисловості є завершальною ланкою у виробництві харчових продуктів та основою ефективного функціонування вітчизняного продовольчого комплексу. Завдяки діяльності підприємств харчової промисловості забезпечується в певній мірі продовольча безпека країни. Проте важливою проблемою в нинішніх умовах є стабільний розвиток та формування економічної безпеки їх функціонування.

Підприємства харчової промисловості в своїй діяльності взаємопов'язані із підприємствами аграрної сфери. Адже сировина для виробництва продуктів харчування в основному поступає від аграрних виробників. Ефективне функціонування підприємств харчової промисловості на пряму залежить від завантаження виробничих потужностей та налагодження комерційно–виробничих зв'язків. На конкурентоспроможність харчової продукції впливає відповідність аграрної сировини як по екологічних, так і по якісних параметрах. Все вище наведене доводить актуальність вирішення наукової проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні питання забезпечення економічної безпеки підприємств досліджувало багато вітчизняних та зарубіжних вчених. До них можна віднести Баженова О. В., Васильчак С.В., Дейнеко Л.В., Клебанову Т.С., Ревак І.О., Франчука В.І. та інших.

В наукових дослідженнях вирішення проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств піднімається багато різних актуальних питань та напрямів. Зокрема питання управління економічною безпекою підприємства, передумови її забезпечення та попередження загроз. Про-

те мало дослідженими є проблеми забезпечення конкурентоспроможності як продукції, так і самих безпосередньо підприємств харчової промисловості, зокрема на основі використання маркетингових інструментів.

Мета статті полягає у дослідженні і обґрунтуванні можливих шляхів забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу. В умовах трансформаційних процесів в економіці держави, формування нормативно–правового законодавства діяльності суб'єктів господарювання в контексті євроінтеграції, з'являються такі фактори негативного змісту (рейдерські заходи бізнесу, зниження інвестиційного клімату та конкурентоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання, наростання рівня криміналізації, збільшення проявів корупції в національній економіці тощо), і як наслідок виникає потреба у покращенні забезпечення економічної безпеки підприємств та підприємництва.

Не стійке фінансово–економічне становище значної кількості суб'єктів господарювання, яке погіршується через відсутність налагоджених систем логістики і інфраструктури підприємницького бізнесу, постійно невдалими реформами і відсутністю прийнятної державної допомоги, актуалізує реальну необхідність утворення функціональних для нашого середовища організаційно–економічних механізмів, котрі б функціонували на основі новітніх маркетингових інструментів фінансового захисту суб'єктів підприємницького бізнесу в харчовій промисловості із метою задіяння:

- внутрішнього ресурсу;
- нарощення ринкової вартості підприємств харчової промисловості;
- підвищення конкурентоспроможності як харчової продукції, так і самих суб'єктів господарювання в даній галузі;
- піднесення бізнесу у майбутньому періоді.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основні питання в контексті організаційно-функціональних задач, які необхідно вирішити за допомогою маркетингового механізму забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості на базі маркетингових інструментів зображено на рис 1. Адже на формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості мають вплив численні фактори як внутрішнього так і зовнішнього середовища, наявні ризики у фінансово-економічній діяльності.

Беззаперечно, маркетинговий механізм системи економічної безпеки суб'єктів бізнесу харчової промисловості на основі маркетингових інструментів є надзвичайно комплексним та масштабним, а відтак повинен включати складові, котрі за своєю основною сутністю мають вагомое значення як для розвитку підприємницького бізнесу, так і для розвитку всієї галузі.

Нами мається на увазі, екологічна та інноваційна складові, котрі повинні відобразитися у маркетинговому механізмі системи економічної безпеки суб'єктів підприємницького бізнесу в сфері харчової промисловості, так як без них не буде комплексності на багатьох рівнях захисту і мінімізації впливу екзогенних і ендогенних ризиків.

Доцільно зауважити, держава, що у змозі стратегічно вирішити проблеми інноваційної безпеки у сфері підприємницького бізнесу в галузі харчової промисловості, одночасно формує основу для власного економічного розвитку у довгостроковій перспективі та забезпечення економічної безпеки держави.

Для ефективного убезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості необхідно використовувати системний підхід, котрий передбачає комплексне врахування умов і чинників їх діяльності. Враховуючи запропоноване, можливо розглядати наступний, більш комплексний механізм убезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості (рис. 2).

Структурно даний механізм складається із 3 блоків:

- формування загальнотеоретичних засад убезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості;
- формування практичних передумов реалізації механізму;
- практична реалізація заходів забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості.

Рисунок 1. Організаційно-економічний механізм формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості*

* Побудовано авторами

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перший етап визначає мету, завдання, принципи і методи формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. Метою запропонованого механізму є забезпечення цільового рівня економічної безпеки підприємств харчової промисловості, який надасть таким суб'єктам господарювання, з одного боку, можливість формування необхідного її рівня, а з іншого – дозволить досягнути покращання економічної ефективності та стійкого розвитку.

Найважливішими завданнями запропонованого механізму є убезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості, виконання яких дозволить реалізувати його функції: ідентифікація чинників впливу на економічну безпеку підприємств харчової промисловості, моніторинг її рівня, обґрунтування та реалізація заходів щодо забезпечення цільового рівня безпеки, визначення ефективності заходів з метою коригування управлінських дій.

При формуванні механізму забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості враховані принципи управління економічною безпекою того чи іншого суб'єкта господарюван-

ня, його цілі та фінансові ресурси. Суб'єктом визначено підприємства харчової промисловості в особі менеджерів із економічної безпеки, об'єктом процес забезпечення цільового рівня економічної безпеки. І на завершальному етапі практично реалізується запропонований механізм забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості на основі запропонованих інструментів, серед яких виокремлені маркетингові. До таких маркетингових інструментів віднесено соціаль медіа маркетинг, бренд-підхід та брендинг харчової продукції, event – маркетинг та системно-рефлексивний маркетинг.

Висновки

Використання запропонованого механізму забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості дозволить досягнення стратегічної мети суб'єктів господарювання, що включатиме виробничу стійкість, ринкові важелі досягнення конкурентоздатності харчової продукції на вітчизняних та зовнішніх ринках, реалізацію соціально-економічної складової, що базуються на зайнятості населення, ефективну держав-

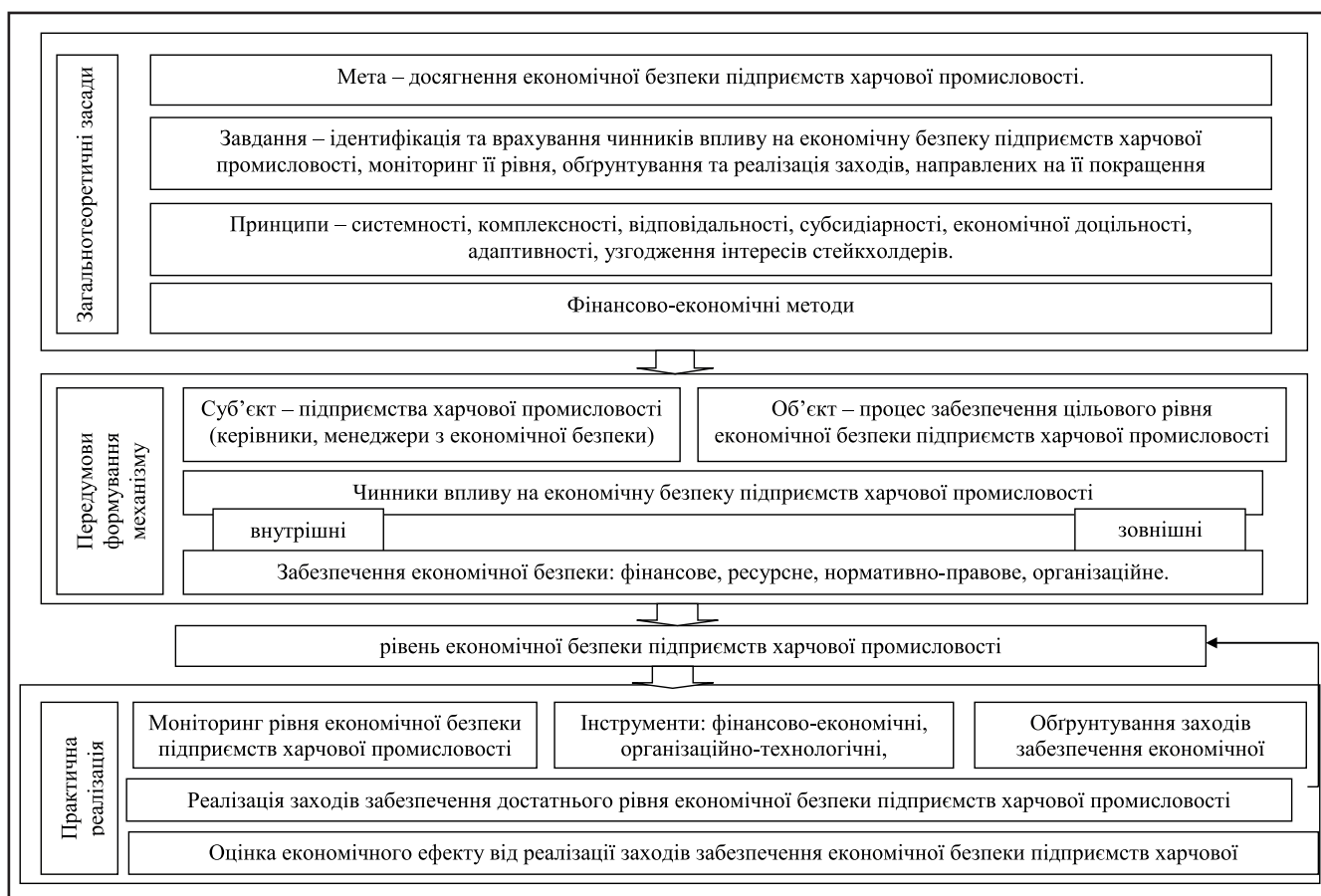

Рисунок 2. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості

ну підтримку бізнесу в харчовій промисловості як пріоритетної галузі національної економіки, інноваційно-інвестиційне забезпечення, ефективне використання трудового потенціалу тощо.

Список використаних джерел

1. Васильців Т.Г. (2008) Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізм зміцнення [текст]: монографія. Львів: Вид-во «Арал», 2008. – 386с.

2. Васильчак С.В. Механізми формування економічної безпеки підприємств готельного бізнесу на основі маркетингових інструментів / С.В. Васильчак, О.М. Вівчарук, О.В. Фурсіна // Зб. наук. праць «Формування ринкових відносин в Україні» [за ред. І.Г. Мансурова] – Київ, 2017. – № 12 (199). – С.75–79.

3. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень: проблеми теорії і практики // Л.В. Дейнеко / К.: Вид-во Знання, 1999. – 331 с.

4. Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Лященко А.Н. (2003) Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення практики [текст]: монографія. // А.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, А.Н. Лященко / К.: Вид-во «Лібра», 2003. – 280с.

5. Котлер Ф. Основи маркетингу [текст]: Пер. з англ. – М.: «Ростінтер», 2006, 481с.

6. Пономаренко В.С., Кавун С.В. Концептуальні основи економічної безпеки [текст]: монографія. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2008. – 256с.

7. Новикова О.Ф., Потоколенко Р.В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Інститут економіки промисловості НАН України // О.Ф. Новикова, Р.В. Потоколенко / Донецьк: Вид-во «Прима», 2006. – 407с.

8. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку // Н. Лоханова / Економіст (№2), 2005. – с.52 – 56.

References

1. Vasiltsiv TG (2008) Ekonomichna bezpeka pidpriemstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizm zmitsnennia: the monograph. Lviv: View of the Aral Sea. 386.

2. Vasyulchak SV (2017) Mekhanizmy formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv hotelnoho biznesu na osnovi marketynhovykh instrumentiv / S.V. Vasyulchak, O.M. Vivcharuk, O.V. Fursina // Zb. nauk. prats «Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini» [za red. I.H. Mansurova] – Kyiv, 2017. – № 12 (199). – S.75–79.

3. Deineko L.V. (1999) The development of the Kharkov Promyslovost Ukraini in the customs of the Rinkovych reposition: The problems of theory and practice. K. : Znannya. 331 sec.

4. Kozachenko AV, Ponomarov VP, Lyashchenko AN (2003) Economical bake-free pidpriemstva. Sutchnist' i mekhanizm zabezpechennia: monografiia. K. Vidavnitsvto «The Libra», 280.

5. Kotler F. Osnovy marketynhu [tekst]: Per. z anhl. – M.: «Rostinter», 2006, 481s.

6. Ponomarenko VS, Cavun S.V. (2008) Conceptual basis of economical bake-off. Monograph. Har'kiv: View. KNEU. 256.

7. Novikova OF, Potokolenko R.V. (2006) Economical bake-free: conceptually viznachennia mekhanizm zabezpechennia. Institut ekonomiki promyslovosti NAH Ukraini. Donetsk The purport of Prima. 407s.

8. Lokhanova N. (2005) The management system of the camp economical bake-free pidpriemstva: problemni pitninya, kontsitsiya rozvitku. Economist. (No. 2). 52 – 56.

Дані про авторів

Васильчак Світлана Василівна,

д.е.н., професор, Львівський державний університет внутрішніх справ,

вул. Городецька, 26, м. Львів, 79000, Україна

e-mail: gidyak@i.ua

Дубина Марія Петрівна,

к.е.н., доцент, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького,

вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79000, Україна

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

Вівчарук Ольга Миколаївна,

к.е.н., в.о. доцента, Львівський інститут економіки і туризму,

вул. Модеста Менцинського, 8, м. Львів, 79000, Україна

e-mail: olgavivcharuk@ukr.net

Петриняк Уляна Ярославівна,

к.е.н., викладач, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України,

вул. Сухомлинського, 16, смт. Брюховичі, м. Львів, 79491, Україна

e-mail: yliana1234@ukr.net

Данные об авторе

Васильчак Светлана Васильевна,

д.э.н., професор, Львовский государственный университет внутренних дел,

ул. Городецкая, 26, г. Львов, 79000, Украина

e-mail: gidyak@i.ua

Дубина Мария Петровна,

к.э.н., доцент, Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени Степана Гжицкого,

ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79000, Украина

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

Вивчарук Ольга Николаевна,

к.э.н., и.о. доцента, Львовский институт экономики и туризма,

ул. Модеста Менцинского, 8, г. Львов, 79000, Украина

e-mail: olgavivcharuk@ukr.net

Петриняк Ульяна Ярославовна,

к.э.н., преподаватель, Львовский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины,

ул. Сухомлинского, 16, пгт. Брюховичи., г. Львов, 79491, Украина

e-mail: yliana1234@ukr.net

Data about the author

Svetlana Vasylichak,

Doctor of Economics, Professor, Lviv state University of Internal Affairs,

Street Gorodozka, 26, Lviv, 79000, Ukraine

e-mail: gidyak@i.ua

Maria Dubyna,

PhD in Economics, associate professor, Stephan Gzhyskyi Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies,

Street Pekarska, 50, Lviv, 79000, Ukraine

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

Olga Vivcharuk,

PhD in Economics, acting assistant professor, Lviv Institute of Economics and Tourism,

Street Modesta Menzinskego, 8, Lviv, 79000, Ukraine

e-mail: olgavivcharuk@ukr.net

Uliana Petrynyak,

PhD in Economics, teacher Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

Street Sukhomlynsky, 16, smt. Bryukhovichi, Lviv, 79491, Ukraine

e-mail: yliana1234@ukr.net

УДК: 327+339

DOI: 10.5281/zenodo.1304206

ДИКАРЄВ О.І.,
ШОСТАК Л.Б.

Китайська стратегія «одного пояса і одного шляху»

Предметом дослідження є генеральний план OBOR, який може запропонувати певні перспективи в якості платформи для більш широкого співробітництва між ЄС і Китаєм по більш складних питаннях безпеки в Євразії. Він являє собою можливість для ЄС працювати в напрямку тісної співпраці на основі більш м'яких підходів до питань безпеки або розвитку.

Мета цієї статті – з'ясувати чи є: (1) глобальна геополітика і сучасна міжнародна політика Китаю в певній мірі взаємодією і залежністю традиційного контексту; (2) наміри китайської еліти не тільки розширювати китайську економіку, купуючи ресурси і ринки для експорту Китаю, але й метою модернізувати найбільші в світі військові сили; (3) реальними можливостями більш агресивної китайської зовнішньополітичної поведінки з заявами про більш широкі зони ідентифікації ППО, впровадженні в нафтові бурові установки і штучні острови в оспорюваних територіальних водах; (4) ефективними можливості просувати свої власні дипломатичні концепції та ініціативи, такі як Азіатський інвестиційний банк (АІІВ) і БРІКС-банк і тим самим більш активно домагатися реформування міжнародної системи; (5) чи можуть порти, залізниці ОБОР бути використані для транспортування військових сил Китаю по всій Азії в майбутньому, щоб підштовхнути маятник світової економіки з Заходу на Схід.

Методологія роботи – Для вищезгаданого ще дуже попереднього аналізу використовувався широкий спектр іноземних джерел, який підтримує поступовий розвиток нового мислення і новий підхід в стратегії зовнішньої політики КНР, що вказує на великі зміни в способах міжнародної взаємодії Китаю. Підхід «перехрещення річки за допомогою каменів» найкраще характеризує загальний розвиток зовнішньополітичної поведінки Китаю, а не нову загальну керівну стратегію або генеральний план OBOR.

Результати роботи. Було встановлено, що китайська еліта оновлює: (1) свою власну концепцію розвитку інфраструктури в змагальній тріаді опціонів (1) США– (2) ЄС– (3) – РФ; (2) еліта країн Центральної Азії, зокрема, китайські лідери скористалися відносним зниженням впливу Росії і США в Афганістані на розширення свого впливу; (3) Китайська концепція нового «Шовкового шляху» спрямована на забезпечення поставок природних, зокрема енергетичних ресурсів – землі газових і нафтових родовищ в Центральній Азії, через море, Малаккську протоку і Арктику.

Висновки. OBOR – це «модернізація» політики Китаю у сфері розвитку підприємств і галузей Китаю, спрямована на досягнення балансу між колективною ідентичністю і індивідуальними прагненнями: китайський народ відчуває себе володарем колективної волі та ідентичності, сформованою складною історією. Пояс являє собою довгострокове китайське бачення зв'язку без будь-яких апріорних параметрів по методам, акторам або механізмам з деталізацією цих зв'язків на сьогоднішній день. Тому він забезпечує більшу гнучкість і може стати провідною новою моделлю співпраці і глобального управління. Пояс, безумовно, розширить закордонні інтереси безпеки Китаю і зажадає від Китаю більш активної позиції в питаннях регіональної безпеки, не в останню чергу для захисту своїх інвестицій. Позиція невтручання Китаю, яка розвивалася протягом останніх кількох років, швидше за все, стане набагато активнішою в майбутньому. Проте, розвиток подій буде залежати від конкретної динаміки безпеки в цільових станах пояса в міру реалізації інтересу до його ресурсів.

Ключові слова: геополітика Шовкового шляху, ресурсна дипломатія Китаю.

ДИКАРЕВ А.І.,
ШОСТАК Л.Б.

Китайская стратегия «одного пояса и одного пути»

Предметом исследования является генеральный план OBOR, который может предложить определенные перспективы в качестве платформы для более широкого сотрудничества между ЕС и Китаем по более сложным вопросам безопасности в Евразии. Он представляет собой возможность для ЕС работать в направлении тесного сотрудничества на основе более мягких подходов к вопросам безопасности и развития.

Цель этой статьи – выяснить являются ли: (1) глобальная геополитика и современная международная политика Китая в определенной мере взаимодействием и зависимостью традиционного контекста; (2) намерения китайской элиты не только расширять китайскую экономику, приобретая ресурсы и рынки для экспорта Китая, но целью модернизировать крупнейшие в мире военные силы; (3) реальными возможностями более агрессивного китайского внешнеполитического поведения с заявлениями о более широких зонах идентификации ПВО, внедрении в нефтяные буровые установки и искусственные острова в оспариваемых территориальных водах; (4) эффективными возможностями продвигать свои собственные дипломатические концепции и инициативы, такие как Азиатский инвестиционный банк (AIIB) и БРИКС–банк, позволяющие более активно добиваться реформирования международной системы; (5) порты, железные дороги ОБОР базой для транспортировки военных сил Китая по всей Азии в будущем, чтобы подтолкнуть маятник мировой экономики с Запада на Восток.

Методология работы – Для вышеупомянутого еще очень предварительного анализа использовался широкий спектр иностранных источников, который поддерживает постепенное развитие нового мышления и новый подход в стратегии внешней политики КНР, что указывает на большие изменения в способах международного взаимодействия Китая. Подход «перекрещивания реки с помощью камней» лучше всего характеризует общее развитие внешнеполитического поведения Китая, а не новую общую руководящую стратегию или генеральный план OBOR.

Результаты работы. Было установлено, что китайская элита обновляет: (1) свою собственную концепцию развития инфраструктуры в составительной триаде опционов (1) США– (2) ЕС– (3)– РФ; (2) элита стран Центральной Азии, в частности, китайские лидеры воспользовались относительным снижением влияния России и США в Афганистане на расширение своего влияния; (3) Китайская концепция нового «Шелкового пути» направлена на обеспечение поставок природных, в частности энергетических ресурсов – земли газовых и нефтяных месторождений в Центральной Азии, через море, Малаккский пролив и Арктику.

Выводы. OBOR – это «модернизация» политики Китая в области развития предприятий и отраслей Китая, направленная на достижение баланса между коллективной идентичностью и индивидуальными устремлениями: китайский народ чувствует себя обладателем коллективной воли и идентичностью, сформированной сложной историей. Пояс представляет собой долгосрочное китайское видение связи без каких-либо априорных параметров по методам, актерам или механизмам с детализацией этих связей на сегодняшний день. Поэтому он обеспечивает большую гибкость и может стать ведущей новой моделью сотрудничества и глобального управления. Пояс, безусловно, расширит зарубежные интересы безопасности Китая и потребует от Китая более активной позиции в вопросах региональной безопасности, не в последнюю очередь для защиты своих инвестиций. Позиция невмешательства Китая, которая развивалась в течение последних нескольких лет, скорее всего, станет гораздо более активной в будущем. Тем не менее, развитие событий будет зависеть от конкретной динамики безопасности в целевых состояниях пояса по мере реализации интереса к его ресурсам.

Ключевые слова: геополитика Шелкового пути, ресурсная дипломатия Китая

DIKAREV O.I.,
SHOSTAK L.B.

Chinese strategy of «one belt and one way»

The subject of the study is the Belt may offer limited prospects as a platform for broader EU China cooperation on harder security issues in Eurasia. However, it does represent an opportunity for the EU to work towards closer development–security cooperation on a range of softer security or developmental topics.

The purpose of the article.– The referral to the BRI's topic is justified by search of qualified ground from which to answer some of questions: (1) is any measure of interaction and dependence of traditional context China's stratagems' geopolitics and modern international relation principal; (2) about dreams of China elite not only about expanding the Chinese economy by acquiring resources and markets for China's exports, but also on modernizing the world's largest military force; (3) about possibility of a more aggressive Chinese foreign policy behaviour with declarations of more air defence identification zones and introductions of more oil drilling rigs and artificial islands in disputed territorial waters; (4) to advance its own diplomatic concepts and initiatives such as the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) and the BRICS–bank and thereby more proactively seek to shape the international system; (5) the ports, railroads of the OBOR could be used to transport China's military forces across Asia in the future in order to push pendulum of world economy to swung from West to East.

Methodology of the work – For the above analysis were used wide range of sources and made different comparison but it is still very preliminary but it does support a gradual development of new thinking and a new approach in China's OBOR's foreign policy strategy under Xi that point to big changes in the way that China engages with the international system. Further research is needed and it seems especially important to focus on the implications of the domestic focus in the Chinese leadership – that is their focus on meeting the growing domestic expectations to the role that China will play in the international system in the years to come. But already possible to say that so a kind stratagem's «crossing the river by feeling for the stones» approach still seems to best characterize the overall development in Chinese foreign policy behaviour rather than a new overall guiding strategy or master plan of OBOR.

The results of the work – It has been established that the Chinese elite is updating: (1) its own concept of infrastructure development in the adversarial triad of the options «(1) USA– (2) EU– (3)»; (2) the elite of Central Asian countries, in particular, the Chinese leaders took advantage of the relative decline of influence Russia and the United States in Afghanistan to expand its influence; (3) The Chinese concept of the new Silk Road is aimed at ensuring the supply of natural resources, in particular energy resources – land from gas and oil deposits in Central Asia, and through the sea through the Malacca Strait and the Arctic regions.

Conclusions – A part of what have been signified «new OBOR» are in fact previously carried over projects which are being given new life became a part of «China dream». Hu Jintao had earlier said

about new Silk Road initiative, but it had not gone anywhere. This stratagem was the first to call on Chinese enterprises and industries to «go out» and invest abroad. That is why OBOR is «upgrade» of China's Going Out policy for China's businesses and industries. The stratagem of the China Dream was directed to implementing balance between collective identity and individual aspirations: Chinese people feel as having a collective will and identity shaped by a difficult history. It claims that Xi as the first Chinese leader since Deng is strong enough to push through a rethinking of China's foreign policy strategy. The Belt is a long-term Chinese connectivity vision with no a priori parameters on methods, actors or mechanisms, nor much granularity to date. It therefore allows a great deal of flexibility and could become a leading new model of cooperation and global governance. The Belt will certainly expand China's overseas security interests and will require China to take an increasingly active stance on regional security affairs, not least to protect its investments. China's non-interference stance, which has already been evolving over the past few years, will likely become much more creative in the future. Yet, how this unfolds will depend on the specific security dynamics in Belt target states, as the Belt resources interest implementation progresses.

Key words: geopolitics of the Silk Road, resource diplomacy of China.

Introduction. In all times Chinese elites have presented their own theoretical or ideological concepts: to the development of «socialism with Chinese characteristics» – adapting to the changing challenges; Jiang Zemin's «Sange Daibiao» (三个代表, «Three Represents») that started to allow private business people into the party; Hu Jintao's «Kexue Fazhan Guan» (科学发展观, «Scientific Concept of Development») that was to open for a more sustainable – both in terms of ecological and social costs – economic growth model. Since Mr. Xi became chairman of the Communist Party in 2012 at the 18-th CCP Congress and as state president in March 2013, he has vowed a «great rejuvenation» to restore China to its ancient prominence and promoted the slogan about «Chinese dream» connected with other Xi's slogan «Sige Quanmian» (四个全面, «Four Comprehensives») [6–8; 17–18]. At the 19-th CCP Congress in 2017 Xi Jinping thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era, was written into the party's constitution and the first time since Mao Zedong. Tracing modern Chinese history from China's humiliating defeat by Great Britain in the mid-nineteenth century, Xi highlighted the «Chinese dream» as a unifying theme for the Chinese to: (1) achieve a great national revival and the 'new type of Great Power relations', which is supposed to characterize Sino-American relations since Xi met Obama; (2) promote relations with states around China's borders; (3): build the 'one belt, one road' initiative (OBOR). Such fact that China Communist Party abolished constitutional limits on presidential terms and allowed President Xi Jinping to lead China indefinitely – was the latest significant sign that China's plans would be fulfilled.

Hu Jintao had earlier evoked the possibility of some kind of new Silk Road initiative, but it had not gone anywhere. Then in autumn 2013 President Xi visited Kazakhstan and Russia, where he announced plans primarily for transport projects with a view to creating an 'economic belt'. The projects together comprise a series of overlapping elements – upgraded and developed transcontinental railway routes, highways, port facilities and energy pipelines. OBOR potentially involves over 60 countries with a combined population of over 4 billion people, whose markets currently account for about one-third of global GDP [13]. According to China's Ministry of Commerce, from January – August 2016, Chinese companies signed 3,912 project contracts throughout 61 countries. The value of those projects amounted to 69.82 billion dol. OBOR is a second wave of Chinese overseas investments and should be seen as a renewed version of China's 2000 Going Out policy, also known as China's «Go Global» strategy. The Belt is related to six planned economic corridors stretching outwards from China throughout Eurasia, some of which merge with the Road. In the EU, these corridors end up in Rotterdam, Hamburg, Prague, Madrid. Minister of Foreign Affairs of China Wang Yi explained political purpose of the OBOR in such words as: peace and developments with neighbouring countries; trilateral cooperation of China-Japan-South Korea, North Korea, India and members of the Association of Southeast Asian Nations; exploring free trade agreements [10] based on the continuation and development of the spirit of the ancient Silk Road. Chris Buckley [3] said that to sustain China's global rise, Mr. Xi is modernizing China's military and investing

heavily in a 1 trillion dol. international trade initiative known as Belt and Road. Officially known as «Xi Jinping Thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era,» the ideology can be given an even more prominent platform: the preamble of China's Constitution. Boiled down, the doctrine is a blueprint for consolidating and strengthening power at three levels: the nation, the party and Mr. Xi himself. The China's economy grew by 6.9 percent 2017, and the growth goal for 2018 year is also robust by global standards. Part of that economic activity will be driven by the country's continued strong spending on infrastructure. The government set aside 115 billion dol. for spending on railways, and more for highway and waterway projects, continuing China's heavy investment in transport networks. China would manage rising levels of domestic debt. China's spending on its military will grow by 8.1 percent 2018 year, taking the official budget for the People's Liberation Army to 1.11 trillion yuan, or about 175 billion dol. Daniel A. Bell's in his book «The China Model: Political Meritocracy and the Limits of Democracy» wrote that overall, however, political reform over the past three decades has been informed by commitment to the general principles of the China model: the lower the level of government, the more democratic the political system; experimentation is more likely to take place, including experiments with brand new practices and institutions, in between the lowest and highest levels of government; and the higher the level of government, the more meritocratic the political system [1].

The aim of the study. The referral to the BRI's topic is justified by search of qualified ground from which to answer some of questions: (1) is any measure of interaction and dependence of traditional context China's stratagems' geopolitics and modern international relation principal; (2) about dreams of China elite not only about expanding the Chinese economy by acquiring resources and markets for China's exports, but also on modernizing the world's largest military force; (3) about possibility of a more aggressive Chinese foreign policy behaviour with declarations of more air defence identification zones and introductions of more oil drilling rigs and artificial islands in disputed territorial waters; (4) to advance its own diplomatic concepts and initiatives such as the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) and the BRICS-bank and thereby more proactively seek to shape the international system; (5)

the ports, railroads of the OBOR could be used to transport China's military forces across Asia in the future in order to push pendulum of world economy to swung from West to East.

Presenting main material. Professor and Chairman of the Harvard China Fund William C. Kirby, T.M told about China in 2013 that: (1) It may be a 5,000-year-old series of empires, but it is only 102 years old as a country; (2) Politically speaking, there is one China. From the perspective of ethnic, cultural, linguistic, and geographical diversity, one could say that there are many Chinas; (3) China's rise is not a new phenomenon. Outside of the anomalous period of the 1950–1978 with the Great Leap Forward and the Cultural Revolution, China has been rising over the course of the past century. China is now back to where it could have been had those years not occurred; (4) If China is to lead the 21st century, it needs to lead in «soft power», especially in education, as much as «hard» military and economic power; (5) China's stumbling blocks lie in issues of rule of law and political reform, exemplified by the sudden and mysterious fall of Bo Xilai [8, P. 2]. Professors Forest Reinhardt and John D. Black thought that: (1) Energy matters because what it means to be rich is to have more energy resources at one's disposal. Right now, energy is not a single industry—it has two main value chains; (2) One is vehicle fuels, starting in the oil well and ending in car; (3) The other is electricity, starting with coal, water, wind, natural gas, or sunlight and ending in some electrically powered device; (4) In the next 30 years, the interesting phenomena in the energy industry will result from the convergence of these value chains, for example, synthesizing a non-oil fuel substance that acts like oil to run a car; (5) For any product, there is a spectrum between willingness to pay and production cost, with the equilibrium price of the product somewhere in between. For energy, there are also externality costs to consider, namely environmental and national security costs; (6) What China fears most is this national security cost: a disruption in supply, which could occur from energy becoming too expensive or the energy supply becoming inaccessible. To hedge against these types of threats; (7) China has been actively trying to: (a) Diversify away from oil by investing in new energy and technologies, such as compressed natural gas, nuclear, and coal; (b) Pursue an equity oil strategy, buying paper entitling China to cash flows from oil extracted in Africa, for example; (8) On the agricultural front, there is a

basic similar worry about food security: a disruption in supply on the food front could result in inflation or a food shortage (could be a political issue, could be a weather issue). To hedge against these types of threats is a little more difficult because: (a) Land is a finite resource – what land can be cultivated world-wide is already mostly cultivated. Land in China, in particular, is heavily controlled by the government; (b) Moreover, as China grows richer and people want to eat more meat, the land needs to produce enough grain not only to feed people but also to feed the animals. (The grain needed to feed all these animals will have to be supplemented by imports) [8; P.3]. We can say now that China now is a country of 1.3 billion people, almost 20% of the world's population; It consumes 11% of global oil or 27% of the world's soybeans; China has discovered 171 varieties of minerals, and 158 of them with proved reserves; there are 10 energy-related minerals, including oil, natural gas, coal, uranium. But now it is also the world's second-largest importer (in 2013, it alone accounted for 31% of global growth in oil demand) [6;9]. China's dependence on foreign supplies of oil is at nearly 60%, of which roughly half comes from the Middle East and one quarter from Africa, while dependence on foreign supplies of natural gas is at close to 30%, of which nearly 50% comes from Turkmenistan. 80% of China's energy supplies pass through the Strait of Malacca, which is controlled by the US Navy. In the event of conflict with the USA, China's access to external energy resources could be interdicted. Therefore, one of China's objectives is to create alternative energy and raw material channels across land bridges from Central Asia, South East Asia and Pakistan – and the Belt facilitates this endeavour. These channels, mostly through land, run through sovereign states and are thus perceived to be less vulnerable to US interdiction. In particular, the Pakistani port of Gwadar, which is leased by China and serves as part of the southern corridor of the Belt, could support this purpose of maintaining access to energy resources. [10, p.7]. However, it should be noted that this route faces topographical challenges as well as security threats from insurgency in Pakistani territory. In addition, China's construction of pipelines through Central Asia over the past few years, carrying oil from Kazakhstan and natural gas from Turkmenistan and Uzbekistan, has, in relative terms, reduced its dependence on maritime and Russian imports [10]. China contributes more than 90% of

global output of the 17 rare earth metals, but its own deposits only account for 36.4% of the world's total reserve of 100 million tons. China can produce over 400 varieties of rare earth products in more than 1,000 specifications. In 2011, China produced 96,900 tonnes of rare earth smelting separation products, accounting for more than 90 percent of the world's total output [19]. China formed its own modernization stratagems. Francois Jullien called it stratagems. He thinks that «the key to Chinese strategy is to rely on the inherent potential of a situation and to be carried along by it as it evolves. It can be formed in such words as «crossing the river by feeling for the stones» (mozhe shitou guohe, 摸着石头过河) approach) [16, p.20]. Such inherent potential we feel in initiatives of Xi and other Chinese foreign policy leaders in their articulation of a new strategic direction for Chinese foreign policy known as: «Fen Fa You Wei» (奋发有为, «striving for achievement»); «Gengjia Jiji» (更加积极, «be more active»); «Gengjia Zhudong» (更加主动, «take greater initiative»); «Jiji Jinqi» (积极进取, «actively go in» [20]. And necessary to say that this slogans are supported by actions: China itself has committed up to 1 trillion dollars to develop infrastructural investment transport links inside the country, much of which will go to the western part of China that will be part of the 'belt'; The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), which China set up in 2015 to both complement and compete with the US- and Japan-dominated Asian Development Bank, reportedly has 65 billion dollars in initial capital to support investments of this type; the China Development Bank has notionally reserved a further 890 billion for the development of various sections of the corridor outside the country. Some western estimates put the capital requirement for the latter much higher. The overall time-scale for the project has been set at roughly 35 years. But, we think that OBOR has more sound historical tradition. The period between II BC to X AD is interpreted as the most splendid time in the commercial road communication from the East to the West. There were two great centralized empires: Roman Empire and Han Dynasty Empire; Byzantine Empire and Tang Dynasty Empire. It was only one difference since II BC: the trade was with an intense diplomatic activity, which was guided by Han dynasty (206 BC–220 AD). The Silk Road's products were: materials (silk, medicaments, spices, wood, iron, copper, gunpowder, and gems), technology (compass) and ideology (different religions). The

minerals were very important strategic goods, as the government tried to control its extraction in centralized empires. An example of this mineral production's control is China, in s. 1 BC, where it was necessary to state made a monopoly of production and marketing of salt and steel. This monopoly could be possible thanks to the management of mines and furnace. This monopoly was repeated during Tang dynasty (618–907), several centuries after Han Dynasty's fall [2;5]. In the Roman Empire we must remind the restrictive laws over silk trade, the Roman Senate issued in several times to check the precious metal flight when Oriental products import were paid. In II BC the diplomatic and trade relations were managed from Han Dynasty to Eurasia. It became a road to spread Christianity as well: in 635 CE, Nestorian missionaries from Ctesiphon reached China. Its most famous traveler was Marco Polo, who wrote about minerals of the Silk Road, the finest and biggest rubies in the world. This information was used by Richthofen's in 1870–1872 who reported to the European-American Chamber of Commerce in Shanghai on China's regional commercial, mining, and railroad prospects highlighted the significance of future lines running west from Xi'an to coal-rich «northern route» around the Tarim Basin. Hedin effectively set Central Asia history and world politics to geological time. Hedin's bid to «Plan for the Revival of the Silk Road» transformed geological Richthofen's Silk into an urgent geopolitical strategy. His first Sino-Swedish scientific expedition (1927–1928) in Central Asia sought the best airline route between Berlin and Peking-Shanghai on behalf of the German government ay Lufthansa; his third Sino-Swedish expedition (1933–1935) plotted a motor-road route between Europe and China financed by the Chinese Nationalist government [11–12].

Now Marlène Laruelle, Jean-François Huchet assesses the dimension of Central Asia's XXI century as «Great Game» [17]. They analyzed new Silk Road's diplomacy of the major players: one is an «external» party – the US – insofar as it has no shared borders with the region while the two others – Russia and China – are neighbouring countries. Russian influence has been historical and remains preponderant. The US is actor of the more recent past, but remains tenacious about expanding its presence. China, on the other hand, has had an extraordinary run to leadership in the region. The proposal for a «New Silk Road» from US diplomacy dates

back to the 1990 s., when Republican Senator Sam Brownback, who closely cooperated with Prof Frederick Starr in his legislative initiative «Silk Road Act», echoed a strikingly similar initiative. The plans original architect, Frederick Starr, chair of the Central Asia-Caucasus Institute, advanced the proposal in conjunction with the Centre for Strategic and International Studies. At the Istanbul Conference of 2011, Western leadership introduced a controversial template for new security architecture for Central and South Asia. The US diplomacy was going to build «New Silk Road» project as quintessentially of its Greater Central Asia strategy dating back to the George W. Bush presidency for such purposes: facilitating Central Asia's efforts to return to its historic role as the gateway between East and West; Turkmen gas fields could help meet both Pakistan's and India's growing energy needs and provide significant transit revenues for both Afghanistan and Pakistan; Tajik cotton could be turned into linens; Furniture, fruit from Afghanistan could find its way to the markets of Astana, Mumbai; the construction of the nearly one billion dol. Central Asia-South Asia electricity project (CASA-1000) [15]. The CASA-1000 line runs 759 miles through four of the most unstable countries for number of tasks: connect surplus summer hydroelectricity in Kyrgyzstan and Tajikistan to electricity-starved Afghanistan and Pakistan; create alternative energy corridors for post-Soviet countries; break their dependence on Russia's infrastructural ties. It appeared to be that the high-profile nature of the project will make it a target for competition and risks to destabilize the region. The ability of local forces to coordinate and secure of infrastructure alone will be extremely difficult. The U.S. is wary of Russian involvement in the region and its attempt to control any arrangement and undermine Washington's efforts to decouple Central Asia from Moscow's influence. The United States and China have developed competing visions for reviving ancient trade routes connecting Asia and Europe. The U.S. diplomatic strategy focuses on Afghanistan, while China hopes to economically integrate Central and South Asia. India and Russia also have regional ambition. In 2018 China in response to President Donald Trump's decision to impose tariffs on imports of steel and aluminium from China announced the introduction of increased duties on 128 items of goods imported from the United States. Such steps Beijing ex-

plained by US's violation of the rules of the WTO, the need to protect its interests and balance the losses caused by US measures. China explained that Beijing is ready to resolve trade contradictions with Washington solely on the basis of mutual respect and equality through dialogue and consultations.

China, despite the meeting of Kim Jong-un and Donald Trump scheduled for May 2018, at which the demilitarization of the Korean peninsula was to be discussed, has initiated and conducted diplomatic negotiations with DPRK. China is likely to be the guarantor of North Korea's security. China's new defence minister General Wei Fenghe visit to Russia is a signal about the increasingly close military ties between Moscow and Beijing.

Russia's interests were confirmed when Russia's Inter RAO-United Electrical Systems signed a 25-year contract with China. Russia has chances and risks in Central Asia but has shown a possibility to reach its diplomatic interests. Russian leaders understand that Kyrgyzstan, Tajikistan, Kazakhstan can go in more integrative relations only in terms of widening energy market. And not only becoming energy exporters, importers, transit countries but member of energy club of equal interests in deal with China, India, Pakistan. Russia's experience with Central Asian electrical systems and its own vast hydroelectric potential makes Russia ready to facilitate Central Asia's hydroelectric needs. It also blends in with the concept of an Energy Club of the Shanghai Cooperation Organization (CSO). The elite of Russia in its decision to participate in the creation of energy and transport corridors in Eurasian region have far reaching geopolitical goals. The leaders of Russia, Kazakhstan, and Belarus have signed in May 2014 a treaty in Astana on the creation of a Russian-led Eurasian Economic Union (EES) which will come into effect in January 2015. Cutting down trade barriers and comprising over 170 million people it will be the largest common market [18].

Russian economic overdependence on China, as a result of which Russia is attempting to connect with Mongolian and South Korean regional integration initiatives and is seeking warmer ties with Japan. Indeed, Russia's 'turn to the East' has put it in a politico-economic position of precarious overdependence on China – this is unlikely to be sustainable and is likely to affect Russian security interests negatively over time. The interlinking of the EEU and the Belt is still unfolding, but it has brought Russia and

China close. And Beijing has own plans for a «Polar Silk Road» in the Arctic as global warming allows for the expansion of shipping routes across the top of the world. China, which does not border the Arctic region but is one of thirteen countries holding observer status with the Arctic Council, released the white paper on Friday calling for greater international cooperation over infrastructure and shipping routes in the Arctic. The Northeast Passage above Russia offers a faster route than the 48 days it can take to sail from northern China to Rotterdam via the Suez Canal. In 2017 a Russian tanker travelled from Norway to South Korea without an icebreaker escort for the first time in a trip that took 19 days. China dreams to have a major role in expanding to network of shipping routes. But this plan contradicts Russian's interests [22]. Traditionally, Indian policy toward China has been mostly characterized by continuity. But though Beijing has resolved most of its land border issues with neighbouring Russia, Pakistan and Afghanistan, India remains an exception. India has other worries over China's growing presence in the region, fearing strategic encirclement by a «string of pearls» around the India Ocean and on land as China builds ports, railways and power stations in country such as Nepal, Sri Lanka and Bangladesh. The current strategic mistrust between Delhi and Beijing will make it very difficult for Indian policymakers to accept the «One Belt, One Road» initiative in its present form Beijing has to co-design the new Silk Road with India for it to have any chance of success. If the Chinese government wants to address the trust deficit and get a larger buy-in from Indians, it will have to engage Delhi in designing and implementing «One Belt, One Road» [4].

At this point in time, the Belt may offer limited prospects as a platform for broader EU China cooperation on harder security issues in Eurasia. However, it does represent an opportunity for the EU to work towards closer development-security cooperation on a range of softer security or developmental topics. Pre-empting negative geopolitical and geo-economics competition with China, the EU can utilize the Belt to gradually hone strategic ties with China, and nurture greater mutual political trust and understanding of security interests. Admittedly, such engagement might take place only gradually, given geopolitical and geo-economics realities, as well as EU institutional lacunae. However, the EU could start with a strategic assess-

ment and the creation of a forward-looking agenda that discusses the Belt's security implications in Central Asia, South Asia and other Eurasian (sub-) regions of EU security interest [10]. Theresa May has joined The UK to «Great Game» and sidestepped a Chinese push for a formal endorsement of its 900bn Silk Road strategy, suggesting Britain still has concerns about China's political objectives for the huge infrastructure project. The UK did not sign a memorandum of understanding giving Britain's official endorsement to the 900bn dol. Critics have said the project is designed to pull other countries in the region deeper into China's sphere of influence, and that it could give unfair preferential treatment to Chinese contractors. 'Global standards and cyber security' amid doubts over political aims of Xi Jinping Belt and Road plan [7].

Scientific novelty. For the above analysis were used wide range of sources and made different comparison but it is still very preliminary but it does support a gradual development of new thinking and a new approach in China's OBOR's foreign policy strategy under Xi that point to big changes in the way that China engages with the international system. Further research is needed and it seems especially important to focus on the implications of the domestic focus in the Chinese leadership – that is their focus on meeting the growing domestic expectations to the role that China will play in the international system in the years to come. But already possible to say that so a kind stratagem's «crossing the river by feeling for the stones» approach still seems to best characterize the overall development in Chinese foreign policy behaviour rather than a new overall guiding strategy or master plan of OBOR.

Conclusion

A part of what have been signified «new OBOR» are in fact previously carried over projects which are being given new life became a part of «China dream». Hu Jintao had earlier said about new Silk Road initiative, but it had not gone anywhere. This stratagem was the first to call on Chinese enterprises and industries to «go out» and invest abroad. That is why OBOR is «upgrade» of China's Going Out policy for China's businesses and industries. The stratagem of the China Dream was directed to implementing balance between collective identity and individual aspirations: Chinese people feel as having a collective will and identity shaped by a difficult history.

It claims that Xi as the first Chinese leader since Deng is strong enough to push through a rethinking of China's foreign policy strategy. The Belt is a long-term Chinese connectivity vision with no a priori parameters on methods, actors or mechanisms, nor much granularity to date. It therefore allows a great deal of flexibility and could become a leading new model of cooperation and global governance. The Belt will certainly expand China's overseas security interests and will require China to take an increasingly active stance on regional security affairs, not least to protect its investments. China's non-interference stance, which has already been evolving over the past few years, will likely become much more creative in the future. Yet, how this unfolds will depend on the specific security dynamics in Belt target states, as the Belt resources interest implementation progresses.

Literature

1. Bell Daniel A. The China Model: Political Meritocracy and the Limits of Democracy. – Princeton University Press, 2016. – 360 p.
2. Boulnois L. La Ruta de la Seda. – Barcelona: Ed. Atalaya, 2004. – 463 p.
3. Buckleyfeb Chris. Xi Jinping Thought Explained: A New Ideology for a New Era // The New York Times. – 2018. – 26 February [查看简体中文版 查看繁體中文版] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nytimes.com/2018/02/26/world/asia/xi-jinping-thought-explained-a-new-ideology-for-a-new-era.html>
4. Cai Peter. Why India Is Wary of China's Silk Road Initiative // WorldPost: – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.huffingtonpost.com/peter-cai/india-china-silk-road-initiative_b_11894038.html
5. Chin Tamara. The Invention of the Silk Road, 1877 / Tamara Chin // Critical Inquiry. – 2013. – Vol. 4. – No. 1 (Autumn). – P. 194–219.
6. Economy Elizabeth C. How China's Resource Quest is Changing the World. – Elizabeth C. Economy, Michael A. Levi. – Oxford University Press. – 2014. – 296 p.
7. Elgot Jessica. Theresa May sidesteps backing \$900bn Silk Road project of China / Jessica Elgot // The Guardian. – 2018. – Wed 31 Jan. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/politics/2018/jan/31/theresa-may-holds-off-backing-china-900bn-pound-silk-road-strategy>
8. Executive Summary. A synthesis of ideas from the Harvard University Advanced Leadership Initiative Global Conference «China Evolving» June 10–14, 2013.

Shanghai, China. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https:// advancedleadership. harvard.edu/ files/ali/ files/2013_ global_ conference.pdf](https://advancedleadership.harvard.edu/files/ali/files/2013_global_conference.pdf)

9.Ferdinand Peter. Westward ho – the China dream and 'one belt, one road': Chinese foreign policy under Xi Jinping / Peter Ferdinand // International Affairs. – 2016. – 92: 4. – P. 941–957

10.Ghiassy Richard. The Silk Road Economic Belt. Considering security implications and EU–China cooperation prospects / Richard Ghiassy, Jiayi Zhou. – Stockholm: SIPRI, 2017. – 76 p.

11.Hansen V. The Hejia Village Hoard: A Snapshot of China's Silk Road Trade // Orientations. – 2003. – 34 (2). – P. 14–31.

12.Hedin Sven. The Silk Road. – Book Faith India; Facsimile of 1924 ed edition, 1994. – 322 p.

13.Heying Chen. Foreign policy in 2015 to focus on 'Belt and Road' initiatives / Chen Heying / The Global Times. – 2015. – 3–9. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www. globaltimes. cn/ content/ 910919.shtml](http://www.globaltimes.cn/content/910919.shtml)

14.Hirth F. China And The Roman Orient: Researches Into Their Ancient And Mediaeval Relations As Represented In Old Chinese Records. – New York: Paragon Books, 1996. – 348 p.

15.Imas Eugene. The New Silk Road to Nowhere. U.S. post-2014 development plans for Central Asia are worthy, but at risk of strategic failure / Eugene Imas // The Diplomat, – 2013. – 18 December. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// thediplomat. com/ 2013/12/ the –new –silk –road –to –nowhere](http://thedi diplomat.com/2013/12/the-new-silk-road-to-nowhere).

16.Julien Francois. Traitі de l'efficacitі / Francois Jullien. – Le Livre de Poche, 2002. – 256 p.

17.Marline Laruelle China and India in Central Asia A New «Great Game»? / Marline Laruelle, Jean–Francois Huchet, Sіbastien Peyrouse, Bayram Balci. – Palgrave Macmillan, 2010. – 268 p.

18.Minin Dmitry. The Strategic Alliance Being Overlooked between Russia and China / Dmitry Minin // Strategic Culture Foundation. – 2014. – 29.05. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www. strategic–culture. org/ news/ 2014/ 05/ 29/ strategic–alliance–being–overlooked–between–russia–china.html](http://www.strategic-culture.org/news/2014/05/29/strategic-alliance-being-overlooked-between-russia-china.html)

19.Situation and Policies of China's Rare Earth Industry // Global times.–2012–6–20 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// /www. globaltimes. cn/ content/ 716071.shtml](http://www.globaltimes.cn/content/716071.shtml)

20.Shrensen Camilla T. N. The Significance of Xi Jinping's «Chinese Dream» for Chinese Foreign Policy: From «Tao Guang Yang Hui» to «Fen Fa You Wei» / Camilla T. N. Shrensen // JCIR. – 2015. – VOL. 3. – No. 1. – P.53–73

21.Winnail Douglas S. An Unexpected Outcome of China's New Silk Road / Douglas S. Winnail // Tomorrow's World 2018 January–February. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https:// www. tomorrowsworld. org/ magazines/ 2018/ january–february/ an–unexpected–outcome–of–chinas–new–silk–road](https://www.tomorrowsworld.org/magazines/2018/january-february/an-unexpected-outcome-of-chinas-new-silk-road)

22.Woodhouse Alice. China outlines plans for «Polar Silk Road» in Arctic / Alice Woodhouse // Financial Times. – 2018. – January 26.

Дані про автора

Дікарев Олександр Іванович,

кандидат політичних наук, професор,
Міжрегіональна академія управління персоналом
e-mail: dikarev_oi@ukr.net

Лілія Борисівна Шостак,

д.е.н., професор, головний науковий співробітник,
Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку та торгівлі України
e-mail: shostak202@ukr.net

Данные об авторе

Дикарев Александр Иванович,

кандидат политических наук, профессор,
Межрегиональная академия управления персоналом
e-mail: dikarev_oi@ukr.net

Лилия Борисовна Шостак,

д.э.н., профессор, главный научный сотрудник, Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики Министерства экономического развития и торговли Украины
e-mail: shostak202@ukr.net

Data about the author

Olexander Dikarev,

Candidate of Political Science, Professor
Interregional Academy of Personnel Management
e-mail: dikarev_oi@ukr.net

Lilia Shostak,

Dr. of economy science, Professor, Principal Researcher,
State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine
e-mail: shostak202@ukr.net

Концептуалізм «Green lease» в оцінюванні ефективності заходів енергозбереження підприємств: економіко–математична модифікація

Предметом дослідження є теоретико–методологічні основи оцінювання ефективності заходів енергозбереження підприємств на засадах сучасних концептів з використанням економіко–математичного моделювання.

Метою дослідження є розробка економіко–математичної моделі оцінювання ефективності заходів енергозбереження за рахунок інформаційно–аналітичної та роз’яснювальної роботи.

Методи дослідження. При розробці економіко–математичної моделі інкорпоровано методологію аналізу вартості життєвого циклу будівлі (LCC, Life–Cycle Cost), метод глобальної вартості (Global Cost), синкретизм сучасних концептів «Green lease», «Surveying», «Environmental Economics», а також системний, логічний підходи що надало можливість забезпечити теоретико–концептуальну єдність представленого дослідження.

Результати роботи. У представленому дослідженні розроблено економіко–математичну модель оцінювання ефективності заходів енергозбереження за рахунок інформаційно–аналітичної та роз’яснювальної роботи.

Галузь застосування результатів. Будівельна галузь, зокрема девелоперські компанії в процесі упровадження заходів енергозбереження, проведення енергоаудиту та енергетичної сертифікації будівель.

Висновки. В дослідженні за результатами проведеного порівняльного аналізу методів оцінювання економічної ефективності енергозберігаючих заходів розроблено економіко–математичну модель на основі базисних економічних критеріїв інформаційно–аналітичної та роз’яснювальної роботи, що базується на інкорпорації концепту «Green Lease» в систему управління енергозбереженням та надає можливість визначити рівень економічної ефективності, а також спрогнозувати оптимальний час для проведення енергозберігаючих заходів на ринку комерційної нерухомості.

Ключові слова: енергозбереження, «Green lease», «Surveying», «Environmental Economics», управління, будівельне підприємство, девелопмент.

КЛИМЧУК М.М.

Концептуализм «Green lease» в оценке эффективности мер энергосбережения предприятий: экономико–математическая модификация

Предметом исследования являются теоретико–методологические основы оценки эффективности мероприятий энергосбережения предприятий на основе современных концептов с использованием экономико–математического моделирования.

Целью исследования является разработка экономико–математической модели оценки эффективности мероприятий энергосбережения за счет информационно–аналитической и разъяснительной работы.

Методы исследования. При разработке экономико–математической модели инкорпоровано методологію анализа стоимости жизненного цикла здания (LCC, Life–Cycle Cost), метод глобальной стоимости (Global Cost), синкретизм современных концептов «Green lease», «Surveying», «Environmental Economics», а также системный, логический подходы что позволило обеспечить теоретико–концептуальное единство представленного исследования.

Результаты работы. В представленном исследовании разработана экономико–математическая модель оценки эффективности мероприятий энергосбережения за счет информационно–аналитической и разъяснительной работы.

Область применения результатов. Строительная отрасль, в частности девелоперские компании в процессе внедрения мероприятий энергосбережения, проведения энергоаудита и энергетической сертификации зданий.

Выводы. В исследовании по результатам проведенного сравнительного анализа методов оценки экономической эффективности энергосберегающих мероприятий разработана экономико–математическая модель на основе базисных экономических критериев информационно–аналитической и разъяснительной работы, основанной на инкорпорации концепта «Green Lease» в систему управления энергосбережением, что позволяет определить уровень экономической эффективности, а также спрогнозировать оптимальное время для проведения энергосберегающих мероприятий на рынке коммерческой недвижимости.

Ключевые слова: энергосбережение, «Green lease», «Surveying», «Environmental Economics», управление, строительное предприятие, девелопмент.

KLYMCHUK M.M.

Conceptualism of «Green lease» in assessing the efficiency of energy saving measures of enterprises: economic and mathematical modification

The subject of the study is theoretical and methodological basis for assessing the effectiveness of energy saving measures of enterprises on the basis of modern concepts using economic and mathematical modeling.

The purpose of the study is to develop an economic and mathematical model for assessing the effectiveness of energy conservation measures through informational and analytical and explanatory work.

Methods of research. The development of the economics–mathematical model incorporates the LCC, Life–Cycle Cost (LCC), Global Cost, Syncretism of the current concepts of «Green Lease», «Surveying», «Environmental Economics», as well as systemic, logical approaches that provided an opportunity to provide theoretical and conceptual unity of the presented research.

Results of the work. An economic–mathematical model for assessing the effectiveness of energy conservation measures is developed through informational and analytical and explanatory work.

Application of results. Construction industry, in particular development companies in the process of implementing energy saving measures, energy audits and energy certification of buildings.

Conclusions. In the study, based on the results of the comparative analysis of the methods for assessing the economic efficiency of energy saving measures, an economic–mathematical model was developed based on the basic economic criteria of information–analytical and explanatory work, based on the incorporation of the concept of «Green Lease» into a system for managing energy saving and provides an opportunity to determine the level economic efficiency, as well as predict the optimal time for energy saving measures in the commercial real estate market.

Key words: energy saving, «Green lease», «Surveying», «Environmental Economics», management, construction company, development.

Постановка проблеми. Сучасні тренди розвитку будівельних підприємств як пріоритет визначають впровадження заходів енергозбереження, зокрема і на ринку комерційної нерухомості шляхом ефективного девелоперського управління на засадах сучасних концептів. Інкорпорація енергоефективних інновацій надасть можливість підприємству зменшити енергозалежність, енергоємність продукції та сприяти зростанню конкурентоспроможності, прибутковості. На дер-

жавному рівні теж проводиться підтримка реалізації заходів енергозбереження, наприклад прийнятий ЗУ «Про енергетичну сертифікацію будівель» [9].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні та прикладні аспекти розроблення економіко–математичних моделей представлені у працях низки вчених: А. С. Дудолад [1], М. З. Згуровський [2], О. Є. Кузьміна [4], П. М. Кулікова [5–6], Ю. П. Панібратова [8] та ін. Залишається

малодослідженим комплекс питань щодо розробки економіко-математичної моделі оцінювання результатів впровадження енергоефективних заходів на будівельних підприємствах з врахуванням сучасних концептів «Green lease», «Surveying», «Environmental Economics» їх характеристика представлена в наших працях [3; 6].

Метою статті є розробка економіко-математичної моделі оцінювання ефективності заходів енергозбереження за рахунок інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз методів оцінки економічної ефективності енергозберігаючих заходів виявив, що найбільш оптимальною, що враховує специфіку комерційної нерухомості є методологія аналізу вартості життєвого циклу будівлі (LCC, Life-Cycle Cost) [10] та її модифікація – метод глобальної вартості (Global Cost) [8].

Представимо цільову аудиторію потенційних стейкхолдерів щодо реалізації енергозберігаючих заходів на засадах «Green Lease». Визначимо за змінну $v(t)$ загальний обсяг цільової аудиторії в певний проміжок часу t . Початок розгляду часового інтервалу t_0 збігається з початком інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи серед усіх стейкхолдерів щодо впровадження основних концептуальних засад «Green Lease», така пропозиція приводить до початкових умов задачі:

$$v(t_0) = v_0 \quad (1)$$

Розглянемо певний інтервал часу Δt от t до $t + \Delta t$. З часом, деяка частина потенційних клієнтів перейде в сегмент реальних стейкхолдерів, що призведе до зменшення цільової аудиторії. Наприклад, на ринку комерційної нерухомості проведення інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи серед девелоперських компаній, а також орендарів та орендодавців щодо впровадження основних концептуальних засад «Green Lease», проведення енергетичного аудиту та сертифікації за стандартами: LEED, BREEM, DGNB. Зменшення з часом кількості потенційних стейкхолдерів можна представити математичним співвідношенням:

$$\Delta v(t, \Delta t) = v(t) - v(t + \Delta t), \quad (2)$$

Вплив інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи на цільову аудиторію та рівень її ефективності визначається трьома чинниками: C – вартість проведення LEED – сертифікації; S –

сумарні витрати на проведення інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи; $F(t, S)$ – функція для оцінювання ефективності впливу інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи на цільову аудиторію. Визначимо вплив чинників на ефективність інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи наступним математичним співвідношенням:

$$\Delta v(t) \sim F(t, S), \quad (3)$$

Підсумовуючи вищевикладене, отримаємо співвідношення, що визначає вплив всіх ідентифікованих чинників на цільову аудиторію:

$$\Delta v(t) \sim v(t) \times F(t, S) \times \Delta t, \quad (4)$$

де, t – це час, C – вартість проведення LEED – сертифікації, S – сумарні витрати на проведення інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи. Вважаючи, що в будь-який момент інтервала $v(t)$ 1, саму функцію $v(t)$ безперервною і диференціальною і спрямовуючи Δt до 0, перейдемо до диференційної форми запису співвідношення (1):

$$dv(t) = v(1+dt) - v(t), \text{ при } dt \rightarrow 0 \text{ або } -dv(t) = v(t) - v(t+dt), \quad (5)$$

Далі вираз (6) запишемо у вигляді рівняння:

$$-dv(t) = B \times v(t) \times F(t, S) \times dt, \quad (6)$$

$$\text{або, } dv(t) = -B \times v(t) \times F(t, S) \times dt, \quad (7)$$

У цьому рівнянні B – постійна величина відмінна від нуля, $v(t)$ – цільова аудиторія. Проведемо подальші алгебраїчні перетворення, які мають привести вищенаведене рівняння до зручної для аналізу форми – поділимо ліву і праву частини рівняння на величину $v(t) \times dt$, при цьому враховується відмінність величини $v(t)$ від нуля на всьому інтервалі часу t . Тепер рівняння матиме вигляд:

$$\frac{1}{v(t)} \times \frac{dv(t)}{dt} = -B \times F(t, S), \quad (8)$$

Представлено звичайне диференціальне рівняння відносно змінної t . Величини C (вартість проведення LEED – сертифікації) і S (сумарні витрати на проведення інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи) входять до цього рівняння як параметри. Проведемо подальші перетворення, враховуючи що:

$$\frac{d}{dx} \ln(f(x)) = \frac{1}{f(x)} \times \frac{df(x)}{dx}, \quad (9)$$

Тоді ліва частина диференціального рівняння запишемо наступним чином:

$$\frac{1}{v(t)} \frac{dv(t)}{dt} = \frac{d \ln[v(t)]}{dt} \quad (10)$$

Звідси остаточний варіант рівняння:

$$\frac{d \ln[v(t)]}{dt} = -B \times F(t, S) \quad (11)$$

Або тотожність:

$$d \ln[v(t)] = -B \times F(t, S) \times dt, \quad (12)$$

Проінтегруємо обидві частини від t_0 до t , (де t_0 – інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи):

$$\int_{t_0}^t d \ln[v(t')] = \int_{t_0}^t -B \times F(t', S) \times dt', \quad (13)$$

Права частина інтегрального рівняння від часу залежить тільки функція $F[t, S]$; константу B відповідно до правил винесемо за знак інтеграла.

$$\ln[v(t)] - \ln[v(t_0)] = -B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt', \quad (14)$$

Враховуючи, що $\ln a - \ln b = \ln \frac{a}{b}$ та $v(t_0) = v_0$ (початкова умова задачі), запишемо:

$$\ln \frac{v(t)}{v_0} = -B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt', \quad (15)$$

$$\exp\left(\ln \frac{v(t)}{v_0}\right) = \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right), \quad (16)$$

Інкорпоруємо властивість натурального логарифма $e^{\ln a} = a$, отримуємо вираз для числа потенційних клієнтів (орендарів, орендодавців):

$$\frac{v(t)}{v_0} = \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right), \quad (17)$$

Перемножимо обидві частини виразу на v_0 :

$$v(t) = v_0 \times \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right), \quad (18)$$

Для якісного аналізу отриманої залежності розглянемо функцію $y(x) = \exp(-a \times x)$ (19)

Доцільно звернути увагу, що зі зростанням параметру a відбувається більш різкий спад значення функції. Адже, функція $v(t)$ – спадає на всій області визначення, що означає постійне зменшення кількісного складу цільової аудиторії, так як відбувається перехід потенційних клієнтів в розряд користувачів нашою пропозицією. Число реальних клієнтів у цьому випадку з моменту t_0 до t визначається за формулою:

$$M = v(t_0) - v(t) \quad (20)$$

Відповідно до визначених раніше умов поставленої задачі $v(t_0) = v_0$, отримуємо:

$$M = v_0 - v(t) = v_0 - v_0 \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right), \quad (21)$$

Винесемо v_0 за дужку, тоді вираз отримає вигляд:

$$M = v(t_0) - v(t) = v_0 \left[1 - \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right)\right], \quad (22)$$

Відношення кількості реальних до початкової кількості потенційних виражається наступним чином:

$$\mu = \frac{v(t_0) - v(t)}{v_0} = 1 - \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right), \quad (23)$$

Вплив параметричних величин на темпи зростання функції $\mu(t, t_0)$ легко проаналізувати, якщо розглянути її спрощену форму:

$$-f(x) = 1 - \exp(-a \times x), \quad (24)$$

Відповідно до функції $f(x)$ простежується суттєвий вплив параметра a на темпи зростання самої функції. Значення цієї функції асимптотично наближається до 1, що показує неможливість досягнення кількості реальних клієнтів більше, ніж початкова кількість потенційних клієнтів. Отже, якщо економічна ефективність впроваджених заходів енергозбереження за рахунок інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи виразити як співвідношення доходів до витрат, тоді отримаємо наступний вираз:

$$E(t) = \frac{V(t)}{S(t)}, \quad (25)$$

$$V(t) = M(t) \times C = v_0 \left[1 - \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right)\right] \times C, \quad (26)$$

Отже, можна навести формулу розрахунку економічної ефективності впроваджених заходів енергозбереження за рахунок інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи:

$$E(t) = \frac{V(t)}{S(t)} = \frac{M(t) \times C}{S(t)} = \frac{v_0 \left[1 - \exp\left(-B \times \int_{t_0}^t F(t', S) \times dt'\right)\right] \times C}{S(t)}, \quad (27)$$

Висновки

Проведені дослідження надали змогу розробити економіко-математичну модель на основі базисних економічних критеріїв інформаційно-аналітичної та роз'яснювальної роботи, що базується на інкорпорації концепту «Green Lease» в систему управління енергозбереженням та надає можливість визначити рівень економічної ефективності, а також спрогнозувати оптимальний час для проведення енергозберігаючих заходів на ринку комерційної нерухомості.

Список використаних джерел

1. Дудолад А. С. Моделирование экономической оценки влияния энергосбережения на качество жизни населения / А. С. Дудолад, Ю. Д. Костин // Энергосбережение-Энергетика-Энергоаудит. – 2006. – № 9. – С. 42 – 51.
2. Згуровский М. З. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005–2007/2008 годы) / М. З. Згуровский, А. Д. Гвишиани. – К. : НТТУ «КПИ», 2008. – 140 с.

3. Климчук М. М. Економіко–організаційні засади управління енергозбереженням на будівельних підприємствах : моногр. / М. М. Климчук. – Івано–Франківськ, вид–во «Фоліант», 2017. – 372 с.

4. Кузьмін О. Є. Економічне оцінювання організаційних структур управління корпораціями / О. Є. Кузьмін, Л. С. Нождак, О. В. Мукан // Менеджер. – 2007. – № 1 (39). – С. 186–195.

5. Куліков П. М. Економіко–математичне моделювання фінансового стану підприємства : [навчальний посібник] / П. М. Куліков, Г. А. Іващенко. – Х. : ВД «ІЖЕК», 2009. – 152 с.

6. Куліков П. М. Управління енергозбереженням на будівельних підприємствах: теорія, методологія, практика : Монографія / П. М. Куліков, М. М. Климчук. – Івано–Франківськ, вид–во «Фоліант», 2017. – 365 с. – Бібліогр.: С. 327–366.

7. Лисицин А. Б. Математическая модель выбора стратеги управления девелоперскими проектами в условиях кризиса / А. Б. Лисицин, Ю. Н. Тесля // Вісник ЧДТУ. – 2008. – №3. – С. 12–17.

8. Панибратов Ю. П. Экономическая оценка результатов энергосберегающих мероприятий в строительстве / Ю. П. Панибратов, Е. В. Секо, А. А. Балберов // ACADEMIA. Архитектура и строительство. 2012. – № 2. – С. 124–128.

9. Про енергетичну ефективність будівель Верховна Рада України; Закон від 22.06.2017 № 2118–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2118-19>

10. Самарский А. А. Математическое моделирование / А. А. Самарский, А. П. Михайлов. – М. : Наука; Физматлит, 1997.

References

1. Dudolad A. S. Modelyrovanye ekonomycheskoj ocenki vliyaniya energosberezheniya na kachestvo zhyzny na seleniya / A. S. Dudolad, Ju. D. Kostyn // Energoberezhnyye–Energetyka–Energoaudyt. – 2006. – № 9. – С. 42–51.

2. Zgurovskiy M. Z. Global'noe modelyrovanye processov ustojchyvogo razvytiya v kontekste kachestva y bezopasnosti zhyzny ljudej (2005–2007/2008 gody) / M. Z. Zgurovskiy, A. D. Gvyshyany. – K. : NTTU «KPY», 2008. – 140 s.

3. Klymchuk M. M. Ekonomiko–organizacijni zasady upravlinnja energozberezhennjam na budivel'nyh pidpryjemstvah : monogr. / M. M. Klymchuk. – Ivano–Frankivs'k, vyd–vo «Foliant», 2017. – 372 s.

4. Kuz'min O. Je. Ekonomichne ocinjuvannja organizacijnyh struktur upravlinnja korporacijamy / O. Je. Kuz'min, L. S. Nozhdak, O. V. Mukan // Menedzher. – 2007. – № 1 (39). – С. 186–195.

5. Kulikov P. M. Ekonomiko–matematychnе modeljuvannja finansovogo stanu pidpryjemstva : [navchal'nyj posibnyk] / P. M. Kulikov, G. A. Ivashhenko. – H. : VD «IzhEK», 2009. – 152 s.

6. Kulikov P. M. Upravlinnja energozberezhennjam na budivel'nyh pidpryjemstvah: teorija, metodologija, praktyka : Monografija / P. M. Kulikov, M. M. Klymchuk. – Ivano–Frankivs'k, vyd–vo «Foliant», 2017. – 365 s. – Bibliogr.: S. 327–366.

7. Lysycyn A. B. Matematycheskaja model' vybora strategiy upravlenija developerskymy proektamy v uslovjyah kryzysa / A. B. Lysycyn, Ju. N. Teslja // Visnyk ChDTU. – 2008. – №3. – С. 12–17.

8. Panybratov Ju. P. Ekonomycheskaja ocenka rezul'tatov energosberegajushhyh meropryjatij v stroytel'stve / Ju. P. Panybratov, E. V. Seko, A. A. Balberov // ACADEMIA. Arhytektura y stroytel'stvo. 2012. – № 2. – С. 124–128.

9. Pro energetychnu efektyvnist' budivel' Verhovna Rada Ukraïny; Zakon vid 22.06.2017 № 2118–VIII [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2118-19>

10. Samarskij A. A. Matematycheskoe modelyrovanye / A. A. Samarskij, A. P. Myhajlov. – M. : Nauka; Fyzmatlyt, 1997.

Дані про автора

Климчук Марина Миколаївна,

докторант кафедри економічної теорії Київського національного університету будівництва і архітектури, к.е.н., доцент

просп. Повітрофлотський, 31, м. Київ, 03680, Україна
e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Данные об авторе

Климчук Марина Николаевна,

докторант кафедры экономической теории Киевского национального университета строительства и архитектуры, к.э.н., доцент

просп. Воздухофлотский, 31, г. Киев, 03680, Украина
e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Data about the author

Maryna Klymchuk,

doctoral candidate of the Department of Economic Theory Kyiv National University

Construction and Architecture, Ph.D. of Economic Sciences, Associate Professor
avenue Povitroflotsky, 31, Kyiv, 03680, Ukraine
e-mail: klimarinchuk@gmail.com

Процедури та прийоми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та методичних особливостей застосування процедур та прийомів аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Метою написання статті є обґрунтування теоретичних аспектів здійснення процедур та прийомів аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Методологія проведення роботи – використовувались загальнонаукові та специфічні методи, зокрема, економіко–логічні методи та прийоми економічного аналізу; для наочного представлення і узагальнення результатів проведених розрахунків використано графічний та табличний метод.

Результати роботи – проаналізовано фактори, що впливають на вибір аудиторських процедур, вивчено класифікацію аудиторських процедур, запропоновано узагальнені принципи та правила складання тестів контролю, охарактеризовано та класифіковано процедури по суті в аудиторській діяльності, окреслено функції та класифікацію аналітичних процедур, що застосовуються при аудиті фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Висновки – основою для проведення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є застосування аудиторських процедур та прийомів. Їх використання зменшує рівень аудиторського ризику, підвищує якість проведення аудиту та скорочує час, який використовується для його проведення. Основними аудиторськими процедурами, які використовуються під час аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є повторне обчислення та повторне виконання, запити, підтвердження та аналітичні процедури.

Ключові слова: процедури аудиту, прийоми аудиту, фінансова стійкість, платоспроможність, аудиторські процедури.

КОЦЕРУБА Н.В.

Процедуры и приемы аудита финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия

Предмет исследования – совокупность теоретических и методических особенностей применения процедур и приемов аудита финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия.

Целью написания статьи является обоснование теоретических аспектов осуществления процедур и приемов аудита финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия.

Методология проведения работы – использовались общенаучные и специфические методы, в частности, экономико–логические методы и приемы экономического анализа; для наглядного представления и обобщения результатов проведенных расчетов, использованы графический и табличный метод.

Результаты работы – проанализированы факторы, влияющие на выбор аудиторских процедур, изучено классификацию аудиторских процедур, предложено обобщенные принципы и правила составления тестов контроля, охарактеризованы и классифицированы процедуры по существу в аудиторской деятельности, определены функции и классификацию аналитических процедур, применяемых при аудите финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия.

Выводы – основой для проведения аудита финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия является применение аудиторских процедур и приемов. Их использование уменьшает уровень аудиторского риска, повышает качество проведения аудита и сокращает время, которое используется для его проведения. Основными аудиторскими процедурами, которые используются во время аудита финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия является повторное вычисление и повторное выполнение, запросы, подтверждения и аналитические процедуры.

Ключевые слова: *процедуры аудита, приемы аудита, финансовая устойчивость, платежеспособность, аудиторские процедуры.*

KOTSERUBA N.V.

Procedures and methods of audit Financial stability and solvency of the enterprise

Subject of research – *a set of theoretical and methodological features of the application of procedures and methods of audit of financial stability and solvency of the enterprise.*

The purpose of writing this article is to substantiate the theoretical aspects of implementing procedures and methods for auditing financial sustainability and solvency of an enterprise.

Methodology of work – *general scientific and specific methods were used, in particular, economic–logical methods and methods of economic analysis; Graphical and tabular method was used for visual representation and generalization of the results of the calculations.*

The results of the work – *analyzed the factors influencing the choice of audit procedures, the classification of audit procedures, the generalized principles and rules for the compilation of control tests, the procedures are described and classified in essence in the audit work, outlined the functions and classification of analytical procedures that are used in the audit of financial sustainability and solvency of the enterprise.*

Conclusions – *the basis for an audit of financial soundness and solvency of an enterprise is the application of audit procedures and techniques. Their use reduces the level of audit risk, improves the quality of the audit and shortens the time it takes to conduct it. The main audit procedures used in the audit of financial sustainability and solvency of the enterprise are re–calculation and re–execution, requests, confirmation and analytical procedures.*

Key words: *audit procedures, audit methods, financial stability, solvency, audit procedures.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання, що постійно змінюються, діяльність кожного окремого підприємства є предметом уваги значної кількості учасників економічних відносин, які зацікавлені в результатах його діяльності. На основі даних публічної фінансової звітності багато осіб можуть здійснити оцінку фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Однак, найважливішим видом контролю, за допомогою якого можна здійснити об'єктивну оцінку рівня стійкості, платоспроможності та перспектив розвитку підприємства в майбутньому, а у подальшому на основі отриманих результатів приймати оптимальні рішення, є аудит. Проведення аудиту сприяє управлінню фінансами підприємства та надає змогу точно здійснювати оцінку фінансової стійкості та платоспроможності підприємства у зв'язку із використанням низки аналітичних процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей застосування процедур та прийомів аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Бурова Т.А., Грицак І.І., Дерев'янка С.І., Коваленко О.В., Мних Є.В., Мулик Я.І., Немченко В.В., Огій–

чук М.Ф., Олійник С.О., Петренко С.М., Подолянчук О.А., Редько О.Ю., Тринька Л.Я. та інші. Проте, залишається низка дискусійних питань, що потребують вивчення.

Метою написання **статті** обґрунтування теоретичних аспектів здійснення процедур та прийомів аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Здійснення жодної аудиторської перевірки не відбувається без використання процедур та прийомів аудиту. Результати їх виконання виступають джерелом інформації для отримання аудиторських доказів, які у подальшому формуватимуть думку аудитора стосовно об'єкта аудиту. Тому, необхідно здійснити оптимальний вибір процедур та прийомів аудиту для проведення максимально точної аудиторської оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Процедури аудиту – це методичні та послідовні дії аудитора, які спрямовуються на одержання аудиторських доказів стосовно об'єкта аудиту [10, с. 63].

Аудиторські процедури застосовуються на кожному етапі проведення аудиту. Які саме процедури

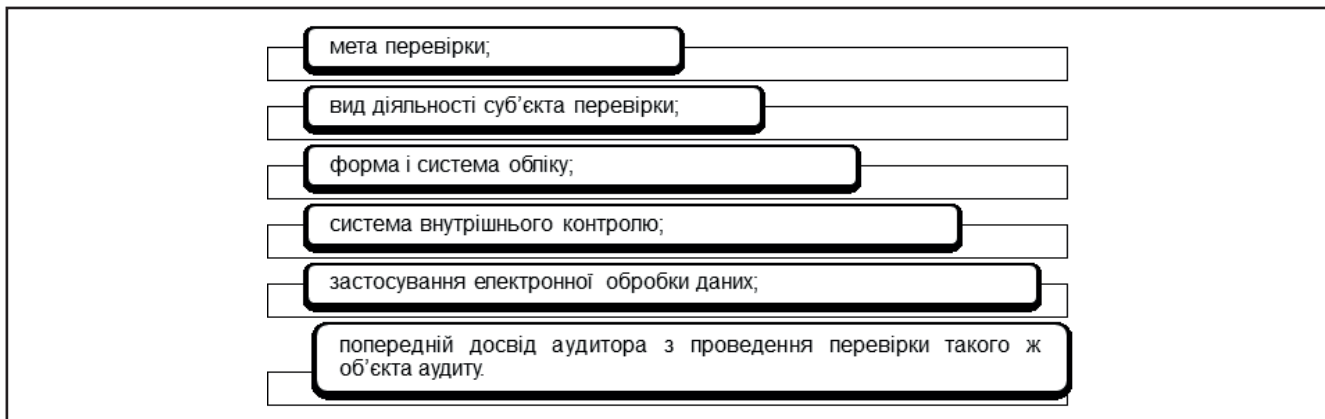

Рисунок 1. Фактори, які впливають на вибір аудиторських процедур

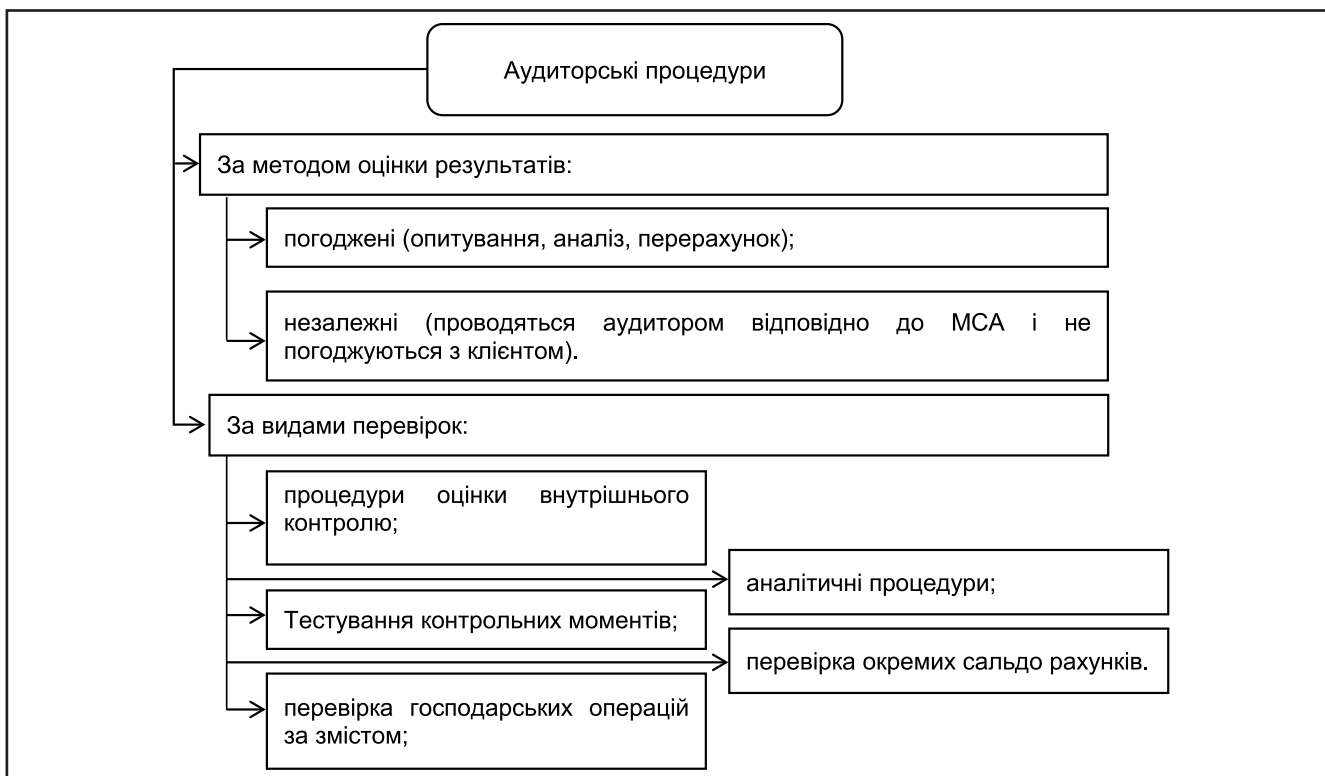

Рисунок 2. Класифікація аудиторських процедур

використовуватимуться на даних етапах аудитор вирішує сам. При цьому, він враховує фактори, що впливають на вибір аудиторських процедур та їх зміст. Дані фактори відображені на рис. 1.

Різні автори по-різному визначають та класифікують аудиторські процедури. Так, Лозовицький С.П. здійснює групування аудиторських процедур за двома критеріями: за відношенням до суб'єкта аудиту та за видами перевірок (рис. 2) [8, с. 74].

Проте, доцільніше використовувати класифікацію, яка наведена в міжнародних стандартах аудиту, а саме: процедури контролю та процедури по суті. Характеристика та види даних процедур наведена на рис. 3.

Відповідно до МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» процедури оцінки ризиків повинні включати: надсилання запитів до управлінського персоналу та інших працівників об'єкта аудиту, які на думку аудитора, можуть володіти інформацією, яка ймовірно, могла б допомогти при виявленні ризиків суттєвого викривлення через здійснення помилок або шахрайства [6, с. 62].

Тести контролю – це аудиторські процедури, як здійснюються з метою перевірки працездатності і надійності системи внутрішнього контролю й окремих засобів контролю, тобто, вони перед-

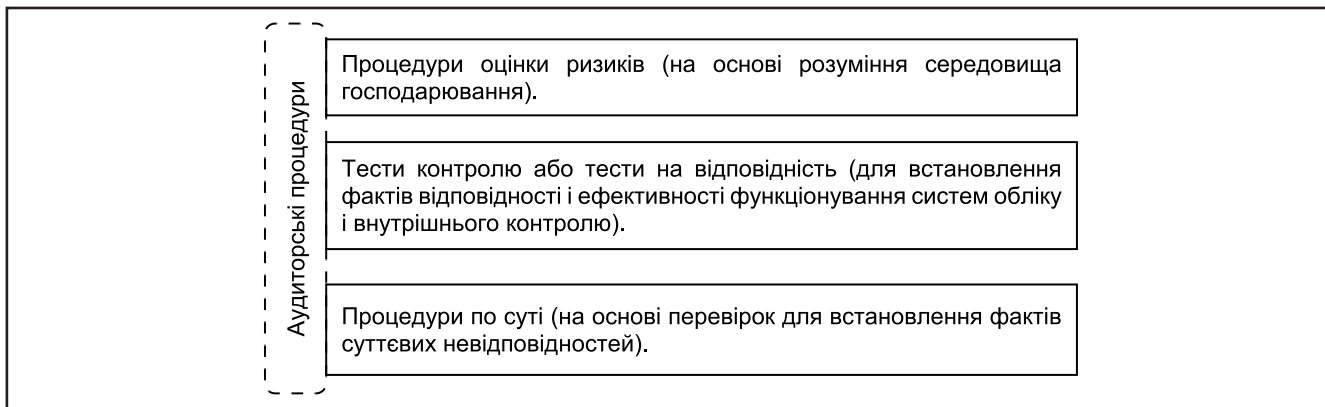

Рисунок 3. Характеристика аудиторських процедур відповідно до міжнародних стандартів [5, с. 81]

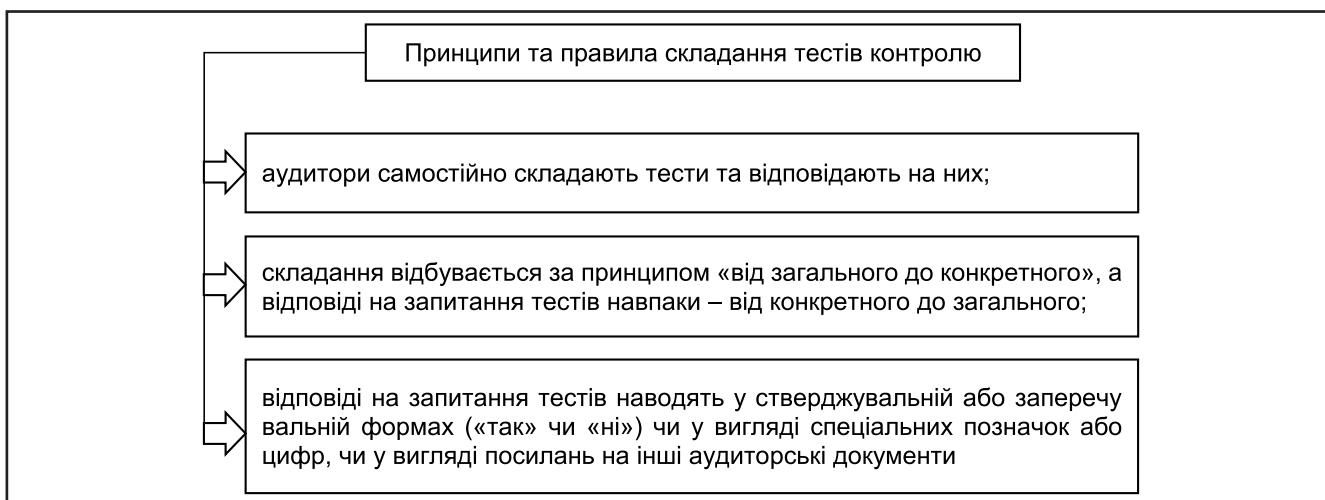

Рисунок 4. Принципи та правила складання тестів контролю [3, с. 171]

бачають отримання інформації про об'єкт аудит, визначеної в контрольному тесті, шляхом проведення опитування, або застосування інших контрольних дій [4, с. 175].

Основні правила та принципи, якими керується аудитор при складанні та заповненні тестів контролю відображені на рис. 4.

Результати, які аудитор отримав в результаті проведення тестування (й інших процедур аудиту) він повинен відобразити у робочих документах. Робочі документи аудитора – це записи, що зроблені аудитором під час усіх етапів процесу аудиту, а також документальна інформація, отримана в процесі здійснення аудиторської перевірки від третіх осіб, підприємства-клієнта, чи усні відомості, задокументовані аудитором. Інформація, яка відображається в робочій документації повинна бути обґрунтованою, доречною, конкретною та достатньою для того, щоб аудитор зміг висловити свою думку стосовно мети перевірки [9, с. 887].

Процедури по суті – це аудиторські процедури, які мають на меті виявлення суттєвих викривлень на рівні тверджень. Вони включають в себе сім основних процедур, а саме: запит, перевірка, спостереження, підтвердження, повторне обчислення, повторне виконання та аналітичні процедури [8, с. 75].

Характеристика процедур по суті відображена на рис. 5.

Аналітичні процедури в аудиті є одним із способів отримання аудиторських доказів і головним параметром для досягнення якісної перевірки фінансової стійкості та платоспроможності.

Під час виконання аналітичних процедур аудитор має досягти такі цілі:

- отримати достатні отримати достатні і прийнятні аудиторські докази при виконанні аналітичних процедур по суті;
- виконати та розробити наприкінці аудиту такі аналітичні процедури, які допоможуть аудитору при формуванні загального висновку [2, с. 29].

Рисунок 5. Характеристика та класифікація процедур по суті

Основні функції аналітичних процедур відображені на рис. 6.

В якості аналітичних процедур для аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства використовують прийоми економічного аналізу: методи вертикального, трендового та порівняльного аналізу, балансове узагальнення, факторний та регресійний аналіз, аналіз рядів динаміки. Проте, головними методами аналізу за допомогою яких реалізуються аналітичні процедури в аудиторській діяльності є порівняння, розрахунок відносних та абсолютних величин [1, с. 202].

Обсяг і складність аналітичних процедур, які використовуються при аудиті фінансової стійкості та платоспроможності, варіюються від простого порівняння до застосування складних прикладних програм. Класифікація даних процедур, із урахуванням складності подана на рис. 7.

Аналітичні процедури фінансової стійкості та платоспроможності підприємства зводяться до таких дій, як порівняння аудитором поточних показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства з:

- нормативними значеннями;

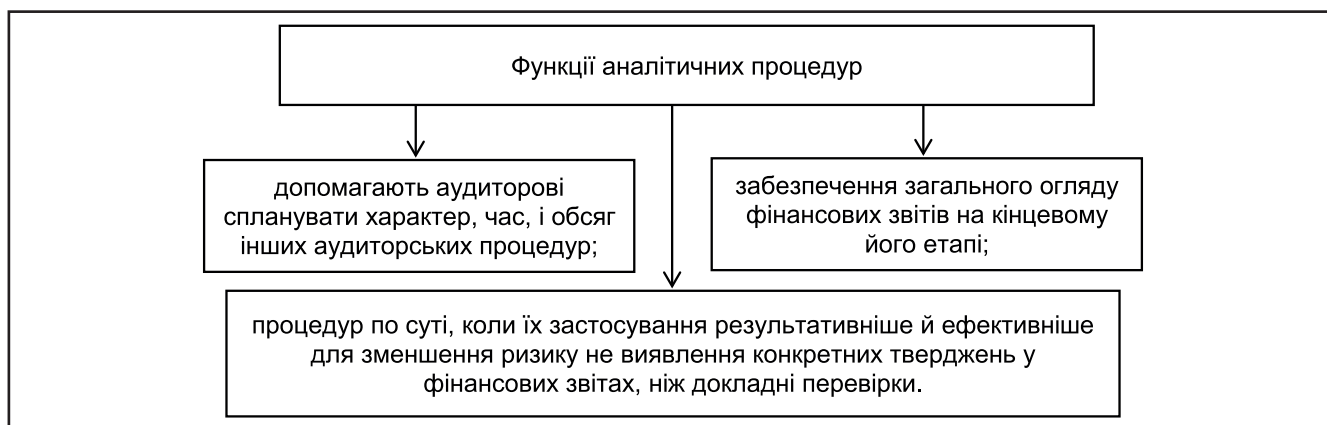

Рисунок 6. Функції аналітичних процедур

Рисунок 7. Класифікація аналітичних процедур [6, с. 361]

- даними попередніх періодів;
- даними плану та прогнозів підприємства;
- середньогалузевими показниками та значеннями конкурентів [7, с. 31].

Зазвичай, розробляються робочі документи для здійснення даних процедур, що полегшують роботу аудитора, а саме: порівняння фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

порівняно із нормативними значеннями, порівняно із попередніми роками та порівняно із плановими показниками, що дозволяє побачити тенденції зміни даних показників.

Доцільно заповнювати форму робочого документа, за допомогою якого можна порівняти значення показників фінансової стійкості та платоспроможності, які підприємство розрахува-

Порівняльна таблиця фінансових показників підприємства

№	Показники	Значення показника, яке обрахував аудитор за 20— р.	Середньогалузеве значення	Відхилення	Примітки
1.1	Власні обігові кошти (робочий функціонуючий капітал)	x	x	x	x
1.2	Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	x	x	x	x
1.3	Коефіцієнт фінансової залежності	x	x	x	x
1.4	Коефіцієнт фінансової стійкості	x	x	x	x
1.5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	x	x	x	x
1.6	Коефіцієнт відношення позикових коштів до власних коштів	x	x	x	x
1.7	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	x	x	x	x
1.8	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	x	x	x	x
1.9	Коефіцієнт фінансового левєриджу	x	x	x	x
1.10	Поточна платоспроможність	x	x	x	x

ло самостійно порівняно із середньогалузевими значеннями.

Робочий документ допоможе аудитору зрозуміти чи підприємство правильно оцінює свій фінансовий стан, в частині фінансової стійкості та платоспроможності.

Після проведення усіх обраних процедур та прийомів аудиту, аудитор на основі їх результатів формує свою думку, тобто складає аудиторський висновок.

Висновки

Таким чином, основою для проведення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є застосування аудиторських процедур та прийомів. Їх використання зменшує рівень аудиторського ризику, підвищує якість проведення аудиту та скорочує час, який використовується для його проведення. Основними аудиторськими процедурами, які використовуються під час аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства є повторне обчислення та повторне виконання, запити, підтвердження та аналітичні процедури.

Список використаних джерел

1. Андрейцева І. А. Аудиторські процедури як методичний прийом аудиту / І. А. Андрейцева // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – 2013. – Вип. 8. – С. 200–203.
2. Винник З. Аналітичні процедури як метод отримання аудиторських доказів / З. Винник // Аудитор України : Офіційне видання Аудиторської палати України. – 2013. – №6. – С. 27–34.
3. Візіренко С. В. Методичні аспекти аудиту фінансової звітності підприємства / С. В. Візіренко, С. С. Маркіхін // Сталій розвиток економіки. – 2015. – №4. – С. 170–176.
4. Грицак І. І. Аудиторські докази: вимоги, процедури отримання та процес оцінювання / І. І. Грицак, В. М. Чубай // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.14. – С. 173–183.
5. Дмитренко І. М. Аудит (за міжнародними стандартами) : навч. посіб. / І. М. Дмитренко. – К. : Кондор-Видавництво, 2013. – 398 с.
6. Кашперська О. Використання автоматизованих інформаційних систем у процесі фінансового аналізу підприємств / О. Кашперська,
7. Ю. Ніколишин // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 11. – С. 98–102.

8. Лемішко О. Теоретико-методичні засади визначення параметрів фінансової стабільності підприємства / О. Лемішко // Економіст. – 2014. – №6. – С. 64–66.

9. Лозовицький С. П. Аудит : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Лозовицький ; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Львів : «Магнолія 2006», 2011. – 466 с.

10. Мулик Я. І. Аудит фінансової стійкості підприємства: проблеми та перспективи розвитку / Я. І. Мулик // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – №16. – С. 884–888.

11. Подоляничук О. А. Сутність процедур одержання аудиторських доказів / О. А. Подоляничук // Економічний часопис-XXI. – 2014. – №1–2 (2). – С. 60–63.

References

1. Andreitseva I. A. Audytorski protsedury yak metodychni pryiom audytu / I. A. Andreitseva // Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka. – 2013. – Vyp. 8. – S. 200–203.
2. Vynnyk Z. Analitychni protsedury yak metod otrymannia audytorskykh dokaziv / Z. Vynnyk // Audytor Ukrainy : Ofitsiine vydannia Audytorskoi palaty Ukrainy. – 2013. – №6. – S. 27–34.
3. Vizirenko S. V. Metodychni aspekty audytu finansovoi zvitnosti pidpryemstva / S. V. Vizirenko, S. S. Makarikhin // Stalyi rozvytok ekonomiky. – 2015. – №4. – S. 170–176.
4. Hrytsak I. I. Audytorski dokazy: vymohy, protsedury otrymannia ta protses otsiniuvannia / I. I. Hrytsak, V. M. Chubai // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2013. – Vyp. 23.14. – S. 173–183.
5. Dmytrenko I. M. Audyt (za mizhnarodnymy standartamy) : navch. posib. / I. M. Dmytrenko. – K. : Kondor-Vydavnytstvo, 2013. – 398 s.
6. Kashperska O. Vykorystannia avtomatyzovanykh informatsiinykh system u protsesi finansovoho analizu pidpryemstv / O. Kashperska,
7. A. IU. Nikolysyn // Ekonomichniy analiz. – 2012. – Vyp. 11. – S. 98–102.
8. Lemishko O. Teoretyko-metodychni zasady vyznachennia parametriv finansovoi stabilnosti pidpryemstva / O. Lemishko // Ekonomist. – 2014. – №6. – S. 64–66.
9. Lozovytskyi S. P. Audyt : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / S. P. Lozovytskyi ; Ukoopspilka, Lviv. komerts. akad. – Lviv : «Mahnoliia 2006», 2011. – 466 s.
10. Mulyk Ya. I. Audyt finansovoi stiiokosti pidpryemstva: problemy ta perspektyvy rozvytku

/ Ya. I. Mulyk // Globalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2017. – №16. – S. 884–888.

11. Podolianchuk O. A. Sutnist protsedur oderzhannia audytorskykh dokaziv / O. A. Podolianchuk // Ekonomichnyi chasopys–XXI. – 2014. – №1–2 (2). – S. 60–63.1.

Дані про автора

Коцербуа Наталія Василівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та оподаткування

Вінницький торговельно–економічний інститут КНТЕУ
e-mail: nata@3198630@gmail.com

Данные об авторе

Коцербуа Наталья Васильевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и налогообложения

Винницкий торгово–экономический институт КНТЕУ
e-mail: nata@3198630@gmail.com

Data about the author

Kotseruba Natalya Vasyivna,

Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Department of Accounting and Taxation

Vinnitsia Trade and Economic Institute of KNTEU
e-mail: nata@3198630@gmail.com

DOI: 10.5281/zenodo.1304215
МАКАРЧУК О.В.

Економічна безпека підприємства: зовнішні фактори впливу

У статті узагальнено та систематизовано зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств в контексті виявлення економічних загроз. Проведений огляд основних загроз зовнішнього середовища економічній безпеці підприємств. Здійснено узагальнення основних джерел походження негативних зовнішніх впливів на стабільність та безпеку підприємства та підходів до їх класифікацій з метою їх виявлення та пошуку шляхів для ефективного усунення. Виявлено особливості основних механізмів регулювання зовнішніх загроз та факторів впливу на економічну безпеку підприємства на мікро– та макрорівнях. Систематизовано зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств за певними критеріями в частині виявлення економічних загроз безпеці підприємств у макроекономічному вимірі. Виокремлено критерії систематизації зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств: критерій об'єктивності, сфери виявлення факторів; критерій розташування підприємства на ринку; критерій галузевого спрямування; структурно–виробничий критерій.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, зовнішні фактори впливу, економічні загрози, систематизація.

МАКАРЧУК О.В.

Экономическая безопасность предприятия: внешние факторы влияния

В статье обобщены и систематизированы внешние факторы влияния на экономическую безопасность предприятий в контексте выявления экономических угроз. Проведен обзор основных угроз внешней среды экономической безопасности предприятий. Осуществлено обобщение основных источников происхождения негативных внешних воздействий на стабильность и безопасность предприятия и подходов к их классификации в целях их обнаружения и поиска путей для эффективного устранения. Выявлены особенности основных механизмов регулирования внешних угроз и факторов влияния на экономическую безопасность предприятия на микро– и макроуровне. Систематизированы внешние факторы влияния на экономическую безопасность предприятий по определенным критериям в части выявления экономических угроз безопасности предприятий в макроэкономическом измерении. Выделены критерии систематизации внешних факторов влияния на экономическую безопасность предприятий: критерий объективности, сферы выявления факторов; критерий расположения предприятия на рынке; критерий отраслевого направления; структурно–производственный критерий.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, внешние факторы влияния, экономические угрозы, систематизация.

Economic security of an enterprise: external factors of influence

The article generalizes and systematizes external factors of influence on economic security of enterprises in the context of identifying economic threats. An overview of the main threats to the external environment for the economic security of enterprises.

The generalization of the main sources of negative external influences on the stability and security of the enterprise and approaches to their classifications has been done in order to identify them and to find ways to effectively eliminate them. The features of the main mechanisms of regulation of external threats and factors of influence on the economic safety of the enterprise at micro and macro levels are revealed. The external factors of influence on economic safety of enterprises according to certain criteria are systematized in the part of identifying economic threats to the security of enterprises in the macroeconomic dimension. The criteria of systematization of external factors of influence on the economic security of enterprises are outlined: the criterion of objectivity, the sphere of identifying factors; criterion of location of the company on the market; criterion of branch direction; structural and production criterion.

Key words: economic safety of the enterprise, external factors of influence, economic threats, systematization.

Постановка проблеми. Ситуацію щодо взаємодії підприємств України із зовнішнім середовищем на сучасному етапі відповідне експертне середовище характеризує як складну та невизначену. Основними формуючими факторами такого становища можна вважати складність та нестійкість власне самого зовнішнього середовища; відсутність комплексного підходу до визначення стану зовнішнього середовища; відсутність уявлення щодо реального потенціалу підприємств України; відсутність регуляторних інструментів щодо запровадження вдалого зарубіжного досвіду управління підприємствами на вітчизняному ринку. Виявлення зовнішніх факторів впливу є однією з передумов до попередження виникнення економічних загроз для підприємств. Систематизація зовнішніх факторів впливу на безпеку підприємств, їх аналіз забезпечить наукове підґрунтя до виявлення та практичного усунення економічних небезпек та для створення стратегічних основ забезпечення економічної безпеки підприємств. Аналіз зовнішніх факторів впливу на безпеку підприємств, їх точне визначення дозволить зменшити негативний вплив, розробити дієві механізми забезпечення економічної безпеки підприємств з урахуванням зовнішніх факторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробці питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства багато уваги надають вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема:

Л. Абалкін, В. Абрамов, О. Амосов, О. Ареф'єва, В. Андрійчук, О. Білорус, І. Білько, Н. Вавдюк, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, Н. Гавкалова, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Горбулін, А. Гордєєв, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, В. Мунтіян, Є. Олейніков, І. Оттенко, Г. Пастернак–Таранушенко, В. Пономаренко, В. Прохорова, Я. Пушак, О. Терещенко, Ю. Ус, Н. Фідровська, В. Франчук, Н. Чебанова, О. Черняк, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Шликов, О. Шляйфер, А. Штангрет, В. Ярочкін та інші. Проблеми досягнення належного рівня забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств розглядаються у працях В. М. Андрієнко, Н. М. Богдан, С. М. Ляшенко, О. О. Молодід, І. В. Пірятінської, Т. А. Пушкар, О. В. Федосова, М. В. Чорної. Структурний склад систем економічної безпеки та факторів впливу на діяльність підприємств досліджували О. І. Барановський, І. О. Бланк, А. А. Беспалько, О. В. Васильєв, С. Б. Довбня, М. В. Мосіюк, М. І. Зубок, В. С. Рубцов, Ю. В. Чернов [1–5]. Узагальнення наукових поглядів окремих авторів з питань економічної безпеки підприємства дозволяє класифікувати впливи зовнішнього середовища за певними ознаками, здійснити їх систематизацію [6–8].

Мета статті – узагальнити та систематизувати зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств в контексті виявлення економічних загроз.

Об'єкт дослідження – зовнішнє середовище економічної безпеки підприємств. Предмет дослідження – зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств.

Для досягнення зазначеної мети сформовані такі завдання:

- узагальнити підходи щодо виявлення зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств;
- здійснити аналіз основних загроз зовнішнього середовища економічній безпеці підприємств;
- виокремити критерії систематизації зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств та систематизувати зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств за ними в частині виявлення економічних загроз безпеці підприємств у макроекономічному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що економічна безпека підприємства зазнає впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ. За даними Інституту стратегічних досліджень зовнішніми ризиками для України у 2015–2016 рр. є:

- скорочення попиту на український експорт внаслідок уповільнення економічної активності у країнах з ринком що формується та країнах, що розвиваються, насамперед Китаю;
- ускладнення конкуренції за зовнішнє фінансування (погіршення умов запозичень) внаслідок високої ймовірності розгортання боргової кризи у периферійних країнах ЄС та її переростання в ланцюгову реакцію на локальних та міжнародних фінансових ринках;
- небезпека затягування економіки України у «воронку» згортання економіки РФ внаслідок рецесії економіки РФ в умовах санкцій та наростання її «токсичності»;
- ескалація російської агресії, що суттєво погіршує стан економіки України;
- посилення відтоку капіталу з України;
- посилення дестабілізуючого впливу платіжного балансу на стан державних фінансів та золотовалютних резервів;
- згортання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період у зв'язку з макроекономічною невизначеністю;
- зменшення рівня політичної і фінансової допомоги з боку Європейського союзу та США у

випадку гальмування структурних реформ (для динаміки фінансового рахунку) [9].

Зазначені макроекономічні ризики створюють загрози для усіх суб'єктів господарювання. Актуальним залишається питання стратегічного управління економічною безпекою, яке розглядають як сукупність специфічних процесів прийняття управлінських рішень щодо забезпечення довготермінового безпечного функціонування суб'єкта господарювання, вибору стратегії і шляхів її досягнення та оптимальне використання ресурсів, що можуть забезпечити реалізацію обраної стратегії. Науковцями зазначено, що економічну безпеку підприємства складають юридичні, виробничі відносини і організаційні зв'язки, матеріальні, кадрові, інтелектуальні та інші ресурси, що забезпечують стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток. Можна припустити, що у всіх цих складових присутній взаємозв'язок як з зовнішніми так із внутрішнім середовищем. Аналіз кожної складової дозволить виокремити низку факторів, які здійснюють вплив на формування, забезпечення економічної безпеки підприємства [10].

Доктор економічних наук, професор Н. Г. Метеленко у своєму дослідженні «Систематизація факторів впливу на економічну безпеку промислового підприємства» узагальнив класифікаційні ознаки факторів зовнішнього середовища та систематизував їх [11]. Визначено, що під впливом зовнішнього факторів змінюються ціль діяльності, виробнича база, управління підприємством, організація виробництва, праці і управління, а також відбуваються основні процеси, що забезпечують розширене відтворення капіталу (інноваційні, інвестиційні) і формуються ринкові позиції підприємства.

Джерелами негативних зовнішніх впливів на стабільність та безпеку підприємства можуть бути [12]:

- свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів);
- збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо).

Думку щодо необ'єктивності зовнішніх факторів підтримують й інші науковці, які стверджують, що

зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства, вони відносяться до факторів ризику довкілля, в якому працює підприємство. Науковці узагальнили підхід до загроз економічній безпеці підприємства від зовнішнього середовища [13]. Запропонований підхід поділяє зовнішні фактори впливу за таким критерієм як джерело їх виявлення (галузевий підхід) та місце виникнення (структурний підхід). За цими критеріями розрізняють:

1. Економічні загрози: запровадження реформ; купівельна спроможність споживачів; доступність кредитних ресурсів; податкова політика; інфляційні процеси; експортно-імпортна політика.

2. Правові загрози: організаційно-правові форми підприємницької діяльності; правові основи підприємництва; нормативно-правові акти монетарної та фіскальної політики; регулювання валютної та митної політики.

3. Ринкові загрози: захоплення нових ринків збуту; бажання споживачів; переваги конкурентів; тривалість життєвого циклу продукції.

4. Технологічні та технічні загрози: нова альтернативна техніка; рівень розвитку НТП; якісна сировина та матеріали.

5. Географічні загрози: розміщення підприємства; регіональна підприємницька політика; кліматичні умови та наявність природних ресурсів; доступність транспорту та зв'язку.

6. Соціально-культурні загрози: культурні цінності споживання; національна свідомість; охорона культурних та національних цінностей.

7. Міжнародні загрози: зацікавленість в українському ринку; міжнародні інвестиції; міжнародне торговельне право.

У частині виявлення економічних та ринкових загроз фактори впливу на економічну безпеку суб'єкта господарювання виявляються у сферах забезпечення підприємства матеріально-сировинними ресурсами – сировиною, матеріалами, деталями, напівфабрикатами; наявністю ненадійних коопераційних відносин у виробництві; у сферах забезпечення підприємства ресурсами – електроенергії, тепла, палива, води, що призводять до простоїв і нанесення збитків підприємству. Дослідники визначають найвагоміші зовнішні фактори впливу на економічну безпеку підприємств у ринкових умовах господарювання. Найбільш високою гарантією безпеки діяльності підприємства є гарантований ринок збуту продукції, її конкурентоспроможність і надійність. Відповідна ніша

на ринку, стабільні споживачі продукції, доступні ціни на товари сприяють довготерміновим угодам на поставку продукції на взаємовигідних умовах. Важливими факторами економічної безпеки в ринкових умовах є купівельна спроможність клієнтів і попит на певну продукцію. Важливою ознакою економічної безпеки є надійність внутрішніх і зовнішніх факторів виробничої діяльності підприємства, які забезпечують його стабільну роботу і гарантію поставок товарів у визначених обсягах, і строки поставки. Не менш важливе значення має достатня інформаційно-рекламна діяльність на продукцію, на її якісні та кількісні показники, дизайнерське оформлення товару, його зовнішній вигляд [14, 15].

Доцільно враховувати специфіку факторів впливу різних галузей народного господарства та ситуацію на ринку цих товарів чи послуг, до яких відповідно відноситься підприємство. До прикладу, до зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку будівельних підприємств дослідники віднесли: ступінь недосконалості законодавчої бази; недостатньо розвинена правова система захисту прав інвесторів і виконання чинного законодавства; рівень оподаткування; інвестиційна привабливість регіону, держави; криза грошової і фінансово-кредитної систем; залежність економічної безпеки підприємства від економічної безпеки держави, регіону; наявність/відсутність багаторівневої концепції економічної безпеки підприємств усіх рівнів, що дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам; нестабільність економіки; недоскопальність механізмів формування економічної політики держави; скупка акцій, боргів підприємства небажаними партнерами чи підставними компаніями; процеси роздержавлення та приватизації; несприятливий інвестиційний клімат; формування нових ринкових ніш; недоброросовісна конкуренція на ринку замовлень; монополізація ринку великими будівельними підприємствами; невідповідність якості будівельних послуг європейським стандартам якості та технічно-експлуатаційній сумісності [16].

Отже, фактори зовнішнього впливу можна систематизувати за певними критеріями у макроекономічному вимірі:

За критерієм об'єктивності:

– об'єктивні (які здійснюють безпосередній вплив, зазвичай вимірюються у кількісних на вартісних показниках);

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

– необ'єктивні (які зазвичай виникають без участі самого підприємства, мають хаотичний несистемний характер, важко прогнозовані та вимірювані).

За критерієм сфери виявлення факторів: економічні, правові, політичні, соціальні, культурні, географічні, технічні, енергетичні, екологічні.

За відношенням до розташування підприємства на ринку (у контексті здійснення економічної діяльності та взаємовідносин з іншими учасниками ринку, у тому числі державним та громадським секторами): глобальні/міжнародні, національні, регіональні, локальні.

За галузевим спрямуванням: фактори галузевого значення; фактори міжгалузевого значення; фактори міжнаціонального економічного впливу.

За структурно-виробничим підходом: фактори забезпечення підприємства; фактори виробничо-технологічного впливу на ринку продукції/послуг, що виготовляє підприємство; фактори попиту споживачів; фактори конкурентного середовища.

Актуальним залишається питання поділу механізмів регулювання зовнішніх загроз та факторів впливу на економічну безпеку. З позиції макрорівня можна зазначити такі основні механізми регулювання:

- нова політика реіндустріалізації, модернізація технологічного розвитку;
- формування активної експортної політики;
- збільшення частки бюджетних видатків інвестиційного спрямування,
- активізація приватизаційних процесів;
- активізація політики формування споживчого та інвестиційного попиту.

З позиції мікрорівня для підприємств як суб'єкта визначення зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку основними завданнями для усунення негативних їх впливів може бути:

- формування ефективних факторів виробництва (нового устаткування, кваліфікованої робочої сили і т. д.);
- виробництво продукції з урахуванням потреб ринку, підвищення її якості та дизайну;
- вибір надійних постачальників сировини, матеріалів, енергоносіїв;
- надійний захист власних комерційних таємниць;
- зміна, в разі необхідності, керівництва підприємства [14, 15].

Здійснений аналіз зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств, аналіз зовніш-

нього середовища, підходів до їх вивчення дав змогу зробити наступні узагальнення:

Існує чимало підходів до систематизації впливу та зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств. Узагальнення їх дало змогу виокремити їх за певними критеріями у контексті процесу виявлення загроз. Зокрема, за класифікаційними ознаками впливу факторів зовнішнього середовища розрізняють: безпосередній вплив, опосередкований, підконтрольний, неконтрольований, існуючий загальний, можливий частковий, цілеспрямований, не прогнозований. За джерелами походження негативних зовнішніх впливів: збіг об'єктивних обставин; свідомі та не-свідомі дії учасників впливу. Окремо увагу заслуговує підхід за джерелами виявлення у галузі (галузевий підхід), за місцем у структурі виникнення (структурний підхід).

Проведений огляд основних загроз зовнішнього середовища економічній безпеці підприємств дає змогу поділити їх на макро- та мікро- рівні. З позиції макрорівня на сьогодні виокремлені такі загрози як:

- дестабілізуючий вплив на економіку країни, пов'язаний з проведенням АТО;
- залежність економічної безпеки підприємства від економічної безпеки держави;
- зменшення попиту на експорт української продукції;
- криза грошової і фінансово-кредитної систем;
- ризики у сфері забезпечення підприємства матеріально-сировинними ресурсами;
- відтік капіталу, у тому числі зменшення іноземних та внутрішніх інвестиційних потоків;
- залежність економіки від зовнішньої цільової допомоги відповідних фінансових утворень та ризики, пов'язані з умовами її надання;

З позиції макро- та мікро- рівнів для підприємств як суб'єкта визначення зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку запропоновано основні завдання для усунення негативних їх впливів.

Здійснено систематизацію зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств за певними критеріями в частині виявлення економічних загроз безпеці підприємств. Виокремлено наступні критерії систематизації зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств: критерій об'єктивності, сфери виявлення факторів; критерій розташування підприємства на ринку; критерій галузевого спрямування;

структурно–виробничі критерії. Запропонована систематизація зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств виглядає наступним чином:

За критерієм об'єктивності: об'єктивні (які здійснюють безпосередній вплив, зазвичай вимірюються у кількісних на вартісних показниках); необ'єктивні (які зазвичай виникають без участі самого підприємства, мають хаотичний несистемний характер, важко прогнозовані та вимірювані). За критерієм сфери виявлення факторів: економічні, правові, політичні, соціальні, культурні, географічні, технічні, енергетичні, екологічні. За відношенням до розташування підприємства на ринку (у контексті здійснення економічної діяльності та взаємовідносин з іншими учасниками ринку, у тому числі державним та громадським секторами): глобальні/міжнародні, національні, регіональні, локальні. За галузевим спрямуванням: фактори галузевого значення; фактори міжгалузевого значення; фактори міжнаціонального економічного впливу. За структурно–виробничим підходом: фактори забезпечення підприємства; фактори виробничо–технологічного впливу на ринку продукції/послуг, що виготовляє підприємство; фактори попиту споживачів; фактори конкурентного середовища.

Висновки

Ключовий вплив на фінансово–господарську діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання має зовнішнє середовище, що актуалізує необхідність його ретельного вивчення з метою розроблення механізмів завчасного розпізнавання зміни як основи формування необхідного інформаційного підґрунтя для тактичного й стратегічного управління економічною безпекою кожного підприємства. Основою такого вивчення повинно стати ретельна структуризація зовнішнього середовища та класифікація зовнішніх факторів для розроблення варіантів превентивних захисних заходів, які повинні реалізовуватися суб'єктами безпеки з метою формування безпечних умов розвитку.

Перспективи подальших розвідок можна окреслити як: удосконалення систематизації зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств; питання розробки нових та удосконалення діючих механізмів регулювання зовнішніх загроз та факторів впливу на еко-

номічну безпеку; розробка методологічної бази для визначення основних механізмів, направлених на усунення негативних впливів основних загроз зовнішнього середовища економічній безпеці підприємств; розробка питання суб'єктності щодо визначення зовнішніх факторів впливу на економічну безпеку підприємств та здійснення регулюючих впливів щодо їх впливів на економічну безпеку підприємств.

Список використаних джерел

1. Андрієнко В. М. Сучасні підходи до забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств / В. М. Андрієнко // Будівельне виробництво. — 2013. — № 55. — С. 14–22.
2. Богдан Н. М. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем / Н. М. Богдан // Ефективна економіка. — 2012. — № 10. — С. 18–26.
3. Льяшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки // С. М. Льяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3. — С. 12–19.
4. Пушкар Т. А. Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі / Т. А. Пушкар, К. С. Дяченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємства : зб. наук. праць ХНАДУ. — 2013. — № 2 (5). — С. 134–139.
5. Федосова О. В. Визначення рівня економічної безпеки будівельного підприємства на основі економетричних моделей. / О. В. Федосова, О. О. Молодід, С. А. Теренчук // Управління розвитком складних систем. Збірник наукових праць. — 2011. — № 5. — С. 117–119.
6. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд; пер. с англ.; под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой. — М., 1998. — 576 с.
7. Иванов А. Экономическая безопасность предприятия / А. Иванов, В. Шлыков. — М., 1995. — 265 с.
8. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. — СПб, 1999. — 138 с.
9. Власюк О. С. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015–2016 рр. та механізми їх мінімізації [Електронний ресурс] / О. С. Власюк, Я. Б. Базилюк, С. В. Давиденко // Національний інститут стратегічних досліджень. — 2014. — № 56. — Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozu1-bab4e.pdf.

10. Штангрет А.М. Управління економічною безпекою підприємства за часовими горизонтами / А. М. Штангрет, М. М. Караїм // Наукові записки (Укр. акад. друкарства). — 2016. — 1 (52). — С. 25–29.

11. Метеленко Н.Г. Систематизація факторів впливу на економічну безпеку промислового підприємства [Електронний ресурс] / Н. Г. Метеленко // Ефективна економіка. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1841>.

12. Економіка підприємства: підруч. / за заг. ред. С.Ф. Покропівного. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.

13. Тищенко В. В. Загрози економічній безпеці підприємства [Електронний ресурс] / В. В. Тищенко // Безпекознавство: теорія та практика. — 2014. — Режим доступу : http://thesis.at.ua/publ/2014_r_bezpekoznavstvo_teorija_ta_praktika.

14. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : моногр. / Т. Г. Васильців. — Львів: Арал, 2008. — 384 с.

15. Жихор О.Б. Економічна безпека: Навчальний посібник. / О. Б. Жихор, Т. М. Куценко. — Харків: ХІБС УБС НБУ, 2013. — 144 с.

16. Дяченко К. Фактори зовнішнього та внутрішнього середовищ економічної безпеки будівельних підприємств [Електронний ресурс] / К. Дяченко, Т. Пушкар // Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова. — Режим доступу : <http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Diachenko.pdf>.

References

1. Andriienko, V. M. (2013), Suchasni pidkhody do zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnnykh pidpriemstv [Modern approaches to ensuring the economic security of construction enterprises], *Budivne vyrobnytstvo*. 2013, Vol. 55: 14–22 [in Ukrainian].

2. Bohdan, N. M. (2012), Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnnoho kompleksu v protsesi vzaiemodii iz zovnishnim seredovyschem [Theoretical aspects of providing economic safety of the enterprises of the building complex in the process of interaction with the external environment], *Efektivna ekonomika*. 2012, Vol. 10: 18–26 [in Ukrainian].

3. Iliashenko, S. M. (2003), Skladovi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva i pidkhody do yikh otsinky [Components of economic security of the enterprise and approaches to their assessment], *Aktualni problemy ekonomiky*. 2003, Vol. 3: 12–19 [in Ukrainian].

4. Pushkar, T. A., Diachenko, K. S. (2013), Osoblyvosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnnoi haluzi [Features of economic security of construction industry enterprises], *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva : zb. nauk. prats KhNADU*. 2013, Vol. 2 (5): 134–139 [in Ukrainian].

5. Fedosova, O. V., Molodid, O. O., Terenchuk, S. A. (2011), Vyznachennia rivnia ekonomichnoi bezpeky budivelnnoho pidpriemstva na osnovi ekonometrychnykh modelei [Determination of the level of economic security of a construction company on the basis of econometric models], *Upravlinni rozvytkom skladnykh system. Zbirnyk naukovykh prats*. 2011, Vol. 5: 117–119 [in Ukrainian].

6. Tompson, A.A., Striklend, A. Dzh. (1998), *Strategicheskij menedzhment. Iskustvo razrabotki i realizacii strategii* [Strategic management. The art of developing and realizing a strategy], Nauka, Moskva, Rossijskaja Federacija [in Russian].

7. Ivanov, A., Shlykov, V. (1995), *Jekonomicheskaja bezopasnost' predpriatija* [Economic security of the enterprise], Mysl', Moskva, Rossijskaja Federacija [in Russian].

8. Shlykov, V.V. (1999), *Kompleksnoe obespechenie jekonomicheskoi bezopasnosti predpriatija* [Complex maintenance of economic safety of the enterprise], SPb, Rossijskaja Federacija [in Russian].

9. Vlasiuk, O.S., Bazyliuk, Ya.B., Davydenko, S.V. *Ryzyky i zahrozy ekonomichnoi bezpetsi Ukrainy u 2015–2016 rr. ta mekhanizmy yikh minimizatsii* [Risks and threats to economic security of Ukraine in 2015–2016 and mechanisms for their minimization], Available at : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozu1-bab4e.pdf.

10. Shtanhret, A.M., Karaim, M.M. (2016), *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva za chasovymi horizontamy* [Management of economic safety of the enterprise in the time horizons], *Naukovi zapysky* (Ukr. akad. drukarstva). 2016, Vol. 1 (52): 25–29 [in Ukrainian].

11. Metelenko, N. H. (2014), *Systematyzatsiia faktoriv vplyvu na ekonomichnu bezpeku promyslovoho pidpriemstva* [Systematization of the factors influencing the economic security of an industrial enterprise], *Efektivna ekonomika*. 2014, Available at : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1841>.

12. Pokropyvnyi, S. F. (2001), *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics], KNEU, Kyiv, [in Ukrainian].

13. Tyshchenko, V.V. (2014), *Zahrozy ekonomichnoi bezpetsi pidpriemstva* [Threats to the economic

security of the enterprise], Bezpekoznavstvo: teoriia ta praktyka. 2014, Available at : http://thesis.at.ua/publ/2014_r_bezpekoznavstvo_teoriia_ta_praktika

14. Vasylytsiv, T. H. (2008), Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia [Economic Security of Ukraine's Entrepreneurship: Strategy and Strengthening Mechanisms], Aral, Lviv, [in Ukrainian].

15. Zhykhor, O. B., Kutsenko, T. M. (2013), Ekonomichna bezpeka [Economic security], KhIBS UBS NBU, Kharkiv, [in Ukrainian].

16. Diachenko, K. Pushkar, T. (2014), Faktory zovnishnoho ta vnutrishnoho seredovyshch ekonomichnoi bezpeky budivelnikh pidpriemstv [Factors of external and internal environment of economic safety of construction enterprises], Kharkivskiy natsionalnyi universytet miskoho hospodarstva im. O. M. Beketova, Available at : <http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Diachenko.pdf>.

Дані про автора

Макарчук Олена Вікторівна,

аспірантка кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування Української академії друкарства
e-mail: makarchuk.o.v1991@gmail.com

Данные об авторе

Макарчук Елена Викторовна,

аспирантка кафедры финансово-экономической безопасности, учета и налогообложения Украинской академии книгопечатания
e-mail: makarchuk.o.v1991@gmail.com

Data about the author

Elena Makarchuk,

post-graduate student of the Department of financial and economic security, accounting and auditing Ukrainian Academy of Printing
e-mail: makarchuk.o.v1991@gmail.com

УДК 338.2:339.9

DOI: 10.5281/zenodo.1304217

ЗАРІЧНА О.В.

Економічна безпека в контексті розвитку транскордонного співробітництва: проблеми та перспективи

Предмет дослідження – статтю присвячено дослідженню проблем та перспектив розвитку транскордонного співробітництва. Актуальність дослідження обумовлюється глобалізацією світового економічного простору, яка проявляється через масштабування обсягів та диверсифікацію форм міжнародної взаємодії на всіх рівнях: загальнодержавному, локальному та регіональному.

Метою написання статті є вивчення особливостей та взаємозв'язок транскордонного співробітництва з економічною безпекою України в глобалізаційних умовах.

Методологія проведення роботи – положення теорій економічного розвитку та концепцій розвитку підприємництва на основі транскордонного партнерства. Формування гіпотези, щодо дослідження економічної безпеки в контексті розвитку транскордонного співробітництва та обґрунтування пропозиції щодо посилення ролі розвитку транскордонного партнерства у забезпеченні економічного зростання та вирішення соціальних проблем.

Результати роботи – особливу увагу приділено аналізу пріоритетних напрямків використання природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу України в контексті співпраці із сусідніми державами. Зроблено акцент на особливостях розвитку євро регіонів, як інноваційної форми транскордонної співпраці. Запропоновано та обґрунтовано заходи, спрямовані на підвищення економічної безпеки у співпраці з прикордонними територіями. Зазначено, що відносини на міжрегіональному рівні створюють основу для розвитку двостороннього та багатостороннього співробітництва, яке повинне бути спрямоване на реалізацію ініціатив та інноваційних проектів по прикордонній торгівлі та спрощенні процедур митного оформлення для суб'єктів транскордонного співробітництва.

Висновки – головним чинником у формуванні рівня національної безпеки та, як наслідок інвестиційного клімату держави є збалансованість у поєднанні сфер інтересів учасників прикордонного співробітництва, євро регіонів та економічного потенціалу держави.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, економічна безпека, євро регіон, економічний потенціал.

Экономическая безопасность в контексте развития трансграничного сотрудничества: проблемы и перспективы

Предмет исследования – статья посвящена исследованию проблем и перспектив развития трансграничного сотрудничества. Актуальность исследования определяется глобализацией мирового экономического пространства, которая проявляется через масштабирование объемов и диверсификации форм международного взаимодействия на всех уровнях: общегосударственном, локальном и региональном.

Целью написания **статьи** является изучение особенностей и взаимосвязь трансграничного сотрудничества с экономической безопасностью Украины в глобализационных условиях.

Методология проведения работы – положения теорий экономического развития и концепций развития предпринимательства на основе трансграничного партнерства. Формирование гипотезы, по исследованию экономической безопасности в контексте развития трансграничного сотрудничества и обоснование предложения по усилению роли развития трансграничного партнерства в обеспечении экономического роста и решения социальных проблем.

Результаты работы – особое внимание уделено анализу приоритетных направлений использования природно–ресурсного и социально–экономического потенциала Украины в контексте сотрудничества с соседними государствами. Сделан акцент на особенностях развития еврорегионов, как инновационной формы трансграничного сотрудничества. Предложено и обосновано мероприятия, направленные на повышение экономической безопасности в сотрудничестве с пограничными территориями. Отмечено, что отношения на межрегиональном уровне создают основу для развития двустороннего и многостороннего сотрудничества, которое должно быть направлено на реализацию инициатив и инновационных проектов по приграничной торговле и упрощенные процедуры таможенного оформления для субъектов трансграничного сотрудничества.

Выводы – главным фактором в формировании уровня национальной безопасности и, как следствие инвестиционного климата государства является сбалансированность в сочетании сфер интересов участников приграничного сотрудничества, еврорегионов и экономического потенциала государства.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, экономическая безопасность, еврорегион, экономический потенциал.

ZARICHNA O.V.

Economic security in the context of cross–border cooperation: problems and prospects

The subject of the research – the article is devoted to research of problems and prospects of development of cross–border cooperation. The urgency of the study is conditioned by the globalization of the world economic space, which manifests itself through volume scaling and diversification of forms of international interaction at all levels: national, local and regional.

The purpose of the article is to study the peculiarities and interconnection of transborder cooperation with Ukraine's economic security in a globalized environment.

Methodology of work – the position of the theories of economic development and the concepts of entrepreneurship development on the basis of the transborder partnership. Formation of the hypothesis regarding the study of economic security in the context of the development of cross–border cooperation and justification of the proposal to strengthen the role of cross–border partnership development in ensuring economic growth and solving social problems.

The results of the work – special attention is paid to the analysis of priority areas of use of natural resources and socio–economic potential of Ukraine in the context of cooperation with neighboring states. The emphasis is placed on the peculiarities of the development of Euroregions as an innovative

form of cross-border cooperation. Measures aimed at increasing economic security in cooperation with border areas are proposed and substantiated. It was noted that relations at the interregional level provide the basis for the development of bilateral and multilateral cooperation, which should be aimed at implementation of initiatives and innovative projects on border trade and simplified customs clearance procedures for subjects of cross-border cooperation.

Conclusions are the main factor in shaping the level of national security and as a result of the investment climate of the state there is a balance in the combination of interests of the participants of the border cooperation, Euroregions and the economic potential of the state.

Key words: cross-border cooperation, economic security, Euroregion, economic potential.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світового економічного простору розвиток відносин України з близькими закордонними країнами набуває все більшого значення, яке проявляється в першу чергу через масштабування обсягів та диверсифікацію форм міжнародної взаємодії на загальнодержавному, локальному та регіональному рівнях. Міжнародні взаємозв'язки в першу чергу здійснюють вагомий вплив на соціально-економічний розвиток нашої держави, а також допомагають визначити найбільш перспективні напрямки використання природно-ресурсного потенціалу. Саме тому на сьогодні постає важливе питання вивчення особливостей транскордонного співробітництва України з сусідніми державами та забезпечення економічної безпеки національного господарства України в контексті міждержавної співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням транскордонного співробітництва присвячено багато наукових праць українських науковців таких як Н.А. Мікули та В. Борщевського, Т. Васильціва [1], Е.В. Лаврова [2], В.М. Кривцова [3], які досліджували проблеми розвитку транскордонного співробітництва України з країнами ЄС, впливу цих взаємовідносин на формування економічної безпеки та розвиток економічного потенціалу країни в цілому.

Метою написання *статті* є вивчення особливостей та взаємозв'язок транскордонного співробітництва з економічною безпекою України в глобалізаційних умовах.

Виклад основного матеріалу. Початок розвитку транскордонного співробітництва в Україні настав у 2004 році коли вона отримала спільний кордон з країнами-членами Європейського Союзу, а її прикордонні регіони стали основними об'єктами регіональної політики. Після прийняття у 2004 році Закону «Про транскордонне співробітництво», який визначав правові, організаційні та економіч-

ні відносини у сфері транскордонного співробітництва для України, і особливо для її регіонів створились додаткові можливості використання свого потенціалу, можливість виходу зі своїми товарами на закордонні ринки шляхом поглиблення взаємовідносин та пристосування європейського законодавства у сфері регіональної політики.

Згідно закону України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. №1861-IV: транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [4]. Напрямок спільних дій повинен в першу чергу забезпечити економічну безпеку тим регіонам, які є найбільш наближеними до кордону, допомогти визначити найбільш раціональні методи та форми спільного використання природно-ресурсного потенціалу і відповідно створення умов для збереження соціально-культурних надбань країни. А це забезпечується економічною безпекою інтересів обох сторін: регіонів України та держав ЄС.

В цілому транскордонна співпраця здійснюється на чотирьох основних рівнях: міжнародний, загальнодержавному, регіональному та локальному. На кожному з цих рівнів транскордонне співробітництво по різному впливає на процеси, які характеризують не тільки соціально-економічну сторону, але і правову, ресурсну, інноваційну тощо.

Міжнародна форма транскордонного співробітництва передбачає реалізацію політики загальноєвропейських інтересів, при якій здійснюються координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору [5].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальнодержавний рівень транскордонного співробітництва передбачає узгодження національних інтересів держави з національною політикою європейських країн, в ході якого визначаються та розробляються основні пріоритетні шляхи вирішення економічних питань розвитку держави та гармонізація національних та регіональних цілей. На сьогодні загальнодержавний рівень транскордонного співробітництва не є досконалим, адже питання національної економічної безпеки співпраці ще повністю не вирішені і потребують перегляду, а тому здійснюються лише у декларативній формі, яка містить описовий характер та не впливає на перебіг подій, що відбуваються.

Як зазначає Н.А. Мікула однією з форм реалізації транскордонного співробітництва на регіональному рівні є ерорегіони, діяльність яких спрямована на розробку спеціальних комплексних програм економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізацію конкретних транскордонних економічних проектів, вирішення проблем зайнятості, інфраструктури та екології [5].

Україна з початку свого співробітництва має 7 транскордонних регіонів (українсько-польський, українсько-словацький, українсько-угорський, українсько-румунський, українсько-молдавський, українсько-білоруський, українсько-російський) та 11 єврорегіонів (Буг, Карпатський єврорегіон, Верхній Прут, Дністер, Нижній Дунай, Донбас, Слобожанщина, Ярославна, Дніпро, Тиса).

Кожен утворений єврорегіон має свої особливості та характерні ознаки, що допомагають визначити напрямок міжнародної взаємодії, а також визначити та розробити на основі пріоритетних напрямків ефективні інноваційні програми розвитку регіональної економіки прилеглих регіону. Такими особливостями є:

- здійснення правового регулювання з врахуванням умов чинного законодавства країни до складу якої він входить;
- утворений єврорегіон не призводить до формування нового адміністративно-територіального утворення як юридичної особи;
- структура єврорегіону займається виконанням функцій, які спрямовані на вирішення координаційних завдань, та не може здійснювати прямий вплив на діяльність інших органів влади;
- вирішення політичних питань не впливає на національні інтереси держави;

– кожен єврорегіон має чітко визначені інтереси, які направлені на зміцнення взаємодії довіри та безпеки між країнами, вироблення спільної стратегічної мети щодо просторового розвитку транскордонного регіону, визначення ефективної стратегії використання водних, енергетичних і людських ресурсів та розроблення інноваційних програм спільного розвитку підприємницької діяльності.

Важливим на регіональному рівні є формування відносин двостороннього та багатостороннього співробітництва, яке спрямовується на реалізацію ініціатив та інноваційних проектів по прикордонній торгівлі та спрощені процедур митного оформлення. Крім того, регіональна політика транскордонного співробітництва передбачає виділення можливостей для регулювання процесів пов'язаних з вільним рухом людей, товарів, послуг і капіталів, дає можливість отримувати блага від діяльності прикордонних ринків, та сприяє підвищенню рівня якості життя населення біля кордонів. Кожна з цих складових потребує детального аналізу та обґрунтування, адже від прийнятих рішень та вчинених дій залежить подальший розвиток прикордонних територій.

Як було вище зазначено важливим питанням при міжнародному співробітництві є питання прикордонної торгівлі. Це забезпечується через можливість збільшення кількості пропускних пунктів через кордони, розвиток шляхів, які перетинають кордон та наявність сервісної інфраструктури, діяльність якої буде пов'язана з наданням послуг щодо страхування, перевезення та зберігання. Безперечно важливим при прикордонній торгівлі є запровадження прозорих та спрощених митних процедур, які згідно Угоди про асоціацію співробітництва України та ЄС мають бути пропорційними, передбачуваними, застосовуватися уніфіковано та ефективно, що в свою чергу сприятиме захисту законної торгівлі, уникненню непотрібних або дискримінаційних навантажень на об'єкти господарювання. Згідно з умовами виконання Угоди станом на 01 січня 2018 року виконано 29% зобов'язань України щодо наближення законодавства у сфері митних питань до права ЄС. Згідно з Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію саме в 2018 році необхідно реалізувати значний обсяг зобов'язань України в цій сфері, що передбачає завершення процедури імплементації положень Регламентів 952/2013, яким встановлюється Митний кодекс Союзу, 1186/2000, що

встановлює систему Співавторства для звільнення від сплати мит, 608/2013 про митний контроль за дотримання правил інтелектуальної власності.

Крім того, в галузі митного регулювання суттєво знижені внутрішні для ЄС державні кордони і бар'єри, успішно реалізовані спільні регіональні принципи субсидіарної, децентралізації влади, сформовані на зовнішніх кордонах ЄС смуги добросусідства та інтенсивного розвитку взаємозв'язків європейських спільнот з прикордонними державами.

Щодо локального рівня міжнародної співпраці, то тут важливу роль мають умови співпраці суб'єктів прикордонних територій на основі прямих угод між такими відомствами як торгово-промисловими палатами, митними та прикордонними службами, культурно-освітніми товариствами, організаціями з охорони навколишнього середовища тощо. З огляду досліджень в галузі транскордонного співробітництва визначено, що в більшості випадків на місцевому рівні така співпраця здійснюється у формі виконання проектів шляхом створення прямих контактів з «робочими групами – організаціями», діяльність яких спрямована на спільні дії у випадку виникнення надзвичайних ситуацій. На сьогодні співробітництво на локальному рівні здійснюється в рамках виконання проектів програм Європейського Союзу – INTERREG, TASIC CBC, Програма сусідства Україна – Румунія.

Прикордонна торгівля як засіб здійснення транскордонного співробітництва вимагає визначення основних механізмів забезпечення економічної безпеки у співпраці з прилеглими територіями. Економічна безпека – це складова частина національної безпеки, яка забезпечує захищеність національних інтересів та формує механізм їхньої реалізації, підтримує соціально-економічну стабільність суспільства.

Економічна безпека на рівні регіону або територіального утворення являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, які здійснюють вагомий вплив на соціально-економічний потенціал регіону, його стабільність та стійкість, а отже здійснює захист регіональних економічних інтересів. За для забезпечення і зміцнення економічної безпеки як на державному так і регіональному рівнях між прикордонними територіями розробляються міжнародні галузеві і міжгалузеві проекти. Відповідно до цих проектів країни-учасники зможуть спільно протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам та знайти найбільш раціональні підходи до

вирішення ситуацій, що можуть вплинути на соціально-економічне положення країн.

Відповідно до окреслених стратегічних цілей розвитку України, а це співпраця України з країнами ЄС в межах Угоди про асоціацію, забезпечення сталого економічного зростання та утвердження інноваційної моделі розвитку, необхідно зауважити, що їх досягнення повинне супроводжуватись низкою стратегічних документів щодо забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності регіонів та наближення їх за рівнем соціально-економічного розвитку до рівня регіонів країн ЄС. Якщо говорити про національну безпеку, то ключовими засадами тут постають технологічний рівень розвитку та інноваційна активність підприємств, а також національна інноваційна система. Спираючись на дослідження науковців та умови виконання Угоди про співробітництво здійснено заходи щодо розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема транспортного забезпечення та залізничних кордонів, крім того здійснено модернізацію та реконструкцію потужностей в промисловій сфері та залізничній, проведені деякі заходи щодо стимулювання інноваційної активності та підприємницької діяльності суб'єктів господарювання (прийняття Закону України «Про Загальнодержавну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки»).

Розглянувши особливості транскордонного співробітництва можемо виділити деякі заходи щодо підвищення економічної безпеки співпраці з прикордонними територіями:

- розробити Стратегію економічної безпеки щодо співпраці України з країнами ЄС, яка б допомогла сприяти виконанню основних завдань Угоди про асоціацію України і ЄС;
- удосконалення системи інституціональних механізмів посилення конкурентоспроможності України за рахунок інтеграції функцій управління;
- активізація зовнішньоекономічної діяльності адміністративних територій в умовах поглиблення взаємовідносин України з країнами ЄС;
- формування сприятливого інвестиційного клімату, який буде передбачати диференціацію умов інвестування залежно від об'єкту;
- покращення інформаційного забезпечення, зокрема можливість розгляду міжнародних, галузевих і регіональних проектів щодо впровадження інноваційних технологій ведення бізнесу та розвитку економіки;

– залучення та підвищення ефективності діяльності державних органів влади та інститутів у налагоджені ефективних прикордонних міжнародних зв'язків щодо покращення рівня соціально-економічного розвитку та життя населення, надання їм повноважень в рамках програми розвитку співробітництва;

– забезпечення ефективних та безпечних кордонів, через поглиблення співробітництва з прикордонними службами країн ЄС;

– вдосконалення нормативної і законодавчої бази щодо співпраці України та її регіонів з країнами ЄС.

Висновок

Отже, з огляду вище представленого можемо відмітити, що головним чинником формування рівня національної економічної безпеки країни, і як наслідок формування інвестиційного клімату держави є збалансованість у поєднанні сфер інтересів учасників прикордонного співробітництва, євро регіонів та економічного потенціалу держави.

Список використаних джерел

1. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС: монографія / за ред. д.е.н., проф. Н. Мікули, к.е.н., доц. В. Борщевського, к.е.н. Т. Васильціва. – Львів: Ліга Прес, 2009. – 436 с.

2. Лаврова Е.В. Трансграничное сотрудничество: проблемы, перспективы и экономическая безопасность / Е.В. Лаврова // *Фундаментальные исследования*. – 2016. – № 11–5. – С. 1026–1030.

3. Развитие транскордонного сотрудничества с новыми государствами-членами ЕС: метод. рек. / авт.кол.: В.М. Кривцова (кер.), О.М. Овчар, О.А. Остапенко та ін. – К.: НАДУ, 2009. – 40 с.

4. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. №1861–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.

5. Мікула Н.А., Засадко В.В. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: монографія / Н.А. Мікула, В.В. Засадко. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України, 2014. – 316 с.

References

1. Problemy rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrainy v umovakh rozshyrenoho YeS: monohrafiia [Problems of the development of cross-border cooperation of

Ukraine in the context of the enlarged EU: monograph] / za red. d.e.n., prof. N. Mikuly, k.e.n., dots. V. Borshchevskoho, k.e.n. T. Vasylytsiva. Lviv: Liha Pres, 2009. 436 p.

2. Lavrova E.V. Transgranichnoe sotrudnichestvo: problemy, perspektivy i ekonomicheskaya bezopasnost [Cross-border cooperation: problems, prospects and economic security]. *Fundamentalnye issledovaniia* [Basic research]. 2016, No 11–5, P. 1026–1030.

3. Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva z novymy derzhavamy-chlenamy YeS: metod. rek. [Development of cross-border cooperation with the new EU member states: method. rivers] / avt. kol.: V.M. Kryvtsova (ker.), O.M. Ovchar, O.A. Ostapenko ta in. – Kyiv: NADU, 2009. 40 p.

4. Zakon Ukrainy «Pro transkordonne spivrobitnytstvo» vid 24.06.2004 r. №1861–IV [The Law of Ukraine «On Trans-border Cooperation» dated June 24, 2004 No. 1861–IV]. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.

5. Mikula N.A., Zasadko V.V. Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy v konteksti yevrointehratsii: monohrafiia [Cross-border cooperation of Ukraine in the context of Eurointegration: monograph]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen pry Prezydentovi Ukrainy [National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine], 2014. 316 p.

Дані про автора

Зарічна Олена Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

e-mail: zarichna32@gmail.com

Данные об авторе

Заречная Елена Владимировна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры бизнес-администрирования, маркетинга и менеджмента

Государственное высшее учебное заведение «Ужгородский национальный университет»

e-mail: zarichna32@gmail.com

Data about the author

Olena Zarichna,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business-Administration, Marketing and Management State Higher Educational Institution «Uzhgorod National University»

e-mail: zarichna32@gmail.com

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК: 338.49

DOI: 10.5281/zenodo.1304221
ГУЖВА І.Ю.

Роль культурних кластерів у розвитку міст

Предмет дослідження – культурні кластери, як осередки розвитку культури і економіки міст.

Метою написання **статті** є аналіз ролі культурного кластеру в функціонуванні креативного міста, як середовища розвитку культурних та креативних індустрій

Методологія проведення роботи спирається на міждисциплінарний підхід при дослідженні значення культури в розвитку економічних систем. В основі дослідження лежить теорія креативної економіки, яка спирається на концепції культурних та креативних індустрій, креативного міста та креативного класу. В роботі використано метод абстракції та узагальнення при висвітленні сутності та специфічних характеристик культурних кластерів. Системний аналіз було використано для ілюстрації зв'язку між культурою, економікою та покращенням добробуту населення. В цілому робота витримана в традиціях цивілізаційної парадигми.

Результати роботи – проаналізовано значення культури для розвитку та розбудови міста. Виявлено основні передумови для трансформації та розбудови міської інфраструктури відповідно до потреб креативного класу. Виділено характерні риси культурних кластерів, як економіко–культурних центрів.

Висновки – сучасна українська економіка потребує нових підходів та стратегій подальшого розвитку території. Гостро постає питання ревіталізації промислових районів та їх перепрофілювання. Створення кластерів сприяє розвитку міста за допомогою роботи спрямованої на реконструкцію чи реформування міського простору, створення символічного міського ландшафту.

Ключові слова: економіка культури, культурний кластер, кластери інновацій, культурні індустрії, креативне місто, креативний клас.

ГУЖВА І.Ю.

Роль культурных кластеров в развитии городов

Предмет исследования – культурные кластеры, как центры развития культуры и экономики городов.

Целью написания **статьи** является анализ роли культурного кластера в функционировании креативного города, как среды развития культурных и креативных индустрий.

Методология проведенной работы базируется на использовании междисциплинарного подхода

да при дослідженні значення культури в розвитку економічних систем. В основі дослідження лежить теорія креативної економіки, яка опирається на концепції культурних і креативних індустрій, креативного міста і креативного класу. В роботі використано метод абстракції і обобщення при виявленні сутності і специфічних характеристик культурних кластерів. Системний аналіз був використаний в ході ілюстрації зв'язу між культурою, економікою і покращенням благополуччя населення. В цілому робота видержана в традиціях цивілізаційної парадигми.

Результати роботи – проаналізовано значення культури для розвитку міста. Виявлені основні передумови для трансформації і розвитку міської інфраструктури в відповідності з потребами креативного класу. Виділені характерні риси культурних кластерів, як економіко-культурних центрів.

Висновки – сучасна українська економіка потребує нових підходів і стратегій подальшого розвитку. Виникає питання ревіталізації і перепрофілювання промислових районів. Створення кластерів сприяє розвитку міста за допомогою роботи направленої на реконструкцію або реформування міського простору, створення символічного міського ландшафту.

Ключові слова: економіка культури, культурний кластер, кластери інновацій, культурні індустрії, креативне місто, креативний клас.

HUZHVA I.Y.

The role of cultural clusters in the development of cities

The subject of the study is cultural clusters as a centers for the development of culture and urban economics.

The purpose of the article is to analyze the role of the cultural CLUSTER in the development of cultural and creative industries.

The methodology of the work is based on the use of an interdisciplinary approach for the study of the culture role in the development of economic systems. At the heart of research is the theory of creative economy, which is based on the concept of cultural and creative industries, creative city and creative class. The method of abstraction and generalization is used in the work for revealing the essence and specific characteristics of cultural clusters. The system analysis was used in the course of illustrating the relationship between culture, economics and improving the welfare of the population. In general, work is sustained in the traditions of the civilization paradigm.

The results of the work: the importance of culture for the development of the city was analyzed. The main prerequisites for the transformation and development of urban infrastructure are identified in accordance with the needs of the creative class. Dedicated characteristic features of cultural clusters, as economic and cultural centers.

Conclusions: the modern Ukrainian economy requires new approaches and strategies for further development. There is a question of revitalization and reprofiling of industrial regions. The creation of clusters, the creation of a symbolic urban landscape can become a strategic economic tool.

Key words: culture, cultural cluster, innovation clusters, cultural industries, creative city, creative class.

Постановка проблеми. У сучасному світі величезний попит на нові організаційні форми: структури, центри, платформи, які виходять за межі відомих та звичних моделей. Мається на увазі не народження нових мистецтв, пов'язаних з технічними відкриттями і винаходами, таких як медіамистецтва, а трансформація культурних інститутів. Знову, як і на початку ХХ століття, вони створюють синтетичні форми та активно освоюють дотичні і маргінальні сфери.

Базисом для культури початку ХХІ століття стали руїни індустріального світу – занедбані фабричні будівлі, трамвайні депо, гаражі, склади, цехи. У них організуються демократичні і міждисциплінарні площадки для творчості, комунікації, розваг, та підприємництва.

Друге життя індустріальної спадщини одночасно стає і способом його збереження, що рятує спорожнілі будинки від руйнування і саморуйнування. Ці ділянки і корпуси не освоєні і недорогі

для оренди і купівлі. При цьому вони часто розташовані недалеко від центру міста, мають розгалужену інфраструктуру, оскільки зазвичай виконували місто утворюючу функцію.

На цих територіях складаються творчі кластери – об'єднання незалежних компаній, пов'язаних спільною територією і відносинами взаємної співпраці і конкуренції. Творчі кластери як синтетичне явище поєднують вільний творчий пошук художників, економічні інструменти успішних бізнес-моделей і ініціативи для вирішення соціальних завдань.

Але подібні кластери можуть виникати і в університетському просторі, як, наприклад, медіа-центр Lume в Фінляндії. Творчі кластери не тільки розвивають власну діяльність, але і тісно взаємодіють один з одним. Так виникла європейська мережа культурних центрів Trans Europe Hellenes.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На початку 2000-х рр. набуває популярності концепція урбаністики. В 1995 р. виходить робота британського соціолога Чарльза Лендрі «Креативне місто» у співавторстві з Франко Бьянчіні, автором багатьох досліджень ролі міста у розвитку культури. Його ідеї знаходять своє подальше продовження в роботах «Мистецтво створення міста» (2006) [6], «Інтеркультурні міста» (2007), [7]. Джастін О'Коннор – британський соціолог в 2000-х випустив низку робіт, які торкнулися всіх основних елементів економіки культури: «Креативні індустрії: критична бібліографія» (2007), «Креативна економіка, креативні міста: Азіатсько-європейські перспективи» (2009), «Культурні індустрії і місто» (2009) та ін. Робота Р. Флоріди «Піднесення креативного класу: Як він трансформує роботу, відпочинок, суспільство і повсякдення життя» (2002) [4, 10] присвячена дослідженню креативного класу, як нової та специфічної верстви населення з власними потребами, вподобаннями та філософією. Подальше дослідження ролі креативного класу у розвитку міст знайшло своє відображення в роботах «Міста і творчий клас» (2005) та «Боротьба творчого класу: Нова глобальна конкуренція за талант» (2005), «Хто ваше місто?» (2008). Просторовим факторам розміщення культурних індустрій присвячені роботи вчених П. Томчака та К. Стаховіяка [14], а також П. Рампла, О. Слеша і Д. Каутського [12]. Питання є актуальним та потребує подальшого осмислення, оскільки інформаційно-культурне середовище розвивається досить ди-

намічно, породжуючи нові бізнес-моделі способи організації праці.

Метою статті є аналіз ролі культурного класу в функціонуванні креативного міста, як середовища розвитку культурних та креативних індустрій.

Виклад основного матеріалу. Роль культури в міському контексті отримує все більше визнання у зв'язку з безперервним процесом урбанізації та зумовленим цим загостренням економічних, екологічних і соціальних проблем. Вперше значення культури, як економічного каталізатору життя в місті було визнано кілька десятиліть тому. Та знайшло своє відображення в концепції креативного міста Ч. Лендрі. Нещодавно це питання отримало новий імпульс для подальшого розвитку розширивши коло питань до переосмислення соціальних та культурних цінностей соціуму, перебудови структури міста з урахуванням економічних та культурних елементів його внутрішнього середовища.

Ми звертаємо увагу на місто, оскільки в умовах глобалізації та становлення економіки культури посилюється конкуренція саме серед міст світу за трудові ресурси, капітали та підприємства.

Економіка культури, як складова постіндустріальної економічної системи, спирається на три базові елементи:

Культурні та креативні індустрії – сектор господарської діяльності та сфера зайнятості;

Креативний клас – специфічні трудові ресурси та людський капітал, які є головним джерелом доданої вартості;

Креативне місто – оптимальне середовище існування креативного класу та функціонування креативного сектору. Значна увага приділяється інфраструктурі та іміджу культурних осередків. Розбудові соціальних мереж та творчих кластерів.

Культурні і креативні індустрії характеризуються специфічним організаційно-економічним механізмом функціонування. Основною його відмінною рисою є перевага проектного підходу до організації діяльності та залучення творчих працівників. Все це зумовлює появу нових типів зайнятості – проектної та фрі-лансингу (віддаленої). Подібні зміни організації робочого процесу потребують змін і в організації робочого простору та всієї інфраструктури міста. Таким чином виникають специфічні центри з робочими зонами – хаби, та специфічні бізнес-середовища – куль-

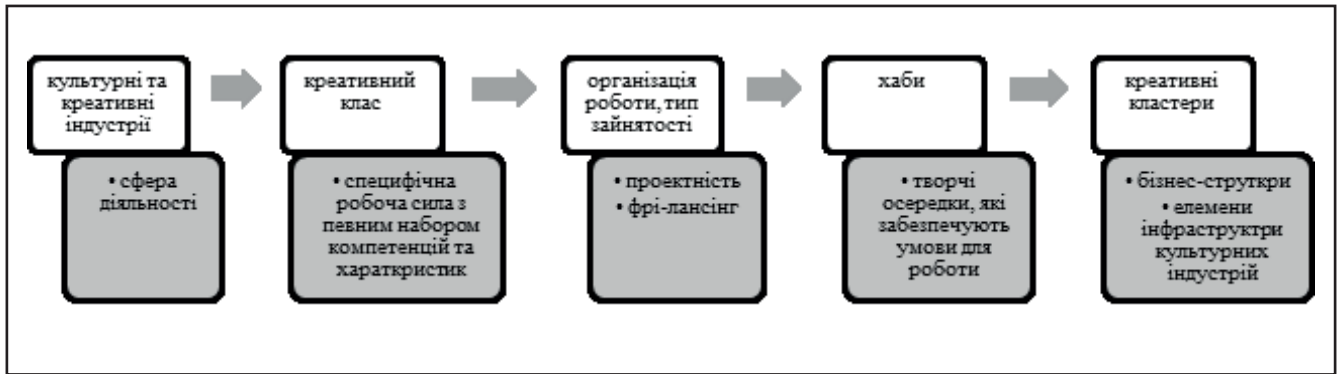

Рисунок 1. Креативне середовище

Джерело: розроблено автором.

турні кластери, які створюють передумови для кооперації та одночасної конкуренції креативних проектів (рис.1).

Можемо виділити наступні функції, які культура виконує для міста:

1. Культурний об'єкт або культурний продукт можуть виступити в якості символу території;
2. Культурний центр може виступати в якості центру розвитку та розбудови міста;
3. Культурні події можуть забезпечити привабливість невеликих міст;
4. Сприяє підвищенню креативного потенціалу та посиленню культурної ідентичності.

Економічні ефекти від реалізації зазначених функцій можуть бути якісними та кількісними. Першим і найочевиднішим результатом є посилення фінансових потоків та міграційних процесів, в результаті створення та популяризації культурно-мистецьких об'єктів або подій. І тут маються на увазі витрати місцевого населення та зовнішні туристичні потоки. Наступним результатом є зростання доходів в суміжних сферах та створення нових робочих місць. В цілому культурний об'єкт може стати причиною активізації економічного життя міста та забезпечити диверсифікацію місцевого економічного базису.

Соціальні ефекти також можуть мати місце. Підвищення загального рівня культури, створення нових робочих місць, посилення суспільної згуртованості та зростання громадянської гордості може призвести до скорочення злочинності. А разом із економічними ефектами зумовлюватиме загальне зростання добробуту населення (рис.2).

Створення культурних об'єктів має довгостроковий вплив та всю соціально-економічну систему міста, забезпечивши створення певного іміджу та набуття конкурентних переваг в бо-

ротьбі за інвестиції, людський капітал та привабливість для підприємців.

Залишається актуальною проблема пошуку оптимальної, динамічної, міждисциплінарної і системної моделі політики розвитку міста. В умовах зростання значення культурної диференціації на місцевих рівнях міська політика має забезпечувати досягнення економічних, культурних, екологічних, соціальних цілей громади. Така модель отримала назву «стійкого міста» в основі якого покладене міське планування та орієнтація на культуру та креативні індустрії. Під екологічними цілями розуміється покращення транспортної інфраструктури, підвищення енергоефективності, використання відкритих просторів, переробка та використання відходів та ін..

При аналізі економічної ролі культури не можна нехтувати соціальними ефектами. Культурні об'єкти та події, посилюючи суспільну згуртованість забезпечує створення нематеріальної мережі культурних зв'язків, які підтримують місцеву громаду.

Польські дослідники П. Томчак та К. Стаховіак запропонували модель класифікації факторів розміщення культурних та креативних індустрій. Вони виокремили наступні критерії: (1) корисність (цінність утилітарна чи культурна); (2) рівень комерціалізації; (3) характеристика вироблених товарів і послуг; (4) способи розташування творчих виробництв; (5) діапазон ринку. На їх основі було розроблено систему характеристик культурних та креативних індустрій [14]. Зазначені критерії були представлені у вигляді свої екстремальних значень: «діапазон ринків» – ілюструє перехід від орієнтації на локальні ринки до глобальних ринків збуту, «спосіб розташування» – перехід від високої концентрації та кластеризації до просторово-

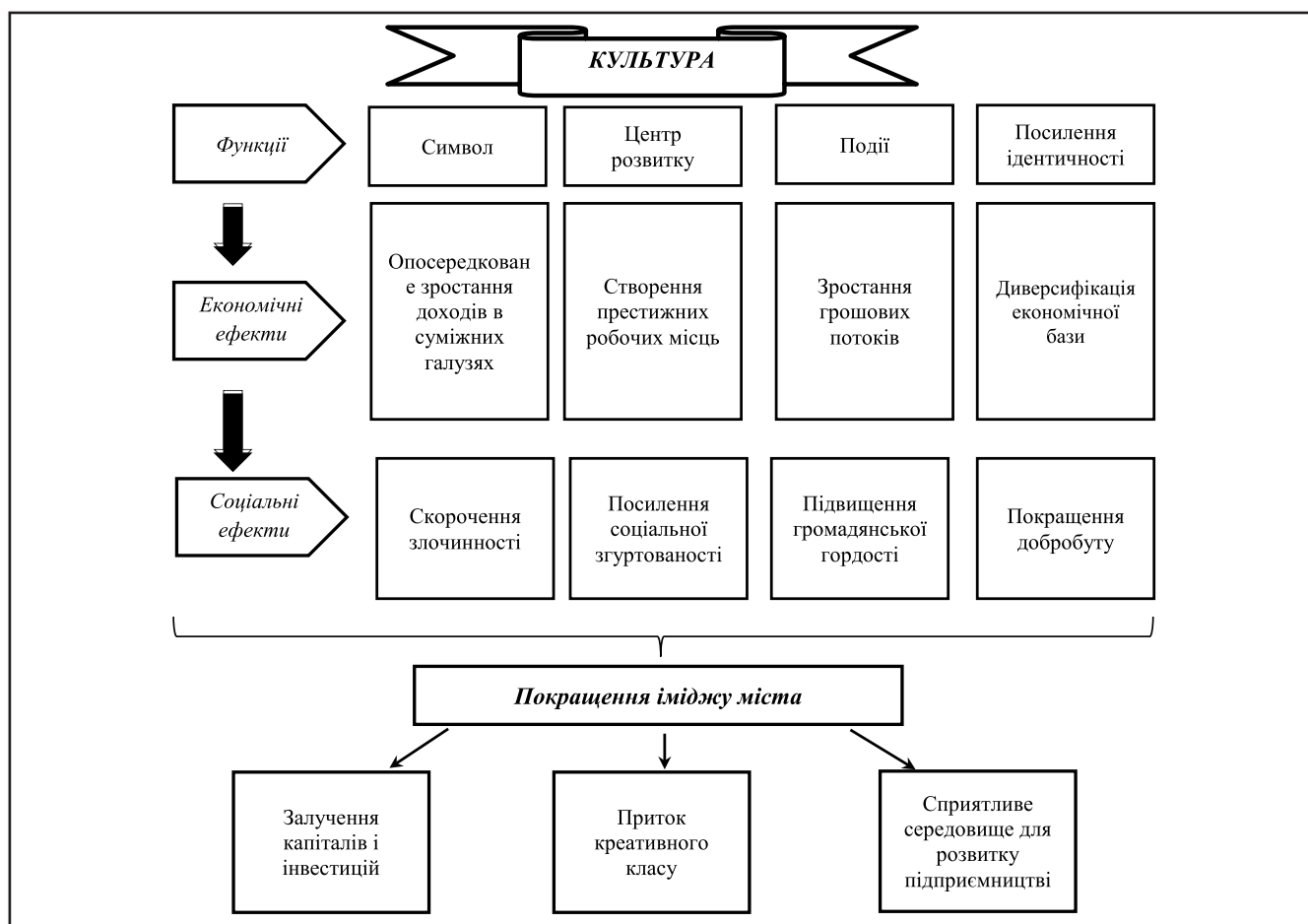

Рисунок 2. Значення культури в розвитку міста

Джерело: розроблено автором

го розпорощення. Останнє притаманно тим, галузям, цінність товарів і послуг яких зумовлюється або історичним розташуванням, або існують відокремлено та не залежать безпосередньо від супутніх товарів та послуг, а навпаки, самі можуть виступати їх джерелом. Критерій «корисність» – ілюструє співвідношення утилітарної цінності та культурної цінності в продукті або послугі [2]. Кожен з культурних індустрій притаманний власний допустимий рівень кластеризації, співвідношення утилітарної та культурної цінностей, потенціал до комерціалізації, та діапазон ринку охоплення.

Два з п'яти аналізованих критеріїв (діапазон ринку та характер локації творчої діяльності) мають просторовий характер. Для культури характерна єдності локального та глобального. Обидві категорії розглядаються тут «реляційним способом як просторові величини відмінностей, соціальні міри, які розмежовують простір (...), а перехід від локального до глобального масштабу – це не перехід від однієї окремої арени до іншої, а процес створення мережі посилення, який до-

зволяє об'єктам рухатися між різними «місцями розміщення» [13]. Таким чином фактор простору в контексті розміщення виробництва відіграє важливу роль в політиці розвитку міста.

Важливе питання механізму та масштабів поширення культурних товарів та послуг. Виявляється функціональна суперечність. Вони не можуть бути адресовані лише місцевим мешканцям, проте досить часто прив'язані до конкретної локації, навколо якої може бути сформована відповідна інфраструктура, перетворюючи пам'ятку архітектури на центр кластеризації.

За умов міського планування та забезпечення передумов формування креативних кластерів просторові чинники мають бути враховані, оскільки розбудова транспортної інфраструктури, логістика відіграють дуже важливу роль при промоції культурних об'єктів.

Характерні риси функціонування креативних кластерів:

1. Мобільність ресурсів: у кластері інновацій власне рух руху пронизує все навколишнє середовище.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2. Вирівнювання інтересів, стимулів та цілей: підприємства та особи, що входять до складу інноваційної групи, користуються спільними мережевими цінностями, діловими практиками та культурою. Відбувається кооперація при збереженні конкуренції. Незважаючи на те, що новатори конкурують один з одним, вони разом беруть участь у проектах, спрямованих на впровадження нових рішень. Подібним чином, венчурні капіталісти поділяють потік операцій та здійснюють спільне інвестування. Елементи спільної власності, порушують традиційні бар'єри між власниками та працівниками, а також узгоджують інтереси засновників, менеджерів, працівників, консультантів та інвесторів з успіхом підприємства.

3. Глобальні зв'язки та майно: взаємовідносини між людьми та фірмами в рамках культурних кластерів поширюються на відносини з іншими кластерами. Професіонали та керівники з інших країн часто допомагають своїм фірмам отримати доступ до ресурсів та ринків у країнах свого походження. Подібні міжнародні зв'язки дозволяють отримати доступу до активів та співпраці. Вони виходять за рамки релігійних, етнічних, територіальних та національних кордонів і дають стартапам глобальну перевагу. Глобальна мережа кластерів інновацій визначає три типи міжнародних зв'язків: слабкі, міцні та ковалентні. Слабкі зв'язки є випадковими зв'язками для обміну інформацією або взаємодії з бізнесом. Вони поточні і часто є каналом для відбору персоналу (витік інтелекту з території) та особистої мобільності. Довгострокові зв'язки – це чітко визначені зобов'язання щодо ведення спільного бізнесу. Контракти або трудові відносини, які дозволяють мобілізувати активи та людей з низькими транзакційними витратами. Ковалентні зв'язки виникають, коли географічно віддалені суб'єкти постійно і виконують важливі функції в різних місцях. Коли зв'язки між двома кластерами перетворюються на безліч постійних взаємозалежних зв'язків, які змушують об'єкти в кластері працювати скоординовано, ці сильно зв'язані кластери можна вважати Супер-кластером, де розвиток кожної підсистеми певною мірою зумовлений процесами, що відбуваються в іншому кластері.

Висновки

Створенню кластерів сприяє розвитку і посилює міста за допомогою робіт спрямованих на ре-

конструкцію чи реформування міського простору, створення символічного міського ландшафту.

Незважаючи на те, що підприємництво є потужною силою, яка породжує місцеве та економічне зростання, а державна політика може забезпечити сприятливі умови для його розвитку. Коли підприємці, скупчуються в певних географічних координатах навколо окремих культурних об'єктів, це вдалий прецедент для реалізації урядом публічної політики підтримки креативних кластерів. Це, як правило, не вимагає великих фінансових витрат.

Дослідження принципів розміщення об'єктів креативних індустрій набуває все більшого значення для регіональних кластерних ініціатив, а також інших програм, що сприяють підприємству. Культура формує сприятливе креативне середовище для створення підприємницької ініціативи та розвитку креативного класу.

Список використаних джерел

1. Зеленцова Е., Гладких Н. Творческие индустрии: теории и практики. – М.: Издательский дом «Классика XXI», 2009. – 240 с.

2. Проскуріна М.О. Значення просторових факторів в реалізації реформ культурного сектору в Україні// *European Journal of Economics and Management*, №1,2018. С.79–86. – https://eujem.cz/wp-content/uploads/2018/eujem_2018_4_1/12.pdf.

3. Тросби Д. Экономика и культура (Текст)/пер. с англ. И. Кушнareвой; Нац. исслед. Ун-т «Высшая школа экономики». – М.: изд. дом высшей школы экономики, 2013. – 256 с.

4. Флорида Р. Креативный класс: Люди, которые меняют будущее / Пер. с англ. – М.: Классика-XXI, 2005. – 430 с.

5. Хезмондалш Д. Культурные индустрии/ пер. с англ. И. Кушнareвой, под ред. А. Михалевой; Нац. исслед ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 456 с.

6. Bianchini F. and Parkinson M. Cultural Policy and Urban Regeneration, ed. by F. Bianchini and M. Parkinson. – Manchester: Manchester University Press, 1993. – P.220.

7. Bianchini F. Remaking European Cities: The Role of Cultural Policies// *Cultural Policy and Urban Regeneration*, ed. by F. Bianchini and M. Parkinson. – Manchester: Manchester University Press, 1993. – P. 1–20.

8. Boix R., Lazzeretti L., Hervés-Oliver J. L., De Miguel-Molina B., 2011. Creative clusters in Europe:

A microdata approach. European Regional Science Association, Barcelona.

9. Flew T., 2012b. Origins of creative industries policy. In: Flew T. (ed.), *The creative industries: Culture and policy*. SAGE Publications Ltd, Los Angeles: 9–32.

10. Florida R. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. — New York: Basic Books, 2002. — P. 416.

11. Hesmondhalgh D., Pratt A. C., 2005. Cultural industries and cultural policy. *International Journal of Cultural Policy* 11(1): 1–13.

12. Rumpel P., Slach O., Koutska J., 2010. Creative industries in spatial perspective in the old industrial Moravian–Silesian Region. *Ekonomie a Management*(4): 30–46.

13. Throsby D., 2008b. Modelling the cultural industries. *International Journal of Cultural Policy* 14(3): 217–232.

14. Tomczak P., Stachowiak K. Location patterns and location factors in cultural and creative industries. *Quaestiones geographicae* 34(2), 2015.

References

1. Zelentsova E., Hladkykh N. *Tvorcheskiye yndustry: teoryy y praktyky*. — M.: Yzdatelskyi dom «Klasyka KhKh1», 2009. — 240 s.

2. Proskurina M.O. *Znachennia prostorovykh faktoriv v realizatsii reform kulturnoho sektoru v Ukraini*// *European Journal of Economics and Management*, №1, 2018. S.79–86. — https://eujem.cz/wp-content/uploads/2018/eujem_2018_4_1/12.pdf.

3. Trosby D. *Экономыка у культура (Текст)*/ per. s anhl. Y. Kushnarevoi; *Nats. yssled. Un-t «Vysshaia shkola ekonomyky»*. — M.: yzd. dom vysshei shkoly ekonomyky, 2013. — 256 s.

4. Floryda R. *Kreatyvnyy klass: Liudy, kotorye meniaut budushchee* / Per. s anhl. — M.: Klasyka–KhKh1, 2005. — 430 s.

5. Khezmondalsh D. *Kulturnyye yndustry*/ per. s anhl. Y. Kushnarevoi, pod red. A. Mykhalevoi; *Nats. yssled un-t «Vysshaia shkola ekonomyky»*. — M.: Yzd. dom Vysshei shkoly ekonomyky, 2014. — 456 s. Bianchini F. and Parkinson M. *Cultural Policy and Urban Regeneration*, ed. by F. Bianchini and M. Parkinson. — Manchester: Manchester University Press, 1993. — P.220.

6. Bianchini F. *Remaking European Cities: The Role of Cultural Policies*// *Cultural Policy and Urban Regeneration*,

ed. by F. Bianchini and M. Parkinson. — Manchester: Manchester University Press, 1993. — P. 1–20.

7. Boix R., Lazzeretti L., Hervés–Oliver J. L., De Miguel–Molina B., 2011. *Creative clusters in Europe: A microdata approach*. European Regional Science Association, Barcelona.

8. DCMS, 2014. *Creative industries economic estimates*. Department for Culture, Media and Sport, London.

9. Flew T., 2012b. Origins of creative industries policy. In: Flew T. (ed.), *The creative industries: Culture and policy*. SAGE Publications Ltd, Los Angeles: 9–32.

10. Florida R. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. — New York: Basic Books, 2002. — P. 416.

11. Hesmondhalgh D., Pratt A. C., 2005. Cultural industries and cultural policy. *International Journal of Cultural Policy* 11(1): 1–13.

12. Rumpel P., Slach O., Koutska J., 2010. Creative industries in spatial perspective in the old industrial Moravian–Silesian Region. *Ekonomie a Management*(4): 30–46.

13. Throsby D., 2008b. Modelling the cultural industries. *International Journal of Cultural Policy* 14(3): 217–232.

14. Tomczak P., Stachowiak K. Location patterns and location factors in cultural and creative industries. *Quaestiones geographicae* 34(2), 2015.

Дані про автора

Гужва Ігор Юрійович,

д.е.н., заступник директора Державного науково–дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

e-mail: mfertua@gmail.com

Данные об авторе

Гужва Игорь Юрьевич,

д.э.н., заместитель директора Государственного научно–исследовательского института информатизации и моделирования экономики

e-mail: mfertua@gmail.com

Data about the author

Igor Guzhva,

Deputy Director of State Research Institute of Informatization and Economic Modeling Doctor of Sciences

e-mail: mfertua@gmail.com

Обґрунтування нової парадигми політики інноваційного розвитку регіонів України

Актуальність формування ефективної інноваційної політики розвитку регіонів обумовлює—ся насамперед тим, що саме вона покликана сприяти людському розвитку в регіонах, активному формуванню соціальної сфери як в їх межах, так і в державі загалом.

Рівноправна економічна співпраця України з іншими країнами світу, її реальна незалежність і безпека можливі лише при умові активного розвитку в регіонах країни вітчизняного науково—технологічного потенціалу та використання його для продукування і впровадження інновацій. Ось чому, здійснення в Україні ефективної інноваційної політики, підґрунтям якої мають стати нові знання та ефективне їх використання, повинно виступати одним з пріоритетних національних та регіональних інтересів держави. Однак, темпи інноваційного розвитку і зміна структури технологій українського виробництва, невідповідність значної частини вітчизняних товарів рівню сучасного наукового та технологічного забезпечення, що зумовлює їх неконкурентоспроможність на зовнішньому та внутрішньому ринках, засвідчують про недостатню увагу державної політики до стимулювання наукових розробок та їх впровадження.

Саме тому, надзвичайно важливим аспектом є дослідження теоретичних основ формування інноваційної політики розвитку регіонів, оскільки науково обґрунтоване їх використання забезпечуватиме ефективність інноваційних шляхів розвитку регіонів.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, регіон, нова парадигма політики інноваційного розвитку.

ЖИХОР О.Б.,
БАРАНОВА В.В.,
БУРКУН І.Г.

Обоснование новой парадигмы политики инновационного развития регионов Украины

Актуальность формирования эффективной инновационной политики развития регионов обуславливается, прежде всего, тем, что именно она призвана способствовать человеческому развитию в регионах, активному формированию социальной сферы как в их пределах, так и в государстве в целом.

Равноправное экономическое сотрудничество Украины с другими странами мира, ее реальная независимость и безопасность возможны только при условии активного развития в регионах страны отечественного научно—технологического потенциала и использования его для создания и внедрения инноваций. Именно поэтому, осуществление в Украине эффективной инновационной политики, основой которой должны стать новые знания и эффективное их использование, должно выступать одним из приоритетных национальных и региональных интересов государства. Однако, темпы инновационного развития и изменение структуры технологий украинского производства, несоответствие значительной части отечественных товаров уровню современного научного и технологического обеспечения, что приводит к их неконкурентоспособности на внешнем и внутреннем рынках, свидетельствуют о недостаточном внимании государственной политики к стимулированию научных разработок и их внедрению.

Именно поэтому, чрезвычайно важным аспектом является исследование теоретических основ формирования инновационной политики развития регионов, поскольку научно обоснованное их использование обеспечит эффективность инновационных путей развития регионов.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, регион, новая парадигма политики инновационного развития.

The substantiation of the new paradigm of the policy of innovation development of the regions of Ukraine

The relevance of the formation of an effective innovation for regional development policy is conditioned first of all by the fact that it is designed to promote human development in the region, the formation of active social sphere as within them, and in the state as a whole.

Equitable economic cooperation between Ukraine and other countries of the world, its real independence and security are possible only with the active development in the regions of the national scientific and technological potential and use it to create and innovate. That is why the implementation of an effective innovation policy in Ukraine, the basis of which must be new knowledge and effective use of it, should be one of the priority national and regional interests of the state. However, the pace of innovation and change in the structure of Ukrainian production technologies, a large part of the discrepancy of domestic goods level of modern scientific and technological support, which leads to their lack of competitiveness on the domestic and foreign markets, indicate the lack of attention of the state policy to encourage scientific research and their implementation.

That is why, an extremely important aspect is the study of the theoretical foundations for the formation of an innovative policy for the development of regions, since scientifically based use of them will ensure the effectiveness of innovative ways of developing regions.

Keywords: *innovations, innovative development, region, a new paradigm of innovation development policy.*

Постановка проблеми. Сутність інноваційної політики розвитку регіону має дуальний характер: з одного боку, виходячи із загальнодержавних та регіональних інтересів, повинна здійснюватись практична діяльність держави в регіонах, що базується на інноваційних елементах управління та сприяння формуванню інноваційного клімату територій, з іншого боку, така політика повинна забезпечувати розвиток регіонів за допомогою поширення інновацій та ефективного використання інноваційного потенціалу регіону. На нашу думку, оптимальне поєднання цих двох складових забезпечуватиме дієвість інноваційної політики розвитку регіону, яка створюється з метою забезпечення збалансованого динамічного розвитку регіону за допомогою інноваційних елементів у механізмі реалізації даної політики для формування інноваційного клімату та шляхом впровадження інновацій у всі сфери господарювання, виходячи із можливостей інноваційного потенціалу регіону.

З огляду на це, вважаємо за потрібне дослідження проводити у цих двох напрямках для визначення, цілей, завдань і функцій інноваційної політики розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інновації та політика інноваційного розвитку в економічній системі регіону досліджувалися багатьма сучасними вітчизняними та зарубіж-

ними економістами. Так, серед українських вчених, що внесли вагомий внесок у розвиток регіональної економіки та інноваційної діяльності, слід відмітити праці А. Алімова, М. Долішнього, О. Жихор, Ю. Бажала, О. Галушко, В. Геєця, Н. Гончарової, Б. Данилишина, С. Дорогунцова, Е. Зіня, О. Кухленко, Б. Малицького, Ю. Ніколенка, М. Паламарчука, В. Павлова, Ю. Пахомова, В. Пили, О. Сологуб, Д. Стеценка, М. Туган-Барановського, М. Фащевського, Л. Чернюк, В. Чижової, М. Чумаченка, І. Ястремського та ін. Заслужують на увагу й праці зарубіжних авторів, а саме: С. Валдайцева, Р. Гаррода, П. Дасгупта, П. Друкера, П. Завліна, А. Казанцева, М. Калецькі, В. Лівшица, Ф. Махлупа, Л. Мінделі, Д. Неймана, Б. Санто, Р. Селі, Р. Солоу, Д. Стіглера, Д. Стігліца, С. Фішера, І. Шумпетера, Ю. Яковца та ін. Однак, слід зауважити, що проблемам побудови та створення парадигми політики інноваційного розвитку регіонів уваги приділяється недостатньо і тому це потребує подальших досліджень.

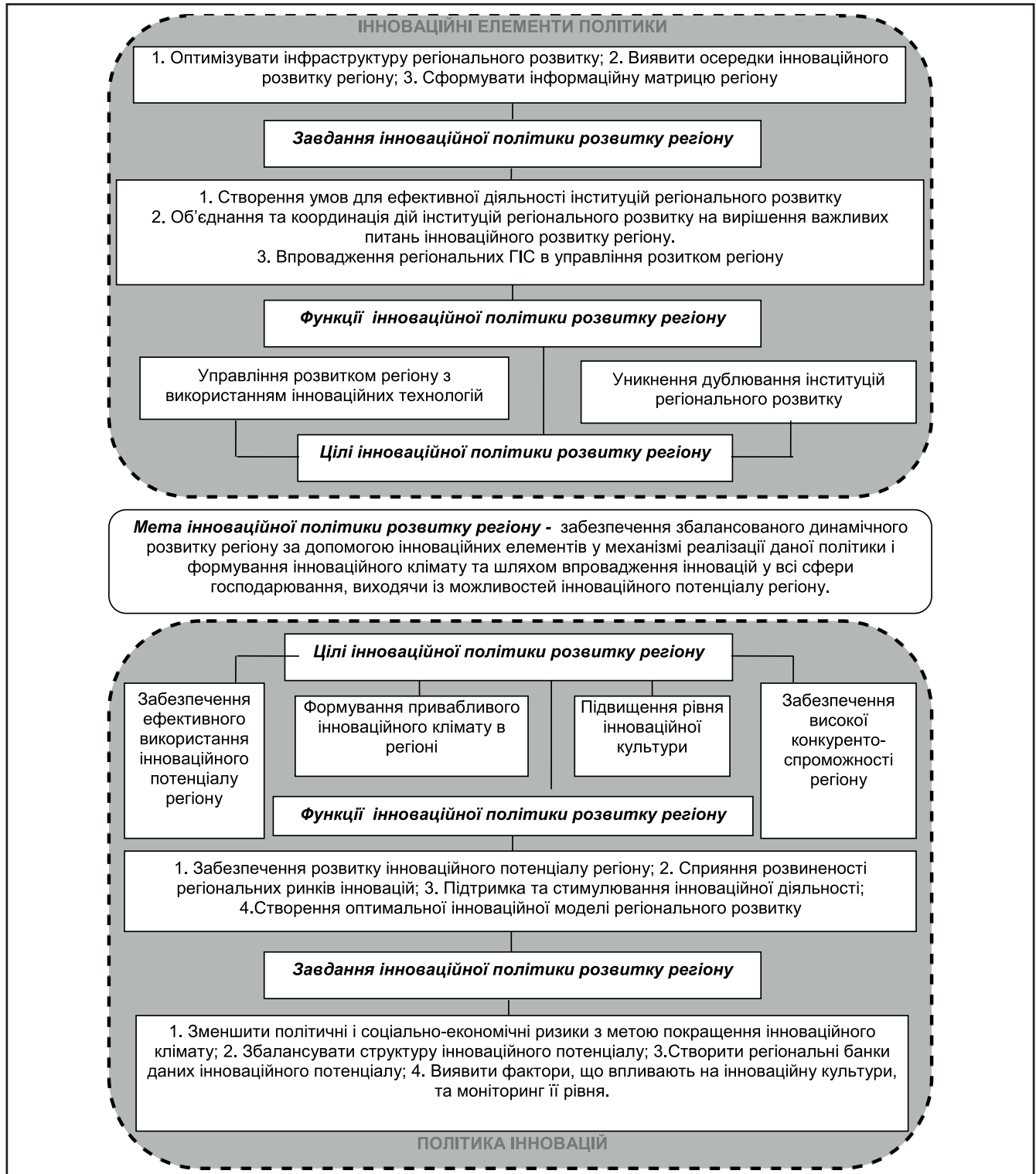
Мета статті. Дослідження інноваційної політики розвитку регіону виходячи із загальнодержавних та регіональних інтересів, а також ефективного використання інноваційного потенціалу регіону для визначення, цілей, завдань і функцій нової парадигми інноваційної політики розвитку регіонів України.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Виклад основного матеріалу. Особливе місце в контексті інноваційних моментів в управлінні та сприянні розвитку регіонів слід відвести інституційній складовій розвитку регіону, зокрема розвитку мережі державних і недержавних інституцій, здатних ефективно реалізовувати завдання інно-

ваційної політики розвитку регіону з репрезентуванням інтересів держави та суспільства [2].

Зазначимо, що в Україні основними виконавцями регіональної політики та стратегій розвитку регіону виступають органи влади та частково агенції регіонального розвитку, у той час коли

Модель нової парадигми інноваційної політики розвитку регіону

* складено авторами

в європейських державах значну роль у цьому процесі відіграють й інші інституції. М. Лендшел у роботі [5] було узагальнено досвід європейських країн і наведено класифікацію інститутів, які безпосередньо залучаються до процесу розвитку територій (окрім органів державної влади та місцевого самоврядування різного рівня): асоціації муніципалітетів; національні агентства розвитку; торгово-комерційні та промислові палати; технополіси; бізнесові та інноваційні центри; регіональні фінансові компанії; приватні консультанти та експерти; профспілки; організації, які займаються працевлаштуванням населення; організації, які спеціалізуються у поширенні нових технологій; бізнес-інкубатори; венчурні фонди; гарантійні фонди; благодійні фонди; місцеві агентства розвитку; комунальні фундації; заклади вищої освіти та регіональні наукові центри; технологічні дослідницькі лабораторії (Research & Development); агентства регіонального розвитку. Як бачимо, в Європі розвитку територій можуть сприяти усі громадські інституції. В регіонах України діють наступні державні та недержавні інституції, які впливають чи потенційно можуть впливати на регіональний розвиток та регіональне управління [4]: місцеві органи державної виконавчої влади; територіальні органи центральних органів виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; окремі суб'єкти підприємництва чи їх структурні підрозділи; об'єднання громадян та їх структурні підрозділи, які відповідно до своїх статутів займаються проблемами регіонального розвитку (місцеві відділення Асоціації міст, Спілки лідерів місцевих та регіональних влад України та аналогічні об'єднання громадян з місцевим статусом), а також профспілки. Також сюди слід ще віднести Агенції регіонального розвитку. Їх об'єднано в Асоціацію Агенцій регіонального розвитку України (ААРПУ), яку створено з метою сприяння створенню інституційних засад та інших сприятливих передумов для системної реалізації державної регіональної політики, динамічного збалансованого розвитку територій, гармонійного взаємоузгодження державних та місцевих інтересів шляхом налагодження і підтримання ефективної взаємодії центру та регіонів, координації діяльності своїх членів.

Серед основних завдань діяльності ААРПУ виділяють [1]: координація спільних дій ААРПУ (або її окремих членів) з центральними та місцевими

виконавчими органами влади і органами місцевого самоврядування з розробки і впровадження програм та проектів територій; формування та підтримка корпоративних стандартів якості діяльності членів ААРПУ; залучення ресурсів для розвитку ААРПУ та її членів; інформаційне забезпечення діяльності членів ААРПУ (зокрема поширення кращих практик). Вважаємо за потрібне дану сукупність критеріїв, що мають організаційний, стратегічний та функціональний характер, доповнити ще такими: проводити різнопланову діяльність для стимулювання регіонального розвитку; всебічно підтримувати (консультуванням, фінансово) опорні точки інноваційного розвитку регіону. В узагальненому вигляді автори здійснили згоду побудувати модель нової парадигми інноваційної політики розвитку регіонів України, яку наведено на рисунку.

Крім того, слід відзначити консерватизм діючої в Україні системи регулювання регіонального розвитку. По-перше, це обумовлено особливостями попередньої системи регулювання регіонального розвитку, в основу якої покладено адміністративно-командний механізм регулювання господарських процесів на всіх рівнях економіки. По-друге, фаховою невідповідністю більшості керівників державної виконавчої влади регіонального рівня та місцевого самоврядування до роботи в умовах нової господарської системи, принципово відмінної від попередньої [3]. Реалії сьогодення вимагають застосування цілком нових інноваційних підходів в управлінні соціально-економічним розвитком регіону.

Висновки

Таким чином, створені умови інноваційною політикою розвитку регіону мають забезпечити відповідність Агенціям регіонального розвитку усім вищеперерахованим критеріям, які в кінцевому результаті суттєво впливатимуть на регіональний розвиток. При цьому, необхідно наголосити не на розширенні мережі Агенцій регіонального розвитку, а на її розбудові та ефективності з врахуванням досвіду провідних Європейських держав. Реалізація даної функції дозволить створити оптимальну та дієву інфраструктуру регіонального розвитку – систему інституцій (агентств регіонального розвитку), які б мали можливість працювати на забезпечення розвитку регіону. Очевидно, що головною ціллю інноваційної по-

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

літики розвитку регіону в даному контексті буде уникнення дублювання інституцій, що прямо чи опосередковано впливатимуть та забезпечуватимуть розвиток регіону. Адже, не кількість, а підвищення ролі і відповідальності інституцій за розвиток регіону та вирішення важливих регіональних проблем є вкрай необхідним в сучасних умовах на шляху до євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Асоціація Агенцій регіонального розвитку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narda.org.ua/>
2. Жихор О.Б. Особливості формування стратегій інноваційного розвитку проблемних і слаборозвинених регіонів України / Жихор О.Б., Баранова В.В., Ковальчук А.В. // Маркетингові аспекти управління інноваційним розвитком: монографія / за ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: «Папірус», 2014. – С. 83–90.
3. Карпов І. Технологічне та кадрове забезпечення реалізації стратегії розвитку регіону // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 4 (24). – С. 131.
4. Керещман В. Проблеми формування регіональної політики та регіонального управління в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.230.3/science/idurr/kerecman.doc>
5. Лендель М. Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.230.3/science/idurr/lendel.doc>

References

1. Asociacija Agencij regionalnog razvutky Ukrainu [Association of Regional Development Agencies of Ukraine] (n.d.). Retrieved from <http://www.narda.org.ua/>
2. Zhykhor E., Baranova V., Kovalchuk A. (2014). Osoblyvosti formyvannia strategij innovacijnogo rozvutky problemnux i slaborozvunenux regioniv Ukrainu [Features of formation of strategies for innovative development of problem and underdeveloped regions of Ukraine]. Marketungovi aspektu upravlinnia innovacijnrv rozvutkom – Marketing aspects of management of innovative development (pp. 83–90). Sumy. «Papyrus» [in Ukrainian].
3. Karpov I. Texnologishne ta kadrove zabespeshennia realizacii strategii rozvutky regiony (2005). Aktyalni problemu dergavnogo upravlinnia [Actual problems of public administration], Odesa, 4 (24), 131. [in Ukrainian].
4. Kerecman V. Problemu formyvannia regionalnoi politiki ta regionalnogo upravlinnia v Ykraini [Problems of

the formation of regional policy and regional governance in Ukraine] (n.d.). Retrieved from <http://194.44.230.3/science/idurr/kerecman.doc>

5. Lendel M. Novi instutycijni mexanizmu regionalnogo rozvutky v Evropi [New institutional mechanisms for regional development in Europe] (n.d.). Retrieved from <http://194.44.230.3/science/idurr/lendel.doc>

Дані про автора

Жихор Олена Борисівна,

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та маркетингу, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
e-mail: abyss.olena@gmail.com

Баранова Валерія Вадимівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
e-mail: valeria_baranova@ukr.net

Буркун Ірина Григорівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
e-mail: iburkun@ukr.net

Данные об авторе

Жихор Елена Борисовна,

д.э.н., профессор, профессор кафедры экономики и маркетинга, Национальный аэрокосмический университет им. М.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

e-mail: abyss.olena@gmail.com

Баранова Валерия Вадимовна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры туристического бизнеса и страноведения, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

e-mail: valeria_baranova@ukr.net

Буркун Ирина Григорьевна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономической теории, Национальный аэрокосмический университет им. М.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

e-mail: iburkun@ukr.net

Data about the author

Olena Zhykhor,

Doctor of Science (Economic), Professor of the Department of Economics and Marketing, N.E. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

e-mail: abyss.olena@gmail.com

Valeria Baranova,

PhD in Economic, Associate Professor of the
Department of Tourism Business and Country Studies,
V.N. Karazin Kharkiv National University
e-mail: valeria_baranova@ukr.net

Irina Burkun,

PhD in Economic, Associate Professor of the
Department of Economic Theory, N.E. Zhukovsky National
Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»
e-mail: iburkun@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

УДК 331:316.32

DOI: 10.5281/zenodo.1304228

СУНДУК А.М.

Формування робочих місць в промисловості у контексті дії глобальних соціальних трендів

Предметом дослідження є формування ринку робочих місць в Україні, зокрема, в промисловості у контексті глобалізаційних викликів.

Метою дослідження є наукові засади формування ринку робочих місць в промисловості у сучасних умовах.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно-функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність формування ринку робочих місць в промисловості у контексті глобалізаційних викликів.

Галузь застосування результатів. Система економічних наук, державного управління, ширше коло методологічних аспектів соціальних наук та демографії.

Висновки. Проведено дослідження місця та значення дії соціальних трендів глобального рівня щодо можливостей формування робочих місць в промисловому комплексі. Показано, що в питаннях впливу глобальних трендів стосовно ринку праці (як елементу ендогенного середовища) важливу роль відіграє механізм транспарентності. Досліджено групу трендів для соціальної сфери. Показано можливі канали впливу зазначених процесів щодо формування робочих місць в промисловому комплексі.

Ключові слова: глобальний соціальний тренд, транспарентність, промисловість, робочі місця.

СУНДУК А.М.

Формирование рабочих мест в промышленности в контексте действия глобальных социальных трендов

Предметом исследования является формирование рынка рабочих мест в Украине, в частности в промышленности в контексте глобализационных вызовов.

Целью исследования является научные основы формирования рынка рабочих мест в промышленности в современных условиях.

Методи дослідження. В роботі використана сукупність наукових методів і підходів, в том числі системний, структурно–функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальне єдинство дослідження.

Результати роботи. В статті обґрунтована необхідність формування ринку робочих місць в промисловості в контексті глобалізаційних викликів.

Область застосування результатів. Система економічних наук, державного управління, широкий круг методологічних аспектів соціальних наук і демографії.

Висновки. Проведено дослідження місця і значення дії соціальних трендів глобального рівня стосовно можливостей формування робочих місць в промисловому комплексі. Показано, що в питаннях впливу глобальних трендів по відношенню до ринку праці (як елемента ендогенної середовища) важливу роль грає механізм прозорості. Досліджено групу трендів для соціальної сфери. Показано можливі канали впливу вказаних процесів на формування робочих місць в промисловому комплексі.

Ключові слова: глобальний соціальний тренд, прозорість, промисловість, робочі місця.

SUNDUK A.M.

Formation of work places in industry in the context of the effect of global social trends

The subject of the study is the creation of a job market in Ukraine, in particular, in industry in the context of globalization challenges.

The purpose of the study is the scientific basis for the formation of a job market in industry in modern conditions.

Research methods. The work uses a set of scientific methods and approaches, including systemic, structural–functional, historical, logical, which allowed to ensure the conceptual unity of research.

Results of work. The article substantiates the need for the creation of a job market in industry in the context of globalization challenges.

The field of application of results. The system of economic sciences, public administration, a wide range of methodological aspects of social sciences and demography.

Conclusions. The place and significance of the social trends of the global level regarding the possibilities of creating jobs in the industrial complex are researched. It is shown that the mechanism of transparency plays an important role in the issues of the influence of global trends on the labor market (as an element of the endogenous environment). A group of trends for the social sphere are researched. The possible channels of influence of these processes on creation of workplaces in the industrial complex are shown.

Key words: global social trend, transparency, industry, workplaces.

Постановка проблеми. Світові соціально–економічні процеси на початку XXI століття вступили в період глибоких, всеохоплюючих і кардинальних змін, результатом реалізації яких повинна стати нова конфігурація світового устрою, оновлена картина світу. Протягом останніх десятиліть обмін капіталом, товарами, послугами, а також інформацією стає звичною нормою сучасних міжнародних відносин. Однак, масштаби цих процесів стають дедалі всеохоплюючими. Для обслуговування цих потоків створена необхідна інфраструктура, діяльність якої спрямова-

на на забезпечення стабільного функціонування міжнародної соціально–економічної системи.

Визначальною характеристикою сучасної світової соціально–економічної системи є те, що вона розвивається в контексті переходу від індустріальної до постіндустріальної стадії виробництва, яке з промислового етапу поступово трансформується в напрямі інформаційного, пов'язаного з широким використанням новітніх технологій та науково–технічних розробок. Особливістю постіндустріальної економіки є її яскраво виражена інноваційна спрямованість.

Торкаються глобальні процеси і соціальної сфери, коли, під впливом наведених процесів формується територіальна диференціація щодо параметрів розвитку соціального сектору, відбувається трансформація базових параметрів ринку праці, поширюються і розвиваються нові форми зайнятості. Ці процеси визначають можливості формування робочих місць в промисловості.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Аналізуючи розробки з цього питання, варто акцентувати увагу на тому, що існує значна кількість публікацій, які досліджують окремі аспекти розвитку ринку праці, формування робочих місць під впливом процесів глобалізації. До числа подібних праць можливо зарахувати розробки Березюк Р.А. і Шиманської О.А. [1], Жадан О.В. [2], Іляш О.І. [3] та ін. Роботи цих вчених формують уявлення щодо особливостей поширення глобалізаційних процесів у соціально–трудої сфері, визначають їх базові характеристики, формують підходи та шляхи до поліпшення ситуації.

Разом з тим, малодослідженими залишаються галузеві питання розвитку ринку праці та формування нових робочих місць у контексті дії глобальних процесів, дослідження каналів впливу цих процесів на характеристики ринку праці. Виходячи з цього, метою статті є визначення місця та значення дії соціальних трендів глобального рівня щодо можливостей формування робочих місць в промисловому комплексі.

Метою статті є наукові засади формування ринку робочих місць в промисловості у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Ринок праці держави, у власному розвитку, відчуває вплив основних глобальних мегатрендів, до основних серед яких можна віднести наступні: стабільні темпи приросту населення Землі, уніфікація засад розвитку соціальної сфери, зростання рівня територіальної диференціації соціального сектору, посилення соціальної несправедливості, трансформація базових параметрів ринку праці та ін. Більшою або меншою мірою система враховує ці основні напрями розвитку, однак рецепція відбувається з кореляцією на існуючі особливості.

Важливим процесом є уніфікація засад розвитку соціальної сфери. Наявна ситуація, коли соціальні процеси в своєму розвитку орієнтуються на систему правових актів глобального значення. Міжнародні організації формують переліки

законів, рекомендацій, які визначають пріоритетні принципи розвитку певних сфер, а також слідкують за їх виконанням. одного боку, це може поліпшити реалізацію соціальної політики на міжнародному рівні, так як більшість країн буде орієнтуватися на загально визнані цивілізовані принципи, з іншого – зменшити роль держави у визначенні основ власного розвитку.

Актуальною є територіальна диференціація щодо параметрів розвитку соціального сектору, яка напряму залежить від особливостей перебігу як світових процесів, так і тих, що відбуваються в межах країн. Зважаючи на те, що основний потенціал концентрується в межах провідних економічних держав, які формують «верхній полюс» за розвитком, то саме вони отримують максимальну вигоду від збереження такого стану, решта ж задовольняється поточною ситуацією. В умовах, які склалися, кожна країна повинна розвивати наявні та шукати нові можливості розвитку соціального сектору на основі як власних напрацювань, так і використання запозиченого досвіду.

Важливою виступає трансформація базових параметрів ринку праці. Ринок праці завжди відіграв важливу роль у житті кожної нації. У минулі століття він розвивався помірними темпами відповідно до історичних змін соціально–економічного середовища. У сучасних умовах відбувається більш швидка трансформація основних параметрів ринку праці, які торкаються також і суміжних сфер (наприклад, взаємодії праці і капіталу).

Прояв глобальних процесів та їх вплив щодо формування робочих місць в промисловості стає можливим через дію механізму транспарентності. Зазначимо, що для України транспарентність у сучасному розумінні є новим явищем. Подібна новизна полягає в тому, що з набуттям нею статусу окремого суб'єкта міжнародних відносин держава сама змушена регулювати зовнішні впливи і контролювати особливості їх перебігу у власних територіальних межах. Враховуючи масштабність глобальних процесів, завдяки механізму транспарентності вони отримують змогу впливати на внутрішній простір держави, внутрішню політику, системи, ринки, розвиток економічних суб'єктів та кожного громадянина. Крім того, транспарентність визначається не меншим впливом на зовнішні контакти держави, у значній кількості випадків формуючи їх окремі риси. У зв'язку з цим, держава повинна адек-

ватно оцінювати можливості механізму як щодо внутрішньої, так і зовнішньої політики, а також характеристики її розвитку.

Як показують приклади, можливо виділити ряд етапів прояву транспарентності, які уможливають перехід глобального впливу в межі внутрішнього простору держави (рис.). Подібний алгоритм характерний і під час дії глобальних процесів щодо ринку праці.

Вплив глобалізації на ринки праці промисловості відбувається за такими основними напрямками.

1. Зміна структури зайнятості. Внаслідок синергійного ефекту глобалізації та технологічної революції відбуваються фундаментальні зрушення, проявом яких є зниження частки виробничого сектора і зростання сектора послуг, деконцентрація промислового виробництва, зрушення його в галузевій структурі тощо.

2. Дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць (дисбаланс між створенням та їх ліквідацією). За оцінку економістів, у довготривалій перспективі створення робочих місць буде переважати над їх ліквідацією. Однак зміниться їх структура, види робіт, географічне розташування тощо.

3. Зміна структури попиту на робочу силу. В умовах глобалізації однією з проблем стає скорочення попиту на некваліфіковану робочу силу, нездатну до перенавчання.

4. Перенесення виробництв до країн із дешевою робочою силою. Під впливом лібералізації зовнішньої торгівлі, розширення меж відкритості національних товарних та фінансових ринків, зростання конкуренції між товаровиробниками відбуваються суттєві зміни в структурі та масш-

табах зайнятості. Разом зі створенням робочих місць у таких країнах це в майбутньому сприятиме підвищенню їх якості.

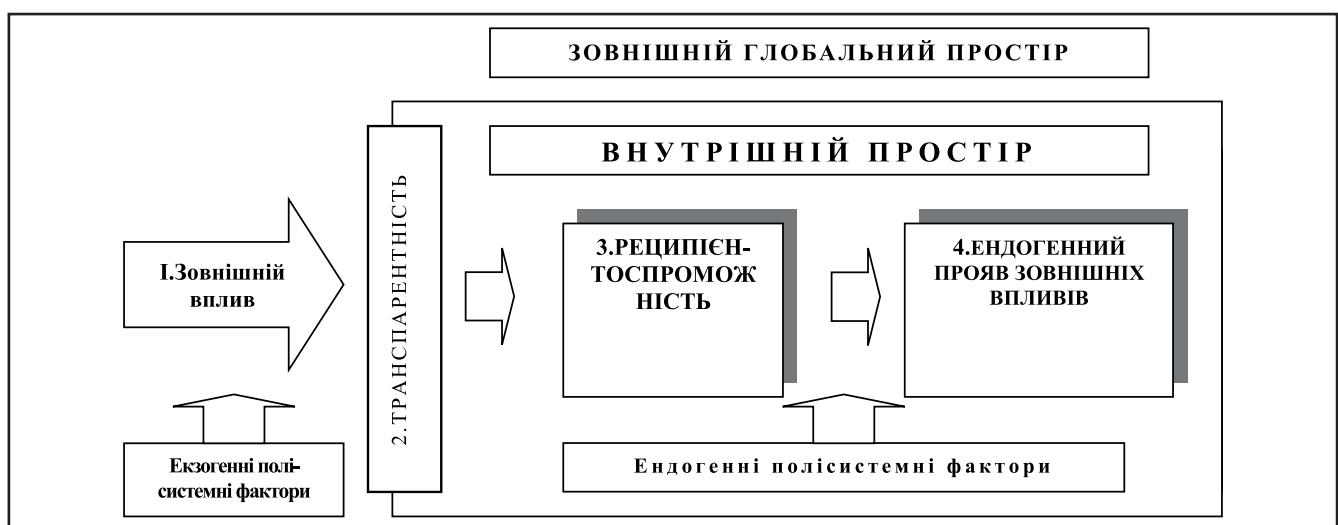
5. Підвищення мобільності робочої сили, інтенсифікації міграційних процесів, наслідки яких є непередбачуваними. Трудова міграція в цивілізованому вигляді є явищем економічно вигідним, оскільки на національному ринку завжди існують робочі місця, непривабливі для місцевого населення.

6. Розвиток нетрадиційних форм зайнятості, віртуалізація праці та її інтелектуалізація. Глобальні виклики вимагають особливої мобільності і здатності адаптуватись до швидких змін.

7. Відплив висококваліфікованої робочої сили. Сучасні глобалізаційні процеси сприяють підвищенню попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку транснаціональних компаній. Надзвичайно гострою є проблема інтелектуальної міграції з України. Втрачаючи людський капітал високої якості, держава несе величезні збитки, позбавляє себе перспективи швидкого розвитку. Натомість інтелектуальний потенціал країни починає працювати на інші держави.

В умовах глобалізації ринок праці промисловості переходить на новий рівень розвитку ринку робочої сили, що забезпечує посилення зв'язків між країнами світу. При цьому не менш важливим є вплив глобалізації на міжнародний ринок праці, що проявляється через такі фактори:

- формування попиту на високоосвічених спеціалістів, здатних постійно підвищувати кваліфікацію;
- підвищення попиту на представників професій, пов'язаних з інформаційними технологіями;
- зменшення ролі жорсткого регламенту праці;

Транспарентність у системі реалізації потенціалу зовнішнього впливу

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

– зростання рівня професійної мобільності тощо. Таким чином можна відзначити, що сутність глобалізації у сфері трудових відносин полягає в посиленні процесів взаємозалежності, взаємозв'язку та взаємопроникненні ринків робочої сили різних країн, які відбуваються на основі переміщення трудових ресурсів з урахуванням інтересів окремих країн, що, як наслідок, веде до формування глобального ринку праці.

Висновки

Розвиток сучасної економіки характеризується суттєвими змінами у сфері зайнятості в умовах переходу до інформаційного суспільства. Інтеграція України в глобальний інформаційний простір і глобальну інформаційну економіку перетворили соціально–трудова відносини на фактори, що потребують зваженого державного регулювання.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що прояв глобальних процесів та їх вплив щодо формування робочих місць в промисловості стає можливим через дію механізму транспарентності. Вплив глобалізації на ринки праці промисловості відбувається за такими основними напрямками як зміна структури зайнятості, формування дисбалансу між структурою робочої сили та робочих місць, зміна структури попиту на робочу силу та ін.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що однозначно не можна передбачити наслідків глобалізації щодо формування робочих місць у промисловості, як і не можна адміністративними засобами виключити країну зі світових процесів. Тому необхідно здійснювати наукові пошуки шляхів пристосування національного ринку праці до впливів процесів глобалізації.

Список використаних джерел

1. Березюк Р.А. Глобалізація і проблеми трудової міграції / Березюк Р.А., Шиманська О.А. // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 8. – С.234–243.
2. Жадан О.В. Проблеми і протиріччя поширення глобалізаційних процесів у соціально–трудова сфері / Жадан О.В. // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 2 (37). – С. 157–164.
3. Іляш О.І. Ринок праці у контексті сучасних тенденцій глобалізації економіки / Іляш О.І., Крижанівська О.А. // Науковий вісник. Національний Лісотехнічний університет України. – 2007, вип. 17.1. – С. 170–173.
4. Лісогор Л.В. Формування конкурентних відносин на ринку праці України в умовах посилення процесів

глобалізації / Лісогор Л.В. // Вісник ТАНГ. – 2002. – № 8. – С. 163–169.

References

1. Berezyuk R.A. Hlobalizatsiya i problemy trudovoyi mihratsiyi / Berezyuk R.A., Shymanska O.A. // Visnyk TANH. – 2002. – № 8. – S.234–243.
2. Zhadan O.V. Problemy i protyrichchya poshyrennya hlobalizatsiynnykh protsesiv u sotsialno–trudoviy sferi / Zhadan O.V. // Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya. – 2012. – Vyp. 2 (37). – S. 157–164.
3. Ilyash O.I. Rynok pratsi u konteksti suchasnykh tendentsiy hlobalizatsiyi ekonomiky / Ilyash O.I., Kryzhaniv'ska O.A. // Naukovyy visnyk. Natsional'nyy Lisotekhnichnyy universytet Ukrayiny. – 2007, vyp. 17.1. – S. 170–173.
4. Lisohor L.V. Formuvannya konkurentnykh vidnosyn na rynku pratsi Ukrayiny v umovakh posylennya protsesiv hlobalizatsiyi / Lisohor L.V. // Visnyk TANH. – 2002. – № 8. – S. 163–169.

Дані про автора

Сундук Анатолій Миколайович,

зав. відділом проблем економіки земельних і лісових ресурсів, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60
e-mail: 28326@ukr.net

Данные об авторе

Сундук Анатолий Николаевич,

зав. отделом проблем экономики земельных и лесных ресурсов, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, Государственное учреждение «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины»

01032, м. Киев, бульвар Тараса Шевченка, 60
e-mail: 28326@ukr.net

Data about the author

Anatoliy Sunduk,

Head Department of Problems of Economics of Land and Forest Resources, Doctor of Economics, Senior Researcher, State Institutions «Institute of the Natural Resources Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine»

01032, Kyiv, Taras Shevchenko Boulevard, 60
e-mail: 28326@ukr.net

Розвиток соціального партнерства в комплексі заходів гуманізації суспільства

В контексті рішення завдань гуманізації суспільства здійснюється вивчення можливостей соціального партнерства. На тлі посилення європейського вектору міжнародної інтеграції фіксуються визначні напрямлення його динаміки. Для подальшого вдосконалення реформ зроблені висновки щодо тенденцій розвитку його форм і механізмів.

Ключові слова: гуманізація, соціальне партнерство, трипартизм, виробнича демократія, соціально-економічний розвиток, постіндустріальні трансформації.

ШЕДЯКОВ В.Е.

Развитие социального партнерства в комплексе мер гуманизации общества

В контексте решения задач гуманизации общества проводится изучение возможностей социального партнерства. На фоне усиления европейского вектора международной интеграции фиксируются определяющие направления его динамики. Для дальнейшего совершенствования реформ сделаны выводы о тенденциях развития его форм и механизмов.

Ключевые слова: гуманизация, социальное партнерство, трипартизм, производственная демократия, социально-экономическое развитие, постиндустриальные трансформации.

SHEDYAKOV V.E.

Social partnership's development in the complex of measures of society's humanization

In the context of solving the tasks of society's humanization, the possibilities of social partnership are being explored. Against the background of the strengthening of the European vector of international integration, the determining directions of its dynamics are fixed. To further improve the reforms, conclusions about the trends in the development of its forms and mechanisms are drawn.

The results of the analysis of social partnership as a factor of social consent in the labour sphere and in society as a whole and, consequently, – sustainable security and development of cultural-civilizational world are given.

The connection between social partnership and industrial democracy are learned.

The dynamics of the conditions for realising of the balance of the strategy and tactics of change are examined.

The potential of social partnership for the harmony of interests in society and the formation of socially responsible behaviour is analysed. Transformations of labour relations are considered in the context of the law of uneven historical development.

From the author's point of view, the system of social partnership can contribute to the creation of favourable conditions for the development of organizational and managerial relations in the production sphere, and for the formation of civil skills and the position of workers.

So, for a radical extension of the field of public participation in the work (especially in the labour and management) is necessary to further improve the conditions for a permanent methodological and professional training and retraining.

Keywords: humanization, social partnership, tripartism, industrial democracy, social and economic development, post-industrial transformations.

Постановка проблеми. З підвищенням потенціалу творчої потуги людства на авансцену футуродіагностики виходять питання не стільки за-

доволення найпростіших потреб, скільки якості подальшого їх формоутворення, а, отже, рівня балансу процесів акультурації / соціалізації

та індивідуалізації. З одного боку, критичним для ойкумени стає освоєння вже створеної попередніми поколіннями матеріальної і духовної культури, з іншого, – трансформація особистості, вектор змін її інтересів. Серед напрямків гуманізації суспільних відносин і досягнення соборності суспільства зараз найважливіше місце зайняли механізми соціальної відповідальності, комплексність яких перетворюється в найважливіший фактор гармонії інтересів. Зокрема, соціальне партнерство демонструє свою якість необхідного елементу в забезпеченні збереження та зростання соціокультурного капіталу та підйому продуктивних сил суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На цей час накопичено величезний теоретико–практичний арсенал використання політико–економічних засобів і організаційно–управлінських інновацій для олюднення умов життєдіяльності, зокрема, в дослідженнях А. Агга, М. Альберта, А. Аткинсона, К. Батаєвої, Г. Беккера, П. Вейла, Х. Верхана, Т. Вінштейна, Ф. Воула, Дж. Гелбрейта, П. Гембла, П. Діксона, Е. Денісона, Е. Дюркгейма, Д. М. Кейнса, Е. Лібанової, Ф. Ліста, К. Макконелла, К. Маркса, Г. Маркузе, У. Мерса, І. Месзароса, Ф. Мечлупа, В. Ойкена, Р. Оуена, М. Паренти, А.С. Пігу, К. Поппера, Дж. Ріфкіна, Дж. Сіммонса, А. Сміта, Г. Спенсера, Д. Стігліца, Т.А. Стюарта, І. Тодріної, А. Томпсона, У. Фарра, В.Дж. Хадсона, Ф.А. Хайека, Дж. Харрінгтона, Т. Шульца, С. Щегель тощо. В контексті вдосконалення форм і механізмів організації соціального партнерства та розгортання громадянського діалогу закони управління були опрацьовані на мікро– і на макрорівнях такими авторами, як О. Акіліна, А. Балашов, М. Бутко, С. Вакуленко, Е. Вільховніченко, В. Голюков, І. Гончарова, Н. Горлач, О. Грішнова, В. Гуляев, В. Данюк, В. Дієперов, І. Дубровський, В. Жуков, М. Ліборакіна, В. Кабаліна, Е. Катихін, В. Ковальов, А. Колосок, А. Колот, Л. Конарева, Ю. Конопліна, Є. Крихтін, В. Кузнецов, К. Кязімов, О. Мірошніченко, Г. Назарова, В. Новіков, Ю. Одегов, С. Одяков, Н. Оленевич, Л. Омелянович, С. Перегудов, О. Пирогов, П. Романов, О. Руденок, Л. Рязанова, В. Степаненко, В.Усенін, С. Хохлаєв.

Постановка завдання. Підйом інтересу до явища відбувається в зв'язку з посиленням в глобальному масштабі тенденцій з набуттям суспільством знань загальноструктуруючого зна-

чення та відправної ролі, перетворенням м'язово–енергетичних функцій на завдання автоматів, що доповнюється можливостями акцентування творчого використання суто особистісної обдарованості співробітників для підтримки конкурентоспроможності окремих виробництв і всієї економіки. Стимулювання ж використання здібностей персоналу вимагає посилення гуманізації соціально–економічних відносин як напрямку інтелектуалізації суспільного відтворення. Небачено зростає цінність людського життя (зокрема, стан і динаміка кошика соціальних, економічних, політичних, екологічних тощо прав і свобод, доступність медицини, мистецтва та освіти, тривалість і якість життя, недопущення бідності і безробіття в країні, поліпшення умов праці і підвищення частки інвестицій в підприємства передових технологічних укладів, особливо – галузей НТП і т.д.) Таким чином, в якості розрічнення сутнісних сил кожного, з одного боку, відображаються нові рубежі соціалізації / акультурації та індивідуалізації, з іншого ж, – аж ніяк не будь–які формальні конструкти, а саме якість життя і можливості творчості зумовлюють прогрес країни, нові ж горизонти розвитку відкриваються тим державам, в яких суспільний устрій максимально сприяє реалізації творчого потенціалу населення [1–5]. У свою чергу, досягнення стійких сприятливих соціально–демографічних, політико–економічних і виробничо–ергономічних динамік стає як невід'ємною рисою забезпечення передового устрою / відносин, так і найважливішим критерієм оцінки трансформацій, що потребує докорінних змін у механізмах взаємодії на виробництві та в суспільстві як цілому.

Відповідно, дослідницький інтерес може викликати не стільки виокремлений механізм соціального партнерства, скільки комплексна оптимізація динаміки його функціонування в суспільстві, підведенню результатів аналізу чого присвячений текст.

Людство одночасно створило сукупність можливостей і встало перед життєвою необхідністю здійснення кардинальних трансформацій. Їх проведення – історичний виклик, пошук і реалізація відповіді на який знаходяться в площині свободи і відповідальності нинішнього покоління. Критичність рішень в цьому напрямку зумовлює важливість і актуальність обраної теми, а її сутність пов'язана з удосконаленням механізмів інтеграції без придушення, створенням шляхів всебіч-

ної продуктивній консолідації якісно різнорідно-го. Нині створені об'єктивні передумови і потреба в комплексному олюдненні суспільних відносин як вирішальний чинник підвищення рівня і забезпечення сталості розвитку та реалізації обдарованості кожного в соціально значимому напрямку. Багато в чому характер кардинального вибору пов'язаний з поєднанням або антагонізмом сил модерну і традиції. Провідним конфліктом прояви проблемності моменту стає розбіжність інтересів суспільства розумного або олігархічного, національного на забезпечення вузькокорисливим зацікавленості окремих груп – або підйом якості життя і умов творчості всього народу. Забезпечення єдності (без перекосів і диктату) державних можливостей і приватної ініціативи вимагає знаходження ефективних механізмів інтеграції інтересів на виробництві. Успішна участь в міжнародній конкурентній боротьбі, забезпечення гідного місця в міжнародному поділі праці і якості життя передбачає знаходження балансу між реалізацією приватних і публічних інтересів, важливим механізмом прояви якого стає соціальне партнерство.

Виклад основного матеріалу. Гуманізація, олюднення суспільних відносин (зокрема, на виробництві) суть поглиблення освоєння людиною власних сутнісних сил і розкритті світу. Якщо знання – найважливіший ресурс якості життя та успіху, а інтелектоємність виробництва – необхідність забезпечення конкурентоспроможності, то моральність господарювання сьогодні – обов'язкова умова збереження життя і культури, довіри як основи налагодження співпраці та кооперації, цивільного полілогу та соціальної відповідальності. Втім, розгортання віртуальних реальностей підвищує арсенал обопільного тиску при взаємопереходах віртуального і реального, нагнітні матеріального і матеріалізації духовного. При цьому відрив лідерів від решти світу наростає – і це теж стає умовою успіху лідерів. Багатополюсний і різношвидкісної світ, самоцінність абсолютно відмінних один від одного культурно–цивілізаційних світів, нетерпимість до спроб зовнішнього диктату і відторгнення імперіалістичного культуртрегерства: все це (і багато що інше) – прикмети кардинальних трансформацій, пов'язаних з посиленням постглобальної світобудови, вміння жити і розвиватися в якому стає пріоритетним фактором стратегічної конкуренції між культурно–цивілізаційними світами. У ни-

шніх умовах бути успішним глобальним конкурентом – значить, перш за все, знайти адекватну особливостям і своїм, і перспективним тенденціям суспільства знань нішу. Стратегічний вибір: підйом або деструкція – здійснюється сьогодні в різнокаліберних малих тактичних розвилках і поточних рішеннях оперативки, де вкрай важливі і самі соціально–економічні процеси, і верховенство права в їх нормативно–законодавче оформлення. Інша справа, що в умовах непривілейованих регіонів можливості постглобалізму накладаються на контрмодерн «нового середньовіччя» з відступом в містику, вірування і забобони.

При цьому громадський Надпроект консолідує «дух епохи» і визначає суб'єктність змін, а соціокультурна спільність як ціле стає суб'єктом відбору варіантів і оцінки соціальної поведінки. Реалізація вимог комплексної інтелектуалізації та гуманізації, в свою чергу, передбачає масштабну зміну спрямованості інвестицій з формуванням адекватного Надпроекту розвитку свого культурно–цивілізаційного світу. Конкуренція ж між культурно–цивілізаційними світами виглядає як їх суперництво на різних стадіях Надпроектів і проявляється в протиборстві їх смислів / ідеалів. Водночас, йде боротьба не за прибуток як таку, а за сфери впливу, за господарську владу (конвертуєму в ідеологічну і політичну). А це змінює і ставлення до суспільних динамік, і значення різних інституцій. Вихід за межі «коридору свободи» колишнього Надпроекту суспільного розвитку не тільки розширює можливості, а й загрожує ризиками, серед яких – впадання до соціального канібалізму і «праву сили». Так, вироблення суспільного і індивідуального терпимості до насильства в суспільстві – найважливіша проблема і точний симптом соціального захворювання культурно–цивілізаційного світу, що є особливо характерним для перехідних періодів історії і додатково провокується особливостями постглобалізму. Разом з тим, ойкумена створила всі передумови і можливості для глибокої гуманізації суспільних відносин, більш дбайливого ставлення до людини і природи. Гармонійне стан балансу різних складових частин динамік суспільного життя формує її якість соборності, що дозволяє консолідувати інтереси різних соціальних груп без придушення будь–якого з них. Єдність векторів публічною і приватною життя підтримується механізмами державно–приватного партнерства, що здат-

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

не взаємопосилювати потенціал суспільства, бізнесу і держави. При цьому якщо країни, котрі знаходяться в ядрі свого культурно–цивілізаційного світу, виявили досить повно напрямки і діапазон своїх пошуків (включно організаційного), визначилися з уподобаннями і обмеженнями, то можливість значущих для всього людства знахідок зростає на межі контактів і дифузії, в зоні зіткнень культурно–цивілізаційних світів.

Загальне процвітання сьогодні пов'язується, скоріше, з ціннісно–смісловими комплексами не бездіяльності і споживацтва, а творення і творчого пошуку. Розвиток і реалізація особистості і персоналізація діяльності замість нівелювання людей і усереднення функцій забезпечують конкурентоспроможність. Відповідним чином, і (пост)сучасне бачення держави загального добробуту передбачає не скупчення різноманітних соціальних утриманців і їх обслуги, а активну підтримку творчості (перш за все, інтелектуального і духовного) з реалізацією пріоритету людини, її прав і свобод; соціальної справедливості, тобто соціальної рівності людей в правах і можливостях; солідарності, що розуміється як вираз спільності людства і співчуття до жертв несправедливості. Держава ж має не примушувати населення, а забезпечувати найкращі умови суспільно прийняттого розвитку і реалізації задатків за рахунок формоутворення і захисту традицій і звичаїв на основі ціннісно–сміслових комплексів культурно–цивілізаційних світів. Рівень реалізації прав людини, якості її життя, можливості творчої самодіяльності і самовираження – принципів завоювання соціального прогресу, його невід'ємні риси. Відповідно, відмова від ідеології соціальної держави здатна привести не тільки до втрати трудового (зокрема, науково–інтелектуального) потенціалу, ослаблення зацікавленості працівників, а й до підриву соціокультурної бази суспільної злагоди і соціально–економічного розвитку. Разом з тим, уявлення про суспільство і державу загального процвітання (благополуччя) сьогодні позв'язуються, скоріше, з ціннісно–смісловими комплексами не бездіяльності та споживацтва, а творення і творчого пошуку [6–9].

Отже ситуація, що склалася, конвертує питання конкретизації уявлень про соціальну державу в площину якості стратегічного управління, суб'єктності змін. У постсучасних умовах проведеної рефлексивної модернізації реалізація протиріч фокусується у виборі між глибокої не–

справедливістю в розподілі можливостей використання готівки і потенційних ресурсних баз (перш за все, в формах олігархату) і механізмами народного контролю, що підтримують рівноправність людей і рівнодосяжність суспільних благ. Відповідно, в рамках соціально–економічних стратегій і доводиться вирішувати питання підтримки як стимулюючої середовища, так і драйверів зростання, знаходячи шляхи вирішення протиріччя між об'єктивною потребою в культивуванні творчої обдарованості (перш за все, духовної) і «відтоком мізків» в напрямку найбільш благополучних регіонів ойкумени. Перше акцентує роль Надпроекту розвитку, друге – формування науково–освітньо–виробничих кластерів з ядром з мозкових центрів. Разом з тим, під впливом багатоаспектних тенденцій постмодернізації, безглуздим є покірне слідування уявному єдності будь–якого зовнішнього канону. Набагато більш плідна стратегія – культивувати гуманні умови життєдіяльності, що стимулюють розвиток і розкриття сутнісних сил людини; дозволяють об'єднати логіки посткризові і розвитку стосовно до конкретних умов регіону і укладу. При цьому глобалізм і інтернаціоналізація економічного життя вже розширили колись можливість поширення високих соціально–економічних стандартів, постглобалізм збільшує арсенал своєрідності в шляхах їх досягнення. Тим часом, людство фіксує свої уявлення про належне в системі регламентацій, що включають норми моральні і юридичні, в яких присутні початку крос–культурні та специфічні для даного культурно–цивілізаційного утворення. Писані і неписані правила становлять комплекс, важливість якого в суспільної регуляції різна; і де моральні доміанти суспільства створюють складну систему суспільних традицій, укладів, норм, приписів і заборон – виливаючись у ціннісно–смісловий простір зі своєю соціокультурної стилістикою, співвіднесення себе з яким сприймається як самоідентифікація особистості, шару, суспільства як цілого. Разом з тим, рухливість його частин неоднорідна. Зокрема, динамізм соціально–економічного змісту, як правило, з деякою затримкою фіксується правовою формою, створюючи відмінність фундаментального і актуальних пластів. Стан і вектор змін суспільної психології та ідеології, трансформації матеріально–технічної та ресурсно–методологічної баз чинять тиск на співвідношення емоційного і раціонального почав у їх

трактуванні. Так, в світі не тільки співіснують міри-ади соціокультурних стилістики, в більшій чи меншій мірі компліментарних яких ворожих одна одній, готових до конкуренції і / або партнерства, що знаходяться на різних фазах свого розвитку і розрізняються по балансу своїх переваг / недоліків, можливостей і потенціалів. Зовні відроджуються контури імперій і геостратегічних альянсів колишніх століть домодерної ери, посилюється тяжіння традиційних центрів впливу, але ці форми характеризують вже нові процеси, мають інноваційний зміст. Зокрема, умови постсучасності з характерними соціальної еkleктикою, плюральною різноспрямованістю, рухом спільності від властивостей соціально-економічної системи до безсистемним соціокультурним цілісності особливо потурають формуванню соціокультурних динамік на основі методології постглобальних регуляцій і технік оперування образами. Відсутність генералізується вектора (котрий забезпечував автоматичну систему оцінки при верховенстві моделей суспільного розвитку Традиції або Модерну), втрата обов'язковості і єдності основної зовнішньої опори і логіки життєдіяльності спрощує реалізацію різновекторних трансформацій – аж до формування умов здійснення зрушень в дусі вікна Овертона. Нині, в історично короткий момент, людству необхідно визначитися з новим коридором свободи, вибрати свої горизонти і пріоритети. У протиставленні над- і внутрішньодержавних сил проявляється фундаментальна суперечність: всевладдя приватного інтересу або ж (з його використанням) рішення набагато глибших завдань – і, відповідно, повсюдне нав'язування шаблонів панамеріканізму і лібералізму або збереження ідентичності і різноманітності культурно-цивілізаційних світів з їх підставами безпеки і розвитку. Причому в момент зрушень парадигмального рівня, при наблизенні до стану інституційної невизначеності, доводиться не стільки керуватися звичними регуляторними правилами, скільки орієнтуватися, з одного боку, на ціннісно-сміслові комплекси свого культурно-цивілізаційного світу (які, реалізуючись в формах традицій, звичаїв, укладів і забезпечують відтворення і розвиток економіки і суспільства в цілому), з іншого ж, – на загальну логіку історичного процесу і конкретні особливості: свої, свого становища і своїх власних цілей Потрібно осучаснення, модернізація, – але вона аж ніяк не приречена слідувати моде-

лі вестернізації, тим більше – в «наздоганяючих» варіаціях і імітаційних формах. Явна ресурсно-методологічна плюральність постсучасності (від постмодерної культури до постіндустріальних відносин, включно в духовному виробництві) передбачає подолання обов'язковості канонів і штампів, поява і реалізацію справжньої свободи вибору для кожного. Поглиблення і розширення масштабів різноманітних аспектів загальної кризи: соціального, фінансового, виробничого та ін. – стає найважливішою умовою продовження життєдіяльності західно-християнської цивілізації в її (пост) сучасній суспільно-історичній формі. Відповідно, ціна збереження цієї моделі – поширення кризи. Разом з тим, можливості постмодерну аж ніяк не вичерпуються погрозами контрмодерну, хоч і можуть зірватися в нього, зокрема – через корисливості і помилковості поєднання стратегії, тактики та оперативного мистецтва здійснення трансформацій. Крім того, значний приріст можливостей відбувається, перш за все, при упорядкуванні хаосу в зонах активної культурної дифузії, що підвищує вимоги до організаційно-управлінським відносинам саме там. При тому з кожного класу моделей (традиційних, модерних, постмодерних) життєустрою і розвитку конкретний культурно-цивілізаційний світ може отримати свою конкретику відповідно як своїм ціннісно-сміслових комплексів, так і динаміці трансформації. Підстави для суспільної злагоди зміцнюються продуктивними можливостями налагодження загальногромадянського діалогу і соціального партнерства. Відмова ж від своїх геополітичних стратегій прирікає на втрату суб'єктності і перетворення в об'єкт стратегій чужих, отже, на відчуження від власних смислів і цінностей і зовнішню експлуатацію. Зрозуміло, здійснення кардинального історичного вибору відбувається в міриадах дрібних повсякденних розвилок. Як відомо, у кожній епохи свої норми і форми виходу за них (як у моральне, так і в аморальне, як в героїчне, так і в нище): різні умови затребують різні риси. Збереження в життєустрою елементів стабільності і розвитку може приймати гармонійні риси, відображаючи баланс інтересів всіх соціальних груп [10–14].

Процеси соціалізації виробництва, розподілу, обміну та споживання (пост)сучасного рівня, з одного боку, для підтримки своєї конкурентоспроможності передбачають широке залучення інструментарію маркетингу, що означає виробництво аж ніяк не на

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

невідомий ринок, де тільки і встановлюється загальна вартість предмета або послуги, виявляється обсяг потреби в них. З іншого боку, триває сегментація ринку і посилюється виробництво під споживчі схильності конкретних груп. Тобто соціалізація / акультурація проявляється не тільки в стандартизації, а й в індивідуалізації відтворювальних процесів виробництва. Зростає системне структуруючий вплив на спосіб обміну, все фази суспільного відтворення з боку процесів інформатизації, фінансіалізації, сервісізації, глобалізації, формування анклавів економіки інтелектуального капіталу. Значимо змінюється роль для соціального партнерства кожного з етапів суспільного відтворення. Зокрема, виробництво активно трансформується під завдання обміну і споживання. Сходить з історичної арени широко поширена трудова етика, підпорядкованість всього життєвого укладу цілям праці, настояні на його винятковості ціннісні ієрархії і ціннісно–сміслові комплекси. Таким чином, громадський обмін від форми товарного обміну через трудовий обмін рухається до обміну здібностями з превалюванням творчих сутнісних сил. Суспільно значущі результати здійснення аксіологічного і праксеологічного освоєння навколишньої дійсності фіксуються в історичних характеристиках цінностей і вартостей. Практично активне ставлення людини до світу здійснюється за допомогою суспільно історичних форм матеріального і духовного відтворення.

Відповідно, до числа обов'язкових показників успіху розвитку суспільної системи і умов конкурентоспроможності національного проєкту в світовому масштабі, відносилось забезпечення якості життя, яке часто безпосередньо пов'язувалося з поняттям соціальної держави. Тим часом, з одного боку, намітилися тенденції посилення тиску на бюджети з боку знаходяться на соціальному забезпеченні груп, що, начебто, може стати фактором підриву конкурентоспроможності (особливо – при суперництві з регіонами низьких додаткових витрат і витрат на робочу силу). На цьому тлі урядами багатьох країн все частіше робляться спроби різними способами перекласти тягар виходу з кризового стану на працююче населення, відбувається згортання соціальних програм, скорочення бюджетного сектора, підвищення пенсійного віку і т.д. З іншого боку, перетворення економіки знань і когнітаріату в структуроутворююче ядро постсучасних

соціально–економічних процесів як на глобальному рівні, так і в регіональних масштабах здатне значимо вплинути на ефективні підходи до забезпечення успіху і конкурентоздатності стимулювання і управління в соціально–орієнтованій поstriночній економіці, де продуктивна зовсім не економія на змінному капіталі, а всебічний розвиток людини та створення сприятливих умов для творчості [15–17].

І на зовнішньому контурі взаємодії (конкуренції і партнерства) за динамікою грошової форми товарообміну все помітніше обмін здібностями і знаннями. У суспільстві знань наукова і освітня підготовка та постійне вдосконалення на цій основі господарювання отримує переважне значення. Відповідно, серед організаційних форм участі когнітаріат (працівників знання) на рівні стратегічної взаємодії закріплюються науково–освітньо–виробничі кластери. У вдосконаленні управління на основі інноваційно–синергетичних підходів і підйому ролі стимулювання бажаних трансформацій зростає діапазон різноманітності управлінських композицій. Механізми вдосконалення соціального партнерства при прогресивному векторі структурних трансформацій стають ресурсом адекватних економіці знань постіндустріальних змін суспільних відносин. Так, найважливіше місце в продуктивному об'єднанні продуктивних сил і забезпеченні соціального партнерства справедливо займає виробнича демократія, вдосконалення механізмів якої в постіндустріальному світі – це теж аж ніяк не тільки додатковий організаційний ресурс, але і найважливіший спосіб досягнення суспільної злагоди, підтримки продуктивної ефективно соціально–політичного середовища. Для комплексної оцінки потенціалу та перспектив розвитку виробничої демократії, сьогодні доцільно виділяти: за рівнем участі – демократію промислово–виробничу (на одному підприємстві) і економічну (в галузі і всій економіці); за ступенем участі – демократію співучасті (меншість в органах управління при доглядчому характері повноважень), співуправління (рівне представництво і право вето), самоврядування (учасники виробництва керують підприємством, як правило, за принципом «один працівник – один голос»); за формою участі – демократію пряму або ж непряму. В управлінні власністю виробнича демократія, як правило, виражається у визначенні профілю, асортименту та масшта-

бів виробництва, співвідношення прибутку і собівартості, в формуванні фондів, кадрових переміщеннях, контролі за діяльністю Правління; в управлінні виробництвом – у вирішенні питань технології, контролю, забезпечення ритмічності, благоустрою, внутрішньовиробничих матеріальних потоків, зберігання цінностей, досягнення трудової дисципліни; в управлінні соціальною сферою – в корекції постійної і змінної частин заробітку, форм стимулювання, умов праці, екологічних вимог, в управлінні комунально-побутової сферою – в розподілі додаткових корпоративних можливостей при вирішенні проблем відпочинку, житла, охорони здоров'я, освіти, дитячих установ, внутрішньокорпоративних послуг і т.п. Введення виробничої демократії – не тільки пряма вигода безпосередніх учасників партнерських відносин, а й необхідний етап підтримки соціально відповідальної поведінки в суспільстві [18–24].

Отже класика нормативно-юридичного оформлення соціально-економічних взаємодій переростає класичний трипартизм з представництвом робітників, роботодавців та держави. Причому стратегування допомагає виділяти специфіку, конкретні особливості ситуації і розуміти, який з факторів і в якій мірі впливає на результат. Стратегія включає в себе підходи науки, мистецтва і ремесла. Зокрема, стратегія як теорія і практика мистецтва взаємодії існує і вдосконалюється з доісторичних часів, оскільки соціальні та індивідуальні відносини завжди включали як кооперацію, так і конкуренцію. З поширенням історичної творчості та подоланням жорсткості поділу організаційно-управлінських відносин на приймаючих і виконуючих рішення особливо важливим стає розповсюдження стратегічної культури як «сукупності стереотипів сталої поведінки відповідного суб'єкта при масштабному ... застосуванні ... сили, в тому числі при підготовці, прийнятті та реалізації стратегічних рішень. Стратегічна культура є атрибутом ... всього народу в цілому» [25, с. 380]. Забезпечення балансу стратегії і тактики постіндустріальних перетворень вимагає пріоритетної уваги до форм всебічного забезпечення учасників виробничого процесу (зокрема, подолання небезпеки конвертації господарської влади в політико-ідеологічну площину). Відповідальність всіх національних акторів перед суспільством, в першу чергу, стоїть балансу обов'язків і прав, з одного боку,

держави, з іншого приватних підприємців, спирається як на публічне і приватне право, так і на підвалини і традиції конкретного культурно-цивілізаційного світу, скріплені властивими йому стрижневими ціннісно-смісловими комплексами. Отже, гармонійну підставу здійснення різнорівневих інтересів може бути вибудовано в реалізації загального – особливого – специфічного як взаєморезонування і взаємозміцнення інтересів всього суспільства, окремого колективу (групи) і особистих (персональних, індивідуальних) без придушення будь-якої зі складових. При цьому суспільний інтерес має, як правило, і вираз через корпоративні інтереси колективу (групи) і особисті (персональні, індивідуальні), і самостійні особливі втілення, що вимагає підбору форм їх гармонійного поєднання. У той же час особистий інтерес – це не тільки форма реалізації громадського та корпоративного (колективно-групового): він має і самостійну сутність, і відокремлений існування. Як самостійний вид інтересів, особистий інтерес акумулюється в сукупному інтересі особистості, що представляє собою особистісний зріз всіх наявних інтересів (громадських, корпоративних, особистих), суб'єктом яких є індивід в єдності його задатків і здібностей. Максимою при цьому залишаються напрацювання культури і людина, його власний вибір, неможливий поза етичних оцінок і дотримання правових норм, стимулювання творчої життєдіяльності – в постіндустріальних формах як створення відповідної господарсько-економічного середовища і соціального клімату, так і «драйвери», «точки прориву», «кластери економіки знань». Під час постіндустріальних трансформацій співіснують натуральне, товарно-ринкове, і постринкове господарство. Отже, діють організації: 1. Традиційні (в своїй основі ремісничі); 2. Раціонально-бюрократичні (механічні, формалізовані, жорстко ієрархічні, породжені модерном); 3. Раціонально-інноваційні (перехідний тип, який поєднує риси механічні та органічні); 4. Інноваційно-синергетичні (органічні, відповідні постмодерністським вимогам розгортання і використання комплексу сутнісних сил кожного). Різноманітність взаємодій постмодернізації підтримується в господарській сфері: 1) виникненням поліпрофесійних організацій нового типу; 2) перетворенням деяких колишніх раціонально-бюрократичних в перехідні раціонально-інноваційні; 3) розщепленням

перехідних раціонально–інноваційних структур на менші, що мають інноваційно–синергетичний характер; 4) утворенням великої кількості порівняно невеликих венчурних компаній; 5) виникненням маси нових малих високотехнологічних фірм. Їх стратегічне партнерство складається з закономірностей не жорстких ієрархій традиціоналізму або ринків модернізму, а нових господарських мереж і орієнтує на нові організаційно–управлінські технології, стимулюючи до соціального партнерства і управлінських композицій відповідно «кібернетиці другого порядку».

Отже, рівень оперативного мистецтва управлінських композицій корелює з тактикою соціального партнерства на виробництві й стратегією суспільних метаморфоз. Відповідно, вдосконалення виробничих відносин, зокрема, на основі постфордистської моделі взаємодії учасників виробничих відносин – це шлях не тільки до наповнення конкретним змістом передових юридичних форм (перш за все, з Хартії соціальних прав, Міжнародної організації праці, Трудового кодексу), а й умова забезпечення продуктивного соціально–політичного устрою країни, переходу в громадянської активності від домінування форм протестних до творчих. Якість сьогодення і майбутнього визначається не стільки деклараціями лідерів, скільки повсякденністю людей. Відповідні новим трансформації суспільних відносин організаційно–управлінські форми вимагають не тільки змін в тактиці перетворень, а й ведуть до вдосконалення стратегічного дизайну суспільства. Дія закону нерівномірності історичного розвитку призводить до постійної зміни лідерів розвитку в ойкумені, змінюючи уявлення про належне і бажаному (зокрема, в організаційно–управлінських відносинах). При цьому з одного боку, історія сповнена зигзагами суспільної життєдіяльності культурно–цивілізаційних світів, що демонструють нерівномірність їх розвитку і опору на різні комбінації чинників політико–економічного успіху, можливість «обігнати, що не наздоганяючи». З іншого боку, добре відомі і випадки, коли культурно–цивілізаційних світи відмовлялися від подальшого розвитку і обмежували зовнішню взаємодію. Вихід за межі колишнього «коридору свободи» може обернутися не тільки проривом до потенціалу постіндустріальних перспектив, а й відкотом до соціального канібалізму і дикості, рухом в соці–

ально–економічному устрої назад від «сили права» до «праву сили». Ідея особистого збагачення «за всяку ціну» і «будь–що–будь» не здатна бути єдиною опорою сильної держави як механізму панування загальних цілей над приватними інтересами. Навпаки, народи, що володіють міцним інстинктом державності, під час трансформаційних процесів отримують додатковий бонус. При цьому соціально відповідальним є той бізнес, який, ефективно вирішуючи свої комерційні завдання, поєднує економічний успіх з рухом до соціального благополуччя та екологічної безпеки. Для перетворення ж різноманітності соціально–економічних умов в продуктивний фактор взаємозацікавленості і розвитку необхідна дієва система виробничої демократії, соціального партнерства і взаємної відповідальності держави, бізнесу і сектора недержавних неприбуткових організацій. Вона передбачає ретельний облік і багаторівневу реалізацію балансу різновекторних інтересів в суспільстві без їх уніфікації, а також широке використання прогресивних форм базових вітчизняних ціннісно–сміслових комплексів, закріплених в соціальному спадщині та історичної пам'яті народу. Причому нині через більшого діапазону наслідків використання ідей і принципів соціального партнерства, виробничої демократії, збагачення діяльності, групової організації праці, гнучкого робочого часу, корпоративної культури, проектно–матричного управління і створення на їх основі управлінських композицій в змозі дати стратегічний соціетальний ефект, забезпечуючи потенціал якісної зміни всього соціокультурного простору суспільства.

Висновки

Таким чином, соціальне партнерство є суттєвим чинником не лише власно трудових або господарських стосунків, але й загальногромадянського ладу, гармонізації суспільного ладу як цілого.

Зокрема, система соціального партнерства здатна забезпечувати трансформацію організаційно–управлінських відносин в напрямку поширення участі населення в творчості як в праці, так і в самоврядуванні, забезпечення практичному засвоєнню досвіду керування.

Удосконалення механізмів і форм соціального партнерства напряму пов'язане з рівнем розвитку суспільства, балансом стратегії, тактики та оператики перетворень.

В умовах посилення значення економіки знань та, відповідно, підприємств передових техніко-технологічних укладів у центрі уваги суспільства – розвиток соціального партнерства науково-освітньо-виробничих кластерів.

Закономірність підвищення ролі регіонального / місцевого чинників та балансу керування / самокерування при поєднанні рис постглобалізму і постсучасності потребує проведення послідовної всебічної децентралізації з покращенням якості місцевого рівня соціального партнерства та поширенню методологічної та професійної грамотності як умови постійної (пере)підготовці для участі в творчості: насамперед, в праці та управлінні.

Отже, нині подальше поглиблення реформ передбачає рух від форм і механізмів класичного трипартизму (робітник / профспілка робітників – представники держави – роботодавець / спілка роботодавців) до багатогранника, насамперед, з активною участю місцевої громади та різноманітних об'єднань за інтересами.

На нашу думку, оптимізація поглиблення перетворень потребує першочергового аналізу можливостей управління в забезпеченні науково-технічного прогресу, інвестиційного наголосу на передових технологічних лініях та вузлах, що здатні запускати «ланцюгові реакції» розвитку.

Список використаних джерел

1. Эрхард Л. Благосостояние для всех / Л. Эрхард. – М. : Начала – Пресс, 1991. – 354 с.
2. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества / Дж.К. Гэлбрейт. – М. : Прогресс, 1976. – 406 с.
3. Красовская Е. Покупательная способность украинцев упала более чем в три раза // Голос УА. 05/08/2017 / Е. Красовская. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ru.golos.ua/ekonomika/rokipatelskaya_sposobnost_ukraintsev_upala_bolee_chem_v_tri_raza__ekspert_6396.
4. У вас сотні Porsche на вулицях, тоді як більшість населення намагається вижити, – Мінгареллі. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://expres.ua/news/2018/03/01/286032-vas-sotni-porsche-vulycyah-todi-bilshist-naselennya-namagayetsya-vyzhyty>.
5. Шедяков В.Е. Соціокультурні підвалини стимулювання в інноваційній економіці / В.Е. Шедяков // Innovations in the development of socio-economic systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov ; Aleksandras

Stulginskis University, Business and Rural Development Management Institute. – Kaunas, Lithuania : Baltija Publishing, 2016. – Vol. 2. – Pp. 83–97.

6. Величко Л. Ера динозаврів. Попри колишні досягнення, Інститут кібернетики НАН повільно вмирає / Л. Величко. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/83231/Jera_dynozavriv_Popry_kolyshni_dosagnenna_Instytut_kibernetiky...

7. Шедяков В.Е. Активизация научно-интеллектуального потенциала как ресурс стратегического управления / В.Е. Шедяков // Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство / заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. : у 2 т. – Херсон : Гельветика, 2015. – Т. II. – С. 148–172.

8. Суслев В. Украина в ожидании «большой сделки» / Виктор Суслев, Елена Вавилова // 2000. – № 27–28 (826). – 2017. – 7–13 июля. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.2000.ua/v-nomere/forum/ukraina/ukraina-v-ozhidaniiibolshoj-sdelki.htm>.

9. Володимир Шедяков: Система світогосподарських зв'язків переживає стан, близький до інституціональної невизначеності // Економіст. – 2015. – № 9. – С. 1–3. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/6476-socalne-rozsharuvannya-staye-rezultatom-ne-tilki-korupciya-vdsutnost-dyevih-socalnih-lft.html>.

10. Голян В. Экономика Украины в 2014–2017 годах: кризис управления / Василий Голян // Економіст. – 2017. – № 5. – С. 7–12.

11. Небоженко В. Україну победило глибоке господарство. За последние 20 лет появились два государства / В. Небоженко. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://hronika.info/mnenia/300313-ukrainu-pobedilo-glubinnoe-gosudarstvo.html>.

12. Шедяков В.Е. Эффективное управление сквозь призму создания умной экономики / В.Е. Шедяков // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21. – Вип. 7 (2). – С. 18–22.

13. Шедяков В.Е. Рефлексивні організація та управління працею як риси постсучасної модернізації / В.Е. Шедяков // The Visegrad Four – Ukrainian dimension. Integration – step by step / ed. by T. Derkach. – Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2017. – Pp. 78–91.

14. Шедяков В.Е. Возможности и риски эпохи: научно-исследовательская рефлексия – рефлексивное управление – рефлексивная модернизация // Management of modern socio-economic systems / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov ; Aleksandras Stulginskis University, Business and Rural Development

Management Institute. – Kaunas, Lithuania : Baltija Publishing, 2017. – Vol. 1. – Pp. 201–218.

15. Новый формат стратегії і тактики соціально–економічного розвитку України: людина, громада, держава / Бондар І.К., Чечетов М.В., Жадан І.О., Дідур С.В. та ін. – К. : Корпорація, 2005. – 383 с.

16. Шедяков В.Є. Стратегічна культура проведення трансформацій: можливості та загрози / В.Є. Шедяков // Розвиток економіки України під впливом економічних, соціальних, технологічних та екологічних трендів / за ред. М.С. Пашкевич, Ж.К. Нестеренко; М–во освіти і науки України, Запор. нац. техн. ун–т, Нац. гірн. ун–т. – Д. : НГУ, 2015. – С. 30–41.

17. Шедяков В.Є. Осуществление парадигмальных трансформаций: сорезонирование стратегии, тактики и оперативного искусства в управленческих композициях / В.Є. Шедяков // Development and modernization of social sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine / Maria Curie–Sklodowska University. – Lublin, Poland : Baltija Publishing, 2017. – Pp. 282–307.

18. Шедяков В.Є. Розвиток соціального партнерства в контексті постіндустріальних трансформацій трудових відносин / В.Є. Шедяков // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 80–91.

19. Шедяков В.Є. Удосконалення трудових відносин як основа стійкості та розвитку громадянського суспільства / В.Є. Шедяков, О.А. Блінов, П.Д. Морозов ; заг. ред. П.Д. Морозова. – К. : Задруга, 2014. – 320 с.

20. Шедяков В.Є. Розвиток соціального партнерства в трудовій сфері як напрям подолання можливих загроз національній безпеці / В.Є. Шедяков : аналітична записка. [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.civil-rada.in.ua/?p=1122.

21. Кязимов К.Г. Социальное партнёрство: теория и практика / К.Г. Кязимов. – Изд–во 2–е, доп. и перераб. – М. : МИК, 2011. – 400 с.

22. Осійчук М. Соціальне партнерство і трипартизм: міжнародні закономірності та національні особливості / М. Осійчук // Актуальні проблеми державного управління. – Одеса, 2008. – Вип. 3 (35). – С. 120–126.

23. Балашов А.М. Зарубіжний досвід соціального партнерства як фактор суспільного розвитку / А.М. Балашов // Держава та регіони. – Серія : Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 180–184.

24. Акіліна О.В. Розвиток соціального партнерства в Україні / О.В. Акіліна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 10. – С. 116–122.

25. Кокошин А.А. Стратегическое управление / А.А. Кокошин. – М. : МГИМО–У; РОССПЭН, 2003. – 528 с.

References

1. Erkhart L. Dobrobut dlya vsikh / L. Erkhart. – M.: Pochala – Pres, 1991. – 354 s.

2. Helbreyt Dzh.K. Ekonomichni teoriyi ta tsili suspil'stva / Dzh.K. Helbreyt. – M.: Prohres, 1976. – 406 s.

3. Krasovs'ka E. Kupivel'na spromozhnist' ukrayintsiv vpala bil'sh nizh v try razy // Holos UA. 05/08/2017 / E. Krasovs'ka. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: http://ru.golos.ua/ekonomika/pokupatelskaya_sposobnost_ukrayintsev_upala_bolee_chem_v_tri_raza_ekspert_6396.

4. U vas sotni Porsche na vulytsyu, todi yak bil'shist' naselennya namahayet'sya Vyzhyty, – Minharelli. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: <http://expres.ua/news/2018/03/01/286032-vas-sotni-porsche-vulycyah-todi-bilshist-naselennya-namagayetsya-vyzhyty>.

5. Shedyakov V.E. Sotsiokulturni pidvalini stymulyuvannya v innovatsiynoyi ekonomitsi / V.E. Shedyakov // Innovations in the development of socio-economic systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov; Aleksandras Stulginskis University, Business and Rural Development Management Institute. – Kaunas, Lithuania: Baltija Publishing, 2016. – Vol. 2. – Pp. 83–97.

6. Velychko L. Era dynozavriv. Nesmotrya na kolishni Dosyahnennya, Instytut kibernetiky NAN Povil'no vmyraye / L. Velychko. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/83231/Jera_dynozavriv_Popry_kolyshni_dosagnenna_Instytut_kibernetiky...

7. Shedyakov V.E. Aktyvizatsiya nauково–intelektual'noho potentsialu yak resurs stratehichnoho upravlinnya / V.E. Shedyakov // stratehiyi ekonomichnoho rozvytku: derzhava, rehion, pidpryyemstvo / zah. red. K.S. Shaposhnykova ta in. : U 2 t. – Kherson: Hel'vetyka, 2015. – Т. II. – С. 148–172.

8. Suslov V. Ukrayina v ochikuvanni «velykoyi uhody» / Viktor Suslov, Olena Vavilova // 2000. – № 27–28 (826). – 2017. – 7–13 iunya. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: <http://www.2000.ua/v-nomere/forum/ukraina/ukraina-v-ozhidaniibolshoj-sdelki.htm>.

9. Volodymyr Shedyakov: Systema svitohospodars'kykh zv'yazkiv perezhivaye stan, okolo do institutsional'noyi nevznachenosti // Ekonomist. – 2015. – № 9. – С. 1–3. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: <http://ua-ekonomist.com/6476-socalne-rozsharuvannya-staye-rezultatом-ne-tilki-korupcyi-a-y-vdsutnost-dyevih-socalnih-lft.html>.

10. Holyan V. Ekonomika Ukrainy v 2014–2017 rokakh: kryza upravlinnya / Vasyli' Holyan // Ekonomist. – 2017. – № 5. – S. 7–12.

11. Nebozhenko V. Ukrainu peremohlo hlybynne derzhava. Za ostanni 20 rokov z'yavlylysa dvi derzhavy / V. Nebozhenko. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: <http://hronika.info/mnenia/300313-ukrainu-pobedilo-glubinnoe-gosudarstvo.html>.

12. Shedyakov V.E. Efektyvne upravlinnya kriz' pryizmu stvorenniya rozumnoyi ekonomiky / V.E. Shedyakov // Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Ekonomika. – 2016. – T. 21. – Vyp. 7 (2). – S. 18–22.

13. Shedyakov V.E. Refleksivni orhanizatsiya ta upravlinnya pratseyu yak RISD post-suchasnoyi modernizatsiyi / V.E. Shedyakov // The Visegrad Four – Ukrainian dimension. Integration – step by step / ed. by T. Derkach. – Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2017. – Pp. 78–91.

14. Shedyakov V.E. Mozhlyvosti ta ryzyky epokhy: nauково-doslidnyts'ka refleksiya – refleksyvne upravlinnya – refleksyvna modernizatsiya // Management of modern socio-economic systems / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov; Aleksandras Stulginskis University, Business and Rural Development Management Institute. – Kaunas, Lithuania: Baltija Publishing, 2017. – Vol. 1. – Pp. 201–218.

15. Novyy format stratehiyi y taktyky sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: lyudyna, hromada, derzhava / Bondar I.K., Chechetov M.V., Zhadan I.O., Didur S.V. ta in. – K.: Korporatsiya, 2005. – 383 s.

16. Shedyakov V.E. Stratehichna kultura provedennya transformatsiy: vozmozhnosta ta Zahrozy / V.E. Shedyakov // Rozvytok ekonomiky Ukrainy pid Vplyv ekonomichnykh, SOTSIAL'NYKH, tekhnolohichnykh ta ekolohichnykh trendiv / za red. M.S. Pashkevych, ZH.K. Nesterenko; M–vo osvity y nauky Ukrainy, Zapor. nats. tekhn. un–t, Nats. hirn. un–t. – D.: NHU, 2015. – S. 30–41.

17. Shedyakov V.E. Zdiysnennya paradyhmal'nykh transformatsiy: sorezonirovanie stratehiyi, taktyky ta operatyvnoho mystetstva v upravlins'kykh kompozitsiyakh / V.E. Shedyakov // Development and modernization of social sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine / Maria Curie-Sklodowska University. – Lublin, Poland: Baltija Publishing, 2017. – Pp. 282–307.

18. Shedyakov V.E. Rozvytok SOTSIAL'NOHO partnerstva v konteksti postindustrial'nykh transformatsiy trudovykh otnoshenny / V.E. Shedyakov // Ekonomika Ukrainy. – 2012. – № 10. – S. 80–91.

19. Shedyakov V.E. Udoskonalennya trudovykh otnoshenny yak osnova stiykosti ta rozvytku hromadyans'koho suspil'stva / V.E. Shedyakov, O.A. Blinov, P.D. Morozov; zah. red. P.D. Morozova. – K.: Zadruha, 2014. – 320 s.

20. Shedyakov V.E. Rozvytok sotsial'nogo partnerstva v trudoviy sfere yak napryam podolannya mozhlyvykh zahroz natsional'niy bezpetsi / V.E. Shedyakov: analitychna zapyska. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: www.civil-rada.in.ua/?p=1122.

21. Kyazymov K.H. Sotsial'ne partnerstvo: teoriya i praktyka / K.H. Kyazymov. – Vyd–vo 2–e, dop. i pererab. – M.: MIK, 2011. – 400 s.

22. Osiychuk M. Sotsial'ne partnerstvo y trypartyzm: mizhnarodni zakonmirnosti ta natsional'ni osoblyvosti / M. Osiychuk // Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya. – Odesa, 2008. – Vyp. 3 (35). – S. 120–126.

23. Balashov A.M. Zarubizhniy dosvid sotsial'nogo partnerstva yak faktor suspil'noho rozvytku / A.M. Balashov // Derzhava ta rehiony. – Seriya: Derzhavne upravlinnya. – 2009. – № 3. – S. 180–184.

24. Akilina O.V. Rozvytok sotsial'nogo partnerstva v Ukraini / O.V. Akilina // Formuvannya rynkovoho otnoshenny v Ukraini. – 2007. – № 10. – S. 116–122.

25. Kokoshyn A.A. Stratehichne upravlinnya / A.A. Kokoshyn. – M.: MHYMO–U; ROSSPEN, 2003. – 528 s.

Дані про автора

Шедяков Володимир Євгенович,

доктор соціологічних наук, кандидат економічних наук, незалежний дослідник, м. Київ
пр–т Героїв Сталінграда, м. Київ, 04210 Україна
e-mail: shedyakov1@gmail.com

Данные об авторе

Шедяков Владимир Евгеньевич,

доктор социологических наук, кандидат экономических наук, независимый исследователь, г. Киев
пр–т Героев Сталинграда, г. Киев, 04210 Украина
e-mail: shedyakov1@gmail.com

Data about the author

Vladimir Shedyakov,

Dr. Sc. (Sociol.), Ph. D. (Econ.), free-lance, Kyiv, Ukraine
street Heroev of Stalingrad, Kyiv, 04210 Ukraine
e-mail: shedyakov1@gmail.com

Інституціональна структура соціально–економічних відносин в системі землекористування у вимірі національного простору

Предметом дослідження є методологічні засади системи землекористування.

Метою дослідження є формування категоріальної структури соціально–економічних відносин у системі землекористування.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, логічний, просторовий, структурно–функціональний.

Результати роботи. У статті представлено класифікацію сформованих просторових систем які відображають сучасну загальну категоріальну картину інституціональної структури соціально–економічних відносин в системі землекористування.

Галузь застосування результатів. Система соціально–економічних наук, містобудування, землеустрій, державне управління.

Висновки. На перетині конгруентності (зближення) інституцій «землеустрою» та «містобудування», де об'єктами вивчення є поняття «земля» і «територія» виникає поняття «простір». Просторовий підхід в розумінні проблем землекористування характеризується високим рівнем комплексності оцінки економічних процесів. Неможливість використання необхідного простору для існування, розташування та господарювання інституцій, які виступають фактором суспільних перетворень є основною причиною низького розвитку економіки і загального рівня життя суспільства. Поводження кожного суб'єкта соціально–економічних відносин диктується тими правилами і нормами які притаманні конкретній просторовій системі його перебування, що і зароджує базовий конфлікт інтересів.

Ключові слова: просторовий підхід, соціально–економічні відносини, система землекористування, планування.

БЕГАЛЬ І.І.

Институциональная структура социально–экономических отношений в системе землепользования в измерении национального пространства

Предметом исследования является методологические основы системы землепользования.

Целью исследования является формирование категориальной структуры социально–экономических отношений в системе землепользования.

Методы исследования. В работе использована совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, логический, пространственный, структурно–функциональный.

Результаты работы. В статье предложено классификацию сформированных пространственных систем которые отражают современную общую категориальную картину институциональной структуры социально–экономических отношений в системе землепользования.

Область применения результатов. Система социально–экономических наук, градостроительство, землеустройство, государственное управление.

Выводы. На пересечении конгруэнтности (сближения) институтов «землеустройства» и «градостроительства», где объектами изучения является понятие «земля» и «территория» возникает понятие «пространство». Пространственный подход в понимании проблем землепользования характеризуется высоким уровнем сложности оценки экономических процессов. Невозможность использования необходимого пространства для существования, расположение и хозяйственной деятельности институтов, выступающих фактором общественных преобразований является основной причиной низкого развития экономики и общего уровня жизни общества. По–

ведение каждого субъекта социально–экономических отношений определяется теми правилами и нормами которые являются присущими конкретной пространственной системе его пребывания, и порождают базовый конфликт интересов.

Ключевые слова: пространственный подход, социально–экономические отношения, система землепользования, планирования.

ВЕHAL I.I.

Institutional structure of socio–economic relations in the land use system under the national framework

The subject of the study is the methodological principles of the land use system.

The purpose of the study is forming of the categorical structure of the socio–economic relations in the land use system.

Research methods. In the paper a set of scientific methods and approaches are applied including systemic, logical, spatial, structural and functional.

Results of work. The article presents classification of the available spatial systems reflecting current general categorical image of the institutional structure of socio–economic relations in the land use system.

The field of application of the results. Social and Economic Sciences, Urban Planning, Land Management, Public Administration.

Conclusions. At the intersection of congruence (convergence) of «land management» and «urban planning» institutions, where the objects of study are the concept of «land» and «territory», the concept of «space» appears. The spatial approach in the context of the land use issues is characterized by the high level of complexity of estimation of economic processes. The impossibility of use of the necessary space for the existence, location and management of institutions acting as a factor in social transformations is the major cause of low speed of economic development and common standard of living of a society. The treatment of an each subject of socio–economic relations is defined by the rules and norms that are inherent in the particular spatial system of its stay, which also gives rise to a basic conflict of interests.

Key words: spatial approach, socio–economic relations, land use system, planning.

Постановка проблеми. Одним із найскладніших і найсуперечливіших питань в сучасній економічній теорії є і залишається питання розвитку земельних відносин. Складність проблеми полягає в тому, що система землекористування є багатоплановою і характеризується великим набором інтересів суб'єктів діяльності відносно різних сфер життя.

Крім того, дослідження ускладнює і той факт, що земельні ресурси, як основний об'єкт земельних відносин є надзвичайно різноманітними та багатифункціональними. А питання виявлення, вибору та закріплення їх раціонального цільового призначення, що відповідає сучасним соціально–економічним реаліям, на жаль не вирішене.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання теоретико–методологічних засад землекористування в економіці стало актуальнішим внаслідок проведення децентралізації влади та активного світового інтеграційного про-

цесу. Тому цілком логічним є те, що дана проблема стала центром уваги досліджень науковців останніх років. Ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснили М.А. Хвесик [1], В.А. Голян [2], А.М. Третьак [3], А.Г. Мартин [4], О.С. Дорош [5], Ш.І. Ібатуллін [6], Т.О. Євсюков [7], О.В. Сокаль [8] та ін. Проте, під час дослідження проблем землекористування науковці найчастіше акцентують увагу на вивчені землі як природнього ресурсу. Це пояснюється тим, що земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва якості якого визначається напрямом використання землі суб'єктом виробництва, що приписує їй характеристику – предмету праці.

Розуміння проблем використання земельних ресурсів в площині сільськогосподарського виробництва є дуже важливим, оскільки саме це є базою забезпечення продовольчої безпеки не тільки населення України, а й світу. Це твердження є безсумнівно справедливим тому, що українські

чорноземи, за різними даними, становлять приблизно 9 відсотків світових запасів та 30 відсотків – європейських і поводження з безцінним ресурсом має заслуговувати окремої великої уваги.

Проте, земельні ресурси є необхідною складовою усіх без винятку галузей народного господарства та суспільного відтворення. Цей факт наводить нас на думку про необхідність більш широкого осмислення значення і ролі земельних ресурсів в суспільстві через розкриття інституціональної структури соціально–економічних зв'язків в землекористуванні.

Мета статті. Відповідно, метою даного дослідження є спроба класифікації і організації елементів сучасної інституціональної структури соціально–економічних відносин в системі землекористування.

Виклад основного матеріалу. Той факт, що земля є основним національним багатством залишається незаперечним, що навіть зазначається у статті 1 Земельного кодексу України. [9]. Земля є основою матеріального і духовного виробництва. Від рівня ефективності використання землі, як ресурсного різновиду, залежить розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва і матеріального благополуччя народу.

Земля є продуктом природи, природною основою, першою матеріальною передумовою та умовою процесу виробництва і праці [10].

В соціальній значимості землі як ресурсу природи багатозначного використання найважливішим є її функціонування як просторово–територіального базису розвитку суспільства.

Адже, наприклад, для розміщення населення, що бере участь в економічних відносинах і є основною продуктивною силою виробництва матеріальних та нематеріальних благ, необхідна територія, а вона в свою чергу, в межах цього розміщення, має відповідати потребам населення та суб'єктам господарської діяльності.

Територія також є необхідною і для розташування засобів виробництва, адже саме вони є визначальною у необхідності кількості і якості продуктивних сил, що розташовуються на цій території.

Нерозривність земельного і територіального ресурсу наводить нас на думку, що поняття «земля» і «територія», можна вважати тотожними. Хоч на перший погляд ототожнення цих понять є методологічною помилкою, але поняття «територія» – це лише, хіба, не обезприроднене понят-

тя «землі»? З однієї сторони вони різногалузеві, предметом дослідження яких виступає «землеустрій» [11] та «містобудування» [12], а з іншої є елементами однієї системи – «системи землекористування», де їх поєднання дає можливість аналізувати використання земельних ресурсів не лише зі сторони «природної матерії», а й із сторони «соціальної», що в сукупності дасть нам більш широке розуміння «соціально–економічних відносин» які виникають між суб'єктами, не тільки з приводу виробництва, розподілу, й споживанням матеріальних благ, відносин власності на засоби виробництва і виготовлення продуктів, а й як певного інструменту організації комфортного, сталого та сприятливого життєвого середовища населення, що є основою економічного благополуччя.

На перетині конгруентності (зближення) інституцій «землеустрою» та «містобудування», де об'єктами вивчення є поняття «земля» і «територія» виникає поняття «простір», яке поєднує усі притаманні властивості двох попередніх. (рис.1).

Крім того найбільшою його перевагою як методологічного підходу є здатність відображати усю сукупність елементів наповнення конкретної системи.

Таким чином, для більш комплексного розуміння поняття простору, потрібно зробити логічний перехід від застосування поняття «земля» і «територія» на поняття «простір»

Отже, користуючись просторовим підходом розуміння проблеми, можемо сказати, що «система землекористування» – це процес освоєння та використання простору, що являє собою сукупність соціально–економічних перетворень між усіма суб'єктами в межах конкретної інституціональної системи економічних відносин.

Чіткий підхід до розуміння використання простору як категорії мислення в економічній теорії і практиці належить Бистрякову І.К [13]. У своїх статтях автор чітко підкреслює проблеми раціонального використання просторового ресурсу з позицій вимог сучасних соціально–економічних відносин, а також робить акцент на методологічних питаннях, пов'язаних з процесами створення відповідних передумов щодо самоорганізації середовища життєдіяльності. Ним сформульовано ряд принципів до розуміння методології просторового підходу в соціально–економічних процесах. Зокрема, вирізняється, те що просторовий підхід орієнтований на високий рівень комплекс-

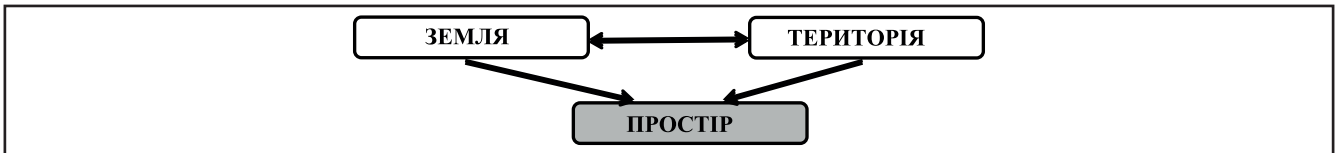

Рисунок 1. Методологічна схема переходу на комплексний просторовий підхід

сності в оцінках і методах управління економічними процесами. Зазначається, що це теоретичне узагальнення можна простежити на різних явищах економічного порядку, таких, наприклад, як еволюція розуміння категорії кластер. Завдяки використанню просторового підходу забезпечується підвищення якості управління і, відповідно, збільшення специфічного організаційно-економічного ефекту. Також автором підкреслюється найголовніша властивість простору, а саме те, що завдяки різноманітній діяльності людини він має властивість формування, зміни, розвитку і функціонування у конкретних цілях. Саме в цій площині, на думку автора, відбувається пошук необхідного оптимального масштабу господарських процесів.

Бистряков І.К. також підкреслює практичну спрямованість використання просторового ресурсу, а саме зазначає, що найчастіше йде пошук не найприйнятнішого з погляду суспільних інтересів варіанта використання простору, а найприбутковішого. Так зароджується конфлікт інтересів, а подальший вибір стосується лише форми його прояву.

З трьох складових: бізнес — населення — представницькі органи влади на сьогодні найменш підготовленими до боротьби за фізичний і суспільний простір виявилися представницькі органи влади. Першопричиною цього є недостатнє усвідомлення їх власної ролі врегулюванні суспільних відносин і недосконале законодавство.[13]

Великий вклад в розвиток просторового підходу та розуміння різних соціальних перетворень зробив соціолог П.Сорокін який у 20-і рр. ХХ ст. дав ідею про можливість і необхідність представляти все різноманіття, що відбуваються в суспільстві явищ поміщеними в категорію «соціальний простір».

У своїх роботах автор зазначає, що соціальний простір докорінно відрізняється від простору геометричного. Люди, що знаходяться поблизу один від одного в геометричному просторі (наприклад, король і його слуга...), в соціальному просторі відокремлені величезною дистанцією та навпаки, люди, що знаходяться дуже далеко один від од-

ного в геометричному просторі (наприклад, два брата або єпископи, які сповідують одну релігію ...), можуть бути дуже близькі соціально. Людина може подолати тисячу миль в геометричному просторі, не змінив свого положення в соціальному, і навпаки залишившись в тому ж геометричному просторі, він може радикально зміни своє соціальне положення. На думку П.Сорокіна оприділити положення людини чи будь якого соціального явища в соціальному просторі означає оприділити його (їх) відношення до інших людей і інших соціальних явищ по відношенню до «точки відліку». Люди, що належать до однакових соціальних груп і виконують практично ідентичну функцію в межах кожної з цих груп, знаходяться в однаковому соціальному становищі. Ті ж, у кого спостерігаються деякі відмінності, знаходяться в різному соціальному становищі. Чим більше схожості в положенні різних людей, тим ближче вони один до одного в соціальному просторі і навпаки» [14]. Соціальний простір П. Сорокіна є трьохвимірним оскільки містить економічну, політичну і соціальну (професійну) складову загального простору. Проте дослідник одночасно зазначає про багатовимірність загального простору, оскільки існує більше трьох варіантів угруповання людей за соціальними ознаками.

На нашу думку, для більш практичного розуміння функціонування системи землекористування, одночасно поєднуючи соціальну і економічну складову відносин між суб'єктами різних соціально-просторових груп необхідно зробити певну категоріальну класифікацію яка б відображала картину сьогоднішніх перетворень, що і буде характеризувати інституціональну структуру соціально-економічних відносин в системі землекористування. (рис 3)

Саме недооцінка організаційно-інституціонального чинника територіального планування землекористування є одним з основних недоліків земельної політики, що здійснювалася раніше. Недостатня увага приділяється інституціональним змінам і в сучасних стратегічних розробках на перспективу. Тому оновлення організацій-

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

них структур відповідно до завдань економічного розвитку системи землекористування передбачає створення відповідних інституціональних основ. Д.Норт вважає, що «те, як організації виникають і розвиваються, в основному визначається інституціональною основою» [7].

Отже, у вершину класифікації групи першого рівня соціально–економічної відносин, слід закласти загальну структуру суспільства, яка відображається відповідно в 3 просторово замкнених системах А– Державний простір, В– Громадський простір, С– Економічний простір.

Під державним простором слід розуміти – функціонування системи правових, адміністративно–управлінських, податкових, судових, оборонно–захисних інституцій, що забезпечують стає, комфортне і сприятливе життєве середовище.

Під громадським простором слід розуміти – основний індикатор ефективності функціонування державного простору, що собою являє набір суспільних благ на конкретній території, що утворилося в результаті діяльності економічного простору.

Під економічним простором слід розуміти господарську систему, функціонування та розвиток якої направлені на отримання прибутку шляхом задоволення потреб усього населення в товарах та послугах. Є результатом поєднання факторів виробництва та їхньої взаємодії з державним простором, що виступає як представник громадських інтересів.

Другий рівень структури соціально–економічних відносин є складовим першого і складається з окремих просторових систем які підпорядковуються материнській системі де:

а – основні загальні просторові системи другого рівня державного простору

б – основні загальні просторові системи другого рівня громадського простору

с – основні загальні просторові системи другого рівня економічного простору.

Кожна просторова с системи другого рівня виражається в існуванні і діяльності конкретної інституції яка має свою функцію відносно першого.

Виділені просторові системи є складовими єдиного національного простору, що в свою чергу, в умовах глобалізації, взаємодіють з іншими просторовими утвореннями, що найбільш відповідають національним інтересам. В процесі такої взаємодії зміни відбуваються в більш економічно слабшій інституціональній структурі.

Основними ускладнюючими факторами функціонування системи землекористування є те що:

1. Поводження кожного суб'єкта диктується тими правилами і нормами які притаманні конкретній просторовій системі його перебування. Саме тому мета і цілі суб'єктів діяльності різні, що створює базовий конфлікт інтересів навколо конкретного об'єкту відносин.

2. Ідентифікація відношення суб'єкта конфлікту до першого рівня інституціональної структури елементів соціально–економічних відносин дає змогу зрозуміти його інтереси і цілі та прийняти правильне управлінське рішення суб'єктами державного простору, від якості якого залежить рівень розвитку держави.

3. Невідповідність просторового ресурсу або його диспропорційність потребам соціально–економічних відносин – є основним гальмуючим фактором який є результатом невизначеності стратегії організації простору, що в системі землекористування виражається як система заходів з просторового (територіального) планування, що розподіляє та закріплює можливе існування певних просторових елементів.

Зважаючи на твердження, що система землекористування є проекцією вже існуючої структури соціально–економічних відносин на конкретній території, можемо сказати, що вона і є основним фактором утворення нової.

Опираючись на дане узагальнення, виникає необхідність сформулювати інституціональний закон просторового планування – неможливість використання необхідного простору для існування, розташування та господарювання інституцій, які виступають фактором суспільних перетворень і є основною причиною їх повної відсутності.

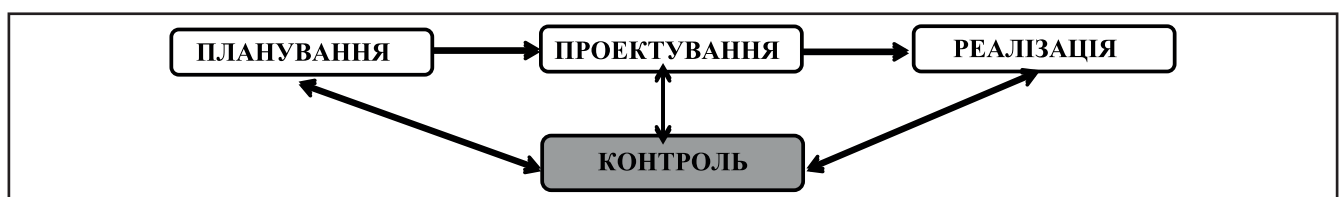

Рисунок 2. Стадії освоєння простору

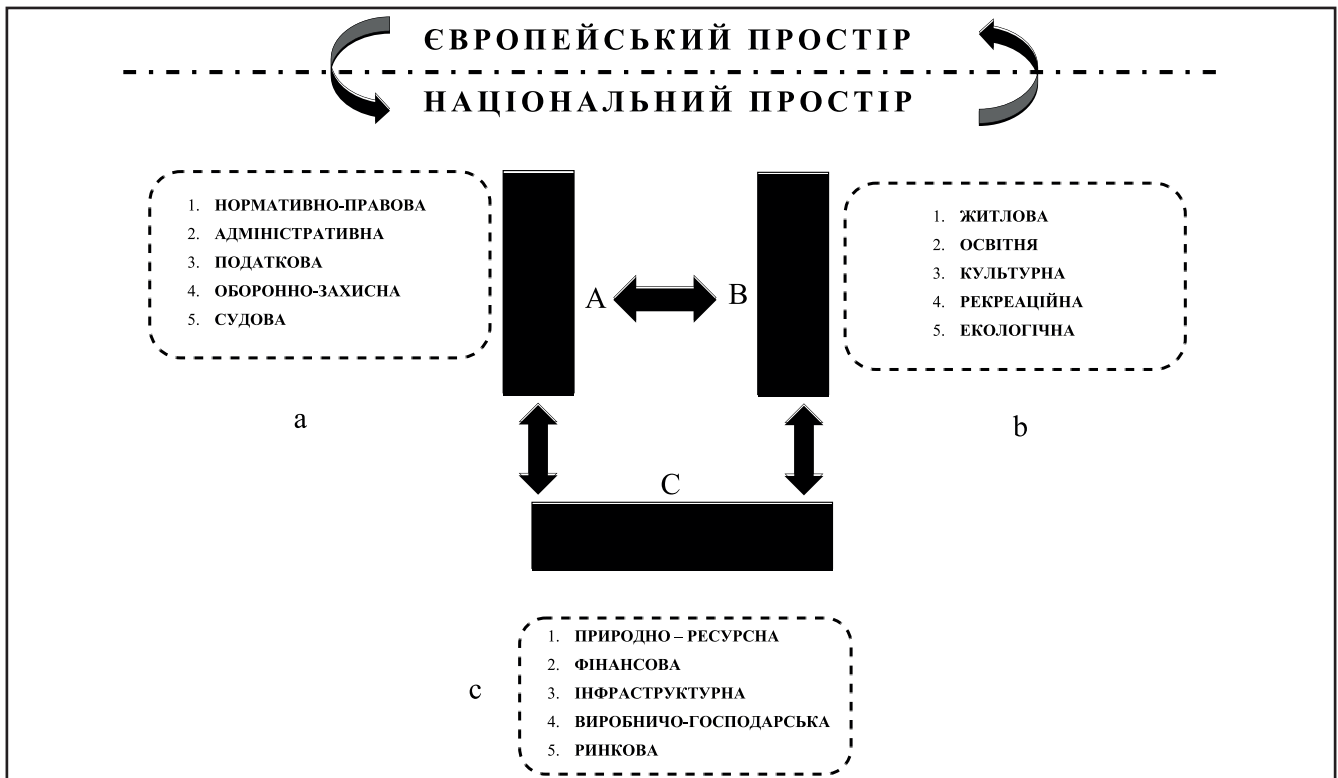

Рисунок 3. Класифікація соціально-економічних просторових систем у вимірі національного простору

Оскільки, вони в сукупності є економічними агентами національної економіки то це призводить до низького розвитку як її так і загального рівня життя суспільства.

В процесі освоєння простору можливо виділити три стадії (рис.2).

1. Планування – процес оцінки, аналізу, раціонального розподілу простору для створення можливості виникнення нових просторових елементів та сталого функціонування існуючих.

2. Проектування – процес прийняття більш точних організаційних та технічних рішень щодо реалізації плану.

3. Реалізація – процес сполучення усіх факторів виробництва, для задоволення потреб населення.

Особлива увага повинна приділятися контролю цих процесів. На етапі якого повинні взаємодіяти державне та громадське середовище з економічним.

Просторове (територіальне) планування сьогодні виступає одним із невід'ємних атрибутів управлінської діяльності розвинених країн в сфері землекористування. Саме завдяки сучасним планам і програмам можливе ефективно використання ресурсів усіх рівнів та видів: забезпе-

чення якості середовища проживання, збереження культурної спадщини, задоволення потреб громади, узгодження індивідуальних запитів тощо. Відповідно, планувальні документи дедалі більше нагадують креативні інформаційні моделі, створені за критеріями мережевого суспільства, з урахуванням глобальних викликів та потенціалу тієї чи іншої території [15]

Просторовий підхід у територіальному плануванні землекористування орієнтує на високий рівень комплексності не тільки оцінок, а й методів управління процесами перерозподілу земельних ресурсів, які суттєво відрізняються від сформованих традиційних стереотипів. Сутність його полягає в тому, що він об'єднує два важливі елементи – територіальне планування землекористування та планування відносин сталого землекористування, які взаємодіють між собою через механізми впорядкування (екологічні, економічні та соціальні), що максимально забезпечує охоплення процесів господарського використання земельних ресурсів, досягаючи за рахунок цього планованого підвищення якості управління землекористуванням і, відповідно, значного специфічного організаційно-економічного ефекту. У цьому контексті територіальний економічний

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

відтворювальний процес – це особливий простір, що охоплює розширене відтворення продуктивних сил території та адекватних земельних відносин. У свою чергу будь–який простір чи територія є своєрідним майданчиком господарювання та взаємодії багатьох суб'єктів різного характеру діяльності, масштабу і форм власності. А інституціональні рамки сталого розвитку коригуватимуть систему управління на місцевому, локальному та господарському рівнях[3].

Висновки

Необхідність впровадження просторового підходу до розуміння суспільних явищ і їх перетворень в сучасній економічній теорії актуалізує як розгортання просторових досліджень у різних сферах життєдіяльності так і спробу переходу на кластерну форму організації виробничих процесів в економіці.

Акцент зроблено на процесах, що пов'язані з методологічними засадами розвитку просторового планування і удосконалення системи землекористування, оскільки утворення і наповнення просторових систем у структурі просторового планування є основним капіталізаційним чинником земельних ресурсів.

З цією метою, автором було ідентифіковано і впорядковано групи соціально–економічних відносин, що представлені як замкнуті просторові системи та їх елементи. Окреслені просторові системи покладено в основу інституціональної структури системи землекористування, яка являє собою систему факторів, що лежать в основі закономірності розвитку соціально–економічних явищ.

Система землекористування сьогодні виступає найбільшим візуальним індикатором ефективності роботи інституцій держави, оскільки вона є проекцією соціально економічних відносин в конкретній просторовій системі.

На нашу думку, роботу над організацією, побудовою, освоєнням життєвого простору необхідно починати з удосконалення системи землекористування, оскільки вона одночасно є і наслідковим і першопричинним фактором використання території. При цьому політика держави повинна бути спрямована на раціональну організацію всього простору, як єдиного життєвого середовища проживання людини та проведення заходів спрямованих на сприяння капіталізації землі як ресурсу шляхом удосконалення інституціональної структури соціально–економічного простору.

Список використаних джерел

1. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього: [монографія] / [Хвесик М.А., Бистряков І.К., Левковська Л.В., Пилипів В.В.]; за ред. акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2012. – 465 с.
2. Хвесик М. А., Голян В. А. Інституціональне забезпечення землекористування: теорія і практика: Монографія // К.: Книжкове вид–во НАУ. – 2006. – С. 260.
3. Третяк А.М. Концептуальні засади розвитку в Україні сучасної багатофункціональної системи управління земельними ресурсами / А.М. Третяк, Р.М. Курильців, Н.А. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2013. – № 9. – С. 25–28.
4. Мартин А. Г. Регулювання ринку земель в Україні: монографія // К.: Аграр Медіа Груп. – 2011. – С. 254.
5. Дорош О. Організаційно–інституціональне забезпечення територіального планування землекористування сільських територій // Економіст. – 2015. – № 8. – С. 22–25.
6. Ібатуллин Ш. І. Капіталізація земель приміських зон великих міст: теорія, методологія, практика // К.: НАУ. – 2007. – Т. 259.
7. Мартин А. Г., Євсюков Т. О. Стан земельних відносин як стримуючий фактор розвитку продуктивних сил України // Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ. – 2009. – Т. 20. – С. 289–292.
8. Сакаль О. В. Облік земельних ресурсів як передумова ефективного земельного адміністрування. – 2013.
9. Земельний кодекс України від від 25.10.2001 № 2768–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
10. Третяк А. М. Наукові основи землеустрою. // К.: ТОВ «Центр земельної реформи України», 2002. – С. 10.
11. Закон України «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858–IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>
12. Закон України «Про основи містобудування» від 16.11.1992 № 2780–XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2780-12>
13. Бистряков І. К., Манцевич Ю. М. Використання простору у площині суспільних перетворень в Україні // Вісник Національної академії наук України. – 2015. – № 11. – С. 67–76.
14. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.

15. Маруняк Є. О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями // Український географічний журнал. – 2014. – №. 2. – С. 22–31.

References

1. Bystriakov I.K., Levkovska L.V., Pylypiv V.V.]; za red. akad. NAAN Ukrainy M.A. Khvesyka. – K.: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku NAN Ukrainy», 2012. – 465 s.
2. Khvesyuk M. A., Holian V. A. Instytutsionalne zabezpechennia zemlekorystuvannia: teoriia i praktyka: Monohrafiia // K.: Knyzhkove vyd-vo NAU. – 2006. – S. 260.
3. Tretiak A.M. Kontseptualni zasady rozvytku v Ukraini suchasnoi bahatofunktionalnoi systemy upravlinnia zemelnymy resursamy / A.M. Tretiak, R.M. Kurylytsiv, N.A. Tretiak // Zemlevporiadnyi visnyk. – 2013. – № 9. – S. 25–28.
4. Martyn A. H. Rehuliuвання rynku zemel v Ukraini: monohrafiia // K.: Ahrar Media Hrup. – 2011. – S. 254.
5. Dorosh O. Orhanizatsiino-instytutsionalne zabezpechennia terytorialnogo planuvannia zemlekorystuvannia sil'skykh terytorii // Ekonomist. – 2015. – №. 8. – S. 22–25.
6. Ibatullin Sh. I. Kapitalizatsiia zemel prymiskykh zon velykykh mist: teoriia, metodolohiia, praktyka // K.: NAU. – 2007. – T. 259.
7. Martyn A. H., Yevsiukov T. O. Stan zemelnykh vidnosyn yak strymuiuchy faktor rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy // Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, m. Kyiv. – 2009. – T. 20. – S. 289–292.
8. Sakal O. V. Oblik zemelnykh resursiv yak peredumova efektyvnoho zemelnoho administruvannia. – 2013.
9. Zemelnyi kodeks Ukrainy vid vid 25.10.2001 № 2768–III [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
10. Tretiak A. M. Naukovi osnovy zemleustroi. // K.: TOV «Tsentr zemelnoi reformy Ukrainy», 2002. – S. 10.
11. Zakon Ukrainy «Pro zemleustrii» vid 22.05.2003 № 858–IV. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>

12. Zakon Ukrainy «Pro osnovy mistobuduvannia» vid 16.11.1992 № 2780–XII. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2780-12>

13. Bystriakov I. K., Mantsevych Yu. M. Vykorystannia prostoru u ploshchyni suspilnykh peretvoren v Ukraini // Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. – 2015. – №. 11. – S. 67–76.

14. Sorokyn P. A. Chelovek. Tsyvylizatsiia. Obshchestvo / Obshch. red., sost. y predysl. A. Yu. Sohomonov: Per. s anhl. – M.: Polytyzdat, 1992. – 543 s.

15. Maruniak Ye. O. Terytorialne (prostорове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями // Український географічний журнал. – 2014. – №. 2. – С. 22–31.

Дані про автора

Бегаль Іван Іванович,

аспірант Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України».

б-р Тараса Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна
e-mail: begalivanarhzv@gmail.com

Данные об авторе

Бегаль Иван Иванович,

аспірант Государственного учреждения «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины».

б-р Тараса Шевченко, 60, г. Киев, 01032, Украина.
e-mail: begalivanarhzv@gmail.com

Data about the author

Ivan Behal,

postgraduate Public Institution «Institute of environmental economics and sustainable development of the National academy of sciences of Ukraine».

blvd. Taras Shevchenko, 60, Kiev, 01032, Ukraine.
e-mail: begalivanarhzv@gmail.com

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

СІГАЙОВ А.А., АГАПОВА А.І. Аутсорсинг як інструмент ведення бізнесу в Україні та світі.....	7
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А. Системна дисфункція влади як фактор утворення тіньового парасуспільства	14
МАЗУРОВ С.А. Напрями регулюючих дій держави щодо зростання кількості робочих місць в переробній промисловості.....	22
ІНДУС К.П. Ринок корпоративного контролю – важливий механізм реструктуризації банківської системи	30
КОВАЧ М.Й. Управління ризиками в процесі здійснення операцій злиття, придбання та поглинання банків	35
ПЕТРОВА І.П. Державна політика створення високопродуктивних робочих місць в промисловості.....	40

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

МАРЧЕНКО В.М. Управління витратами в процесі формування цінності проекту	48
СОЛОМЯНЮК Н.М., МЕДЕНЦЕВА А.І., МАКУШЕНКО Б.М. Аналіз ринку котлів на біомасі в Україні	54
ВАСИЛЬЧАК С.В., ДУБИНА М.П., ВІВЧАРУК О.М., ПЕТРИНЯК У.Я. Формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості	63
ДІКАРЄВ О.І., ШОСТАК Л.Б. Китайська стратегія «одного поясу та одного шляху».....	69
КЛИМЧУК М.М. Концептуалізм «Green lease» в оцінюванні ефективності заходів енергозбереження підприємств: економіко–математична модифікація	79
КОЦЕРУБА Н.В. Процедури та прийоми аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	84
МАКАРЧУК О.В. Економічна безпека підприємства: зовнішні фактори впливу.....	91
ЗАРІЧНА О.В. Економічна безпека в контексті розвитку транскордонного співробітництва: проблеми та перспективи.....	98

Розвиток регіональної економіки

ГУЖВА І.Ю. Роль культурних кластерів у розвитку міст	104
ЖИХОР О.Б., БАРАНОВА В.В., БУРКУН І.Г. Обґрунтування нової парадигми політики інноваційного розвитку регіонів України	111

Соціально–трудова проблеми

СУНДУК А.М. Формування робочих місць в промисловості у контексті дії глобальних соціальних трендів.....	117
ШЕДЯКОВ В.Є. Розвиток соціального партнерства в комплексі заходів гуманізації суспільства.....	122
БЕГ АЛЬ І.І. Інституціональна структура соціально–економічних відносин в системі землекористування у вимірі національного простору	133

СОДЕРЖАНИЕ

Макроэкономические аспекты современной экономики

СИГАЁВ А.А., АГАПОВА А.И. Аутсорсинг как инструмент ведения бизнеса в Украине и мире.....	7
ПРЕДБОРСКИЙ В.А. Системная дисфункция власти как фактор образования теневого паразитизма	14
МАЗУРОВ С.А. Направления регулирующих действий государства на рост количества рабочих мест в перерабатывающей промышленности	22
ИНДУС К.П. Рынок корпоративного контроля – важный механизм реструктуризации банковской системы.....	30
КОВАЧ М.И. Управление рисками в процессе осуществления операций слияния, приобретения и поглощения банков.....	35
ПЕТРОВА И.П. Государственная политика создания высокопроизводительных рабочих мест в промышленности.....	40

Экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности

МАРЧЕНКО В.Н. Управление затратами в процессе формирования ценности проекта.....	48
СОЛОМЯНЮК Н.Н., МЕДЕНЦЕВА А.И., МАКУШЕНКО Б.М. Анализ рынка котлов на биомассе в Украине	54
ВАСИЛЬЧАК С.В., ДУБИНА М.П., ВИВЧАРУК О.Н., ПЕТРИНЯК У.Я. Формирование экономической безопасности предприятий пищевой промышленности	63
ДИКАРЕВ А.И., ШОСТАК Л.Б. Китайская стратегия «одного пояса и одного пути».....	69
КЛИМЧУК М.М. Концептуализм «Green lease» в оценке эффективности мер энергосбережения предприятий: экономико–математическая модификация	79
КОЦЕРУБА Н.В. Процедуры и приемы аудита финансовой устойчивости и платежеспособности предприятия.....	84
МАКАРЧУК О.В. Экономическая безопасность предприятия: внешние факторы влияния	91
ЗАРИЧНА Е.В. Экономическая безопасность в контексте развития трансграничного сотрудничества: проблемы и перспективы	98

Развитие региональной экономики

ГУЖВА И.Ю. Роль культурных кластеров в развитии городов.....	104
ЖИХОР Е.Б., БАРАНОВА В.В., БУРКУН И.Г. Обоснование новой парадигмы политики инновационного развития регионов Украины	111

Социально–трудовые проблемы

СУНДУК А.М. Формирование рабочих мест в промышленности в контексте действия глобальных социальных трендов	117
ШЕДЯКОВ В.Е. Развитие социального партнерства в комплексе мер гуманизации общества.....	122
БЕГАЛЬ И.И. Институциональная структура социально–экономических отношений в системе землепользования в измерении национального пространства.....	133

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

SIGAYOV A.A., AHAPOVA A.I. Outsourcing as a tool for business in Ukraine and in the world.....	7
PREDBORSKIJ V.A. The systemic dysfunction of power as a factor of formation shadow parasociety	14
MAZUROV S.A. Directions of regulatory actions of the state on growth of number of working places in the retail industry	22
INDUS K.P. The corporate control market is an important mechanism for restructuring the banking system	30
KOVACH M.J. Risk management in the process in the process of performing operations of merger, acquisition and absorption of banks.....	35
PETROVA I.P. State policy of creation of high-performance working places in the industry.....	40

Economic problems of development of branches and types of economic activity

MARCHENKO V.N. Cost management in the process of project value formation	48
SOLOMIANIUK N.M., MEDENTSEVA A.I., MAKUSHNENKO B.M. Analysis of the market of boilers on biomass in Ukraine.....	54
VASYLCHAK S.V., DUBYNA M.P., VIVCHARUK O.M., PETRYNYAK U.Ya. Formation of economic safety of food industry enterprises	63
DIKAREV O.I., SHOSTAK L.B. China's «the one belt and one road's» strategy.....	69
KLYMCHUK M.M. Conceptualism of «Green lease» in assessing the efficiency of energy saving measures of enterprises: economic and mathematical modification.....	79
KOTSERUBA N.V. Procedures and methods of audit Financial stability and solvency of the enterprise.....	84
MAKARCHUK O.V. Economic security of an enterprise: external factors of influence	91
ZARICHNA O.V. Economic security in the context of cross-border cooperation: problems and prospects.....	98

Development of a regional economy

HUZHVA I.Y. The role of cultural clusters in the development of cities.....	104
ZHYKHOR O.B., BARANOVA V.B., BURKUN I.G. The substantiation of the new paradigm of the policy of innovation development of the regions of Ukraine	111

Social-labor problems

SUNDUK A.M. Formation of work places in industry in the context of the effect of global social trends.....	117
SHEDYAKOV V.E. Social partnership's development in the complex of measures of society's humanization	122
BEHAL I.I. Institutional structure of socio-economic relations in the land use system under the national framework	133

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок!

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
2. Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.
3. У статті відповідно до вимог ВАК необхідні такі елементи:

Стаття має містити: індекс УДК, відомості про автора (ів) на трьох мовах;

- *назва статті та анотація* на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;
- *ключові слова* на трьох мовах до 10 слів (українська, російська, англійська);
- *постановка проблеми* у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
- *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- *формування цілей статті* (постановка завдання);
- *виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- *висновки з даного дослідження* і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

4. Обсяг – від 8 до 16 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, ліве, праве – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.

5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.

6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).

7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.

8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.

9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.

10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.

11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.

12. Статті надаються на диску, або іншому електронному носії інформації до диска обов'язково додаються статті в роздрукованому і якісному вигляді Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.

13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.

14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.

15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт збірника наукових праць: <http://dndiime.org>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника

Уважаемые авторы!

*Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
принимает к печати в научном сборнике
«Формирование рыночных отношений в Украине» статьи с экономической тематики*

При подаче статьи в редакцию необходимо оформить ее по представленным ниже правилам, а также тщательно проверить текст на предмет выявления грамматических, орфографических, стилистических и других ошибок!

1. Статья должна соответствовать тематической направленности сборника.
2. Обязательными являются рецензия специалиста (доктора наук) в соответствующей области науки.
3. В статье соответствии с требованиями ВАК необходимы следующие элементы:
Статья должна содержать: Библиографический показатель УДК, сведения об авторе (ах) фамилия, имя, отчество (автора полностью), место работы, должность, e-mail на трех языках;
– название статьи и аннотация на трех языках (украинский, русский, английский 1500–2000 знаков с пробелами), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность;
– ключевые слова на трех языках до 10 слов (украинский, русский, английский);
– *постановка проблемы* в общем виде и ее связь с важными или практическими задачами;
– *анализ последних исследований и публикаций*, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья;
– *формирование целей статьи* (постановка задачи);
– *изложение основного материала исследования* с полным обоснованием полученных научных результатов;
– *выводы из данного исследования* и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.
– список использованных источников, (на украинском и английском языках)
4. Объем – от 8 до 16 страниц, формата А4 через интервал 1,5. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое – 2 см. Абзац – 5 знаков. Шрифт: Arial, размер – 12. Язык – украинский.
5. Фамилия, инициалы, ученая степень размещаются в правой верхней части листа.
6. Сведения об авторе: адрес, контактный телефон (домашний, рабочий).
7. Статьи, таблицы и формулы должны выполняться в редакторе Microsoft Word, если статья содержит формулы, то они должны набираться в редакторе формул Microsoft Equation, который встроен во все версии программы Word.
8. Если статья содержит графики или диаграммы, выполненные в других программах (например, Excel, Corel Draw и др.), То эти файлы также добавляются к статье в оригинале программ, в которых они выполнены.
9. Графики и диаграммы могут быть переданы в графических форматах: векторный – EPS, AI (шрифты сконвертированные в кривые) растровый – TIF, 300 dpi, 256 цветов серого.
10. Сноски в документе должны быть оформлены с помощью встроенных функций программы Word.
11. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.
12. Статьи предоставляются на электронном носителе обязательно добавляются статьи в распечатанном и качественном виде. Текст в электронном виде должен соответствовать тексту в напечатанном виде.
13. Статьи не должны содержать примечаний от руки и помарок, каждый лист статьи подписывается автором.
14. Ссылки на источники информации являются обязательными. Источники подаются в конце статьи с основными требованиями к библиографическим описаниям. Нумерация источников вдоль текста.
15. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

Редакция научного сборника не несет ответственности за авторские права статей, которые подаются в печать.

Справки по телефонам: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Сайт сборника научных трудов: <http://ndiime.org>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors!

1. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
2. The review of a specialist (doctor of sciences) in the relevant field of science is mandatory.
3. The following elements are required in the article in accordance with the requirements of the HAC:
The article should contain: UDC bibliographic index, information about the author(s) in three languages;
– the title of the article and an abstract in three languages (Ukrainian, Russian, English extended annotation), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated;
– keywords in three languages, up to 10 words (Ukrainian, Russian, English);
– problem statement in general and its connection with important or practical tasks;
– analysis of recent researches and publications in which the solution to this problem was initiated and author is based on them; the emphasis of previously unsettled parts of the general problem to which the article is devoted;
– formation of the goals of the article (statement of the task);
– an outline of the main research material with the full justification of the obtained scientific results;
– conclusions from this study and prospects for further investigation in this direction.
– list of used sources, references
4. Volume – from 8 to 16 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: upper, lower, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian.
5. The last name, initials, scientific degree are placed in the upper right of the sheet.
6. Information about the author: address, contact phone (home, work).
7. Articles, tables and formulas must be executed in Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they should be typed in the Microsoft Equation formula editor that is Built-in to all versions of Word.
8. If the article contains graphs or charts, execution in other programs (such as Excel, Corel Draw, etc.), then these files are also added to the article in the original programs in which they are executed.
9. Charts and diagrams can be transmitted in graphic formats: vector – EPS, AI (fonts converted into curves); raster – TIF, 300 dpi, 256 colors gray.
10. Entries in the document must be made using the built-in features of the Word program.
11. The names of the files should correspond to the names of the authors.
12. Articles are provided on an electronic carrier, as well as necessarily added articles in printed and high-quality form. The text in electronic form must correspond to the text in printed form.
13. Articles should not contain handwritten notes and stamps, each article letter is signed by the author.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with the basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering sources along the text.
15. In case of non-fulfillment of the above-mentioned requirements, the editorial board does not accept articles for printing.

The edition of the scientific collection is not responsible for the copyrights of the articles submitted for publication.

Inquiries by phone: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Website of scientific bulletin: <http://dndiime.org>; e-mail: zbornik@ukr.net

Editorial team

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№5 (204) 2018 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Захарін С.В
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 23.04.2018 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 17,32
Гарнітура Eurore. Наклад 100 прим.

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.uk>, e-mail: zbornik@ukr.net

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Сборник научных трудов

№5 (204) 2018 р.

Периодичность–ежемесячник

Главный редактор Захарин С.В.
Компьютерная верстка и дизайн Сердюк В.Л.

Подписано в печать 23.04.2018 р.
Формат 60x84 1/8. бумага офсетная
Усл. печатных. листов 17,32
Гарнитура Europе. Наклад 100 экз.

Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2018 г.
Адрес редакции 01014, г. Киев, бул. Дружбы Народов, 38
<http://dndiime.org.uk>, e-mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No. 5 (204) 2018

Frequency – monthly

Editor-in-Chief S.Zakharin

Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 23.04.2018.

Format 60 * 84. 1/8. Paper offset

Conditional Printed Sheets 17,32

Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

Certificate of state registration of printed mass media

Series KV 22545–12445PR from 02.20.2018

Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38

<http://dndiime.org.uk>, e-mail: zbornik@ukr.net